Kadir Tuncer

TARİHTEN GÜNÜMÜZE ZONGULDAK'TA İŞÇİ SINIFININ DURUMU

"Kumpanyalar Dönemine Geri Dönüş"

GÖÇEBE YAYINLARI

Kadir Tuncer TARİHTEN GÜNÜMÜZE ZONGULDAK'TA İŞÇİ SINIFININ DURUMU

Kadir Tuncer

Emekli maden işçisi. 15 Temmuz 1949 Zonguldak doğumlu. İlkokul mezunu. Evli. İki kız babası. 12 Eylül'de hem TSİP, hem de TKP davalarının sanığı olarak gözaltına alındı, tutuklandı. Toplam üç buçuk yıl tutuklu kaldı. Bu davalarla ilgili olarak hakkında takipsizlik kararı verildi. Cezaevinden çıktıktan sonra yeniden TTK'ya girdi.

Şu anda Zonguldak İnsan Hakları Derneği yöneticisi; İşçi Sağlığı Derneği ve DİSK Emekli-Sen üyesi.

Kızılbayrak'lı Yoldaşlara.
Sınıf Hareketini Hep
Beraber Oluşturduk Ben
Sadece Yazmaya Çalıştım
Kadir TUNCER

Göçebe: 28
Araştırma Dizisi

Kadir Tuncer

TARİHTEN GÜNÜMÜZE ZONGULDAK'TA İŞÇİ SINIFININ DURUMU
"Kumpanyalar Dönemine Geri Dönüş"

© *Yayın hakları saklıdır.*
1. Basım, İstanbul, Ocak 1998

ISBN 975-8143-32-8

Yayına Hazırlayan ve Kapak Tasarımı: Yaşar Selçuk
Kapak Fotoğrafı: Kadir Tuncer'in Arşivi'nden

Baskı ve cilt: Zafer Matbaası

GÖÇEBE YAYINLARI

Bahariye Caddesi, 37/41 Kadıköy 81310 İstanbul
Tel/Faks: (0.216) 337 72 75

Kadir Tuncer

TARİHTEN GÜNÜMÜZE ZONGULDAK'TA İŞÇİ SINIFININ DURUMU

"Kumpanyalar Dönemine Geri Dönüş"

Yayına Hazırlayan
Yaşar Selçuk

GÖÇEBE YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

Önsöz....9
I. GİRİŞ: "SADECE ZONGULDAK İÇİN"SE BÜTÜN İŞÇİLER İÇİNDİR!....9
İhtiyaç ve Keşif....11
Sosyal Devlet, Refah Devleti....16
İşçiler Yoksullaşmaya Nasıl İkna Edilir?....19
II. ZONGULDAK MADENLERİNDE KUMPANYALAR DÖNEMİ....22
İngiliz Sermayesinin Avucunda; "Hazine-i Hassa"nın Yönetiminde....27
Bahriye Nezareti Dönemi....31
19. Yüzyılda, Zonguldak Havzasında Toplumsal/Kültürel Yapı....40
Zonguldak'ta Madenciliğin Tarihi Kömürle mi Başlıyor?....45
Modern Sınıf İlişkilerinin İlk Biçimleri....46
Başlangıçtan 1940'lara Kadar İşçilerin Çalışma ve Yaşam Koşulları....48
III. OSMANLI'DAN CUMHURİYETE GEÇİŞ NE DEĞİŞTİRDİ?....50
Sadece Zonguldak Havzası....51
Kurtuluş Savaşı İşçiyi Kurtardı mı?....54
Millileştirme ve Madenci....58
IV. MADENCİNİN HAK MÜCADELELERİ VE KEMALİST DÜZEN....62
İkinci Mükellefiyet Dönemi ve Sendika....66
Mükellefiyet Tanıklıkları....70
1965 Direnişi; Satılmış Tepe ve Mehmet Çavdar'ın Şehit Düşmesi....84
V. İŞÇİ HAREKETİ VE GMİS....87
Tabanın Sesi Hareketi....87

İşçi Grubu Nasıl Oluştu? 92
1988 TİS Dönemi ve Sendika Çalışmaları 94
1989 Sendika Delege Seçimleri Dönemi Çalışmaları 113
VI. YENİ POLİTİKALAR: DARALTMA, KAPATMA, ÖZELLEŞTİRME 126
Kilimli'nin Kapatılması 126
12 Eylül 1990 Direnişi 132
Direnişin İlk Saatleri 135
Direnişin İlk Gecesi 136
Büyük Grevin İlk Günleri 141
Bölgelerden Zonguldak'a Yürüyüş 142
Maden İşçisi Gözüyle Bugünlere Nasıl Gelindi 143
Göçertme Nasıl Yapılıyor? 146
Büyük Grev ve Ankara Yürüyüşü 155
VII. İŞÇİ KURULTAYI'NA DAR GELEN KASET 158
Eski Başa Yeni Şapka 158
Kurultay'dan Festivale 161
Taleplerimiz 162
3 Mart 1994 Günü Meydanlara Çıkalım 163
"Bozguncu ve Saldırgan Denizer'dir!" 165
Kaset Peşinde 166
VIII. 2000'LERE GİRERKEN ÖZEL SEKTÖR OCAKLARINDA İŞ KOŞULLARI 169
Sistem Nasıl Çalışıyor? 171
Taşeron İşçilerin Çalışma ve Yaşam Koşulları 177
Dikili Arazi veya Konutların Altındaki Kömürün Alınması: Aile İşletmesi 185
Çevrenin Tahribi 188
IX. HAVZANIN BUGÜNÜ VE GELECEĞİ 191
Zonguldak ve Özelleştirme 196
"Özelleştirmeye Geçit Yok!"muş... 203
İşçi, Sendika, Zonguldak, Türkiye Ayağa Kalkabilir 208
X. EK BÖLÜM: DEMOKRASİNİN BEŞİĞİNDE REZALET 214
XI. KAYNAKÇA 221
Fotoğraflar 225

ÖNSÖZ

Zonguldak, Türkiye tarihinde hep özel bir yere sahip oldu. Türkiye'yi yönetenler, emekçilere yönelik pek çok politikanın açılımını Zonguldak havzasında yaptılar; bu politikaları önce madenci üzerinde denediler. 1980 sonrasında esmeye başlayan ve madencinin Büyük Grevi/Ankara yürüyüşü sırasında fırtınaya dönüşen "TTK verimsizdir, kapatalım" rüzgarı da, "Türkiye'de özelleştirmeye/sendikasızlaştırmaya giriş" niteliğindeydi. Bizi ölümle korkutup sıtmaya razı etmeye çalıştılar. Şüphesiz, TTK'nın kapatılmasındansa özelleştirilmesine; tamamen özelleştirilmesindense, daraltılmasına dünden razı olanlar; bunun için madencinin direncinin kırılmasında, Özal'lara yardım ettiler.

Ama kahramanlara "bozguncu" denilirken, hainler hakkında "Zaloğlu Rüstem Destanları" yazılan bir dönemde yaşıyoruz. Bu kitap Zonguldak'ta son on yılda yaşananları dünya ve Türkiye tarihi içine yerleştirmeye çalışırken; kahramanlığın değilse de, hainliğin standartlarını ortaya koyma iddiasındadır.

Temel amacım hala havzada "Özelleştirmeye Hayır" demeye devam edenlerin; esas olarak yaygın biçimde uygulanmakta olan özelleştirmeyi gizlemeye çalıştığını göstermektir. Gizlenmek istenen şüphesiz sadece mülkiyet biçimlerindeki değişiklik değil; fakat mülkiyet biçimindeki değişimin, işçinin çalışma ve yaşama koşullarında meydana getirdiği, 100 yıl öncesine dönüş anlamına gelen kötüleşmedir. Kumpanyalar dönemi ile bugünkü pek çok özel sektör işletmesi arasındaki yegane fark, ocağa çekilen kabloya bağlanmış elektrik ampulünün, karpit lambasının yerini almış olmasıdır. İşçinin sadece emekgücü değil; canı da, yeniden ve acımasızca ucuzlatılmıştır.

Bu gelişmenin aktörleri de ne yaptıklarının farkında olduklarından, özel işyerlerine ait bilgilerin toparlanması, ocakların dışının veya içinin fotoğraflanması, cangüvenliği tehlikesini defalarca göze almayı gerektirmiştir.

Kitabın kaleme alınması esnasında, bütün hayatımız boyunca yaptığı gibi, hiç şikayet etmeden yardımcı olmaya çalışan, dağınıklığıma tahammül eden eşim Nebahat'a, kızlarım Çiğdem ve Eylem'e teşekkür ediyorum. S. Z. Tombak'ın "Osmanlı'dan 2 000'li yıllara, Türkiye'nin İktisadi/Siyasi Tarihi" adlı yayınlanmamış çalışmasından, bu çalışmanın notlarından geniş ölçüde yararlandım.

Bu çalışmada ortaya konulanların işçi sınıfımızda bir tarih bilinci yaratılmasına ve yaşanan sürecin tersine çevrilmesine katkı yapmasını diliyorum.

1969 yılında, beni sosyalist fikirlerle tanıştıran, "ilk öğretmenim" saydığım; Ömer Ayna ve O'nun şahsında emeğin ve insanlığın kurtuluşu için mücadelede şehit düşenlerin anısı önünde eğiliyorum.

K. Tuncer
Kasım 1997

I
GİRİŞ

"SADECE ZONGULDAK İÇİN"SE; BÜTÜN İŞÇİLER İÇİNDİR!

1980'li yılların başında, "Demir Leydi" olarak anılan İngiltere Başbakanı Thatcher, kömür işçileriyle bir savaşa tutuştu. Grevcilerin üzerine asker sevketmek ve ateş açmak; Maden İşçileri Sendikası NUM'un yönetimine yıllar öncesinden sokulmuş içhaberalma örgütü ajanıyla sendikayı karalamak; kamuoyuna madencilerin "toplumsal bir kaos" yarattıklarına dair yalanlar söylemek dahil, her yolun denendiği bu savaş, sadece İngiltere halkı için tarihi bir öneme sahip değildi. Maden işçisine karşı İngiltere'de açılan ve sürekli belden aşağı vuruşlarla devam eden bu savaşın sebepleri bilinmeden, son yirmi yılda dünyanın çehresinde meydana gelen değişiklikler de anlaşılamaz.(1)

12 Eylül sonrasında yeraltı maden işçisinin grev yapması yasaktı. Turgut Özal, "Zonguldak işçisine grev hakkı tanımak ve kullandırmak lazım" dediğinde; bu sözleri sadece sendikal haklar üzerindeki bir yasağın kaldırılması, özgürleştirici bir adım olarak görenler çoğunluktaydı. Gerçekten de İLO'nun da baskısıyla, 1988 yılında çıkarılan 3451 sayılı yasa ile bütün yeraltı maden işkolu için değil; sadcce "taşkömürü işçileri için", 12 Eylül'ün getirdiği grev yasağı kaldırıldı. Zonguldak işçisinin grev silahına sahip olması elbette, özgürlük yönünde bir gelişmedir. Türkiye tarihinde

defalarca "sadece Zonguldak için" kanunlar çıktı; protokoller imzalandı. Öncekilerle ve bu defakiyle ilgili olarak "Neden sadece Zonguldak?" sorusuna cevap veremezsek; grev silahını düşmanı vurmak için kullanabilir miyiz? Uluslararası sermayenin ve Türkiye tekellerinin özelleştirme, taşeronlaştırma, sendikasızlaştırma politikası ile Zonguldak işçisine grev hakkı verilmesi arasında hiç bir bağ yok mudur?

Şüphesiz, düşmanın işçi sınıfına bir hak tanırken bile bir "oyun" peşinde olduğu düşüncesiyle, hakları kullanmaktan vazgeçecek değiliz. Düşmanın oyunu olsa bile, "zor oyunu bozar." İşçi sınıfının örgütlü gücü, disiplinli kitlesel eylemi, grev ve direniş silahı; ortak bir aklı üretmenin yolunu bulduğu zaman, her "oyunu" bozacak kadar büyük bir zor olacaktır.

Düşmanın Zonguldak planı neydi? Zonguldak'ta amacına ulaşırsa, daha sonrası için hangi adımları atmayı planlamaktaydı?

Bu sorulara vereceğimiz cevapların, İngiliz maden işçilerinin kendi yaşadıkları savaşın sebeplerine dair verdiği cevaplarla pek çok ortak noktası olacaktır. Bu cevaplar Şilili, Meksikalı, Arjantinli, Romanyalı, Çinli, Almanyalı işçilerin de bugün yaşamakta oldukları hayata, önemli açıklıklar getirecektir. Çünkü örnek olarak ele aldığımız iki savaş, işçi sınıfına karşı dünya çapında açılmış bir savaşın, göğüs göğüse dövüşülen iki muharebesidir. Ama bu kadar da değil. İşçi sınıfının kazandığı veya kaybettiği her savaşın sonucu, diğer emekçi sınıflara, aydınlara, gençlere mutlaka yansır. Dolayısıyla henüz sona ermemiş bu savaş, insanlığa ve insanlığın binlerce yılda ürettiği bütün insanlık değerlerine karşı yürütülmektedir.

Bu kitabın amacı; madencinin ve Zonguldak'ın yaşadığı özel bir tarihi değil; dünya tarihinin bir dönemini; madenciden ve Zonguldak'tan hareket ederek aydınlatmaya girişmektir.

İHTİYAÇ VE KEŞİF

"İhtiyaç keşfin anasıdır" denilir. Kapitalizmin gelişmesinin hız kazandığı 18. yüzyıldan itibaren bu ananın pek çok çocuğu oldu. Bizzat Sanayi Devriminin kendisi kapitalist gelişmenin daha da hızlanma ihtiyacının bir çocuğu olarak doğmuştu. Ama doğduğu andan itibaren de, binlerce keşfi zorunlu hale getirdi.

Sanayi devrimi denilince, önce pamuklu dokuma sanayii demiş oluyoruz. 1770'lerden itibaren gelişen bir dizi yenilik sonucu; basit el aletlerine dayanan pamuklu dokumacılık alanına buhar gücüyle çalışan makinalar, binlerce ücretli işçinin birarada çalıştığı fabrika sistemi; dolayısıyla büyük üretim girdi. Buhar gücünü kullanan makinalar önce ipliği sadece eğirebiliyordu. Kısa bir süre sonra, buhar gücüyle çalışan ve kumaş dokuyan makinalar da yapıldı.

Makinalar ve buhar gücü, emeğin verimliliğini onlarca, hatta yüzlerce kat arttırdı, üretim maliyetleri hızla düşmeye başladı.

Büyük üretim, büyük pazar ihtiyacı demekti. Aynı zamanda daha çok hammadde, daha çok işçi, daha çok enerji anlamına geliyordu. İnsanlık daha büyük pazarların ele geçirilmesinin savaş; daha çok hammadde kaynağının denetim altına alınmasının, sömürgecilik anlamına geldiğini yaşayarak öğrendi. Daha çok işçi, şehirlerin büyümesi ve sınıf mücadelelerinin; yüzyıllardır feodale karşı köylü ve zanaatkarın başkaldırdığı kırlardan şehirlere kayması demekti. Köylü nüfusunun çözülüp şehirlere gelmesi; işçileşmesi; hızla büyüyen sanayiin işçi ihtiyacından daha yavaş gerçekleşiyordu. Emek verimliliğinin artması sermaye birikimin hızlandırırken; daha büyük bir nüfusun beslenebilmesinin imkanlarını da yaratıyordu. Emek verimliliğinin artmasıyla birlikte nüfus artışı da hızlandı.

Üretim ve verimlilik artıyor; karlar büyüyordu. Ama ne İngil-

tere'de, ne Avrupa'da, işçi ücretlerinde yüzyıla yakın süre hiçbir artış olmadı. İşçiden daha çok almak ve işçiye en azı vermek kapitalist sermaye birikiminin tabiatındandır. İşçi hem az ücret alsın; hem doysun düşüncesi, artan emek verimliliğinden işçilerin de yararlanması yerine; patatesin, gecekondunun, teneke şehirlerin, kot kumaşının ve benzerlerinin keşfine yolaçtı. Patates ve diğerleri, kapitalizmin, sanayi devriminin ve işçilerin yoksulluğunun dolaysız bir sonucu olarak tanındı, yaygınlaştı, kalıcılaştı..

Büyük üretimin pazara dağılması; hammaddenin fabrikalara akması lazım. Demek ki, demiryolu, buharlı tren, buharlı vapur çoğalacak. Demire, çeliğe ihtiyaç büyüyecek.

Buhar gücüne, demire ve çeliğe ihtiyaç duyunca; enerji kaynağı olarak kömüre de ihtiyaç büyüdü. Sanayi Devrimi, kömürün yıldızını parlattı; kömür havzalarında yaşayan köylülerin hayatını altüst etti.

1850'lere doğru gelişmiş kapitalist ülkeler kendi demiryolu ağlarını kurmuş, sermaye ihracının en yaygın biçimlerinden birisi olarak demiryolu ihraç etmeye başlamışlardı. Osmanlı topraklarında da yabancı sermaye eliyle ilk demiryolları bu yıllarda döşendi.

Buhar gücü nerede gerekiyorsa, kömür oraya taşındı. Ama demir/çelik için; ya kömür havzasının yakınına demir cevheri getirildi; ya demir cevherinin yanına kömür.

Büyük üretim, şehirlerin büyümesine ve işçilerin şehirlerde çoğunluk olmasına yolaçmıştı. Kömür havzalarında, aynı hızla madenci şehirleri oluştu. Madenci şehirleri bazan demir/çelik sanayinin yarattığı şehirlerle içiçe; çoğu zaman, Ereğli/ Karabük/Zonguldak örneğinde olduğu gibi komşu oldu.

İşçi nüfusunun hızla arttığı geleneksel şehirlere de yeni bir şekil vermek gerekiyordu. Çünkü emeğin üretkenliği artar; üretim giderek daha çok toplumsallaşırken; üretim araçlarının ve toplumsal zenginliğin özel mülkiyet konusu olması, işçileri hem nisbi,

hem mutlak olarak yoksullaştırıyordu. Kapitalizmin sadece son elli yılda "sosyal devlet/refah devleti" maskesinin arkasına sakladığı vahşet; uzun işgünü, çocuk emeği sömürüsü, işsizlik, işkazaları, meslek hastalıkları, yoksulluğun ürünü olan, başta verem olmak üzere çeşitli hastalıklar ve çalışanlar üzerinde devlet eliyle yürütülen sermaye terörü, işçilerde kapitalizmden kurtulma arzusunu güçlendiriyordu. Sık sık parlayan isyan ateşi, işçileri, şehirlerin dar ve eğri büğrü caddelerinde kurulan barikatların arkasına yığıyordu. Ya şehirler büyük yıkımlardan geçti ve yeniden inşa edildi; ya yeni şehirler kuruldu. Yeni veya yenilenmiş şehirlerin caddeleri genişti ve birbirini dik açılarla kesiyordu. Eğer işçiler gene barikat kuracak olurlarsa; barikatlar top atışıyla yıkılacaktı. Barikatlar kuruldu ve top atışlarıyla yıkıldı.

İşçi sınıfı burjuva devrimlerinin getirdiği yurttaş eşitliğinden yararlanamamıştı. Evet asillerin ayrıcalıkları kaldırılmış; ama yerini ekonomik ve toplumsal eşitsizlikler almıştı. 19. Yüzyıl boyunca işçi sınıfı ekonomik ve toplumsal eşitlik için, sınıfların ortadan kaldırılması için bedeli ağır mücadeleler yürüttü.

Bu yüzyılda işçi sınıfının neredeyse tamamı üretici sektörlerdeydi. Banka/sigorta, iletişim ve hizmet sektörlerinde çalışanlar, toplam içinde önemsiz bir yer tutuyorlardı. Uzun süre kapitalizmin motoru pamuklu dokuma sanayii oldu. İşçi sınıfının en kitlesel, en militan kesimi; başka bir deyişle işçi sınıfının hak ve özgürlük mücadelesinin motoru, tekstil sanayii çalışanlarıydı. Yaşamak için emeklerinden başka satacak şeyleri yoktu, emek güçleri için çok az ücret alıyorlardı, çalışma ve yaşama koşulları berbattı, hiçbir güvenceleri yoktu. Bu yüzden büyük sanayi şehirlerindeki grevlerin, direnişlerin, sert mücadelelerin en önünde dokuma işçileri yer alıyordu. 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar günü de, 1 Mayıs da, bugünün işçilerine, onların acılarından ve direnişlerinden miras kaldı.

Maden işçilerinin çalışma ve yaşama koşulları, dokumacılar-

dan daha iyi değildi. Çoğu zaman daha da kötüydü. Ama hala köylerine yakındılar. "Taşrada" sayılırlardı. Mücadele deneyimini devralacakları, kendilerinden önce veya kendileriyle aynı dönemde, bu alanda gelenek yaratmış başka işçi kesimlerinden uzaktaydılar. Madenci şehirlerinin genellikle üniversitesi yoktu; aydını ve aydın adayı gençler pek azdı. Bütün geleneklerini kendileri yaratmak zorundaydı. Biricik avantajları ise, kömürün hep orada olması; onlarca yıl, onlarca nesil; babadan oğula aynı işin, aynı hayatın devrolmasıydı. Bu yüzdendir, İspanya'da, Romanya'da, Amerika'da, İngiltere'de, Rusya'da, Türkiye'de, Güney Afrika'da, kömür işçileri yüzyılı aşan, iki yüzyıla yaklaşan bir süre boyunca, aynı havzalarda biriktirdikleri deneylerle, yarattıkları geleneklerle, hemen parlamayan; ama parlayınca bütün havzadaki işçileri, havzanın üstüne kurulmuş şehri; yakınlarındaki metal işçilerini sürükleyen, ayağa kaldıran bir kesim oldular.

20. yüzyılın ilk çeyreği biterken, kapitalist ekonomilerde motor konumuna metal sanayii yükseldi. Tekstil geri plana düştü. Birbirini izleyen teknolojik gelişmeler ve üretim sürecinin örgütlenmesindeki yenilikler; bu sanayii kolunu büyük üretime hazırladı. Üretimi standart parçalara bölen ve bir band sistemi üzerine yerleştiren Fordist ve Taylorist "üretim süreci örgütlenmesi" teknikleriyle, işçi band sisteminin bir parçası haline geliyordu. Böylece vasıflı işgücü ihtiyacı ortadan kalkıyor ve kitlesel üretimin ihtiyaç duyduğu sayıda işçi bulmak mümkün oluyordu. On bin, yirmi bin, otuz-kırk bin kişinin çalıştığı fabrikalar; "fabrikalar kalemiz" sloganını, mecazi değil, gerçek anlamda doğruluyordu.

Yüzyılın başında işçi hareketi hem sendikal planda, hem siyasal planda güçlenmiş ve kitleselleşmiştir. Ama işçi sınıfının yoksulluğu pek az değişiklik göstermiştir. İşçi sağlığı ve iş güvenliği yüzyıl öncesine göre aldığı her küçük mesafeyi, sayısız iş cinayeti sonrasında gerçekleşen direnişlere ve grevlere borçludur. İşçilerin

iş güvenliği yoktur. Emek piyasada alınıp satılan, fiyatı da piyasanın dalgalanmalarına göre belirlenen bir metadır. Ama piyasanın krizlerine karşı her türlü korunmadan yoksundur. İşsizlik kapitalizmin en temel ihtiyaç ve ürünlerinden birisidir. Çünkü işsizlerin varlığı, iş bulabilmiş işçilerin ücretini aşağıya çeker. Aşırı üretim krizlerinde işsizlik katlanır, ücretler daha da düşer. Bugün "istihdamda esneklik" denilen şey, satışlar düşünce, stoklar büyüyünce, patronların işçi atma özgürlüğüdür. Yüzyılın başında kapitalist piyasanın "en özgür" olduğu konu buydu.

Rusya'da 1917 yılında gerçekleşen Ekim Devrimi ile kısa süren Paris Komünü'nden sonra, işçiler yeniden iktidara geldiler. Bu defa da işçi iktidarının kısa süreceği sanıldı. Ama ne devrimi yapanların, ne devrime karşı olanların beklentileri gerçekleşti. Rusya'da iktidara gelenler, Avrupa'da yeni devrimler bekliyorlardı. Avrupa devrimleri yenilgiye uğradılar. Emperyalist/kapitalist dünya, devrimi çökerteceğini düşünüyordu. Çökertemediler. 1929 yılında kapitalizm tarihinin en büyük iktisadi krizini yaşadı. Aynı yıl adı artık Sovyetler Birliği olan ülkede ilk beş yıllık plan, zamanından önce ve hedeflerini aşarak tamamlandı.

Kapitalizm artık kendi ülkelerindeki işçi sınıflarına eskisi gibi davranamayacağını anlamıştı. Dünyanın bütün işçileri için, kapitalizmin sunduğundan farklı bir hayat artık bir hayal olarak değil; bir gerçek olarak çekim merkezi olmuştu.

Sosyalizmin cazibesini önlemek gerekiyordu. Bunun için iki yol tutuldu. İşçi hareketinin güçlü olduğu Almanya ve İtalya gibi ülkelerde faşist rejimlerle; işçi hareketinin bir iktidar alternatifi olmadığı, ABD, İngiltere gibi gelişmiş kapitalist ülkelerde ise doğrudan tekelci rejimler örgütlenerek işçi sınıfları devlet terörüyle, Amerikan tipi sendikacılık dahil, çeşitli ideolojik ve kurumsal mekanizmalarla denetim altına alındı. İkinci yol ise, bizzat sosyalizmi bir gerçeklik olmaktan çıkarmaktı. Bunun için faşizm Sovyetler

Birliği üzerine saldırtıldı. Kendisine "hür dünya" diyen kapitalistler, faşist blok kendileri için de bir tehlike haline geldikten çok sonra, Nazi orduları Stalingrad önlerinden başlayarak yenilme sürecine girince, savaşa dahil oldular.

SOSYAL DEVLET, REFAH DEVLETİ

İkinci Dünya savaşı sosyalizmi yıkma savaşıydı; yıkamadı. Aksine bu savaşın sonunda kapitalizmden kopan başka ülkeler de oldu. Kapitalizm, işçi sınıfını düzen içinde tutmak için yeni politikalar yürürlüğe koyma ihtiyacı duydu.

Kapitalist devlet artık piyasanın sadece jandarmalığını yapmayacak; piyasanın dalgalanmalarını düzenleyecekti. İşçi ve emekçilere refahtan pay verilecekti. Bunun için kar gelirleri vergilendirilecek; bu vergilerin bir bölümü emekçi sınıflara işsizlik sigortası; ulaşım, konut, beslenme, sağlık, eğitim gibi alanlarda sunulan ücretsiz veya ucuz hizmetlerle döndürülecekti. Kısacası devlet gelirleri yeniden dağıtacaktı. Böylece daha iyi yaşam koşullarına, sosyal güvenceye, iş güvencesine, eğitim ve sağlık hizmetlerine kavuşan işçi sınıfı, devrim için değil; refahtan alacağı payı büyütmek için mücadele edecekti. İşçi sınıfının eylemi fabrika içi bir militanlıkla sınırlanacak; fabrikasının dışına, yani siyasi iktidar için sokaklara, barikatlara çıkmayacaktı. Sınıf mücadelelerinin yumuşaması için patronlar karlarının önemli bir bölümünden vazgeçiyorlardı. Kar düzenini hepten kaybetmektense; karın bir bölümünden vazgeçmek daha iyiydi. Üstelik gelirleri artan işçi ve emekçiler önemli bir müşteri kitlesi haline gelmişlerdi. Artık sadece asgari düzeyde beslenme, barınma, giyinme için değil; daha iyi konut, radyo, televizyon, bisiklet, araba, dayanıklı tüketim malları, tatil ve benzerleri işçilerin talepleri arasına girmişti.

Daha önce patronların nefret ettiği, devletlerin yasaklamak veya faaliyetlerini sınırlamak için fırsat kolladığı, fırsat çıkmazsa provokasyon düzenleyerek fırsat yarattığı sendikaların; bu role talip olanları; artık yeni düzenin temel kurumları olmuştu. Devletin gelirleri yeniden dağıtılması ve toplumsal çelişkilerin yumuşatılması politikası içinde, sendikalar kilit bir rol oynuyorlardı. Sendikalar düzenin saygın kurumları arasında yerlerini almışlar; sendikacılar yüksek bir itibar görmeye başlamışlardı.

İşçiler düzenden memnundu; devrim için ayaklanmıyorlardı. Patronlar nisbeten uysallaşmış ve iyi müşteriler haline gelmiş işçilerden de sendikalardan da hoşnuttu.

Bu düzene kendileri, sosyal devlet; refah devleti diyorlardı. İşlerin iyi gittiği dönem boyunca, kapitalizmle sosyalizmin birbirine yaklaştığı, iki tarafın da en iyi yanlarını birleştiren yeni bir düzenin ortaya çıktığı üzerine, yüzlerce kitap yazıldı, binlerce makale kaleme alındı.

Bu saadet zinciri 1970'lerin başında zorlanmaya başladı. Kapitalist sistemde yeni bir krizin ilk güçlü işaretleri görülmeye başlanmıştı. Sosyalist sistemle kapitalist sistem arasında; kapitalist ülkelerle kapitalist ülkeler arasında ve nihayet şirketler arasında süregelen rekabet; giderek daha büyük bir hızla teknolojik yenilikleri üretim alanına sokuyordu. Sermayenin değer yaratan emek gücüne ayrılan payı karşısında; makina ve teçhizata ayrılan payı giderek büyüyordu. Bu da kar oranlarının azalma eğilimine girmesi anlamına geliyordu.

Kar oranlarının azalmasının önüne nasıl geçilebilir? Bu sorunun cevaplarını bilmek ayrı şey; uygulamak ayrı şeydi. Kardan alınan vergiler azaltılabilirdi. Patronlardan alınan vergilerin azalması demek, devletin sağlığa, eğitime, sosyal güvenliğe vs. vs. yaptığı harcamaların azalması anlamına geliyordu. İşçi ve emekçi sınıfları buna "ikna etmek" lazımdı.

Devletin vergi gelirlerini azaltmadan, kardan alınan vergiler düşürülebilirdi. Bu da KDV gibi dolaylı vergiler koymak ve bu vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payını büyütmekle mümkündü. Holding patronlarıyla asgari ücretliyi, hatta işsizi; eşit müşteriler olarak gören ve tüketimi vergilendiren bu tür vergilendirme teknikleri; bir ülkedeki adaletsizliğin ölçüsüdür. Dolaylı vergilerin devlet gelirleri içindeki payı ne kadar büyükse, adaletsizlik de o kadar büyüktür. Türkiye'de Özal'ın getirdiği bu vergi; 1990'da toplam içinde %47.8 paya sahipti. Bugün ise toplam vergi gelirleri içinde %61'lik bir paya sahip olmuştur. O dönemin sosyaldemokratları, "KDV sosyaldemokrat bir vergidir" diyerek; bu zehirli lokmayı işçi sınıfının itirazsız yutması için çalışıyorlardı. Üstelik Türkiye işçi ve emekçileri çifte vergilendiriliyordu. Hem gelirleri, daha bordrada tırpanı yiyordu; hem de yaptıkları her kuruş harcamada KDV ödemeye mahkumdular.

Kapitalist ülkelerde dolaylı vergi uygulamasının en çarpıcı örneği İngiltere'deki "Kelle vergisi" idi. Bütün yurttaşlardan "kelle başına" alınması öngörülen bu vergi, işçi ve emekçilerin direnişine çarptı. Dolayısıyla bu uygulamalar için de işçi ve emekçi sınıfların "ikna" edilmesi gerekiyordu.

Üçüncü ve asıl yol, ücretlerin düşürülmesiydi. Bunun için de işçi ve emekçilerin "ikna" edilmesi gerekmekteydi.

Üretimi, teknoloji yoğun ve emek yoğun olarak bölmek; emek/yoğun bölümünü, Türkiye gibi emeğin ucuz olduğu ülkelere kaydırmak bir yoldu. Bunun için Türkiye gibi ülkelerin işçi ve emekçi sınıflarının, Türkiye'nin yönetici sınıfları tarafından "ikna" edilmesi gerekiyordu.

Dış ticaret yoluyla; gelişmiş ülkelerin ithal ettiği tekstil ve gıda başta olmak üzere hafif sanayi ürünlerinin fiyatı karşısında; ihraç edilen yüksek teknoloji ürünlerinin fiyatlarını yükselterek, kriz azgelişmiş, bağımlı ülkelere ihraç edilebilirdi. Vs. vs.

Görüldüğü gibi işçi ve emekçiler ikna edilmezlerse, bu tedbirleri yürürlüğe koymak biraz zor olacaktı.

İŞÇİLER YOKSULLAŞMAYA NASIL İKNA EDİLİR?

İşçi ve emekçilerin, yıllardır sahip oldukları haklardan, imkanlardan vazgeçmeye, yoksullaşmaya ikna edilmesi ne demektir?

İşçinin haklarından vazgeçmeye ikna edilmesi, örgütlülüğünün kırılmasıdır. Çünkü böylesine genel bir saldırıya, işçiler başta sendikaları olmak üzere, örgütleriyle direnebilirler. İşçi sınıfının yoksulluğa ikna edilmesi demek; örgütsüzleştirilmesi demektir. Bu yüzden 1980'lerden itibaren, emperyalist ülkelerden başlayarak bütün dünyada sendikasızlaştırma politikaları yürürlüğe konuldu.

Sendikasızlaştırma gibi bir saldırı karşısında sendikalar ellerini kollarını bağlayıp oturmayacaklardı. Bu yüzden iki alana öncelik verildi. Birincisi en militan geleneklere sahip olan metal işçileriydi ve kriz esas itibariyle metal sanayiinden diğerlerine yayılmıştı. Bu sektördeki işçiler arasındaki dayanışma saldırının baş hedefi oldu.

Yüksek tazminatlar ödeyerek de olsa, işçi çıkarmalar başladı. Fabrikalarda işçilere, "malum kriz şartlarındayız" denildi. "Her üç kişiden birini çıkarmak zorundayız. Kalan iki kişi, artık üç kişinin işini yapacak." İşçiler, işten çıkarılan üçüncü kişi olmadıkları için sevinmeye başladılar. Ama "her üçün biri" oyunu oynanmaya devam etti.

Fabrikalar bölündü. Yüksek teknoloji gerektiren bölümler kaldı. Diğer üniteler fabrikanın dışına, hatta ülke dışına çıkarıldı. Her büyük fabrikanın dışında, düne kadar fabrikanın içinde yapılan bazı işleri yapan, küçük küçük işyerlerinden oluşan "yan sanayiler" doğdu. Artık dünyanın hiçbir yerinde 30/40 bin kişilik fabrikalar kalmıyordu.

Büyük şehirlerdeki, sınıf mücadelesinin sürükleyicisi olan fabrikalar, şehirlerin dışına; hatta başka şehirlere taşındı.

Bu ve benzeri uygulamalar sonucu, metal işçilerinin direniş potansiyeli zayıflatıldı.

İkinci alan ise, işçi sınıfına "iyi bir ders verme" alanıydı.

İngiltere işçi sınıfına ders vermek için, militan geleneklere sahip Maden İşçileri Sendikası NUM ve kömür işçileri seçildi. Başbakan Thatcher, ülkesinde yürürlükte olan hiçbir yasayı tanımadan; ama sendikanın elini kolunu aynı yasalarla bağlayarak; tekelci basınla; devletin haberalma örgütlerinin provokasyonlarıyla ve grevcilerin üzerine asker gönderme dahil her türlü şiddetten yararlanarak, grevcileri yendi. Sendikayı itibarsızlaştırdı. Böylece İngiltere işçilerine, direnmenin faydasız olduğu; en iyi direnenlerin bile yenileceği gösterildi. Madenciler için yenilgi kaçınılmaz bir kader miydi? Değildi, ama madenciler direnirken, bütün işçi sınıfı, aynen 1990-91 Zonguldak grevinde olduğu gibi, kendileri için de direnen madencilerle dayanışmak üzere grev ve direnişler örgütleyeceklerine; bu savaşı seyrettiler, madencilerin direnişini alkışlamakla yetindiler. Madenciler de, daha önce bir muhafazakar Başbakanı iktidardan düşürmüş olmanın özgüveniyle, dayanışma örgütlemeye yeterince önem vermediler.

Madencilerin yenilgisi işçi sınıfının bütününü yenilgi havasına soktu. NUM'un itibarsızlaştırılması, bütün sendikal hareketi zayıflattı, itibarsızlaştırdı.

Sendikaların faaliyetlerini sınırlayan; dayanışma imkanlarına kayıt koyan yasalar çıktı. "Sözleşme dışı personel" uygulamasının kapsamı sürekli genişletildi. Taşeronlaştırma uygulamasının alanı genişletildi. Sendikalılaşma oranı düşürüldü.

1990'lara gelindiğinde, Fransa'da işçilerin sendikalılaşma oranı, %10'a düşürülmüştü. Türkiye'deki gerçek rakamlar da sendikalılaşma oranının aynı düzeyde olduğunu söylüyor.

Sendikasızlaştırılmış, taşeron işletmelerine bölünmüş, arasındaki dayanışma yokedilerek birbirinin rakibi haline getirilmiş işçilerin, kendilerini yoksullaştıran, sosyal güvenceden mahrum bırakan, sağlık ve eğitim imkanlarını sadece zengin sınıfların lüksü haline getiren politikalara karşı çıkışları giderek zayıfladı. İşçi ve emekçi sınıfların, 19. yüzyıl şartlarında çalışmaya ve yaşamaya ikna edilmesinin önünde engel olarak, zayıflatılmış sendikal hareket ve bir ara yaşadığı dağılma sürecinden çıkmaya ve toparlanmaya şimdilerde başlayan zayıf bir sosyalist hareket duruyor. Ya sosyalizm bir alternatif olarak yükselecek ve sendikal hareket güçlenecektir; böylece süreç tersine çevrilecektir. Ya da dünyanın bütün işçi ve emekçileri bugünleri de arayacağı bir vahşetin kucağına itilmeye devam edecektir.

Zonguldak maden işçisinin yaşadıklarını, bu genel perspektif içinde ele alıp sorgulamaya çalıştık. Ama bununla yetinmedik. Şu anda, havzada binlerce işçinin içinde yaşadığı yüz küsur yıl önceki çalışma şartlarını, bizzat bu şartlar içinde çalışarak, gözleyerek tesbit etmeye çalıştık. Bu şartlar içinde nasıl örgütlenilebilir; mücadele nasıl geliştirilebilir sorularına başlangıç cevapları oluşturmaya çalıştık. Sürecin doğru kavranması için, geçmişte yaşanmış deneyleri, geleneğimiz, ortak birikimimiz ve ders çıkarılacak pratiğimiz olarak, belgelerle hatırlatmayı istedik. Geçmişten getirdiğimiz mücadele gelenekleri, hepimizin geleneğidir. Yenilerini yaratmalıyız. Bizim ortaya koyduğumuz verileri, işçi sınıfından yana herkes zenginleştirebilir; bizden farklı sonuçlar çıkarabilir. El elden üstündür. Yeter ki amaç, işçi sınıfının mücadelesini örgütlemek; bu mücadeleyi yükseltmek; sınıfsız, sömüsüz, savaşsız, insanlığımızı geliştirmenin önünde hiçbir engelin kalmadığı bir dünyayı yaratmak olsun...

II
ZONGULDAK MADENLERİNDE KUMPANYALAR DÖNEMİ

Günümüz Türkiye'sinde Zonguldak denilince kömür ve madenci; kömür ve madenci denilince Zonguldak akla geliyor. Zonguldak ve kömür kelimeleri yan yana gelince, "kömürü bulan adam: Uzun Mehmet" hatırlanıyor. Halktan insanlarız, efsanelere hem ihtiyaç duyar, hem severiz. "Uzun Mehmet" efsanesinden vazgeçmeden; bu efsanenin arkasındaki iktisadi ve siyasi tarihin kısa bir dökümünü yapmak faydalı olacaktır. Böylece kömür ve Zonguldak kelimeleri ne zaman yanyana geldi; neden daha önce veya daha sonra değil de; 1800'lü yılların ortalarına doğru alnımıza çıkmayan bir yazı gibi yazıldı; bu yazıyı kim, nasıl yazdı ve benzeri soruların cevaplarını açıklıkla görebileceğiz.

1681'de Papen, bir pistonu hareket ettirmek için buhar haline getirilmiş suyun itme gücünden yararlanılabileceğini göstermişti. Gerçek bir "buhar makinası" ise 1769 yılında James Watt tarafından yapıldı. Bu makina maden ocaklarında ve büyük şehirlerdeki tulumbalarla, kok üretimi için körükleri işletmekte kullanıldı.

1735'te Abraham Darby huyla yapılan ve kırılabilir funt yerine, kokla yapılan funt üretmeyi başardı. Fırınlara hava vererek daha iyi cins funt üretimindeki ilerlemeler, demir sanayiinin gelişimini hızlandırdı.

1740'da Schefield adında bir saatçi çelik yapmayı başardı. Bundan sonra her şeyi demirden yapmak mümkün oldu, 1767'de demir ray, 1779'da demir köprü, 1787 de demir gemi yapıldı.

1785'de Carwright buharla çalışan ilk dokuma tezgahını yaptı ve üretime soktu.

Buhar gücüyle çalışan makinaların bir dizi bilimsel ve teknik gelişmeyle üretime girişi emek verimliliğini olağanüstü artırdı; kapitalist sermaye birikimine hız kazandırdı. Sermaye birikiminin hız kazanması; sermayenin yoğunlaşmasına ve merkezileşmesine de hız kazandırdı. Geçmişte olduğundan çok daha büyük sermayelerin yatırılmasıyla ortaya çıkan büyük sanayii; büyük, kitlesel bir üretimi gerçekleştiriyordu. Bu ürünlerin iç ve dış pazarlara götürülmesi, hammaddelerin fabrikalara getirilmesi demekti. Buhar gücü, demiryolu ve buharlı gemilerle, taşımacılık ve ulaşıma da hız ve kapasite kazandırmıştı. Buhar gücü için, sanayi için, ulaşım için, kömür havzalarına el atmak; sadece yakındakilere değil; dünyanın dört bir tarafındaki diğer hammadde ve enerji kaynakları gibi; Türkiye'dekilere de el atmak şart olmuştu. Kapitalist sanayileşmenin en yakınındaki pazar ve hammadde kaynağı ise, Osmanlı İmparatorluğu'nun hala çok geniş olan topraklarıydı.

1789'da gerçekleşen Fransız Burjuva devrimi Avrupa'daki imparatorları, kralları, kısacası aristokrasiyi ve ortağı olan kiliseyi çok rahatsız etmişti. Devrim kendisini dünyaya yaymak; eski dünya, devrimi yerinde boğmak istiyordu. İki taraftan birisi kendisini düşmanına teslim etmediği ve devrim içerden bir ihanetle çökmediği için; Avrupa tarihinde 1792'den itibaren Napolyon Savaşları adı verilen kanlı bir boğazlaşma başladı. 1815'te, Waterloo ovasında Napolyon nihai olarak yenildi. Savaşın galibi olan İngiliz emperyalizmi, yüzünü Avrupa'ya döndüğünde; karşısında yüksek gümrük duvarlarını gördü. Herkes, bu duvarların arkasında, kendi sanayileşmesini, İngiliz mallarının rekabetinden koruyarak kurma çabasındaydı. Sanayisi olmayan, üretimi zanaat aşamasını yeni yeni zorlayan ve korunmasız Osmanlı toprakları bu yüzden İngiltere için daha da cazip hale gelmişti.

Osmanlı İmparatorluğu'nun başında ise yenilikçi padişalı III. Selim vardı. III. Selim Batı'nın güçlendiğini ve Osmanlı'nın geri kaldığını görüyordu. Hatta, Osmanlı'nın bir eyaleti olan Mısır'daki gelişmelerin de, Osmanlıyı geride bıraktığının farkındaydı. Orduda ve eğitimde yenilikler yapmak; ilk sanayileşme adımlarını atmak için bazı girişimlerde bulundu. Ama çevresindeki yenilikçi kadro zayıf; kendisi yumuşak huylu bir reformistti. Kendisinden sonraki reformcular gibi; III. Selim'in yenilikçiliğinin gerisinde de, çıkarlarının yenileşmede olduğunu gören bir halk desteği yoktu. Padişah da, böyle bir desteğin, başarı için ne kadar hayati olduğunun farkında değildi. Halka dayanma ihtiyacı duymadığı için de, saray mensuplarının ve yöneticilerin yiyiciliğine son vermek için çaba harcamaya hiç çalışmadı.

Bütün bunlardan daha önemli olan, III. Selim de içinde olmak üzere, Osmanlı reformcuları, reformlarını imparatorluğun yarı-sömürgeleşme süreci içinde gerçekleştirmeye çalışıyorlardı. Yaşananlar, yarı-sömürgeleşme sürecini tersine çevirmek için yapılan her reformun, yarı-sömürgeleşme sürccini hızlandıran bir rol oynadığını gösterecektir.

Sonuçta yeniçeri/ulema ittifakının üst düzey isimleri yenilikleri engellemek; bu kurumların halkla içiçe olan kesimleri ise yiyiciliğe karşı çıkmak için 1808'de ayaklandı, yenilik projeleri ve devletteki çürüme padişahın hayatına maloldu. III. Selim'in reformları başarılı olsaydı; muhtemelen Zonguldak kömürü, yüzyılın hemen başlarında bulunacaktı. Üstelik Osmanlı ekonomisi, kendi içindeki savaşla meşgul olan Avrupa'nın müdahalesi olmaksızın, kendi kömürünü, kendi sanayinin kurulmasında kullanabilecekti.

Osmanlı'nın Avrupa'daki eyaletleri ve Mısır, batı ile ticaretin nisbeten gelişmiş olduğu bölgelerdi. Vali Kavalalı Mehmet Ali Paşa, benzeri yenilikçi adımları Mısır'da atıyordu. III. Selim'in taht-tan indirilmesine karşı tepki, Osmanlı'nın Avrupa Eyaletlcrinden

geldi. Alemdar Mustafa Paşa ordusuyla İstanbul'a gelip saraya girdiğinde, III. Selim öldürülmüştü. Yerine yenilikçi padişahın yetiştirdiği II. Mahmut geçirildi.

II. Mahmut Osmanlı devletinin merkezi yapısını güçlendirmek; modern bir ordu kurmak, eğitimde yenilikler yapmak ve sanayileşme için adımlar atmak istiyordu. Bununla birlikte İmparatorluk içinde kendi mutlak iktidarını da kurmak istiyordu. Mutlak iktidarını gerçekleştirmek için, eski Yeniçeri ordusunu ortadan kaldırmayı ve yeni bir ordu kurmayı planlıyordu. Yeniçeri ocağını ortadan kaldırmak için bahaneyi 1821'de patlayan Yunan ayaklanmasında buldu. 1821'de çıkan Yunan isyanını bastırmak için gönderilen Yeniçeriler; dağınıklık ve beceriksizlikleriyle herkesin gözünden düştüler. Sarayın ve hükümetin yürüttüğü propagandanın da etkisiyle İstanbul halkı ve ulema, Yeniçeriler'den nefret etmeye başladı. II. Mahmut böylece yeni bir ordunun, Eşkinci Ocağı'nın kuruluşu için ilk adımları atabildi. Bu ordunun gelişmeye başlaması üzerine 1826 yılında Yeniçeriler, şimdiki Sultanahmet meydanına, meşhur kazanlarını getirdiler ve ayaklandılar. Padişah da Sancak-ı Şerif'i Topkapı sarayının kapısına çıkardı. Eşkinci askeri, medrese öğrencileri, halk, yeniçerilere karşı savaştı. Kışlaları topa tutuldu. Mezarlıklardaki Yeniçeri mezarlarının taşları bile kırıldı. Marmara denizi, Yeniçeri cesetleriyle kaplandı.[2]

Fakat padişahın reformlarını yapmasının önündeki engeller bitmedi. Avrupa Napolyon savaşlarının sona ermesiyle kendi iç kavgasını bitirmiş; yüzünü dışarıya çevirmişti. En yakında ise Osmanlı vardı ve imparatorluğun geniş coğrafyası bütün kapitalist devletlerin iştahını kabartıyordu. Kapitalist gelişmeye Osmanlı'dan yaklaşık yüz yıl önce ayak uydurmaya çalışan ve reformlara girişen Rusya; Osmanlı'ya yönelik isteklerini hiç gizlemiyordu. Rusya ile sık sık savaşmak zorunda kalındı. II. Mahmut'un bütün enerjisini tüketen gelişme ise; Mısır'ı modernleştiren, güçlü bir or-

du kuran, 40 binin üzerinde işçinin çalıştığı bir sanayi yaratan Kavalalı Mehmet Ali Paşa ile başlayan çatışma oldu. Yunan ayaklanmasını bastırması halinde kendisine Girit, Suriye ve Trablusşam valilikleri de vaadedilen paşaya, ayaklanmayı bastırdığı halde; vaadedilenler verilmedi. Bahane olarak, 1827'de Navarin'de Osmanlı donanmasının İngiliz ve Fransızlar tarafından yakılmasından sonra askerini çektiği söylendi. Bu arada çıkan Osmanlı-Rusya savaşı iki yıl sürdü. Rusların Edirne ve Erzurum'u işgalinden sonra 1829'da Edirne anlaşması imzalandı. Bu anlaşmayla, Osmanlı'ya karşı ilk defa bir bağımsızlık hareketi başarıya ulaşmış oluyor ve küçük bir Yunanistan kuruluyordu. Ağır savaş tazminatı ise, yenilikçi adımların finanmasmanını imkansızlaştırıyordu.

II. Mahmut tarafından vaadedilen valilikleri verilmeyen M. Ali Paşa'nın orduları, 1831'de harekete geçti. Suriye'de ve Konya'da Osmanlı ordularını yendi. II. Mahmut, M. Ali Paşanın İstanbul'a yürümesini önlemek için önce Rusya'nın himayesini kabul etti. 1833'de yapılan Kütahya anlaşması ile M.Ali Paşa'ya istedikleri verildi. Şimdi sıra Rusya ile yapılan anlaşmadan kurtulmak için İngiliz ve Fransızlar'ın himayesini sağlamaya gelmişti. 1838'de, İngiltere ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalandı. Bu anlaşmanın bir maddesi; bu anlaşmayla İngiltere'ye sağlanan imkanların isteyen her ülkeye sağlanacağına dairdi. Böylece Osmanlı devletinin yarı sömürgeleşmesinin hukuki belgesi yazılmış oldu. Ertesi yıl Kavalalı Mehmet Ali Paşa'yla hesaplaşmayı, onu cezalandırmayı her şeyden çok isteyen II. Mahmut, çevresinin de kışkırtmasıyla orduyu Mısır seferine çıkardı. Osmanlı Nizip'te bir daha yenildi. Yenilgi haberi İstanbul'a ulaşmadan, II. Mahmut öldü.

Zonguldak'ın altında yatan kömür, böylesine çalkantılı ve Osmanlı devleti için felaketlerle dolu bir dönemde, 1829'da bulundu. Ama işletilmesi için nisbeten sakin bir dönemin gelmesi gerekecekti.

1850'ye kadar, İngiltere'nin Avrupa'daki yükselişi devam etti ve Osmanlı ülkesi İngiliz malları için genişleyen bir pazar oldu. 1850-1873 döneminde, Avrupa'da sanayileşme hızla genişledi. Çok geniş çaplı ve yaygın olmasa da sermaye ihracı bu dönemde başladı. Borç verme, sermaye ihracının en yaygın biçimidir. Bu yıllardan itibaren başlayan demiryolu yapımı ise, giderek sermaye ihracının en çok raslanan biçimlerinden birisi olacaktır. İngiltere, Osmanlı topraklarında ilk demiryolunu 1850'lerin sonunda yapmaya başladı. 1888-1896 yılları ise, İngiltere'nin nisbeten gerilediği, Fransa ve Almanya'nın yükselen emperyalistler olarak Osmanlı topraklarında demiryolu inşası, maden işletmeciliği ve liman yapımı gibi sermaye ihracı biçimlerinde büyük bir patlama gerçekleştirdikleri yıllar olmuştur.

Zonguldak kömürünün işletilmeye başlanması ise, 1848 yılında olmuştur. Demiryollarının inşası, limanların yapılması, kömür üretiminin büyüme hızını belirlemiştir. Demiryolları başta olmak üzere emperyalist yatırımlar; Osmanlı topraklarının nüfuz alanlarına bölünmesinin ve Osmanlı'nın ekonomik kaynaklarına el atılmasının mekanizmaları olmuştur. Zonguldak kömürü de, başından itibaren, el atılan ekonomik kaynaklardan birisi olmuştur.

İNGİLİZ SERMAYESİNİN AVUCUNDA; "HAZİNE-İ HASSA"NIN YÖNETİMİNDE

II. Mahmut'un ölümünden sonra tahta geçen Sultan Abdülmecit, kömür üretimine başlanırken, Ereğli havzasını Vakfetmiş ve yönetimini "Hazine-i Hassa" idaresine vermiştir. Hazine-i Hassa, padişahın şahsi gelir ve giderlerini yöneten kurumdur. Osmanlı'da genel bir bütçe anlayışının ortaya çıkması 1800'lü yılların ikinci yarısından sonra gelişmiş; ancak devletin yarı-sömürgeleşmesi nedeniyle ekonomik kaynaklarına yabancılar el koyduğu için, uygu-

lanamamıştır. Bu yüzden, o güne kadar devletin genel bütçesi olan ve daha çok ordunun masraflarına harcanan "Hazine-i Amira" ile Sarayın bütçesi olan Hazine-i Hassa, yanyana işliyordu. İmparatorluğun son yıllarına kadar, sarayın bütçesi, Hazine-i Hassa olarak devam etmiştir. Padişah'ın kendisine ait mülkleri, çiftlikleri, gelir getiren arazileri vardır ve sarayın masrafları bu gelirlerle karşılanır. Sultan Abdülmecit, vakfettiği havzanın gelirlerinin harcanmasını, bu kuruma bırakmıştır. Hazine-i Hassa yönetimi, 1848 ile 1865 yılları arasındaki 17 yıl boyunca devam etmiştir. Havzanın mülkiyeti Vakfa, yönetimi Hazine-i Hassa'ya aittir. Ama işletme ve ticaret karı, yerli işbirlikçilere bırakılan kısım dışında, İngiliz sermayesine akmaktadır.

Saraya borç veren, borç bulan, sarayın borçlarını daha yüksek bir faizle satın alan Galata Sarraflarına, 1850'lere doğru, devlet tarafından "banker" ünvanı verilmişti. Bu kuruluşlar, devletin borç talepleri kendi imkanlarını aştığı noktadan itibaren de, başta İngiliz sermayesi olmak üzere, Avrupa sermayesi ile Osmanlı devleti arasında borç ilişkilerinin aracılığını yapıyordu. Borç ilişkileri içinde saraydan pek çok ekonomik kaynağın gelirlerini toplama veya işletme imtiyazını alan Galatalı Bankerler, Zonguldak kömürünün işletilmesinin imtiyazını da aldılar. Aynı "bankerler" 1859'da çıkarılan bir kanunla, Osmanlı toprağının özel mülkiyet konusu olmasına izin verilince, başta Mezopotamya ve Ege ovalarında olmak üzere, pek çok arazinin sadece gelirlerine değil, mülkiyetine de sahip olmuşlardır.

Hazine-i Hassa, Havza'daki kömürün işletme hakkını, bankerlerin kurduğu "Kömür Kumpanyası"na, yıllığı 30 bin kuruşa devretti. İşletme imtiyazını ucuza kapatan bankerler, ilkel yöntemlerle yürütülen bir üretim faaliyetini başlattılar. İşletmeciliğin gerektirdiği hiçbir yatırım gerçekleştirilmediği gibi; kömür üretiminde kullanılan dönemin teknolojisinin bölgeye girmesine de izin veril-

memiştir. Bu yüzden yıllık toplam üretim 50 bin tonu geçmemiştir. Gene de gerçekleştirilen kömür üretim ve ticaretinin kaymağı İngiliz sermayesine akmakla birlikte; bu kaymaktan yabancı sermayenin işbirlikçisi yerel beyler ve müteahhitler de faydalandılar. Havza hem kömür yataklarıyla, hem ormanlarıyla, hem insanıyla dönem boyunca ağır bir talana maruz kaldı. Ocaklar sürekli el değiştirdi. İstikrarlı bir işletmecilik gerçekleştirilmedi. Acemi nalbantın mesleği fukara eşeğinde öğrenmesi gibi; madencilikte tecrübe ve bilgi birikimine sahip olmayan sermayedarlar ve yerel güçler; Zonguldak havzasının ve yöre insanının üzerinde madencilik öğrendiler. Osmanlı devletinin kendi ekonomik kaynakları üzerindeki denetimini kaybetmiş olması; bu talan ve tahribatın asli sebebidir.

1853 yılında Rusya'ya karşı Osmanlı, İngiliz ve Fransız ittifakı arasında gerçekleşen ve müttefiklerin Kırım'a asker çıkarmasıyla gelişen savaşta, Karadeniz'deki müttefik donanmasının kömür ihtiyacı Zonguldak'tan karşılanmıştır. Savaş esnasında Osmanlı hükümetiyle, müttefik hükümetler arasında yapılan "sözlü" anlaşma uyarınca, Zonguldak kömür havzasının işletme hakkı, savaş süresince İngiliz hükümetine bırakılmıştır. Hazine-i Hassa'nın 3 yıllığına müttefiklere devrettiği havza, devrin ilk yılında yeni bir talan dalgasına maruz kaldı. Gene de havzaya düzen getirici bazı adımlar atıldı. İnsan ve hayvan gücüyle üretilen kömür, küfelerle ve hayvan sırtında taşınıyordu. İngilizler havzaya dekovil hatları döşediler. Ocaklarda standartlara uygun maden direkleri kullanılmaya başlandı Savaşın birinci yılı sonunda, 1854'te Rusya'nın yenilgiyi kabul etmesiyle, işletme hakkı yeniden, "Kömür Kumpanyası"na bırakıldı.

İngiliz Kömür Kumpanyası, muhtemelen bilinçli bir politika ile, sadece ihtiyacın değil; mümkün olanın da çok altında üretim yaparak; Osmanlı devletinin İngiltere'den kömür ithalinin devam etmesini sağlıyordu. Havzadaki işletme hakkını tekelinde tutan,

ama bu tekeli üretimi arttırma yönünde kullanmayan bu kumpanyaların, Osmanlı devletine kömür satan şirketlerle bağı olduğunu düşünmek akla uygun bir yaklaşımdır.

1856'da Sultan Abdülmecit'in yerine tahta çıkan Sultan Abdülaziz, 1865 yılında havzanın işletme hakkını, Hazine-i Hassa'nın kötü yönetimine dair şikayetler ve asıl, kömür üretiminin düşüklüğü nedeniyle Bahriye Nezareti'ne (Denizcilik Bakanlığı) vermiştir. Kömür üretiminin Bahriye Nezaretine verilmesinin nedeni ise, buharlı gemilerin kömür ihtiyacının karşılanmasıdır. Bakanlık, havzadaki faaliyetlerinin merkezi olarak Kozlu'yu belirlemiştir.

Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası'nın yayın organında, Hazine-i Hassa dönemi şöyle değerlendirilmektedir:

"Bu suretle padişahların zulmü altında inim inim inleyen millet, bir taraftan sarayların israflarına, günlük nafakasından arttırarak, öküzüne para yetiştirirken, diğer taraftan donanma ve fabrikaların işlemesi için ecnebilerden satın aldığımız maden kömürlerine fuzuli olarak 19 sene daha kesesini boşaltmıştır."(3)

Gerçekten de, 2. Mahmut'un son yıllarında bulunan kömür, Sultan Abdülmecit'in tahta geçişinden on yıl sonra işletilmeye başlanmış; ancak yabancıların eline teslim edilen üretimin Bahriye Nezaretinin yönetimine verilmesine kadar da 17 yıl geçmiştir. Bu on yedi yıl boyunca, işletme hakkı karşılığında elde edilen vakıf geliri tekke, zaviye, cami, türbe, kütüphane ve buraların görevlilerine harcanmıştır. Harcama kalemlerine bir kaç örnek verilebilir:

1. Mekke Kütüphanesinde Hafız Kütübi efendiye 150 kuruş maaş.
2. Harem-i Şerif'teki kandillerde kullanılmak üzere 800 bin okka kandil yağı
3. Sakız adasındaki camii şerifin, imaret, hitabet, vaizlik, dersiamlık, müezzinlik, kayyumluk ve ferişliğine,
4. Dersaadet Merkez efendi dergahına
5. Fındıklı'da Şeyh Yunus Efendi tekkesine(4)

BAHRİYE NEZARETİ DÖNEMİ

Havzanın işletilmesi ve yönetimi 1865 yılından 1908 İkinci Meşrutiyet devrimine kadar 43 yıl boyunca Bahriye Nezaretinde kaldı. Bahriye Nezareti havzadaki kömür işletmeciliğinde, o dönem için önemli sayılacak bazı yenilikler gerçekleştirdi.

Veli B. isminde bir Bahriye zabitinin yönetiminde "kok" fırınları ve o sıralarda kullanılmayan toz kömürü değerlendirmek için "briket" fabrikaları kuruldu. O güne kadar rasgele açılan ve işletilen kömür ocaklarının açılması ve terkedilmesine, kömürün nakil ve dağıtımına ilişkin kurallar konuldu. İşletmeciliğin konulan esaslara uygun yapılıp yapılmadığını denetlemek üzere Fen Komisyonu ve İmalat Komisyonu oluşturuldu. Böylece havza idaresi bir ölçüde de olsa düzen altına alınmış oluyordu. Havzada Bahriye Nezareti adına yönetici olarak atanan Dilaver Paşa tarafından hazırlanan ve kendisinin adıyla anılan Nizamnameye göre, ocak sahipleri kendi ocaklarından çıkartılan kömürü, Bahriye idaresi tarafından belirlenen bir fiyatla, resmi kurumlara satacaklardır. Dilaver Paşa Nizamnamesi çalışma koşullarına ilişkin de düzenlemeler yapmıştır. Bu nizamname, günlük çalışma süresini 12 saat olarak belirlemiş; ve bölgede yaşayan 13 - 50 yaş arasındaki erkek nüfusa madenlerde, 12'şer günlük dönüşümlü gruplar halinde çalışma mükellefiyeti getirmiştir. Ancak nizamnamedeki hükümlere rağmen, sermayedarlar, bugün de olduğu gibi, çalışma süresini çoğu zaman günlük 16 saate kadar çıkardıkları gibi, 9 yaşındaki çocukları da çalıştırmışlardır.

Nizamnameye göre çalışma iki vardiya halindedir. Kazmacı ve kürekçiler çalışmanın ilk dört saatinde kazdıkları kömürün dışarıya çıkarılması esnasında ikişer saat ocak dışına dinlenmeye çıkacaklardır. 1869'da uygulama bir ölçüde yumuşatılır ve işçilere bazı haklar tanınır. İş güvenliği için kimi tedbirlerin alınması zorunlu

hale getirilir. İşverenin almakla yükümlü olduğu tedbirleri almaması yüzünden kazaya uğrayan işçilere, mahkeme kararıyla sabit olması halinde tazminat ödenmesi hükmü getirilir.

Nizamname ile getirilen kömürün fiyatı ve satışına ilişkin sınırlama ve yasaklar, sermayedarları rahatsız etmiştir. Bu yüzden kömür üretimi süreç içinde azalmıştır. 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı esnasında, kömür fiyatlarının bakanlıkça düşük tutulması, devlet tarafından alınan kömürün parasının müteahhitlere zamanında ödenmemesi yüzünden işletmeciler çok zor durumda kalır. Küçük şirketler iflas eder, işçiler perişan olur. Kömür üretimi ise yıllık 55 bin tona gerilemiştir.

1882 yılında Padişah Abdülhamit'in emriyle Nizamnamenin getirdiği hükümler, sermayedarların istediği doğrultuda yumuşatılmıştır. Bu emirle, çıkarılan kömürün %40'nın serbestçe satılmasına izin verilir. Bu düzenlemeyle birlikte havzaya yerli ve yabancı sermayenin girişi hızlanır. Daha sonra Ereğli-Zonguldak havzasının en önemli maden işletmelerinden biri olan Ereğli Şirketi, bu tarihten sonra havzaya girmiştir.

Ereğli Şirketi havzaya önce "Seniye-i Bahriye mimarı" Yanko Kalfa adına çıkarılan Zonguldak Liman İmtiyazını satın alarak girmiştir. Ereğli şirketi önce limanı inşa ettirmiş, kısa bir süre sonra da Zonguldak ve Çatalağzı şömendiferlerinin işletmesini kiralamıştır. Bundan sonraki adım ise, terkedilmiş maden ocaklarını satınalarak madenciliğe başlamak olmuştur. Şirket, o günlerde Gelik ocaklarının sahibi olan ve faaliyetine ara vermiş bulunan Uncu Ahmet Efendi'nin ruhsatı ile Esayen ve Karamanyan'ın sahibi bulunduğu şirketin ruhsatını satın alarak faaliyet sahasını genişletmiştir.

Faaliyet sahasını genişleten şirket, kömür üretimini arttırmak için insan emeğinin yanı sıra yatırdığı sermayeyi de büyüttü ve makinalaşmaya yöneldi. Zonguldak mendireğinden sonra Atölye'yi, Lavuarları, kok ve biriket fırınlarını, Gelik-Asma Havai hat-

tını yaptırdı.

Ereğli şirketinden sonra Havza'nın diğer bir önemli şirketi de Rağıp Paşa'nın "Sarıcazadeler" şirketi idi. 1900 yılında havzada ocaklar satın alan Rağıp Paşa, başlangıçta büyük karlar etmesine rağmen, sonradan ocaklarının işletmesini kendi ocaklarından çıkarılan kömürün komisyonculuğunu yapan Abacıoğlu isminde bir tüccara bıraktı.

Abacıoğlu, önce bir Lavuar inşa etmeye girişti ise de sermayesi buna yetmediğinden Belçika sermayesiyle ortaklık kurdu ve işlerini bu yolla finanse etti. Bir süre sonra Belçika grubuna ait hisselerin önemli bir bölümünü ünlü tüccar, "kömür kralı" Hugostines satın aldı. Hugostines bu suretle Alman sermayesini Havza'ya soktu ve arkasından Sarıcazade Ocakları'nın işletme hakkını da 50 yıl süreyle satın aldı. Rağıp Paşa'nın ocaklarının bir bölümü bu yolla Alman sermayesinin eline geçtiği gibi, diğer ocaklar da birer birer el değiştirmeye başladı. Böylece yerli sermaye sahiplerinin elinde bulunan diğer ocaklar da ya tamamen, ya küçük parçalar halinde yabancı sermayenin eline geçti. Havza sadece kömür bakımından zengin oluşuyla sermaye için cazip değildi. Aynı zamanda yerüstünde bulunan ormanların madenciliğin ihtiyaç duyduğu kestane ve meşe gibi dayanıklı ağaçlardan oluşması da havzaya bir çekicilik kazandırmaktaydı. İşletmeciler sadece kömür yataklarını değil; aynı zamanda bu ormanları da, ocaklarda kullanılan ağaç ihtiyacını karşılamak üzere talan ve tahrip ettiler.

1909 yılında havzanın yönetimi Bahriye Nezareti'nden alınarak, Ticaret ve Ziraat Nezareti yönetimine verilir, Havza-i Fahmiye (kömür havzası) Müdürlüğü kurulur. Bölgede Fransız, Alman ve İtalyanların yanı sıra Yunan ve Rus sermayesi de faaliyet göstermektedir.

Birinci dünya savaşının çıktığı 1914 yılında Almanlar Havza yönetimini üstlenirler. Kurulan "Harp Kömür Merkezi"nin başına

bir Alman albayı getirilir. Savaşla birlikte Fransız sermayesi havzadaki faaliyetini durdurur. Zonguldak'taki ocaklar Almanlar tarafından, Kozlu bölgesindekiler ise İtalyanlar tarafından işletilmektedir. Savaş esnasında Rus donanması kömür üretimine darbe vurmak için havzayı topa tutar.

Savaş Osmanlı ve müttefiklerinin yenilgisiyle sona erince, Yunanistan Mondros mütarekesinin 7. maddesine dayanarak Zonguldak'ı işgal etmek ister. 8 Mart 1920'de, Fransız birlikleri, Fransız sermayesinin çıkarlarını koruma gerekçesiyle havzayı işgal ederler. Havzanın yönetimi bu defa da merkezi İstanbul'da bulunan "İtilaf Kuvvetleri Kömür Komisyonu" tarafından yürütülür.

İşgalciye karşı yerel güçlerin direnişi sonucu 21 Haziran 1921'de, işgal kaldırılır.

Zonguldak Havzasındaki Maden Ocaklarının sahipleri:

Zonguldak Mevkii	**Ocak Adedi**
Papaz oğlu Marko	3
Fabrikacı Andon	2
Kurci (Gürcü) Kumpanyası	1
Çolak Kostanti Simon oğlu Yorgi	2
Anderya ve Şurekası	1
Boyacıoğlu Veresesi (varisleri)	1
Nikoli Marko	1
Artin Karamanyan ve şurekası	2
Ziko	1
Latin Yanko	1
Kurci (Gürcü) Pano	1
Latin Yorgi	1
İstafan Marko ve Miloşahin	1
Pavlaki Zafir Yuvan, Vasil Vaspaso	7
Rombaki Veresesi	1

Milopro ve Partalcı Yuvan	1
Hacıoğlu ve Şurekası	1
Rado ve Petro	1
Cura ve İspiro	1
Halaçyan Parsih	1
Bodosaki	1
Muraj ve Şinork	2
Vasilaki Kalfa	2
Emin Ağa	3
Mustafa Çavuş	2
Cafer Efendi Ahmet İsmail Veresesi	1
Çıkrıkçı Abdülkadir ve Hemşireleri	1
Hacı Ahmet Ali ve Süleyman Sırrı Bey	1
Hacı Ahmet Ali Ağa vereseleri	1
Toplam	45 Ocak

KOZLU MEVKİİ	**Ocak Adedi**
Milaro ve Çerkes oğlu Yani	2
Milopro ve Nikola	2
Toma ve Şürekası	1
Kurci (Gürcü) Pano	2
Fabrikacı Yanko	1
Bodosaki ve Sava ve Şürekası	1
Yuvan ve Sotiri	1
Tenekeci Vasil	1
İstefan Yorgiyadis ve Şürekası	1
Petro Gregoviç veresesi	1
Sarıcazadeler	6
Mülazım Abdullah bey ve Loindi	1
Ahmet ve Artin efendiler	1

Dostum Oğlu Mustafa Efendi	1
Mazlumcuoğlu ve şürekası	2
Cuka ve Hüsnü Efendiler veresesi	1
Hacı Mustafa Bey ve Kozma Efendi	1
Kasap İsmail veresesi	1
Toplam	27 Ocak

KİLİMLİ MEVKİİ	**Ocak adedi**
Panciri ve Kartali Beyler	3
Filip ve Cuka	1
Artin Karamanyan Kumpanyası	3
Kara Boşko ve Hacı Bedros	1
İstefan ve Kara Simon	1
Çakır Yuvan Oğlu Nikola	1
Malo, Filip ve Ankaralı Kirkor	1
Mumcu Nikola	1
Nikosnan	1
Halaçyan Parsih	1
Vasilaki Kalfa	1
Pavlaki, Petro ve Şürekası	1
İstefan ve Hristo	1
Mülazım bey, Salih efendi, Mustafa Sinan	1
Hüsnü çavuş ve Cuko	1
Hacı Ömer ve Lazo	1
Abdürrahman ve Arapzade Hasan	1
Molla Hasan ve Kara Simo	1
Boşnak Hasas ve İstefan	1
Molla selim ve Uzunoğlu Hüseyin	1
Mülazımbeyzadeler vereseleri	1
Toplam	25 Ocak

EREĞLİ MEVKİİ	**Ocak sayısı**
Asodoryan	1
Todori	1
Marko	1
Bodosaki	1
Sarıcazade Ocakları	2
Dağcı İsmail bey ve şürekası	1
Halil Paşa veresesi	2
Dağcı Ahmet Ağa vereseleri	1
Hacı Ali bey ve Todori.	1
Hacı Mehmet ve Marko	1
Karamahmutzade Halil ve şürekası	1
Toplam	13 Ocak

AMASRA MEVKİİ	**Ocak adedi**
Cevahirci Oğlu Bodosaki	1
Kosti Yağlıdis	1
Kurci Pano ve Halaçyan Parsih	1
Bodosaki ve Nomikos	1
Setrak Pembeciyan, Serkis Rakıcıyan	1
İspiro ve Anderya	1
Elem Ağa veresesi	1
Hasan Efendi ve Ölçekoğlu Hasan ve Haralambo	1
Hasan, Mustafa ve Enavidos Paskal	1
Notacı Emin Bey	1
Toplam	10 Ocak

HAVZA GENELİ	
ZONGULDAK	45
KOZLU	27
KİLİMLİ	25
EREĞLİ	13
AMASRA	10
Toplam	120 Ocak

Dönemin resmi kayıtlarına göre ocak sayısı 120 olarak görünmekle birlikte, gerçek sayının bu rakamın çok üzerinde olduğu tahmin edilebilir. Havza dışından gelen sermayedarların çoğunluğu kömürün üretimiyle değil, ticaretiyle ilgilenmişlerdir. Öte yandan, yöreye ilişkin inceleme ve araştırmalarda sürekli yapılan "milliyetçi" bir yanlışlığa dikkat çekmek ihtiyacı duyuyoruz. Ocak sahiplerinin listesine bakıldığı zaman, Hıristiyan tebadan kişilerin çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Buradan hareket ederek, Rum, Ermeni vb.lerinin, zengin işletmeciler ve tüccarlar olduğu, Türk ve müslümanları ocaklarda çalıştırdıkları iddia edilmektedir. Halbuki, benzer şekilde ocaklarda çalışan işçilerin de bir listesi düzenlenmiş ve yayınlanmış olsaydı; görülecekti ki, çalışanlar arasında da Hıristiyan tebanın isimleri azımsanmayacak bir oranı teşkil etmektedir. Rum ve Ermeni sermayedarların ezici çoğunluğu bölgeye sonradan gelmediği gibi; Hıristiyan dinine mensup çalışanlar da sonradan ve başka bir yerden gelmemişlerdir. Bu insanlar köylü, yarı-işçi ve işçi olarak veya bey ve sermayedar olarak bölgenin yerleşik nüfusuna mensupturlar. Bölgede yüzlerce yıllık bir geçmişin tanığı olan mezarlıklar son 40-50 yıl boyunca ağır bir tahribata uğramış; kilise, ayazma ve benzeri yapılar sahipsiz kaldıkları ve bakılmadıkları için aynı tahribattan ağır bir pay almışlardır. Dolayısıyla bugün bölgede yerleşik Hıristiyan nüfusa ait izler silinmiş ve silinmekte olduğu

için; zihinlerde geçmişe dair tasavvurlar, gerçekten uzaklaşmakta; bölgenin inanç ve etnik köken çeşitliliği unutulmaktadır. Bir diğer dikkat çekilmesi gereken nokta da şudur: Türk ve müslüman nüfusun ticaret ve sanata değil; askerliğe ve toprağa yönelik bir ekonomik seçimde bulunmuş oldukları; zanaatların ve ticaretin ağırlıkla Hıristiyan tebaya mensup kişiler tarafından yapılması Osmanlı toplumsal tarihinin çok bilinen bir gerçeğidir. Türklerin ticaret ve zanaatlara yönelişi milli iktisat politikalarını yürürlüğe koyan ve Türk burjuvazisi yetiştirmek isteyen İttihat ve Terakki'nin iktidar dönemi ile başlamış ve Cumhuriyetle hız kazanmıştır. Üstelik bu bir zorunluluktan kaynaklanmıştır. Yunanistan bağımsızlık savaşı ile başlayan ve mübadelelerle devam eden, zanaatkar, tüccar ve gemici Rumların ülke dışına çıkması; Anadolu'da pek çok zanaatın icracısı olan Ermenilerin ise "Tehcir" ile Anadolu'dan koparılması, örneğin Cumhuriyet rejimine ilk kalkınma adımlarından birisi olarak Konya'da nalbant okulu açtırmıştır. Türkler ise, Osmanlı timar sisteminin bozulmasının bir sonucu ve hızlandırıcısı olan Celali ayaklanmalarından itibaren, Anadolu'da beylik ve ayanlıklara yönelmişlerdir. Zanaatlar ve ticaret değil; büyük toprak sahipliği yerel planda güç kazanan Türklere daha cazip gelmiştir.

HAVZADA ÜRETİLEN KÖMÜRÜN 1933 YILINA KADAR YURT İÇİ VE YURTDIŞINDA SATILDIĞI YERLER:

Yurtdışı:

Macaristan	Malta
Cezayir	Irak (Basra)
Yunanistan	İtalya
Romanya	Suriye
Mısır vd.	

Yurtiçi:

Devlet Demir Yolları	Şark Demir Yolları

İzmir-Kasaba ve temdidi demiryolları
Mudanya-Bursa demiryolu
Deniz yolları ve Akay idaresi
Elektrik şirketi (İstanbul)
Şirketi Hayriye
Haliç Vapurları Şirketi
İstanbul liman şirketi
Kadıköy ve Dolmabahçe Havagazı Şti.
Askeri fabrikalar
Bahriye ve donanma
Terkos kumpanyası
Çimento fabrikaları
İzmir Körfezi
Şeker Fabrikaları
Türk Vapurlarının ihrakiyeleri[5]

19. YÜZYILDA, ZONGULDAK HAVZASINDA TOPLUMSAL/KÜLTÜREL YAPI

Bölge halkı, etnik köken itibariyle zengin bir çeşitlilik gösterir. 1916 yılına ait Bolu Sancağı salnamesine göre, Zonguldak merkezde 1856, Karadeniz Ereğli'de 1227, Bartın'da 926, Devrek'de 1079, Çaycuma'da 444, Osmanlı tebası Rum ve Ermeni aile yaşamaktaydı.[6] Ayrıca Yemen kökenli Araplar, Çaycuma Kayıkçılar köyünde; Mısır kökenli Araplar Yenice Kölemen ve Yortan bölgesinde yerleşmişlerdi. Tatarlar Devrek'te; Abhaz ve Çerkezler Bartın yöresinde yerleşiktirler. Safranbolu'nun ünlü evlerinin eski sahipleri yörenin Rum beyleridir. Yenice Yortan'da yörenin yaşlıları çocukluklarında, köylerinde Rum nüfusun bulunduğunu ve Rum arkadaşlarıyla oynadıklarını anlatıyorlar. Mübadelerde daha çok zengin beyler gitmiş; çoğunlukla yoksullar kalmış ve nüfusun diğer unsurlarıyla kaynaşmışlardır.

Peki bu kalanlar nasıl kalmışlardır?

Burada çok sık yapılan bir yanlışa işaret etmek gerekir. Bölge hakkında kalemc alınmış çeşitli inceleme ve araştırmalarda, "Rum ve Ermeni azınlık" gibi ifadeler, Osmanlı dönemine ilişkin olarak kullanılmaktadır. Osmanlı devleti bir ulus-devlet olmadığı gibi;

Hıristiyan topluluklarına azınlık statüsü veren anlaşma da Lozan anlaşmasıdır. Dolayısıyla Lozan öncesinden sözederken, "azınlık" kavramının kullanılması doğru değildir. Bu yanlış aynı zamanda Osmanlı devletine bir ulus devlet niteliği atfettiği ölçüde de vahim bir hataya dönüşmektedir.

Osmanlı devleti bir hanedan devletiydi. 19. yüzyıl sonlarına kadar, milliyetçilik eğilimleri ne Türkler arasında, ne de diğer etnik topluluklar arasında gelişmiş değildi. Osmanlı hanedanı kamu hukuku alanında islam hukukuna yaslanmışsa da, örfi hukuk alanında şeriatın bütün tebaya dayatılması söz konusu olmamıştır. Dolayısıyla farklı dinsel gruplar, kendi iç hayatlarını her hangi bir devlet baskısıyla karşılaşmadan sürdürmüşlerdir. Kölecilik, islam tarafından yasaklanmamıştı. Osmanlı devleti de, 1846 yılına kadar köleciliği yasaklamadı. Köleciliğin yasaklanmasından sonra da bu uygulama hemen sona ermemiş, hukuken değilse de fiilen devam etmiştir. Müslümanların müslüman kölesi olabiliyordu. Hukuki olarak Hıristiyan tebanın da müslüman kölesi olmasını yasaklayan bir hüküm 18. yüzyıla kadar sözkonusu değildi. Bu yasak Sultan III. Mustafa döneminde 1759 tarihinde konulmuştur. Ancak bu tür durumlar tepki çektiği için, pratikte örneği yaşanmıyordu. Osmanlı Devleti, hepsini birden "zimmi" sıfatıyla andığı Hıristiyan tebasını sadece vergi kaynağı olarak görmüş; çeşitli mesleklerde ve ekonomik hayatta yükselmelerini engellememiş; ancak resmiyette, zimmileri devlet görevlerine getirmemiştir.(7) Diplomasi alanı bunun bir istisnası sayılmalıdır. Bu türden genel sınırlamalar dışında; din ve milliyet nedeniyle kimse bir baskıyla karşılaşmamıştır

Dolayısıyla 19. yüzyılda Zonguldak havzasında toplumsal ve ekonomik farklılaşma, etnik köken veya dini inanıştan çok sınıfsal plandaydı. Türk kökenli köylüler ve beyler olduğu gibi, Rum ve Ermeni veya diğer kökenlerden ve dini inançlardan köylüler ve beyler de vardı. Kısacası egemenlik ilişkileri sınıfsaldır. Ezen ve

ezilen gruplar, birbirinden etnik köken ve din düzleminde değil; üretim ilişkileri düzleminde ayrılmışlardır. Yüzyılın sonunda gelişen ve 20. yüzyılda öne çıkan milliyetçi eğilimler ise, hem bu etnik ve kültürel zenginliği ortadan kaldırmış, hem de bu temelde, daha çok ezilenler arasında yeni baskı ilişkileri geliştirmiştir. Bu baskıcı tutumlar hem devlet ve hukuk düzeyinde, hem de asıl kaynağı gene devlet olmak kaydıyla ezilen sınıfların günlük hayatı düzeyinde ortaya çıkmıştır. Ancak, milliyetçiliğin bu türden ayrımcı sonuçları, devlet politikaları bir yana bırakılırsa, Zonguldak havzasında çalışanlar arasında yansıma bulmamıştır. Bu tür yansımalar köylerde görülmediği gibi; köylülerin çalışmaya zorlandıkları ve bu yüzden yarı-işçi niteliği kazandıkları madenlerde de yaşanmamıştır. Kız alıp verme, dayanışma, birbirinin inançlarına ve kültürel kimliğine saygı gösterme, egemen davranış biçimi olmuştur. Beylerin kendi aralarındaki çıkar çatışmalarına; beye ait olduğu gibi, köylünün de geçim kaynağı olan toprağa tecavüz gibi istisnai durumlar dışında çalışanlar taraf olmamıştır. Bazan da, büyük toprak sahibi olduğu gibi, kömür üretimi ve ticaretine de el atan yerli beyler; rakibi olan işletmeci veya tüccara karşı avantaj elde etmek için; kendi yöresinin köylülerini ocağa göndermeyerek, ocağa sokmayarak "direnişler" yaratmışlardır. Benzeri bir durum da, tarımsal faaliyetin yoğun olduğu dönemlerde, madenlerde çalıştırılan köylülerin kendi bölgelerinin beyleri tarafından madenlere gönderilmemesinde görülebilir. Buradaki madene gitmeme, hem beyin, hem köylünün ortak çıkarınadır. Aynı zamanda, ocağında çalışılan sermayedarla, yerli beylerin arasındaki bir çıkar çatışmasıdır.

Çalışan sınıflar arasındaki bu bileşim kültür, örf, adet ve gelenekler düzeyinde de bir içiçe geçme, ortaklaşma şeklinde cereyan etmiştir. Bu kültürel ortaklığın içinde islama ait, islam öncesi çok tanrılı dinlere; Hıristiyanlığa ait kutsallar, inanışlar içiçe olduğu gibi; farklı etnik kültürlere ait gelenekler de içiçedir.

Örneğin, Türkiye'nin pek çok yerinde yapıldığı gibi, Zonguldak köylerinde de baharda, belirli günlerde soğan kabuğuyla birlikte kaynatılarak kırmızı renk verilen yumurtaların çocuklara dağıtılması; aynı günlerin gecelerinde gençlerin sırtlarında çuvalla kapı kapı dolaşarak erzak toplaması Hıristiyan geleneklerindendir. Aşure pişirilip komşulara dağıtılması Alevi gelencğidir. Ölenlerin ruhuna helva yapılıp dağıtılması, ölülerin arkasından kırkıncı gün dua edilmesi (mevlit okunması da dahil) islama ait gelenekler olarak kabul edilmekle birlikte islam öncesi şaman inançlarındandır. İnanışların zaman içinde içiçe geçmesi ve hangisinin kaynağının ne olduğunun artık merak edilmemesi; toplumun bütününe malolmasının yanısıra, günlük dil de benzeri bir alışverişi ortaya koymaktadır. Yer, bitki ve eşyaların adlarında da kültürel çeşitliliğin izleri belirgindir.

Mayıs 1997'de Beycuma'ya bağlı Keller köyü cami inşaatının temelinin hazırlanması esnasında, bu yerin geçmişte bir mezarlık olduğu ortaya çıktı. İnşaat makinalarının ortaya çıkardığı kemik, lahit kalıntıları gibi şeyler, burada bir mezarlık olduğunu hatırlayan köyün yaşlıları tarafından da, oranın "gavur mezarlığı" olduğu gerekçesiyle önemsenmedi. Ancak bölgede bir toplu kırım, toplu göç, nüfus mübadelesi gibi olaylar da hiçbir zaman yaşanmış değildir.

Zonguldak'ta şu anda Belediye hal binasının bulunduğu yerde, 1960'lı yılların başında bir Hıristiyan mezarlığı vardı. İnşaat sırasında mezarlık yokoldu. Mezarlardan ceviz tabutlar içine konmuş, çinkoya sarılı cenazeler, mezar taşları vb. çıktı.

Bu türden geçmişe ait hatıralara yönelik hoyrat yaklaşımlar sonucu, bölgenin tarihine ait renkler büyük bir hızla silinmektedir.

Ayrıntı gibi görünebilecek bu örneklerle şunu belirtmeye çalışıyorum. Ortak çıkarları paylaşan insanlar hiçbir zaman din, dil, ırk ayrımı gözetmeden bir arada yüzyıllarca yaşadılar. Sonradan,

etkilenerek veya baskı görebileceğinden endişe ederek veya başka nedenlerle müslümanlaşan bu insanlar, karşılıklı evliliklerle kız alıp vermelerle neredeyse bütün bir şehir halinde akrabalaştılar. Zonguldak'ın her köyünde, başka köyde akrabaları olan insan sayısı, bazan o köyün nüfusunun yarısını bulmaktadır. İşte bu yüzden Cumhuriyet sonrasında bulundukları yeri terketmeyen, kimsenin de birbirinden ayırıp göçe zorlamadığı birbiriyle kaynaşmış olanlar; emekçi nitelikli bu topluluktu.

Köylerdeki köylü/bey ilişkileri, madencilığin gelişimiyle, kendisini bu alana da yaydı. Herhangi bir köylü maden ocağı açamıyordu. Ocak açan ve işletenler beylerdi. Bu durumun çarpıcı bir örneği 30 temmuz 1919'da Zonguldak henüz bir kaza statüsünde iken kurulmuş olan Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası'nın kurucu üyelerinin bileşimidir.

30 Temmuz 1919'da Zonguldak Ticaret ve Sanayi Odası Yönetim Kurulu:

Oda Reisi: Madenci Maksut bey
Yönetim kurulu:
İkinci Başkan: Bartın'lı Kozmidis efendi
Madenci Mihal
Hristo Fıdis efendi
Madenci Hoca İstefan efendi
Tüccardan İstanbulluyan Karabet efendi
Tüccardan Toma Fotyadis efendi
Tüccardan Ohannes Hazarbetyan efendi
Tüccardan Bekir Sıtkı bey
Tüccardan Hacı Antranik efendi

ZONGULDAK'TA MADENCİLİĞİN TARİHİ KÖMÜRLE Mİ BAŞLIYOR?

Zonguldak'ı bir madenci şehri olarak ünlendiren şüphesiz kömür madenciliğidir. Ancak Zonguldak'ta madenciliğin başlangıcı kömürün bulunmasından ve üretiminden çok daha eskilere dayanır. Kaynaklarda Sandrakhe (Sandrake) Deresi olarak geçen Zonguldak Üzülmez Deresi, bu adı Sandrakhe (Realgar, kırmızı zırnık) denilen sülfür mineralinden almıştır. Kırmızı boya ve ilaç yapımında kullanılan bu mineral antik çağda yörede üretilip Sinop (Sinope) limanından ihraç edilirdi. Bu konuyu araştıran yazarların sık sık belirttiği gibi yörenin ve yöredeki maden üretim kültürünün başlangıcı 1829 tarihinde başlamaz.

Yörenin uzun mesafeli ticaretle ilişkisi de milattan öncesine dayanmaktadır. Karadeniz Ereğli (Mariandyn, Heraklia, Pontike) ve Filyos (Teion, Tion) M.Ö. VI. yüzyılın başlarında Karadenizde Megara'lılarca kurulmuş birer ticari iskele (emperion) idi.

1860'dan sonra Zonguldak'ta kömür madenciliğinin yarattığı nüfus büyümesi, ekonomik hayatın kazandığı canlılık ve kar imkanları bu yöreye sermayeyi, zanaatkarları ve hem de vasıflı işgücünü çekmiştir. İstanbul, Kayseri, Konya gibi yörelerden gelenlerin önemli bir kısmı, Rum ve Ermeni'dir. İstanbul'dan gelenler daha çok ticarette yoğunlaşırken; Kayseri ve Konya'dan gelenler taşçılık (Taş ocağı işletmeciliği dahil), boyacılık, marangozluk, kunduracılık, terzilik ve fırıncılık gibi meslekleri yapmışlardır. Mübeccel Kıray'ın,[8] araştırmasına göre Kayseri'den göç eden Yuvam Ağa Zonguldak yöresinde ürettiği/ürettirdiği gavataları deniz yolu ile Afrika ülkelerine ihraç etmekteydi. Gavata ağaçtan yapılan hamur ve su teknesi anlamına gelen, muhtemelen Arapça kökenli bir kelimedir. Gavata üretimi Çaycuma-Kayıkçılar köyünde yapılmış ve ağaçları da Yenice ormanlarından Filyos ırmağından

yararlanılarak getirilmiştir. Kayıkçılar köyünün adı da, yapılan bu üretimden gelmektedir. Aynı üretim faaliyetinin bir parçası olan demir aksamın üretilmesi ve kalafat faaliyeti, aynı yöredeki birbirine yakın üç yerleşimin, işbölümüne uygun olarak adlandırılmasına neden olmuştur: Kayıkçılar köyü, Kalafatlar köyü ve Demirciler köyü.

MODERN SINIF İLİŞKİLERİNİN İLK BİÇİMLERİ

Yöredeki yerli beylerin bazıları, başlangıçtan itibaren dışardan gelen yabancı sermayedarlarla işbirliği yapmaya girişirken; yabancılarla çıkarları çatışan beyler de olmuştu. Ancak sorun çoğu zaman "yerli/yabancı" çelişkisi olarak ortaya konsa da; asıl olarak kömür üretim ve ticaretinin yarattığı kardan pay kapma isteğinden kaynaklanıyordu. Varlıklılar arasındaki bu çıkar kavgalarında, çalışanları da taraf haline getirme politikası, işçiler arasında da "yerli/yabancı", "Lazlar/Kürtler", "Beycumalılar /Çaycumalılar/ Yeniceliler" gibi ayrımlar ve bölme girişimlerine yolaçmıştır.

Bu pay kapma savaşında gene ezilen yoksul köylüler, yarı-işçiler oluyordu. Yerli beyler kendi denetimindeki köylülerin yabancıların ocaklarında çalışmalarına izin vermediği gibi; kendi ocaklarında çalıştırdığı köylülere de çoğu zaman ücret ödemiyordu. Köylüler ise, yükselen vergileri ödeyebilmek için yabancı şirketlerde çalışmaya korkuyorlardı. Bu yüzden yabancı şirketler çalıştıracak işçi bulamadıkları zaman devlete başvuruyorlardı.

O dönemlerde yaşananları, Devrek-Karabaşlar köyünden Yusuf Tatar (Küpeli Yusuf), kendi gözlemlerinden şöyle anlatıyor:

"1905 yılında daha 9 yaşındayken, köyden babamların peşine takıldım. İlk defa köyden dışarı çıkıyordum. Köyden Kozlu'ya kadar yürüme geldik (yürüdük). Yaşım küçük diye ilk önce bana iş vermek istemediler. Ama ben ağlamaya başlayınca Ocak şefi razı

oldu. Sırtımda küfe ile dışarı kömür çekmeye başladım. Ocak sahibi Fransız'dı. Bir sabah çalışmaya geldiğimde ocak ağzında işçiler birikmişti. Kimsenin ocağa girmediğini gördüm. Ben daha çocuk olduğumdan zaten bir şey bilmiyordum. O yüzden işime gidem diye ocak ağzına doğru yürüdüm. Tam yaklaştım ki babamdan okkalı bir şamar yedim. Sonradan öğrendim meğer şef ocak sahibinden işçilerin parasını artırmasını istemiş. Tabii köyden getirdiği her işçi başına kendisi de para aldığından aslında kendi parasına zam istiyordu. Zaten biz parayı ocak sahibinden almazdık. Ocak sahibi parayı şefe verir, şef de insafına göre dağıtırdı. Bu böyle bir kaç defa oldu. Şefin ocak sahibi ile bir derdi oldu muydu, şef bastonunu ocak ağzına bırakır, işçiler de bunun ne demek olduğunu anlar ocağa girmezlerdi. Yoksa şef işçilere "sakın ha, bugün ocağa girmeyin" diye bir tembihte bulunmazdı. Çalışma saatimiz belli değildi. Zaten kimsede saat yoktu. Şef ne zaman 'tamam bugünlük bu kadar yeter' derse, o zaman ocaktan çıkardık. Bazan 16-17 saat ocakta kalırdık. Çoğu zaman gündüzleri ocakta olduğumuzdan ve iş bitimi ocaktan çıktığımızda hava karanlık olduğundan 7-8 günde bir güneş yüzü görebiliyorduk."

Evet, Küpeli Yusuf ve daha pek çok madenci bunları söylüyordu. Köyle bağları sürmekte olan yarı-işçiler çoğunlukla gönülsüz olarak yerli ve yabancı ocak sahipleri tarafından ırk, din, dil, mezhep, yöre farkı gözetilmeksizin köle gibi çalıştırıldılar. Ve bu yıllarca devam etti. Bugün olduğu gibi, o gün de işçilerin birliğini ve dayanışmasını bölmeyi, kendi çıkarlarını sağlama almak için gerekli gören; bölgecilik ve ayrımcılık yapanlar vardı.

Günümüzde zaman zaman bunlar, hem sendikacılar, hem de yöneticiler tarafından çok kullanılmış, hatta yakın geçmişte Kilimli'de bir Trabzonlu'nun bir Çaycumalı'yı öldürmesi sonucu, Kilimli'de bulunan Trabzonlular diğer bölgelere dağıtılmıştır. Her zaman, işçiler arasındaki üretim sürecinden kaynaklanmayan dinsel,

kültürel, etnik, bölge vb. farklılıklar, mülk sahibi sınıflar tarafından bölücü bir unsur haline getirilmiş; bundan her zaman ortak hayat ve çalışma şartlarını yaşayan, ortak değerleri ve acıları paylaşan emekçiler zarar görmüştür. Gene de bölgemizde bu türden bölme girişimlerinin, dar bir çevrenin dışına taşmayan çatışma, gerilim ve tatsızlıklara istisnai durumlar dışında yolaçmadığını söyleyebiliriz. İşçiler arasında bu temelde düşmanlıklar olmamış, geçici tatsızlıklar, ocaktaki bir kazada, derhal öne çıkan dayanışma ile hemen unutulmuş, ortadan kalkmıştır. Belki de bu yüzden yörede ırkçı-şoven eğilimler ilgi görmemiş, hatta tepkiyle karşılaşmıştır.

BAŞLANGIÇTAN 1940'LARA KADAR İŞÇİLERİN ÇALIŞMA VE YAŞAM KOŞULLARI

Üretimde araç ve gereç olarak, kazma, kürek, balta, sivriç, tokmak ve el arabası kullanılmıştır.

Hiçbir sosyal güvence yoktur.

Ücretler düşüktür.

Ücretler çoğu zaman ya zamanında ödenmiyor, ya hiç ödenmiyor.

Can güvenliği ile ilgili araç gereç, çizme, baret, iş elbisesi ve benzerleri yok.

Çocuk yaşta işçiler çalıştırılıyor.

Yatakhaneler yok. Yatakhane adı verilen yapılar ise, çalı çırpı ve çamurdan barakalar.

Yemekhane yok.

Banyo yok.

İş kazası sonucu yaralanma, sakat kalma ve ölüm halinde çoğu zaman kendilerine ve ailelerine bir tazminat ödenmiyor.

Taş ve kömür tozunu önleyici hiçbir tedbir yok.

Kömürün ocak dışına nakli küfe veya el arabası (şeytan araba-

sı) ile yapılıyor.

Havalandırma yok.

İşgünü 16-17 saat.

Ulaşım aracı yok. İşçiler köylerinden ocağa yürüyerek gelip-gidiyorlar.

İşçiler, başlarındaki işveren veya işverenin yetki verdiği kimseler tarafından dövülüyor.

Sağlık için doktor ve ilaç yok.

Ocakların denetimi yok.

Kömürün çıkarılması

Hemen paraya dönüşmesi için rasgele baca sürülüyor.

Hazırlık çalışması yapılmıyor.

Domuzdamı genellikle kullanılmıyor, kademeli kömür alınıyor. Bu yüzden kömür damarları tam olarak işlenmiyor ve dışarıya çıkarılan kömürün enaz üç katı, ocak terk edildikten sonra göçüğe bırakıldığından taşa toprağa karışıyor, bir daha işlenmesi imkansız hale geliyor.

Ormanların tahribi

Saha civarında bulunan ağaçlar rasgele kesilip ocakta kullanılıyor. Yüzeylerde açılan ocakların göçmesi sonucu zaman zaman heyelan oluyor. Ağaçların kökleri zedelendiğinden ağaçlar kuruyor.

III
OSMANLI'DAN CUMHURİYETE GEÇİŞ NE DEĞİŞTİRDİ?

Mustafa Kemal Samsun'a hareket ettiğinde, arkasında yoğun işçi eylemlerinin ve grevlerin yaşandığı bir İstanbul bırakmıştı. Türkiye işçi sınıfı, sayısal zayıflığına, örgütlenme ve mücadele geleneklerinin fazla gerilere gitmemesine rağmen; işgalci emperyalistlere karşı Kurtuluş Savaşı süresince grev ve eylemlerine devam etti.

"1908 yılı işçi sınıfının tarihinde nasıl bir 'grevler yılı' olmuşsa, aynı şekilde, 1919-23 dönemi de işçi hareketinin yabancı sermayeli kuruluşlara ve emperyalizme karşı örgütlenme dönemi olmuştur. İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası'nın kurulmasını (1919) izleyen dönemde İstanbul işçileri her yönden Kurtuluş Savaşı'nı desteklemiş, tünel, Şirket-i Hayriye, Haliç, Seyrüsefain, Şimendifer, Havagazı işçileri yabancı işverenlerden sürekli olarak zam isteğinde bulunmuşlar, 1921 yılının Eylül'ünde tramvay işçileri, 13 Ekim'inde bir kısım Şarkdemiryolu işçileri, 26 Ocak ve 8 Şubat 1922'de yine tramvay işçileri greve gitmişlerdir.(9)

1908'de gerçekleşen II. Meşrutiyet Devrimi için "halksız devrim" sıfatı kullanılmıştır. Gerçekten de, II. Abdülhamit, örgütün Rumeli'deki ordular, aydınlar ve halk arasındaki gücünü hissettiği için, İttihat ve Terakki'cilerin ayaklanma başlatmasını beklemeden, II. Meşrutiyeti ilan etmiş, 1877'de kapattığı Meclis-i Mebusan'ı tekrar açmıştı. Halkın aktif olarak devrime katılması, ertesi yıl meydana gelen 31 Mart gerici ayaklanmasına karşı Rumeli'de oluşan ve gönüllülerin de katılımıyla bir halk ordusu niteliği kaza-

nan Harcket Ordusu saflarında gerçekleşmiştir.

İşgal altındaki bir ülkede yürütülecek Kurtuluş savaşı ise, emekçi halkın aktif katılımı olmaksızın mümkün değildir. Bu yüzden Meclis, daha savaşın içinde, emekçi halkı kendi saflarında toparlamak için bazı adımlar atmıştır. Bu adımlardan birisi orman köylüsünü kazanmaya yönelik "Baltalık Kanunu"dur. Her köylü ailesine, yakındaki ormandan ikişer dönümün mülk olarak verilmesi hükmünü içeren bu kanun; köylülerin mülk edindikleri ormanı derhal baltadan geçirmesine yolaçmış; ülke ormanlarının yaşadığı bu ağır tahribat nedeniyle, yasa, çıkışının üçüncü yılında, Lozan anlaşmasının imzasının hemen ertesinde kaldırılmıştır.

SADECE ZONGULDAK HAVZASI

İşçi sınıfına yönelik adımın tarihi de 1921'dir. Dikkat çekici olan, Meclis'in, ülkedeki bütün işçiler için değil; sadece Zonguldak havzası işçileri için yasa çıkarmış olmasıdır.

"Ereğli Havzası Maden İşçilerinin Hukukuna Müdair Kanun"un (tarih 10 Eylül 1921, sayı 151) ikinci maddesinin birinci fıkrası, "maden işlerinde amelenin cebren istihdamını (zorla çalıştırılmasını) ve angarya suretiyle herhangi bir işe sevkini yasaklayan" bir hüküm getirmektedir. Bu hükümle birlikte Zonguldak havzasında yaşayan köylülerin ve Doğu Karadeniz bölgesinden getirilen işçilerin en ağır çalışma ve yaşama şartlarına mahkum olarak, madenlerde çalışma mükellefiyetine tabi tutulmalarına yasal olarak son verilmiş olmaktaydı. Yasa, işverenlere, ocaklar çevresinde "amele koğuşu" yapma mecburiyeti getiriyor ve günlük çalışma süresini 8 saatle sınırlıyordu. Madenciye grev hakkı da tanıyan yasanın temel eksiği ise, bu yasanın uygulanıp uygulanmadığını denetleyecek mekanizmalar içermemesiydi.(10)

İşçi sınıfı için önemli kazanımlar vaadeden bu yasanın sadece

bir bölgedeki ve sadece madenlerde çalıştırılan işçiler için çıkması yerine, yasa hükümlerinin bütün işçileri içine alacak şekilde neden genişletilmediği sorusu üzerine; İktisat Bakanı Celal Bayar, Meclis kürsüsünden böyle bir hazırlığın yapılmakta olduğunu açıklamıştır. Bakan, "Bütün işçilere şamil bir kanun tasarısının hazırlanmakta olduğunu söyleyerek, müzakere edilmekte olan tasarının şimdilik kömür havzasına inhisar ettirilmesinde fayda mülahaza eylemiştir."(11)

Neden Ereğli Havzası Maden işçileri böylesine bir öncelikle ele alınmıştır?. Bu öne alış tamamen, havzada yaşananların, ülke çapında benzeri olmayan bir uygulama olmasındandır. Osmanlı, kendi tebasını, yabancı sermaye kumpanyalarına kölelik koşullarında çalıştırılmak üzere peşkeş çekmiş; bu peşkeş tutumu Bahriye Nezareti yönetiminde de değişmemiştir. Nihayet "Türkçü" İttihatçıların iktidarında da bir değişiklik olmamış; yabancı sermaye Maden işçisini çocuk ve yaşlılar dahil, günde 16 saat çalışmaya zorlamıştır. Sermayenin gücünün yetmediği yerde ise, devlet bu zorlamayı yapmıştır. Baskı, dayak, zorlama, hem köylülerin çalışmak üzere köylerinden toplanmasında ve hem de ocaklarda hüküm sürmektedir. Ortada "özgür emek", "emek gücünü piyasaya arzeden işçi" falan yoktur. Madenlerde ve yabancıların çıkarı için çalışmak, devletin resmileştirdiği bir mükellefiyettir. Hafta tatili yoktur. Yatakhane olarak, sazdan samandan barakalar; köpeklerin yemeyeceği yemekler işçilerin yaşama koşullarının örnekleridir. Bu koşullarda çalışmak istemeyip kaçmak ise, bir yandan sürgün cezasıdır; ama diğer yandan, devletin elinde rehin durumundaki ailenin ırzını, namusunu ve canını tehlikeye atmaktır.

İşte böylesine kölelik koşullarının hüküm sürdüğü havzayla ilgili göstermelik de olsa bir düzenleme getirmek; ve işçi sınıfının diğer kesimlerine de bu hakların, "hazırlanmakta olan bir tasarıyla" tanınacağını ilan etmek; işçileri kazanmak için ortaya konulan bir taktiktir.

Kesin olan şudur; Zonguldak havzası, daha başından itibaren, yönetici sınıflarca bir "laboratuar" olarak görülmüş; işçi sınıfını kazanmak için de, baskı altına almak için de, mücadeleyi saptırmak için de, havza ilk adımın atılacağı bir yer olarak görülmüştür.

Türkiye'de iktidara gelen ilk burjuva güç olan İttihat ve Terakki örgütü de, iktidara gelmeden önce işçilerin sendikal ve siyasal haklarına olumlu yaklaşmış; iktidarını sağlamlaştırdıkça bu hakları budamaya ve sendikaların yönetici kadrolarını ya korkutarak, ya ajanlaştırarak teslim almaya girişmişti. Nihayet 1913'te, işçi harekctlerini hem hukuki planda, hem de fiili saldırılarla durdurmuşlardı. Türkiye tarihinin bu ilk burjuva iktidarı, sosyalist harekete karşı cinayet, sürgün gibi uygulamalardan da kaçınmamıştı.

Kemalist kadro da, aynen İttihatçılar gibi, savaşın başlarında işçi sınıfına grev dahil çeşitli haklar tanıyan, bölgesel kapsamlı da olsa bir yasa çıkarmış ve bu hakları ülke genelinde geçerli kılacak bir başka yasayı çıkarmayı vaadetmiş; ama iktidarının kesinlik kazandığı Lozan anlaşmasından itibaren bu haklar unutturulmaya veya ortadan kaldırılmaya başlanmıştır. 1925 yılının 15 Şubat'ında başlayan ulusal nitelikli Şeyh Sait ayaklanmasının hemen arkasından 17 Şubat'ta ve 4 Mart'ta çıkarılan iki yasa, işçiler için çok öğreticidir. Birincisi köylüden alınan Aşar vergisinin ortadan kaldırılmasına dair kanundur. İkincisi ise Takrir-i Sükun kanunudur.

Aşar vergisinin kaldırılmasından neyi öğrenmeliyiz?

Savaş bitmiş, halkın desteğine ihtiyaç duyulan zor günler geride kalmış; Kemalist kadronun iktidarı sağlamlaşmıştır. İşçi sınıfının ve emekçilerin kurtuluş mücadelesindeki katkısına ihtiyaç kalmamıştır. Artık işçilerden beklenen, eskiden olduğu gibi en ağır çalışma ve yaşama koşullarına itirazsız boyun eğmektir. Şimdi desteğine ihtiyaç duyulan büyük toprak sahipleridir. 1925 yılında büyük toprak sahiplerinin, toplam köylü nüfusu içindeki payı %1'dir. Ama işlenen toprakların %39.3'ü, bu az sayıdaki ağa ve

büyük toprak sahibine aittir. Aşar vergisi kaldırılarak, bu kesimlerin iktidarın yanında yeralması sağlanmaktadır. Şüphesiz bu vergiden kurtulmak, az topraklı köylülerin de yararınadır. Hükümetin aşar vergisini kaldırırken ikinci bir beklentisi ise; tarım kesiminin kendisini toparlaması, tarımsal üretimin artması, içpazarın büyümesi ve bu yolla sanayiye kaynak yaratmasıdır. Zaman içinde bu beklenti de gerçekleşmiş; az topraklı köylünün yarattığı kaynaklar sanayiye zengin tüccarların elinden geçerek aktarılırken; büyük toprak sahipleri de tüccar ve sanayicilere dönüşmüşlerdir.

Takrir-i Sükun yasası ise, Şeyh Sait ayaklanması bahanesiyle çıkarılmıştır. Ama bu yasanın çıkmasıyla sendikal faaliyetlere, işçi sınıfından yana yayınlara ve işçi sınıfının siyasi örgütlerine yasak gelmiştir.

KURTULUŞ SAVAŞI İŞÇİYİ KURTARDI MI?

Kurtuluş savaşının sonunda emperyalistlerin ve onların desteğindeki Yunanistan'ın işgal güçleri gitmiş; ama emperyalist sermaye maden işçisinin kanını emmeye devam etmiştir. Maden işçisi, işgalden önce ve işgal esnasında hangi şartlarda çalıştırılıyor ve yaşıyorsa; Kurtuluş'tan sonra da aynı çalışma ve yaşama şartları devam etmiştir. Madenci neyin, kimden kurtulmuş olduğunu, kendi hayatına bakarak anlayamamıştır. Aynı durum işçi sınıfının bütünü için de geçerlidir.

1925 yılında "Hafta tatili" kanunu çıkartılıyor. Ama bu yasadan yararlanıp hafta tatili kullanmak isteyen işçi, ücretsiz tatil yapıyor. Hafta tatilinin ücretli olması, 1960 yılının başlarında Menderes Hükümetinin bir düzenlemesi ile mümkün olabiliyor.

Meclis'te, "Neden sadece Ereğli Havzası?" denildiği zaman, "Bütün işçileri içine alacak bir tasarı hazırlanmaktadır" cevabı verildiğini kaydetmiştik. Bu tasarı "Mesai Kanunu" adı altında 1924

yılında Meclis'e getiriliyor. 120 maddeden oluşan tasarı, meclis komisyonlarında 39 maddeye indiriliyor ve "İş Mecellesi" adını alıyor. Tasarıya göre işçilerin grev hakkı var ve çalışma süresi 10 saatle sınırlandırılıyor. Ama Meclis Genel Kurulu'na geldiğinde, hükümet kendi tasarısını benimsemiyor. Yasayı savunan kimse de çıkmıyor ve sonuçta 1926 yılında tasarı geri alınıyor. Grev hakkının Zonguldak Havzası için yeniden ve Türkiye geneli için ilk kez yasalaşması için 1964 yılını beklemek gerekecektir. Fakat, grev hakkının kendi Çalışma Bakanlığı döneminde yasalaşmış olduğunu yıllardır, işçilerin karşısına her çıktığında söyleyerek övünen Bülent Ecevit; grev hakkıyla birlikte Lokavt'ı da bir hak olarak yasalaştırdığını işçilere hatırlatmıyor.

Burada bir kaç soru soralım:

1. Mustafa Kemal'e göre, Kurtuluş Savaşı "Bizi yutmak isteyen emperyalizme ve bizi mahvetmek isteyen kapitalizme karşı" verilmişti. Kapitalizm kurtuluştan sonra da işçi ve emekçileri mahvetmeye devam etti.

2. Peki emperyalizm ülkeden kovuldu mu?

Bu sorunun cevabını gene Zonguldak Havzasına kimlerin el attığına bakarak bulabiliriz.

Bir ilk cevap 1896 yılında kurulan ve faaliyete başlayan, Fransız sermayeli Ereğli Kömürleri Şirketi'nin 28/11/1936 tarihinde millileştirilinceye kadar, Havza'da faaliyetine devam ettiğidir. Gene Fransız sermayeli Ereğli Limanı ve Demiryolu da, ancak 31/3/1937'de, 3146 sayılı yasa ile kamulaştırılıyor.

İkinci örnek daha ilginçtir.

1923 yılında "Türkiye Milli İthalat ve İhracat Anonim Şirketi" adında bir şirket kuruluyor. Şirketin 1 Temmuz 1923 tarihli Hakimiyet-i Milliye ve 9 Temmuz 1923 tarihli Vatan gazetelerine verdiği ilan, şirketi tanımamız için yeterli: "Şirketimizin kurucuları içersinde 115 değil, daha fazla mebus vardır. Fakat hepsi de şirketler-

den ürkmüş olan halkımıza rehber olabilmek gayesi ile iştiraki kabul etmişlerdi...Hissedarlarımızın büyük bir kısmı kahraman ordumuzun binbaşı ve daha yüksek rütbeli subaylarından ibarettir..."(12)

Kurtuluş savaşı biterken; ortaya çıkmaya başlayan yeni düzenin sivil ve asker seçkinlerinin; Mebus ve üst rütbeli subayların ortak olduğu bir şirket kuruluyor. Şirketin gazete ilanlarında "Rum ve Ermenilerin ihanetinden" bahsedildiği için; batılılar, bu ilanlardan, geçmişte ekonomik hayatta önemli bir yere sahip olan Yahudilerin yeniden itibarının yükseldiği ve Türk/Yahudi işbirliğinin hız kazanacağı sonucunu çıkarıyorlar.

Leslie Urquhart, adında Türkiye doğumlu İskoç asıllı bir mühendis de "Türkiye İnkişafı İktisadiyesi Şirketi"ni kuruyor. Leslie Urquhart, önce Yunan bağımsızlık savaşında Osmanlı'ya karşı üç yıl savaşan; sonra 1830'lu yıllarda Türkiye'de diplomatik görev yapan; daha sonra ülkesinde parlamento üyeliğine seçilen, Türk dostu olarak bilinen David Urquhart'ın torunu olmalıdır. David Urquhart için Engels şöyle söylüyor:

"İskoçya doğumlu, yurdunun ortaçağa ve atalarına ait anılarıyla dolu, modern, uygar İngiliz eğitiminden geçmiş bu centilmen, üç yıl boyunca Yunanistan'da Türklere karşı savaştıktan sonra, Türklerin ülkesine geçti ve böylece onlara aşık olan ilk kişi oldu. Romantik Highlandlı (Dağlık Kuzey İskoçya), Pindus ve Balkan dağlarının vadilerinde, kendini yeniden yurdunda buldu. Türkiye hakkında çalışmaları, gerçi değerli bilgilerle doludur, ama hemen hemen harfi harfine şu üç paradoksta özetlenebilir: Bay Urquhart, İngiliz uyruğu olmasaydı, kesinlikle Türk olmayı yeğ tutardı; Presbiteryen kalvinist olmasaydı, başka hiçbir dine değil, ama islam dinine bağlı olurdu; ve üçüncüsü, Britanya'yla Türkiye, dünyada kendi yönetimlerine, dinsel ve medeni özgürlüklere sahip yegane iki ülkedir. İşte bu Urquhart, Palmerston'a (dönemin başbakanı, gerici politikacı) karşı gelen İngiliz liberalleri için, o zamandan bu

yana büyük Doğu otoritesi olmuştur ve The Daily News'a, Türkiye hakkındaki övgülerin malzemesini sağlayan odur."[13]

David Urquhart'ın Türkiye ile İngiltere arasında imzalanması düşünülen Ticaret anlaşması için 1836'da hazırladığı taslak, hükümeti tarafından benimsenmemiş ve Türkiye açısından daha kötü hükümlerin yeraldığı bir başka taslak 1838 yılında kabul edilmişti. Şimdi köprülerin altından çok sular aktıktan, Osmanlı devleti İngiltere'nin elebaşılığında parçalanıp yıkıldıktan, toprakları işgal edildikten ve Türkiye yeniden bağımsız bir ülke olmayı başardıktan sonra; Türkiye'ye nüfuz etmek için, "Türk dostu" İngiliz sermayedarı aranmış ve David Urquart'ın varisi bulunmuştur.

Leslie Urquhart, daha önce Rusya'daki şirketiyle geniş maden yataklarını işletmiş ama Ekim Devrimi sonrasında Rusya'daki işletmelerini terketmek zorunda kalmıştır.

İşte bu Urquhart'ın şirketi ile mebus ve subayların ortak olduğu "Türkiye Milli İthalat ve İhracat Anonim Şirketi", madenleri - petrol dahil- geliştirip işletmek, demiryolları yapmak ve işletmek resmi ve özel taahhütlere girmek, hükümet adına iş yapmak ve takip etmek, amacıyla işbirliği yapmaya karar veriyorlar. İki şirket arasında, daha Lozan anlaşması imzalanmadan, Cumhuriyet ilan edilmeden önce, Kapitülasyon özellikleri taşıyan bir protokol imzalanıyor. 22 Haziran 1923 tarihli The Times gazetesinde, "Millet Meclisi, bu tasarıyı desteklediğinin bir delili olarak, Cardiff'e benzediği söylenen Karadeniz'deki Zonguldak kömürlerinin işletilmesini bu şirkete bırakmış bulunmaktadır." deniliyor.

Kurtuluş savaşı sona ermiş ama henüz savaşı bitiren anlaşma imzalanmamışken, "Bizi yutmak isteyen emperyalizm"in sermayesiyle, Türkiye'nin yeni burjuva yöneticileri, Türkiye işçi ve emekçilerini, Türkiye'nin kaynaklarını birlikte sömürmek üzere işbirliği anlaşması imzalıyorlar. Emperyalizme yeniden ikram edilen ilk lokma ise; gene Zonguldak havzasıdır..

Bu protokol emperyalizmin eski işbirlikçilerinin ve Amerikan emperyalizminin büyük tepkileriyle karşılaşıyor ve engelleniyor. Anılan şirketleri inceleyen Selim İlkin'in ABD Ulusal Arşivinde bulduğu bir belge, New York merkezli Standart Oil Şirketi'nin Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı'na yazdığı 17 Mayıs 1923 tarihli mektuptur. Mektupta şöyle söyleniyor: "Bize bildirilenler doğruysa, Türkiye'deki yatırımlarımızın büyük bir tehlike ile karşılaştıklarını bildirmek isteriz.". Bakanlık bu mektuba cevaben şu açıklamayı yapıyor: "Bu anlaşma hem Amerikan ticaretine, hem de Amerika'nın desteklediği 'açık kapı' ilkesine indirilmiş önemli bir darbedir."(14)

Böylece Zonguldak havzasından başlayarak Türkiye'nin kaynaklarının İngiliz emperyalizmine peşkeş çekilmesi; hem de bağımsızlık için bu kadar acı çekilmiş ve kan dökülmüşken; başka bir emperyalist ve başka işbirlikçiler tarafından engelleniyor. Ama bu engelleme ekonomik bağımsızlık yönünde değil; Türkiye ekonomisinin "açık kapı" olması yönünde sonuç veriyor.

"İstiklal Harbi" ile ülkeden kovulanlar, "Açık kapıdan" giriyorlar. Burjuva bir önderlik altında yürütülen Kurtuluş Savaşı'nın, halka vaadettiği "bizi yutmak isteyen emperyalizme" düşmanlığı bu kadar oluyor. Bu kurtuluşun işçilerin hayatına nasıl yansıdığını ise, Zonguldak havzası madenlerinde çalışanlar, yaşamaya zorlanarak öğreniyorlar.

MİLLİLEŞTİRME VE MADENCİ

Kapitalist dünyanın yaşadığı 1929/30 ekonomik bunalımı, Türkiye'yi yönetenlere, o güne kadar takip ettikleri ekonomik ve toplumsal politikalarda bazı köklü değişiklikler yapma mecburiyetini dayattı. Uluslararası ticaret çok daralmış; üstelik Türkiye'nin ihraç ettiği tarım ürünlerinin fiyatları uluslararası piyasalarda çok

düşmüştü. Yabancı sermaye yatırımları çok azalmıştı. Bu durumda Türkiye sanayileşmek için ihtiyaç duyduğu kaynakları ihracat gelirleri ihraç mallarının fiyatına bağlı olarak düştüğünden bu yolla karşılayamıyor; batılı ülkelerden Türkiye'ye yabancı sermaye de gelmiyordu. Sanayileşmenin devam edebilmesi için, ihtiyaç duyulan kaynaklar ülke içinde köylülerin daha çok çalışması/üretmesi ve sanayiye kaynak yaratmasıyla; sanayinin ihtiyaç duyduğu enerjinin daha ucuza sağlanmasıyla, yani yabancı sermayenin aradan çıkarılmasıyla ve işçi ücretlerinin düşük tutulmasıyla karşılanacaktı. "Köylü milletin efendisidir" vecizesiyle başlayan Köy Enstitüleriyle devam eden köycülük politikaları ve millileştirmeler bu ihtiyaçların siyasi sonuçlarıdır. Borç ise devletten devlete olmak koşuluyla 1930-39 arasında sadece İngiltere ve daha çok Sovyetler Birliği'nden sağlandı. 1930'lu yılların sonlarına doğru dış ticaretin yarısına yakını Nazi Almanyası ile yapılıyordu. Bu yıllarda işçilerin ve köylülerin emeğine el konularak ve Sovyet yardımıyla, Türkiye tarihinin en yüksek sanayileşme hızı yakalandı. Sanayinin sabit fiyatlarla yıllık büyüme hızı %11.6 oldu.(15)

Yeni politik kararlarla birlikte, Zonguldak Havzasındaki yabancı sermayeye ait işletme ve tesisler millileştirildikten sonra bir kamu bankası olan Etibank'a devredilir. Etibanka bağlı olarak kurulan Ereğli Kömür İşletmeleri (EKİ), 1957 yılında bağımsız bir Kamu İktisadi Teşekkülü (KİT) haline dönüştürülür.

Osmanlı, Cumhuriyet, Millileştirme, kamu iktisadi teşekkülü, yabancı sermaye, yerli sermaye, nizamnameler, kanunlar.... işçilerin ne çalışma koşullarını, ne yaşamaya zorlandıkları hayatı değiştirir.. Türkiye kapitalizminin, kırdaki toplumsal yapının kapitalist gelişme dinamikleri tarafından çözülmesini ve dünün köylülerinin özgür emekçiler olarak madenlerde iş bulmak için sıraya girmesini bekleyecek hali yoktur. Köylüler, gene mükellefiyete tabi tutulur; köylerde muhtar kütüklerinden tesbit edilen erkek nüfus jandarma

zoruyla ocaklara indirilir. Mahkumlar ve kimi zaman askerler, madenlerde çalıştırılır. Burjuva Cumhuriyet, kendi sınıf zeminini yaratmak ve güçlendirmek için; hızlı bir sermaye birikimi yaratma çabasındadır. Başından itibaren, ileride özel sermayeye devredilmek üzere oluşturulan Kamu İktisadi teşekküllerinin varlık sebebi de budur. KİT'ler, köylünün ve işçinin yarattığı değerlerin, sermaye olarak birikmesi ve güçlü bir burjuvazi yaratılması için; özel sermayeye değer aktarmak üzere çalışırlar. Yoksa bazı safdillerin sandığı gibi, "Cumhuriyet devriminin kazanımları, halkın malı" falan değildirler. Köylü ocağa zorla sokulacak, jandarmanın ve usta başının zoruyla çalışacak; ücreti boğaz tokluğunu bile karşılamayacak; kömür, demir/çelik fabrikalarına, santrallara maliyetinin altında bir fiyatla satılacak; demir/çelik ve enerji özel sektöre gene maliyetinin altında bir fiyatla devredilecek; özel sektör üretilen malı, gümrük duvarlarıyla korunan ülke pazarında fahiş karlarla satacak... Mekanizma budur. Ama mekanizma içinde bir başka unsur daha bulunuyor. Başlangıçta, sanayileşmenin önüne dikilen "sermaye yetmezliği" sorunu nasıl aşılacak sorusuna, "dış kaynakla" cevabı verilmiştir. Dış kaynak ya borçtur; ya yabancı sermayenin Türkiye'de yatırım yapmasıdır. Sürekli borçlu olduğun zaman, yeniden ihtiyaç duyduğun her borç, yeni bir takım tavizlerin ürünü olabilir. Yabancı sermayeye ihtiyacın varsa; ülkede yatırım yapması için çeşitli tavizler vermen gerekir. Her ikisi de olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti 1946'da hazırladığı "Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı"nda, devletçi, sanayileşmeci, demiryolcu vb. hedefler belirlemiş ve bu planın uygulanabilmesi için ihtiyaç duyduğu dış kaynağı aramaya başlamıştır. Aldığı cevap ise, "senin sanayileşmene gerek yok. Marshall Planı ile yeniden ayağa kaldırılmaya çalışılan Avrupa ekonomilerinin tarım ürünlerine ihtiyacı var. Sen tarımını geliştir. Devletçi bir plana para vermeyiz" şeklinde olmuştur. 1946 İktisadi Kalkınma planını inceleyen Ame-

rikalı uzmanlar tarafından hazırlanan raporda şöyle denilmiştir:

"... Türkiye'nin ithal ihtiyaçları ve ödemeler dengesi hakkında Paris Konferansına tevdi edilen tahminler kapsamlı ve muhteris bir gelişme programı hakkında kayıtlar da ihtiva etmektedir... beş (yıl) veya daha fazla bir devre için senesi 100 milyon dolardan daha fazla bir sermaye yatırmağa lüzum göstermektedir. Gelişme programının bir çok kısımları Avrupa Kalkınma Programının kapsamı dışında kaldıkları için, Türkiye Planının yalnız Avrupa kalkınmasına doğrudan doğruya yardımı dokunacak kısımlarının nazarı dikkate alınması mümkün olmuştur."

Bu tutum karşısında hükümet, elindeki planı çöpe atarak, 1947'de yeni bir plan hazırlamak zorunda kalmıştır.(16)

Ülkede yatırım yapması istenen yabancı şirketler ise, Türkiye sermayesinin, hem sermayedarlar düzeyinde, hem burjuva devlet düzeyinde işbirlikçiliğiyle karşılanmıştır. Adının başında "Türk" kelimesi bulunan yabancı sermaye ağırlıklı şirketler; hem Türkiye'de devlet eliyle ucuzlatılmış işgücünü tepe tepe kullanmış; hem KİT'lerden özel sermayeye aktarılan değerleri yağmalamış ve hem de, "ithal ikameci politikalar" sayesinde, Türkiye içinde tekelleşme imkanı bulmuşlardır.

Havzada uygulanan mükellefiyet, bütün zulümleriyle birlikte, bu genel politikanın havzaya yansımasından başka bir şey değildir. İş kazaları, meslek hastalıkları, grizu can alırken; kötü çalışma ve yaşama şartları da başka bir dizi hastalığı yaygınlaştırmaktadır.

Özet olarak, millileştirme çalışanın yakasını yabancı sermayeden kurtarmasına imkan vermemiş; kamulaştırma işçinin hayatında kendiliğinden herhangi bir olumlu değişikliğe yolaçmamıştır. Sanki havzanın acılı tarihi; dünyanın ve Türkiye'nin yaşadığı köklü değişikliklerin hiç farkına varmadan; işçinin lehine hiçbir değişikliğe uğramadan akıp gitmektedir.

IV
MADENCİNİN HAK MÜCADELELERİ VE KEMALİST DÜZEN

10 Eylül 1921 tarihinde kabul edilen 151 sayılı "Ereğli Havzası Maden İşçilerinin Hukukuna Müdair Kanun"un, işçi lehine bir dizi hakkı tanımakla birlikte; herhangi bir denetleme mekanizması tarif etmediğini ve bir istisna dışında bir müeyyide öngörmediğini belirtmiştik. Ancak kanunun yayınlanması ve propagandasının yapılması bile, gerçek denetleyici güç olan işçi mücadelesi için bir imkanı; bir hareket noktasını teşkil ediyordu.

Kanuna göre:

- İşveren işçilerin yatmaları ve yemek yemeleri için pavyonlar ve yıkanmaları için hamam inşa etmekle sorumlu kılınıyordu.
- İşçi zorla çalıştırılmayacaktı. Angarya yasaktı.
- 18 yaşından küçük işçi çalıştırmak yasaklanıyordu.
- Bir işçi yardımlaşma sandığı kurulacak ve işverenler çalıştırdıkları işçilerin ücretinin %1'inden az olmamak kaydıyla bu sandığa katkıda bulunacaklardı.
- Hastalanan veya kazaya uğrayan işçilerin ücretsiz olarak tedavilerinin yapılabilmesi için, işverenler hastane ve eczane açacaklardı.
- İşverenler, işkazasında ölen işçilerin varislerine tazminat ödemekle yükümlüydüler.
- İşgünü sekiz saatle sınırlanıyordu. İşçinin rızasıyla yaptırılacak fazla mesai için iki kat ücret ödenecekti.
- İşçilerin ücretlerini gösteren bir tarife hazırlanacaktı.

İşverenin bu hükümlere uygun davranıp davranmadığını de-

netleyecek herhangi bir mekanizmaya kanunda yer verilmemişti. Ama "kanuna riayet etmeyen" işverenin işletme ruhsatının iptal edilmesi, bir mücyyide olarak kanunda yeralıyordu. Şüphesiz kanun uygulanmadı ve işçi hakları gaspedildi diye herhangi bir ruhsat da iptal edilmedi.

Kanunun en önemli sonucu, Türkiye'deki ilk sosyal güvenlik uygulaması olan ve Amele Birliği olarak adlandırılan "işçi yardım sandığı" kurumlaşmasıdır. Kanunun çıkışından iki yıl sonra kurulan Amele Birliği'nin görevleri şunlardı:

- İşçilerin geçindirmekle yükümlü oldukları aile fertlerinden herhangi birinin hastalanması halinde tedavilerinin yapılması;
- Hastalık veya kazadan dolayı işten kalan işçilere geçici bir işgöremezlik yardımının yapılması;
- Heyet-i Sıhhiye tarafından Havza'da çalışamaz raporu verilenlere son yardım yapılması;
- Yaş haddini doldurup da işten ayrılanlara son yardım yapılması;
- Ölen işçilerin varislerine son yardım yapılması
- İhtiyacı olan işçilere eşit taksitlerle ücretinden kesilerek geri alınmak üzere ödünç para verilmesi.(17)

İşçiler, kanun hükümlerinin uygulanmaması nedeniyle sık sık eylem yaparlar. 1922 yılında Gelik'te yapılan greve işçilerin şikayeti üzerine Jandarma müdahale eder. Yevmiyelerden kesinti yapılması, sekiz saatlik işgünü süresininin aşılması, fazla çalışmalara ücret ödenmemesi gibi, kanuna aykırı uygulamalar nedeniyle, şirket uyarılır.

1923 yılında Asma ocağında yapılan grevin sebebi ise, işçilerin yevmiyelerinin haksız yere kesilmesi, ocaktan çıkan kömür arabalarının Fransız memurlar tarafından eksik sayılmasıdır. Sayımda Türk işçilerden de bir kişinin bulunması istenir. İşverenin söz vermesi üzerine grev sona erer. Ama grev gününün ücreti kesi-

lince, beş gün sonra yeniden greve gidilir. Şirket istekleri kabul eder.

Şömendifer işçileri grevinin temelinde de 151 sayılı kanunun uygulanması talebi vardır. Belirlenmiş asgari ücretlerin verilmesi, sekiz saatlik işgününe uyulması; yabancı uyruklu işçi çalıştırılmasına son verilmesi; işçilerin isteklerini işverene bildirdiği için işten çıkarılan öncü işçi Laz Emin Efendi'nin işine devam etmesi talepleri kabul edilir. Ancak hafta sonu tatili talebi reddedilir.

Zonguldak havzası maden işletmelerininin kamulaştırılmasına kadar, grevler, direnişler, eylemler, hak mücadeleleri, mevzi savaşları şeklinde sürüp gider.

Ancak 1929 yılında kapitalizmin dünya çapında içine girdiği bunalım; halkın savaştan sonra katlandığı ağır fedakarlıkların sonucu meydana gelen kısmi iyileşmelerin tümünü silip süpürüyor. Köylünün ürettiği buğday, arpa, pamuk, tütün ve diğer ürünlerin fiyatları yarıya yakın düşüyor. Büyük toprak sahiplerini iktidarın yanında tutabilmek için destekleme alımları gündeme geliyor. Köylü gaz, şeker, basma gibi en temel ve asgari ihtiyaçlarını karşılayamıyor. Daimi ve mevsimlik tarım işçilerinin durumu köylüden de daha kötü boyutlarda kötüleşiyor. Krizin öncesinde başlayan dış kredilerin kesilmesiyle sanayi, inşaat, ticaret ve giderek bankacılık sektörü durma noktasına geliyor. Şüphesiz, krizin faturası emekçilere kesiliyor.

Bu şartlar altında halkta biriken huzursuzluklar, tek parti diktatörlüğüne yönelmektedir. Halkın tepkisinin ekonomik iyileştirmelerle emilmesi mümkün olmadığı için; toplumsal basıncı azaltmak üzere yeni bir siyaset kanalı açma ihtiyacı duyuluyor. 12 Ağustos 1930 tarihinde, Mustafa Kemal'in emriyle, Fethi Okyar'ın Genel Başkanlığında, Serbest Cumhuriyet Fırkası kurduruluyor. Bu imkandan faydalanarak, 29 Ağustos 1930'da "Türk Cumhuriyet Amele ve Çiftçi Fırkası" ve 29 Eylül 1930'da, "Ahali Cumhu-

riyet Fırkası" adıyla iki parti daha kuruluyor. Edirne'de, Mimar Kazım'ın kurduğu Türk Cumhuriyet Amele ve Çiftçi Fırkası, "sınıf partisi" olduğunu programında açıkça ilan ettiği için derhal kapatılıyor. Birinci Büyük Millet Meclisi'nin sol eğilimli üyelerinden ve Orhan Kemal'in babası Abdülkadir Kemali Bey'in Ahali Cumhuriyet Fırkası ise ömrü dört ayı doldurmadan 21 Ocak 1931'de kapatılıyor. Serbest Cumhuriyet Fırkası ise, tek parti rejimine yönelik her renkten muhalefetin ilgisiyle karşılaşıyor. Parti başkanı Fethi Okyar, İzmir'e geldiğinde rıhtımda toplanan yüz bin kişiyi görünce korkusundan limana çıkamıyor. Ankara ile yapılan telgraf görüşmelerinde hükümet tarafından ve valilikçe kendisine güvence verildikten ve halkın kendisini karşılamak için geldiğini öğrendikten sonra limana çıkmaya cesaret ediyor. Bu defa kalabalığa hakim olamayacağından korkarak, o gün yapılacak mitingi iptal ediyor. İptal kararına rağmen dağılmayan kalabalığı dağıtmak üzere havaya ateş açan atlı polislerin kurşunlarından birisiyle bir kız çocuğunun vurulması; halkın tepki birikimini bütünüyle açığa çıkarıyor. Ertesi günü, ilan edilen sokağa çıkma yasağına rağmen, tütün, incir, üzüm işçileri başta olmak üzere, İzmir işçileri greve gidiyor. Grev askeri birliklerin grevcilerin üzerine sevkedilmeleriyle ve kan dökerek bastırılabiliyor.(18)

Serbest Cumhuriyet Fırkası etrafında yoğunlaşan ve kitleselleşen muhalefetin kontrolden çıkabileceği görülünce, bu parti de altı ayını doldurmadan kapatılıyor. Rejim siyasi serbestliğin kendisi için yaratabileceği tehlikeleri yaşayarak öğrenmiştir. Devlet, devletçilik politikasıyla ekonomik hayata doğrudan girmeye başlıyor. Ama muhalif sınıfların rejimle barıştırılmaları için bazı tedbirlerin alınması ihmal edilmiyor. Tedbirlerden birisi, işçi sınıfının resmi sendikalar eliyle kontrol altına alınmasıdır. Devlet, işçilikle ilgisi bulunmayan kişilere sendikalar kurduruyor. İşçileri bu sendikalar eliyle Cumhuriyet Halk Fırkası'na bağlamaya çalışıyor. İkinci tür

tedbir ise, sınıfı bir piyango yöntemiyle rejimle barıştırma amacına yöneliktir.

O dönemdeki "demokrasi/seçim/meclis" gibi kavramların içinin nasıl doldurulduğunu görmek bakımından işçi sınıfına yönelik barıştırma tutumuna bakalım.

30 Mart 1931 tarihli Cumhuriyet gazetesinin verdiği bir habere göre "Halk Fırkası son teşkilatında ameleyle yakından alakadar olmaya karar vermiştir. Bu sebeple yeni intihabatta (seçimlerde), Fırka namzetleri (adayları) arasında ameleden bazı kimseler bulunacaktır. Bu suretle mecliste on kadar amele mebus olacaktır."(19)

Cumhuriyet Halk Fırkasının bazı önemli isimleri, çeşitli işçi şehirlerine dağılıp, mebusluğa uygun amele aramaya çıkıyorlar. Zonguldak'a Memduh Şevket Esendal gidiyor. "Okur-yazar ve arkadaşlarının itimat ve muhabbetini kazanmış" işçi arıyor. Bunu yaparken kılık değiştirip, kimliklerini ve amaçlarını gizliyorlar. Zonguldak'tan idadi (lise) mezunu iki "amele" bulunuyor ve mebus yapılıyorlar: Esat ve Hasan. O dönemde lise mezunu olabilmiş bu iki kişinin, madende çalışan "amele" olmaları mümkün değil. Rejim, göstermelik bile olsa gerçek ameleleri Meclise sokmaktan korkuyor.

Bu dönemde Zonguldak havzasında resmi bir sendika girişimine rastlamıyoruz.

İKİNCİ MÜKELLEFİYET DÖNEMİ VE SENDİKA

1930'ların sonları yaklaşırken, dünyanın üzerinde savaş bulutları yoğunlaşmaktadır. Havzadaki yabancı sermayeye ait işletmeler devletleştirilmiştir. Madenci, yabancı sermayeden kurtulduğunu, artık kendi devletinin işletmesinde daha iyi şartlarda çalışacağını ümid ederken, 1940 yılında savaş bahanesiyle, İkinci Mükellefiyet uygulaması başlatılır. 28 Şubat 1940'da yayınlanan bir kararna-

meyle başlatılan uygulamayı yürütmek üzere Havza'da İşmükellefiyeti Müdürlüğü kurulur. Çalışmaktan kaçan köylü işçileri yakalamak için, EKİ bünyesinde Tahkimat Komutanlığı oluşturulur.

Havzadaki düzen tamamen baskı üzerine kurulmuştur. İşçiye ocakta dayak dahil olmak üzere her türlü baskı ve zorlama uygulanmaktadır. Bu şartlardan bunalıp kaçan işçilerin evleri talan edilir, eşleri rehin alınır. Acımasız bir şiddet uygulanır. Mala, cana, ırza el uzatılır. Ocağa gitmemek için kendisini sakatlayanlar da az değildir. "Ayak veya kollarını, parmaklarını keskin yüzlü taş veya balta ile yontup, bazı parçalarını keserek hastaneye yatan ve böylece mükellefiyetten kurtulmak isteyenlerden bu yaraları işlete işlete sonradan kangren olarak el, ayak yoksunu kalanlar çok görüldü."(20)

Bu yıllarda işletmeye alınan çok sayıda memur; işçi üzerinde baskı kurmakla görevlendirilmiştir. Rüşvet, köylünün bağını, bahçesini, tarlasını almaya kadar uzanmış; köylünün evindeki ekmeklik buğdaya, mısıra bile el konulmuştur. Yoksulun hiçbir çaresi yokken, adamı olanlar kayırılmakta; memurlar, yabancı şirketler dönemindeki yöneticilerin hayatına benzer bir lüks içinde yaşamaktadırlar. "Tüm bunlar en sıkı bir sansür çevresinde yapıldı. İstanbul, Ankara basınına bu çeşit haberlerin yansımaması için şeytana özgü tedbirler alındı." "Kısacası; ancak kömür havzası bu trajediye sahne oldu. Dram ise sadece düzenleyicilerinin huzurunda oynandı. Durum o denli kötüye itildi ki, İş Mükellefiyeti Müdürlüğü ile, Teşkilat Hastanesinden o dönem rüşvet zengini olanların adları listeler oluşturdu."(21)

Havza halkına bu yıllarda yaşatılan yoksulluğun, şiddetin, aşağılamanın, ülkenin fakirliğiyle veya sanayi kurmakla veya savaşın kapıda olmasıyla izah edilmesi mümkün değildir. Halka karşı bu derecedeki düşmanlık, kumpanyalar devrinde bile görülmemiştir. Bu uygulamanın "kurtuluştan sonra", "kendi devletimiz"

denilen bir devlet tarafından yapılmış olması; belki kitabi değil; ama sezgi düzeyinde havza işçisine, bu devletin sınıf karakterini öğretmiştir. Devletle yörede yaşayanlar arasındaki ilişki, Türkiye'nin hiçbir yerinde olmadığı ölçüde kopmuştur. Bu yüzden işçi arasında dayanışma ve kendisinden olana güvenme refleksi gelişkindir.

Mükellefiyet uygulaması, savaşla birlikte sona ermemiş, sürdürülmüştür. Uygulamanın 1948 yılında sona ermiş olduğu iddia edilse de, 1950'li yıllarda bile mükellefiyet uygulaması kısmen kaldırılan yönler olmakla birlikte devam etmiştir ve nihayet 1960 yılında yasayla sona erdirilmiştir. Bu yüzden Tek Parti dönemi CHP'sine duyulan büyük nefret, işçiyi önce DP'ye yöneltmiş; daha sonra muhalefetteyken vaadettiklerini unutan DP de, hayal kırıklıkları yaratmıştır. Ancak uzun süre, CHP nefretiyle kıyaslanınca DP'nin yarattığı hayal kırıklıkları işçi kitlesine önemsiz görünmüştür.

1942 yılında Kilimli bölgesinde işçilerin kurduğu yardımlaşma sandığı, daha altı ayını doldurmadan, "kanuna aykırı" gerekçesiyle kapatılır. Diğer bölgelerde de benzeri çabaları yürüten öncü işçiler biraraya gelerek, "cemiyet" kurma başvurusu yaparlar. Bu defa izin vermeme gerekçesi, "sınıf esasına dayandığı için..." şeklindedir.

1946 Haziran'ında Dernekler Kanunu'nda yapılan değişiklikten yararlanarak, Türkiye'nin pek çok yerinde işçiler kendi sendikalarını kurmaya girişmişlerdir. Sendikaların kurulmasının engellenmemesi; biraz da dünyada esen rüzgarlarla ilgilidir. Alman ve İtalyan ordularını yenen, faşizmi ve nazizmi inlerine sokan Sovyetler Birliği'nin ve sosyalizmin itibarı fevkalade yüksektir. İşçi sınıfını terörle teslim almaya çalışan rejimler yıkılmış; işçi sınıfı dünya çapında kendine güven kazanmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin yöneticileri de, işçi sınıfına kısmi de olsa özgürlük tanı-

maktan kaçınamamışlardır. Kanun değişikliğinin hemen ertesinde Üzülmez Bölgesi'nde Yüksek İnşaat Mühendisi Abdülkadir Basa ve üst-madenci Turgut Etingü'nün de içinde olduğu bir grup Sendika kuruluşu için başvuru yaparlar. Maden Kömür Havzası İşçileri Sendikası kurulmuştur ama, Zonguldak'ta sendikayı kurmaktan daha zor olan; sendikaya bir yer bulmaktır. Uzun süre bütün kurucular aradığı halde bir yer bulunamaz ve dönemin Demokrat Parti İl Başkanı, partinin il merkezinin altındaki bir odacığı sendikaya verir. Karşılığında sendikanın partiyi desteklemesini şart koşmuştur. Sendika kuruluşunun resmen onaylanmasından iki ay sonra bin üye kaydetmiş olarak genel kurulunu toplar ve 900 üye genel kurula katılır. Ahmet Naim Çıladır, Sendika'nın sekreterliğine getirilir.

1946 Kasım'ında bir de dernek başvurusu yapılır ve izin çıkar. "Ereğli Kömür Havzası Maden İşçileri Derneği" ilk genel kurulunu 99 üye ile 17 Kasım tarihinde toplar. 11 kurucu üyenin 5'i başmadenci, 3'ü ustabaşı, 2'si şef, biri müfettiştir. Üyelerin çoğunluğu daimi işçilerdendir. Bir ay çalışıp bir ay köyünde kalan gruplu işçiler korkutuldukları için başlangıçta üye olmaktan çekinirler.

Maden Kömür Havzası İşçileri Sendikası, kuruluşunun üzerinden üç ay geçmişken, 16 Aralık 1946 yılında, Sosyalist partilerin kapatılmasıyla birlikte; bu partilerle bağı olduğu gerekçesiyle Saraçoğlu hükümeti tarafından kapatılır.

Dernek, 9 Nisan 1947'de ikinci genel kurulunu 150 delegeyle toplar. Bu esnada hükümet, ülkenin her yanında pıtrak gibi çoğalan işçi sendikalarını denetim altına almak üzere sendikalar yasasında bazı değişiklikler yapmıştır. Dernek yasa gereği tüzüğünde bir değişiklik yaparak "Ereğli Kömür Havzası Maden İşçileri Sendikası" adını alır.

Sendikanın yayın organı "İşçi Sendikası"nın ilk sayısı 15

Ekim 1947'de yayınlanır.

Sendika bir yandan işçiler arasında örgütlenmeye, üye kazanmaya çalışır; yöneticiler bir yandan işçileri istifaya zorlarlar ve gerçek üye sayısı ilk toplu iş sözleşmesinin imzalanmasından sonra; yani 1964 yılında tesbit edilebilir.

27 Mayıs sonrasında oluşturulan Kurucu Meclis'te 6 üyelik sendika temsilcileri için ayrılmıştır. Zonguldak Maden İşçileri Sendikası Başkanı Ömer Karahasan, bu altı sendikacı arasında yeralır. Onun çabaları ve Prof Cahit Talas'ın desteğiyle madenciye grev hakkı 275 sayılı yasada yeralır.

1965 yılı, Zonguldak işçisinin hem havzayı hem Türkiye'yi sarstığı bir eyleme sahne olur.

MÜKELLEFİYET TANIKLIKLARI

Burada Zonguldak madencisi için karanlık bir dönemin adı olan mükellefiyet döneminin, somut olarak ne anlama geldiğini, bir kaç tanıklığı aktararak gözler önüne sermek istiyoruz. Zonguldak'ta bugün de yayınlanmakta olan yerel UYANIŞ GAZETESİ'nde, değerli gazeteci-yazar Saffet CAN'ın "Okyanus Çiçekleri" başlığıyla yayınlanan araştırma dizisinde yeralan söyleşilerden bir kaçı bile dönemi anlatmaya yetecektir. Örneklere geçmeden önce, okuyucuların dikkatini, Zonguldak'ta son derece canlı, işini ciddiye alarak ve tutkuyla yapan bir yerel basının varlığına çekmek istiyorum. Bu vesileyle Saffet CAN'a, mükellefiyet dönemine ilişkin çok değerli araştırmasından dolayı, bir maden işçisi olarak teşekkür etmek istiyorum. Konuşulan işçilerin yaşları, konuşmanın yapıldığı 1994 tarihindeki yaşlarıdır. Emekli maden işçisi uzun yaşamaz. Kimbilir bazılarını belki de kaybettik. Bu yüzden rakamları değiştirmeyi uygun bulmadım.

Emekli Maden İşçisi
ABDURRAHMAN CAYMAZ (66) ile Söyleşiden:

– Mükellefiyet dönemini anlatır mısınız?

– Mükellefiyet döneminde devlet pavyonların bir kısmını yapmıştı. İlk yatırım Gelik'e yapıldı. Pavyonlar yapıldığı zaman bir koğuş da askere verildi. Karakolun haricinde 35 asker de işçinin arasında idi. Bunların vazifesi işçiyi köyüne kaçırmamak, kalanı geri getirmek, ailesini ve çoluk-çocuğunu da ona yanaştırmamaktı. Köydekinin hastalık getireceğinden korkarlardı. Hatta erkeklerini ziyarete gelmiş ailelerin de başlarında bit ararlardı jandarmalar.

– Ziyarete gelen bayanların başlarında mı bit ararlardı?

– Evet, evet. Oturturlardı yere, başlarında bit ararlardı.

– Mükellefiyetten kaçanlar ne olurdu?

– Tahkimata gönderirlerdi. Bu işçi cezalandırma demekti. Bu cezaya Doğu Karadeniz'den işçi getiren Yahya Yıldırım da çarptırıldı. Bir sene de buna ceza verdiler. Yahya Efendi şef iken tahkimat askeri oldu. 50 kuruş maaşla bir yıl çalıştı. Bu uygulama 1940'da başladı.

– "Madenkeşlik" dediğiniz mükellefiyet dönemi mi?

– Evet, evet mükellefiyet dönemi. Mükellefiyete "madenkeşlik" derler. O döneme kadar Zonguldak'ın köylüleri burada çalışmadı. Zorla getirdiler onları. Devletleştirme yapıldıktan sonra bu insanlar zorla getirildiler. Ama buranın yakın köylüleri çalışırlardı. Yetiştirip satacakları bir şey yoktu. Madende çalışmak zorundaydılar. Zonguldak'ın uzak çevresindeki mesela Çaycuma, Bartın ve Devrek köyleri öyle değildi. Ekip biçecekleri toprakları vardı, bu nedenle de madende çalışmak istemezlerdi. Zonguldak bölgesi öteden beri madencilikle uğraştığı için çiftçilik yapsa da kıymeti yoktu. Sadece kendi yiyeceği ka-

dar ekip biçerdi. Satsa ne satacaktı? Karamancardan başka bir şey yetişmiyordu ki.. Buraları Fransız'dan kalmadır. Dilaver'in adı Pavli idi.

– Gülcemal vapuru nereden hareket ederdi?

– Trabzon'dan. Hopa'dan da gelirdi ama, o zaman Hopa diye bir şey bilinmezdi. Hepsinin adı Trabzon'du.

– Bir de yaya olarak gelenler varmış.

– Evet duyardık. 65 günde gelirlermiş.

Emekli Maden İşçisi
CEMİL AKYÜZ (66) ile Söyleşiden:

– İşe hangi tarihte girdiniz?

– 945'in 9. ayında Kilimli'de işbaşı yaptım. Gruplu olarak çalıştık. Ay, ay gelip giderdik. Buradan gittiğimde kulaklarımdan ışık gözükürdü, ışık..

– Nasıl yani?

– Zayıflıktan. Çocuktuk daha. 18 yaşında filanım. Zayıf ve çelimsizim. Bana 7 kaburgalı kürek verdiler orada. Elimde dönüverdi kürek. Gücüm yetmiyordu. Yemekhaneden çeyrek ekmekle mercimek çorbası verirlerdi.

– EKİ mi veriyor bu yemeği?

– Evet EKİ veriyor. Dayak nasıl.. Tepik, tokat..

– Kim yapıyor bunu? Şefler mi?

– Şefe kadar kim varsa. Senin yanındaki usta da yapıyordu.

– Sizin ustanız bu köyden değil mi?

– Onu da tepikliyorlar. Usta kömüre vuracağım derken kazmayı ayağına vuruyor. Pavyonların, EKİ'nin bekçileri vuruyordu. Elimizi yıkayacak sabun alamadık. Köye kaçardık. Yakalarlardı. Doğru ekmek torbasıyla beraber ütüye atarlardı.

(Etüv: Bit dezenfektesi için kullanılan buhar kazanları) Biz o zamanların adamıyız işte. Jandarma yakaladığı zaman karakoldan karakola bir araba sopa yerdin.

– Karakol komutanının adını biliyor musun?

– O zaman Zonguldak havzasında İhsan Soyak diye bir müdür vardı. Karakollara suvari ve at verdi. Ali Rıza Tekemen diye yarbay mı, albay mı bir kişi vardı. Kimse bir yana kaçamaz. Yakaladığı zaman atın kuyruğuna bağlarlar seni.

– Niye kaçıyorsunuz peki?

– Niye kaçıyorlar?.. Ocağın işi ağır. Sıtma var. Zangır, zangır zangırdatıyor adamı. Köyde hastan oluyor. Bu işleri rahmetli Menderes kaldırdı. Bu memlekette sıtma tutmayan kimse yoktu. Doktora gittiğimiz zaman sana bir kısım kinin verirdi. (Kinin: Sıtma tedavisi için kullanılan bir ilaç.) O zaman 105 kuruştu yevmiyem.

– Bu şartlar altında çıkardığınız kömür kime satılırdı?

– Ne bileyim. İskeleden yüklerlerdi gavur gemilerine. O zaman trenler, vapurlar kömürle çalışırdı.

– Mükellefiyet şartlarını konuşalım biraz.

– Biz o günlerde yerde iz arardık. Eğer çamurda jip izi varsa korkardık. Buralarda mutlaka mühendis veya başka biri geziyor diye korkardık. Bu izler suvariye, valiye ait izler de olurdu.

– Önceleri yokmuş ama daha sonra pavyonlar yapılmış. Zonguldak köylüsü bu pavyonlarda yatmamış. Eğrelti otlarından yaptıkları ve sayvan adı verilen salaşlarda yatıp kalkmış. Bunun nedeni nedir?

– Neden olacak, başka giyecek elbisesi mi var? Yıkanacak sabunu mu var? Adam seni o halinle pavyona koymuyor ki.. Beyaz çarşaflar var. Yatırır mı seni c.ada? Yıkan da gel diyo. Eziyeti görüyor musun? Bunun için gitmediler pavyonlara.

Ama daha sonra alıştılar. Bit, tifüs, sıtma çok yaygındı. O zamanlarda Türkiye 13 milyondu. Çanakkale'ye giden gelmedi. Yemen'e giden gelmedi. Memleket fakirdi. Benim ilk işe girdiğim zaman yövmiyem 105 kuruştu. Bunu böyle yazacaksın ama.

Emekli Maden İşçisi
MUZAFFER DEMİRBAŞ (79) ile Söyleşiden:

– 1937 yılındaki işçinin yaşantısını anlatır mısın?

– O zaman pavyon filan yoktu. Çoluk-çocuk yoktu. Hep işçiler vardı. Barakalarda üst üste yatarlardı. Bir kaç ev vardıysa da bunlar dışardan gelenlerindi. O zaman başçavuşluk vardı. Amelesi kuvvetli olan başçavuş olurdu. (Köyden getirdiği grup fazla ise, sözü dinleniyorsa başçavuş olunuyor)

– Sayvanlarda yatmışlar,

– Şimdi sayvanlarda da yatarlardı. Beşik arabaları derler, onların içinde de yatarlardı. Ne bileyim yani, dışarda yatarlardı. Daha sonra pavyon yapıldığı zaman işçi pavyonlara girmedi.

– Jandarma karakolu ile işçilerin ilişkilerini anlatır mısın?

– Gelik'te jandarma karakolu çok eskidir. Fransız mahallesi'nde vardı karakol. Gelik'te vardı. Esen'de vardı. Pavyonlara temiz yatmak lazımdı. Bunu da işçiler kabul etmediler.

– Elbisemiz yoktu diyorlar.

– Tabii yoktu. Kimde vardı elbise?.. Üzerlerinde ketenden bir ince elbise vardı. Hepsi bu idi. Kimde vardı? Hükümette var mıydı? Tediye yapah Kör Hafız vardı. Bir hafta sürerdi tediye.(Tediye: maaş ödenmesi) Çalışma ayı bitmiş, dolmuş. Adamlar bir hafta para alayım diye kuyrukta beklerdi. Ellerini koynuna sokarlardı. 7-8 bin kişiye bir tek adam tediye yaparsa

kolay mı olur? Bir kaç kişinin yapması gereken işi Kör Hafız tek başına yapardı. Elbetteki zorluklar vardı. 1942 senesinde Gelik'te direk kıtlığı oldu. Dağdan direk kestiler. İşletmeye direk verdiler.

– Hopalılar'ı sivil polislerin takip ettikleri doğru mu? Yani sizin şehirde yaptığınızı gözlermiş polis.

– Öyle şeyler vardı. Benim ailem 22 kişiydi. Babam da iki evliydi. İki karısı vardı yani. Ruslar geldiği zaman tabur tabur askerlerin geçişini hatırlıyorum. Onların bir de gidişlerini hatırlıyorum. Karınca sürüsü gibi sıra ile geldiler ve gittiler. Haşut Irmağı'na kadar ilerlediler. Biz Haşut Irmağı'nın beri yakasına kaçtık. (Haşut Giresun'un ırmağıdır.) Bazılarımız da orada kaldı. Ailelerin yarısı orada kaldı yani. Ruslar gittikten sonra bir kısmımız karadan yürüyerek, bir kısmımız da sandallarla kürek çeke çeke tekrar Hopa'ya döndük. Şimdi diyelim ki benim babam orada kaldı ya, oldu komonist. Öyle söylenirdi işte. Kötü bir isim gibi yani komonist derlerdi. Onun için de Hopa'dan gelen adamlara dikkat ederlerdi. Takip ederlerdi.

– Sigorta ve sendika kurulduktan sonra işçiler üye olmak istememişler. Bu nasıl oldu?

– İstemediler. Bilmiyorlardı. Para kesiliyor ya, istemediler. Para kesilmeseydi karşı çıkmazlardı. Böyle bir şey görmemişler ki. Hiç kitap okumamışlar.

Emekli Maden İşçisi
ASLAN YILGÜN "HACI DAYI" (77) ile Söyleşiden:

– Sizin gençlik yıllarınızda işçilik nasıldı?

– Buralarda pavyonlar yoktu. Küçük bir yatacak yer vardı. Ona kulübe derlerdi. Kulübenin içinde tahtadan yapılmış ranzalar vardı.

– Yatak yok muydu?

– Memleketten getirdiysen vardı. Koyun postu, yatak gibi şeyler getirdiysen vardı. Bunları getirmeyenler kuru tahtanın üzerinde yatarlardı. Ocaktan gelirken kömür getirirlerdi bir kucak. Ateş yakarlardı. Kimisi sultaniye der, karabakla getirirlerdi köyden gelirken. Onu değirmende çekerlerdi. Bu ateşte çorba yaparlardı. Daha Türkçesi eşek baklası çorbası yani.

– Üç öğün bunu mu yerlerdi?

– Olur mu? Bulgur gibi şeyler de getirirlerdi. Bakkaldan ekmek de alırlardı. Bakkal vardı o zaman. Ama ekmeği çoğu zaman kendileri pişirirlerdi. Söyledim ya ocaktan getirdikleri kömürü ızgaralı bir ocakta yakarlardı. Izgaranın karşısına mısır unundan yapılma ekmek hamuru sererlerdi. Yarı pişer, yarı pişmez bir şey olurdu. İşte ekmek diye bunu yerlerdi.

– Bize mükellefiyeti anlatır mısınız?

– Ekmeği vesika ile aldığımız zamanlardı. Ay 30, gün 29. Arkadaş, simsiyah!.. İşçi ancak o gün yüzünü yıkar. Yani 29 gün ocaktan nasıl çıktıysa öyle yatardı. Köyüne gideceği gün derelere gider yıkanır. Çamaşırlarını yıkar. O yattıkları binada tuvalet yoktu. Banyo yoktu.

– Mükellefiyet dönemine dönelim mi? Kaçan olur muydu? Normal bir yaşantı var mıydı?

– Mükelleften önce Fransızlar zamanında, ay başı geldiği zaman amele değişecek tabi, çıkarlar yüksek bir yere isim okurlardı. Burada rahmetli İnönü'nün bir yanlışlığı var. Yahu bırak adamı. Bırak bakalım askere mi gider, ocağa mı girer? Kendisi karar versin. Zonguldak havzası Trabzon da dahil mükellef oldu. Adamlar geliyor çalışıyor. Bizde, boyunduruk bindi miydi biraz zorumuza gider. Ama serbest olursa öyle değildir. İşte bunun için adam bırakır, kaçar gider. Çalışmaz. Bu sefer aile-i efradını jandarmalar zorlar. Nihayetinde yakalayıp yine

ocağa sokarlar onu.

– Gitmişler Doğu Karadeniz'den, Trabzon'dan, Giresun'dan, Rize'den insanları doldurmuşlar gemiye. Getirmişler Kasaptarla İskelesi'ne yıkmışlar.

– Onların sevkiyatçıları vardı.

– Bu sevkiyatçılar kişi başına para mı alıyorlardı?

– Tabii. Şimdi sana onu tam söyleyemem kaç lira aldıklarını ama; diyelim ki, bir köyün var yüz işçisi. Onların çavuşu "hadi bakalım" dedi miydi, toplar gelirdi buraya.

– Savaşa gider gibi ordu mu kurulurdu?

– O şekil kurulmuş tabi. Çavuş ne derse onun emrindeler. Kaç kişi gelmesi gerekiyorsa çavuş getirirdi. O bundan kazanırdı.

Emekli Maden İşçisi
HÜSEYİN AYDIN (71) ile Söyleşiden:

– Mükellefiyeti hatırlıyor musun?

– Tabii. Mükellefiyet çıkardılar. Zorla çalışırdık.

– Mükellefiyetten önce istersen Maksut Çivi'nin ocağındaki durumu kısaca bir özetleyelim. Sonra ona geçelim.

– Çivi'nin ocağında 16 saat çalışırdık. Yatacak yer yoktu. Banyo yoktu. Ocaktan nasıl çıkıyorsak öyle yatardık. Soğuk havalarda ocaklara girip yattık. Banyo işini kendimiz hallediyorduk. Dağlardan topladığımız odunlarla sayvan yaptık. Dere kenarlarında tenekede su ısıtıp yıkanırdık. Sayvanlarda, toprak üzerinde yatardık. Başlarımızın altına yastık gibi bir ağaç takoz koyardık. Köylerden birer keçi veya koyun postu getirirdik. Üstüne yatardık. Üstümüze eski püskü çul çaput sererdik. Zaten fakirlik var. Yorgan nerde? Ekmek yemek yoktu. Pavyon mavyon sonradan çıktı.

– Sizi köylerden nasıl götürürlerdi.

– Yürüyerek.

– Buradan Çaydamar'a yürüyor muydunuz?

– Çaydamar'a, Zonguldak'a, her yere yürürdük biz. Yol yok ki!.. Yol diye bir şey arama. Dağlardan yürürdük. Sabah erken kalkıp, bir günde giderdik. Akşama varırdık. İnerdik kulübeye yatardık. Kendimizin yaptığı kulübeler var ya, orada yatardık.

– O kulübeler yağmur falan geçirmiyor muydu?

– Yağmurda ıslanıyordu. Fazla yağmur yağdı mıydı ocakta yatardık.

– Ocaklarda uyuduğunuz zaman da oldu mu?

– Olmaz mı? Oldu. Mükellef çok sonra çıktı. İş veriyorlardı bize. "Şu kadar kömür çıkaracaksın" diyorlardı. O zaman şimdiki gibi ayak yok. Kılavuz sürme, makine yok. Taş gelir önüne. Kömürü almak için taşı kırmak lazım. Kazmanın ucu kırılır.

– Pavyonlar yapılmış da, bizim işçi pavyonda yatmamış, niye?

– Onun sebebi şu. Ben de yatmadım. Pavyonu yaptılar. Başına da koydular bir pavyoncu. Girdik pavyona, ana mintanla, ana gömlekten başka bir şey olmayacak. İşletme elbise veriyor. Başka bir şey giymeyeceksin. Hamamdan çıkacaksın. Soğuk. Bir de o katı bezlerden bir elbise var üstünde. Bi ceket, bi de pantolon. Yatağı kirletmeyeceksin. 3-4 günde bir ütüye gideceksin. Ütüden kağıdın yoksa yatağa girip yatamayacaksın. Bu işkence altındayken gittik dağlara, sayvan yaptık. Sayvanlarda yattık. Bizi oralarda bekçiler yakaladılar. Tekrar pavyonlara soktular. Sonra sonra alıştık. Alıştık ama, o nalet adamlarda da hiç idare yoktu. Temizlemesi olacak diye bize kötü davranırlardı.

– Bit meselesine değinelim mi?

– Sayvanlarda yattığımız zaman bit-mit basıyo bizi canım. Ocaktan çıktığımız gibi yüzümüzün karasıyla-marasıyla yatardık. 10-15 günde bir dere kenarlarında yıkanırdık.

– Mükellefiyet döneminde işten kaçan ne olurdu?

– Adam kaçtı geldi köye değil mi? Hemen jandarma kapının dibinde biter. Ondan önce yetişirdi. Hemen karakola giderdi. Firari gelirdi. İşletme onların altına atlar verdiydi. Seni buradan alırlar. Beycuma karakoluna teslim ederlerdi. Karakolda yersin bir araba sopa.

– Hep kuru ekmek mi yediniz?

– Hep kuru ekmek. Yalnız köyden gelirken sırtımıza doldurur, bulgur gibi, un gibi şeyler getirirdik. Yanına da bir tencere veya bir çanak alırdık. Kuru fasulye gibi yemekler pişirirdik barakalarda. Un götürüp malay yapardık. Malay biliyor musun? Tencerede suyu kaynatırsın. Unu da dökersin içine. Ona da derler malay. Onu yerdik. Ocaklarda da verdiler onu kıtlık zamanlarında.

– Sayvanlarda başka yemekler yapar mıydınız?

– Yapardık ya.. Kestane yaprakları toplardık. Üstüne hamuru sererdik. Onun da üstüne ocaktaki külü sererdik. O pişerdi. Bunun adı kül kömecidir. Yemesi tatlı olurdu.

– Ocakta ayağınıza ne giyiyordunuz?

– Çarık. Yalınayak. Çarıkları kulübeye asardık. Kar yağarsa giyerdik. Köye gelirken giyerdik. Kulübede kuruturduk onları. Onlar ocakta dayanmaz ki zaten. Onca taşın içinde çarık mı dayanır. Hemen yırtılıyor onlar.

– Yalınayak ayaklarınız acımıyor muydu?

– Nasıl olduydu? Acımazdı ki. Delinse bile yaması kendinden. İyileşirdi. Ayaklarımızın altı şöyle bir parmak nasır bağlardı. Bir şey duymuyor yani. Taş batsın, ağaç batsın duymazdı. Köye geldiğim zaman yalınayak davar güderdim dağlarında.

Kıtlık vardı, kuraklık olurdu. Hiç aklımdan çıkmaz ilkokula gidiyorum.

– Okulunuz nerede?

– Ta arkada. Tepenin arkasında. Kapı mahallesi derler. 3 muhtarlığın bir okulu vardı. Kalamar, Keller, Osmanlı köyleri. Buradan sabah bir şeyler yemeden gittim. Evde yiyecek hiçbir şey yoktu. Babamla anam geceden zahra (zahire) almaya Zonguldak'a gitmişler. Mısır alacaklarmış. Kitaplarımı bezden yapılmış torbaya koyup okula gittim. Kitaplarımızı da ekmeğimizi de ona koyardık. Öğle zili çaldı. Ekmeği olanlar aldılar ekmeklerini ağaç diplerine yemeğe gittiler. Ben de ders çalışmak bahanesiyle oturuverdim sınıfa. Ekmeğim yok. Arkadaşlar belki çağırıverir de, utanırım diye gitmedim yanlarına. Dersaneden çıkmayıverdim. O zavallı anam gelmiş. Gece hanlarda yatmışlar babamla. Arkalarında birer yük mısır. Gelmiş eve. El değirmeninde mısırı çekmiş. Kömeç deriz biz, kömeci yapmış. Okulun kapısını çalmış. Öğretmen çıkmış. Öğretmen çok severdi beni. Tavukçuluk koluna ben bakıyorum. 50 tane tavuk var. Kooperatif var, kooperatifçiliğe ben bakıyorum. Sınıf gözcülüğüne ben bakıyorum. Öğretmen çıkmış kapıdan dışarı. "Ne oldu?" demiş. "Hüseyin'e ekmek götürdüm" demiş. "Çocuk bu zamana kadar bir şey yemedi mi?" demiş. "Bilseydim ben doyururdum." demiş. (Gözü yaşlı devam ediyor.) Bu benim hiç aklımdan çıkmıyor. Ölsem de çıkmaz. Benim anam çok çekti.

YUSUF TATAR (KÜPELİ YUSUF) ile Söyleşiden

(Kadir Tuncer'in Güneşe Hasret adlı, madencilik yaşamını anlatan çalışmasından):

– Adım Yusuf Tatar. Benim çalıştığım bölgede bana "Küpeli Yusuf" derler. Neden mi? Çünkü amirlik yaptığım zamanlar

ocakta kim ne yapmış duyardım. Adamlarım çoktu. O yüzden "bu adamın kulağı delik, her şeyi duyuyo, biliyo" gibilerden adımız kaldı Küpeli Yusuf. Adımı duyan amele karşımda "put" gibi dururdu. Sıkı mı biri işten kaytarsın. Neyse baştan başlayalım. İlk defa 9 yaşımda başladım madenkeşliğe. Anam yiyeceğimizi sardı mendile, bizim köyden daha yaşlılar da vardı. Yaya olarak düştüm babamın peşine, atı olan atıyla gidiyo, olmayan yaya.

Beycuma, Sapça, Kırat, Zonguldak üstünden düştük Kozlu'ya. O zamanlar Kumpanyalar vardı. Dur bakam, şimdi 81 yaşımda olduğuma göre, sene de 979 olduğuna göre, demek ki 907 yıllarında.

Neyse bizim köylülerle beraber Kumpanyanın birine iş başı yaptık. Sırtımda küfe ile kömür çekmeye başladım. Sonra sonra yaş ilerledi tabanlara geçtim. Sonra kesene almaya başladık. Derken savaş zamanları daha çok çalışmaya başladık. 15 saatten aşağı düşmezdi, bazan 20 saat ocakta kalırdık. Kurtuluş savaşı yıllarında bizi cepheye almadılar, ama köyün yaşlısı genci Filyos'tan (Hisarönü) Tefen'e (Gökbey) sandıklarla cephane çektik. Oradan alıp Atatürk'e getiriyorlar ve cephede savaşıyorlardı. Ne yalan söyleyem bu iş cephede savaşmaktan fazla gururlandırırdı bizi. Neyse Cumhuriyet kuruldu. Biz yine aynı çalışıyoruz ocaklarda. Ama Cumhuriyet'ten önce çok çektik. Hele Türkiye yağma Hasan'ın böreği gibi önüne gelen bura benim diye alıyo. İşte o zamanlar Fransızlar da Zonguldak'ı kendilerinin saymışlar. Kendi vatanımızda köle gibi çalışıyoz bi de paramızı alamıyoz. Çok ağırımıza gidiyordu.

Cumhuriyet'e yakın neler çekmedik. Gençliğimde doğru dürüst pek gün yüzü görmedim. Hep madenlerde, karanlıkta dolaşarak yaşadım durdum. Aynı yarasa gibi, o da öyle yaşar ya.

Neyse Cumhuriyet'ten çok sonra İnönü devrinde, Kozlu'dayız. Eh ben de artık şef oldum. Bi gün yazıhanedeyiz. Mühendisler bizi çağırdı. Baktık kelli felli, fotörlü kişiler var. Bizi tanıştırdılar. Ankara'dan gelmişler, sendika kurmak için. Biz bilmiyoruz, içlerinden biri bize, "Artık Türkiye'de olduğu gibi Zonguldak'taki işçilerin de sendikası olacak. Aranızdan 15-20 kişi Ankara'ya geleceksiniz. Biz size ne yapacağınızı anlatırız." dediler, gittiler. Neyse aradan bi zaman geçti, sendikacılık için Ankara'ya gidecekler arasında beni de okudular. Havzadan 30 kişi kadar Ankara'ya sendikacılığı öğrenmeye gittik. İçimizde çavuş filan yok, hepimiz de şefiz. Sonradan aramızdan bir kaç tanesini okuması yazması yok diye geri çevirdiler. Adam madencilikte uzman ama ne yapsın çalışmaktan yeni yazıyı öğrenmeye vakit bulamamış. 10-15 gün Ankara'da kaldık. Kağıtlar nasıl doldurulacak öğrendik. Geldik Zonguldak'a, sendikanın kurucuları olarak resmi işlemleri de yaptıktan sonra herkes kendi bölgesine gitti. Biz de geldik Kozlu'ya. Dört arkadaş girdik yazıhaneye, çağırdık ameleyi. Geliyo, anlatıyoz "artık sendika olacak, kimse tek derdini böyüklere anlatmayacak, sendika sizi şöyle koruyacak filan. Amele "Iıh, ben olman" diyo başka bi şey demiyo. Ona git, buna git, koskoca Kozlu'da bir ayda ancak 10 kişiyi zar zor üye yazdık.

– Peki Yusuf Dayı, millet niye üye olmak istemiyor?

– Haa, bak birincisi taa Kumpanyalar zamanında da sendika işleri vardı. Bazan sendikaya üye olmak serbest, bazan yasaktı. Bu yüzden çok kişi işinden oldu. "Gene aynı şey olur" korkusuyla millet üye olmak istemiyor. İkincisi 25 kuruş aidat kesiliyo. Bu yüzden, çoğu para vermek istemiyo. Aradan iki ay bi zaman geçti, bu sefer Ankara'dan başkaları geldiler, bizi çağırdılar. 10 kişi kadar üye yaptığımızı öğrenince bize etmediklerini bırakmadılar. Eee, biz zılgıtı yedik daha durur muyuz?

Baktık eyilikle bu iş olmuyo, çağırıyoz ameleyi yazıhaneye, uzatıyoz önüne kağıdı, basıyoz zopayı. Gözünü sevdiğimin zopası, böylelikle zorla tüm Kozlu'yu üye yaptık. Zorla sendikaya üye yapıyoz diye o zamanlar biz kötüydük. Ama bak şimdi işçi sendika beni üyelikten atar diye korkuyo. Demek ki kıymetimiz şindi biliniyo..

Mükellefiyette çok zorlandık. O zamanlar Kilimli'de idim. Ameleyi bit basmıştı. Tahta barakalar vardı ama yaz günleri kimse yatmıyordu. Amelenin çoğu çalılıklarda, ağaç diplerinde, kimileri de canavardan korkusuna ağaçlara yer yapmış orada yatıyordu.

Her taraf bit doluydu. Kışın bile ayıklamakla baş edemezdik. Madenden çıkar çıkmaz geçerdik ateşin karşısına, çıkardık gömlekleri, ateşe karşı silkelerdik. Bi görsen, silkeledikçe bitler çıtır çıtır sesler çıkarırdı yanarken.

Mükellefiyette çok kaçanlar olurdu. Çoğu karısını, çocuğunu özler, kimi hastasını görmek için kaçar, bir daha da dönmeye yüzü tutmaz, utanır, korkardı. Öyle ya bizim zamanımızda madenden kaçan kişiye askerden, cepheden kaçmış kişi gözüyle bakılırdı. Madenkeşlik namus borcu gibiydi. Kaçakları jandarma yakalar getirir, biz de Kilimli'de bi sulu havuz vardı, başkalarına kötü örnek olmasınlar ve ibret olsun diye havuza atar, tabii çokca döverdik. Madenkeşlik disiplin ve korku isterdi, yoksa ameleyi ocakta başka türlü tutamazdık. Şöyle böyle en az 55 yılım madende geçti.

İki defa göçükte kaldım, ufak tefek sıyrıklarla kurtuldum. Allaha şükür başka kimsenin canını yakmadım. Herkese yardım ettim. Öyle olmasa kimse yanıma gelmezdi. Köylülerimi çok tuttum. Tabii diğer köylüleri de ayırmadım. Laz'ı, Abaza'sı, Kürt'ü hepsini bir tuttum.

Kendi amelemi döverdim ama başka şefler ve mühendis-

lere el sürdürtmezdim. Aynı baba oğul gibi idik amelemle. Hani baba yaramazlık yapan oğlunu kendi döğer de başkasına el sürdürtmez ya, aynen işte öyle. Benim amelem benden gizli hiçbir şey yapmazdı. Hatta ocakta olan biten her şeyden beni haberdar ederdi."

Tanıklıkların sonuncusu bir "şef"e, diğerleri işçilere aittir. "Şef"in Cumhuriyet dönemine dair olumlu yaklaşımları, konumuyla açıklanabilir.

1965 DİRENİŞİ; SATILMIŞ TEPE VE MEHMET ÇAVDAR'IN ŞEHİT DÜŞMESİ

1964 yılında imzalanan ilk toplu sözleşme öncesinde, Sendikanın Başkanı Mehmet Alpdündar, EKİ yöneticilerini ve hükümeti grevle tehdit etmiştir. Sonuçta sözleşme imzalanır. Ama Alpdündar'ın grev tehdidi de unutulmaz. Sendikanın önde gelen muhalifleri eliyle olağanüstü kongre talep edilir, sokak gösterileri düzenlenir, bildiriler dağıtılır. Alpdündar yönetimi bu yöneticileri haysiyet divanına vererek sendikadan ihraç ettirir. Ama EKİ yönetiminin de desteğini arkasına alan bu takım, 5 Temmuz'da sendika adına olağanüstü kongre toplar ve Genel Başkanlığa Osman İpekçi'yi getirirler. Osman İpekçi ve ekibi şaibeli kongreden sonra, adli makamların ve valiliğin müdahalesiyle sendikanın başına geçirilir.

1965 Mart ayında, EKİ yönetimi işletmenin 26 milyonu bulan karından 5 milyonu "liyakat zammı" olarak dağıtacaktır. Öteden beri, yöneticilerin ve işyerinde işveren vekili konumunda bulunan mühendis, şef, puvantör, nezaretçi gibi unsurların ödüllendirilmesi; çalışanlar arasında keyfi bir ayrım yapılması amacıyla kullanılan liyakat zammının dağılımı, gene aynı amaca yöneliktir. Zamının %65'i EKİ yöneticilerine, %35'i yeraltı işçisine dağıtılacaktır. Yeraltı işçisinin zamdan yararlanması ise, toplam 47 bin işçinin 17

bininin liyakat zammı alması anlamına gelmektedir. Ama 17 bin işçiye de adil bir dağılım sözkonusu değildir. Bazılarına 12 lira, bazılarına 25 kuruş zam verilir.

Sendikanın başına devlet desteğiyle geçirilen ekip işverenle sıkı fıkı ilişkiler geliştirirken; bu adaletsizlik, bardağı taşıran damla olmuştur.

9 Mart salı günü, Gelik bölümünde, 16/24 vardiyasının ocağa inmemesiyle başlayan grev; yükselerek, geri çekilerek, parlayarak, sönerek ve yeniden parlayarak bütün havzayı sarar. Yerel polis ve jandarma yetmez, önce Karabük'ten 350 jandarma getirilir. Sonra Ereğli'den 100 deniz askeri gelir. Mart'ın 12'sinde, sabah saatlerinde..

"İşçilerle denizerleri arasındaki çatışma büyüyordu. Sesler giderek bölge binasına yaklaştı. Akif Dicle ve içlerinde Gültekin Yandımata'nın da bulunduğu birkaç maden mühendisi idare binasını terkederek Kozlu'nun 300 metre dışındaki dispansere sığındılar. Denizerlerinin havaya sıktıkları silahların sesi buraya kadar geliyordu. İşçiler ise bağıra çağıra ilerliyordu. Ön saflarda olanlar ise, henüz işçilere ateş etmeyen askerlerle göğüs göğüse çarpışmaktaydı. Bazı işçilerin denizerlerinin silahlarını almaya çalıştıkları görülüyordu.

Ve birdenbire silah sesleri durdu, işçiler de bağırmıyordu artık. Hızı kesilen kitle, hantal bir gövde gibi ağır ağır toparlandı. Askerlerin önünde iki işçinin bedeni yatıyordu. Mehmet Çavdar ve Satılmış Tepe'ydi bunlar. Çavdar, hemen oracıkta ölmüştü. Tepe ise ağır yaralıydı; hastaneye kaldırılırken o da ölecekti. Yaralanan epey de işçi vardı."(22)

Sonra Ankara emir verir, Bolu'dan on bin asker, Zonguldak'a sevkedilir. Bakanlar Kurulu kararı ile, iki jet işçilerin üzerinden alçak uçuşlar yapar. İşçi eyleminin diğer illere yayılmaması için İstanbul, Ankara ve İzmir'de ek güvenlik önlemleri alınır....

Emekli maden işçisi TKP Davası sanığı Erol Çatma'nın adı geçen çalışması; bu direnişin hikayesini büyük başarıyla ortaya koymuş; Cumhuriyet tarihinde bir ilk olan; devlet güçlerinin kurşunuyla iki işçinin şehit edilmesi Türkiye İşçi sınıfının ortak hafızasındaki yerini bütün kapsamıyla almıştır. Çatma'nın çalışmasıyla, 1965 direnişi, 15-16 Haziran ve diğer işçi direnişlerinin bağları elle tutulur bir somutluk kazanmıştır. Gerisi bu ortak hafızadan işçi sınıfının yeni kuşaklarının yararlanmasına kalmıştır.

V
İŞÇİ HAREKETİ VE GMİS

TABANIN SESİ HAREKETİ

1979 sonlarına doğru, ZMİS (daha sonra GMİS oldu) tabanında, samimi, iyi niyetli muhalif unsurlar vardı. Ama bu muhalifler, havzanın bütünü düşünüldüğünde, birbirinden habersiz, net bir programdan yoksun ve geçici çıkışlar yapan insanlardı. Bu dürüst insanlar, bir süre çaba harcadıktan sonra ya yorulup kenara çekiliyor; ya sendika yönetimi tarafından bir sorumluluk gösterilip oyalanıyor; ya da korkutuluyordu. Bazı muhalifler de sendika tarafından verilen sus payına razı olup, muhalif olmaktan çıkıyorlardı.

Bu etkisizlik halini Zonguldak'taki sosyalist işçi önderleri kavramıştı. Ama nereden ve nasıl bir başlangıç yapılarak bu durumun değiştirilebileceği hakkında tereddütler vardı.

1979 ortalarında bu amaçla Merkez Atölyesinde çalışan sosyalist bilinçli , öncü işçilerden Hüseyin Enli ve arkadaşları bölgeyi dolaşmaya başladılar. Gene Karadon bölgesinin sosyalist işçilerinden Yaşar Mutlu ve arkadaşları da, onlardan bağımsız, ama benzer amaçlar için çalışma yapmaktaydılar. Bu iki muhalefet çalışması daha sonra birleşti ve yürütülen çalışmaya "Tabanın Sesi Hareketi" adını verdiler. Havza çapında yürütülen Tabanın Sesi muhalefeti, o güne kadar Zonguldak'taki sendikal mücadele tarihinde hiç yapılmamış şeyleri yaptı. Tüm bölgeleri kapsayan geniş bir muhalefeti örgütledi. Kendilerine ulaşan merkezi sorunları bildiri, afiş ve benzerleriyle işçilere duyurmak amacına yönelik olarak üç kişilik bir komite oluşturdu. Bu komite yönetici organ değil; propaganda ça-

lışmalarının yasal izinlerini almak, basım ve yayın işlerini yürütmek için oluşturulmuştu. Komite, Merkez Atölyesinden Selami Akın, Karadon bölgesinden Kadir Tuncer, Kozlu bölgesinden Mehmet Tancan'dan oluşuyordu.

ZMİS Genel Kurul delege seçimleri yaklaşmıştı. Muhalefet ile yönetim arasındaki mücadele gergin bir hal almıştı. Genel Başkan Mehmet Tezer, basına verdiği demeçlerde, sürekli olarak "Tabanın Sesi" muhalefetinden, isim vermeksizin, "karanlık güçler" diye söz ediyordu. O tarihlerde Zonguldak CHP Milletvekili olan Kemal Anadol, Meclis'te Zonguldak işçisinin sorunlarını ve taleplerini dile getirirken, Tabanın Sesi bildirilerinden yararlanmaktaydı.

12 Eylül 1980 darbesinden 10 gün sonra, Tabanın Sesi muhalefetinden 20 kişi gözaltına alındı. Selami Akın, Murat Aksoy, Hüseyin Enli, Hüseyin Lavas, Kadir Tuncer, Çetin Kale, Cevat Güntepe, Ali Kır vd.

1980'li yıllardan sonra Tabanın Sesi hareketinden havzanın değişik bölgelerinde seçimlere katılan delege adaylarından çoğu, GMİS'in, Genel Merkez dahil çeşitli kademelerinde yönetici oldular.

Bunlardan bazıları şu isimlerdir: Erdem Ercan, Ali Akgün, Selahattin Ataman, Rahmi Karadeniz ve diğerleri...

Pek çok kişi, bu dönemde Şemsi (Sarıbaş) Denizer'in de Tabanın Sesi Listesinden seçimlere girdiğini sanır. Şemsi Denizer, bir ara İGD Gelik temsilciliğini de yapmıştı. Ama sonradan uzaklaştı ve Tabanın Sesi Hareketi karşısında ZMİS Genel Merkezinin yanında yeraldı. Bu ayrılışın sebebi de, daha sonraki gelişmeleri aydınlatacak niteliktedir. Tabanın Sesi imzalı afiş ve bildiriler dağıtılırken, Gelik Bölgesi'nden Selim Yıldırım ve Şemsi Sarıbaş, bu malzemeyi dağıtmak istemedi ve yapılan ortak toplantıda bu tutumun sebebi sorulduğunda, Şemsi Sarıbaş, "seçimlerin ancak Çaycumacılık yapılarak kazanılabileceğini" söyledi. Toplantıda Selim

Yıldırım, Yaşar Mutlu, Okan Nuri Atagül ve Kadir Tuncer bulunuyordu. Şemsi Sarıbaş'ın bu sözleri üzerine Yaşar Mutlu, "Senin bu yaptığın işçi sınıfına ihanettir" sözleriyle tepkisini ortaya koydu. Ş. Sarıbaş cevap verdi: "Takmışım işçi sınıfına.." O gün bugündür izlediği çizginin ne kadar tutarlı olduğu ortadadır.

Ancak Şemsi Sarıbaş ve benzerlerinin tutumları, Tabanın Sesi hareketinin havzada bıraktığı derin izleri gölgeleyecek önemde değildir. Böyleleri sendikal harekette de, ilerici harekette de her zaman oldu ve olacak. Tabanın Sesi Hareketini belirleyen unsurlar, dökülenler değildir. Esasen Tabanın Sesi Hareketi, Zonguldak işçilerinin sendikal mücadelesinde olduğu kadar, sosyalist hareketin Zonguldak'taki yakın dönem tarihi açısından da, ayrıca ele alınmayı gerektirecek kadar önemlidir.

Tabanın Sesi imzasıyla değişik işyerlerinde, bu harekete ilgi duyan işçilere dağıtılan 15 Eylül 1979 tarihli bir bildiriyi, fikir vermesi için bir örnek olarak aşağıda sunuyorum. Bu bildiri o dönemde var olan değişik politik eğilimler arasında, "İşyeri birim komiteleri nasıl olmalıdır?" tartışmalarına ışık tutmuştur. İşyeri birim komitelerinin örgütlülük ve faaliyetleri 12 eylül 1980 sonrasında kısmen kesinti yaşamışsa da, zaman zaman Kilimli ve Merkez Servislerde canlılık kazanmış; eksiklik ve yanlışlıklarına rağmen, Büyük Grev'e kadar varlığını sürdürmüştür.

Bildiri:
NEDEN İŞYERİ KOMİTELERİ

İşyerlerinde tüm alt birimlere dek inebilecek bir sendikal örgütlenmenin nedeni; demokrasi yokluğunun ve ekonomik bunalımın geniş işçi ve emekçi kitleler üzerindeki korkunç etkisi ve acımasız yıkımına karşı sonuç alıcı bir mücadelenin kendini dayatmasıdır.

Sendikaların demokrasi mücadelesinde daha aktif ve daha etkili bir duruma gelmeleri, sendikal mücadeleyi, geniş işçi hakları mücadelesini topyekün demokratik mücadeleyle, demokratik güçlerle birleştirmeleri ve mümkün olan en geniş işçi yığınlarını bu mücadeleye seferber edebilmeleri bugün hayati önem arzetmektedir.

Bu doğrultuda, sendikal mücadelenin güçlendirilmesi ise, sendikal harekette, günün gereklerine uygun bir yapılanma, işleyiş, örgütlenme ve çalışma anlayışını hayata geçirmeyi gündeme getirmektedir.

İşyerlerinde işçi kitlesini aktif ve en geniş katılımla mücadeleye çekebilecek bir sendikal örgütlenme ve çalışma anlayışı bugüne dek harekete geçirilememiş, son derece büyük bir potansiyeli açığa çıkaracaktır.

Diğer taraftan sendikaların toplumsal konumlarının güçlendirilmesi bizzat örgüt içi demokrasinin kökleşmesiyle yakından bağlantılıdır.

İşyeri komiteleri, sendika içi demokrasinin işleyebilmesi için vazgeçilmez önemdedir. İşçilerin, sendikal yaşamın her alanında görüşlerini serbestçe ifade edebilmelerini, kararların oluşturulmasına özgürce katılabilmelerini sağlayıcı adımların atılması gerekmektedir. Böyle bir örgütlenmenin özünde, işçilerin sendikalarına gerçek anlamda sahip çıkmaları yatmaktadır ki, işte işyeri komiteleri bu doğrultuda yapılacak çalışmaların ilk temel adımlarını oluşturacaktır.

Ayrıca, işyeri komitelerinin hayata geçirilmesi, geniş işçi kitlelerinin yönetim bilgisi ve deneyimine sahip olmalarını getirecektir.

Bu anlamda kapsam nasıl düşünülmelidir; işyeri komitelerinden sözederken, işyerlerinde bir siyasal oluşumdan, bir veya bir kaç siyasi hareketin tek tek, yada birlikte oluşturdukları bir işyeri

siyasi çalışma grubu, ya da ekipten söz edilemez. Burada, sendikal örgütlenmenin alt birimleri olarak ele alınan işyeri komitelerinin niteliklerine uygun olarak, değişik siyasi görüşlerden işçileri kapsaması, en geniş işçi kitlesini kucaklaması esas alınmalıdır.

Hayatın içinde sınanmayan, doğrulanmayan şekilde, birilerinin birilerine "öncülük" etmeye, ya da küçük bir grup "öncünün" geniş işçi kitlesinden kopuk bir şekilde veya kitle adına hareket etmeye girişmesi, veya dar grup çıkarlarını ortak sınıf çıkarlarının önüne geçiren "sendikayı ele geçirme" hesapları türünden sağlıksız yaklaşım ve zaaflara düşülmesi, işçi sınıfının sendikal hareketini sekteye uğratır. Sınıf mücadelesi temelinde sendikacılık anlayışını savunanlar, işçi sınıfının kısa ve uzun vadeli mücadelesinin bütünlüğünü gözeterek, yüzlerini işçi kitlesine dönmeli ve bu kitlenin talep ve gereksinmelerine cevap aramalı, işçilerin en geniş kitlesini örgütlü biçimde mücadeleye çekmenin yaratıcı yollarını arayıp bulmalıdırlar.

İşyeri birim komiteleri işçiler arasında haberleşmeyi diri tuttukları gibi sendikal faaliyet ve eylemlerin koordinatörlüğünü üstlenebilirler. Bu komitelerde demokratik bir biçimde belirlenecek olan "sayısal duruma veya temsil potansiyeline göre" kişiler işyeri komitelerini oluştururlar. Burada sayılar değişken olabilir. Bu örgütlenme biçiminde tabanın söz ve karar sahibi olma ilkesi gözardı edilemez.

Komitelerin, sendika karşıtı olarak değil, sendikal örgütlenmenin kendisi ve onun dinamosu özelliğini taşıdığını kabul etmek gerekmektedir. Sendika içi demokrasinin dayanağı ve güvencesi bu komitelerdir.

İşyeri komitelerini oluşturan işçiler, işçilerin katılımı olmaksızın işçiler adına iş yapmaya yönelmemelidir. Bir çalışma programı oluşturulmalı, ancak bürokratik kalıplar içinde hapsolmayan, insiyatifli, kendilerini seçerek bu işle görevlendiren kitleye sıcak bağ-

ları sürekli koruyan bir ortam oluşturulmalı, bu yapılanma ve işleyişi sendikal örgütlenmenin daha üst birim ve basamaklarına taşımalıdır.

Sendika içi demokrasi ve sendikal faaliyetin bütünselliği arasındaki ilişkinin canlı bir biçimde korunması, kollektif danışma, işbirliği ve iş bölümü içersinde, demokratik merkeziyetçi işleyiş hayata geçirilmelidir.

İşyeri komiteleri bir yandan çalışanların özgül sorunları ve talepleri doğrultusunda, diğer yandan genel sendikal ve demokratik siyasi talepler doğrultusunda çalışmalar yürütürken, iş kolundaki diğer iş yerleriyle dayanışmayı örgütlemek ve güçlendirmek durumundadır. Böylece, herhangi bir bölümdeki işyerlerinin seçilmiş temsilcilerinin oluşturacağı ortak komiteler de söz konusu olabilecektir.

Özet olarak, işyeri komiteleri, günümüzde sendikal faaliyetin niteliğini ve genişleyen alanını da gözönünde tutarak, en geniş işçi kitlesini kucaklayarak, bu kitlenin sendikal mücadeleye aktif katılımını teşvik ederek katılımı gerçekleştirecek bir çözümdür. Ancak, böyle bir örgütlenmeyle, sendikalar işçinin günlük yaşamından uzakta örgütler olmaktan kurtulup, her düzeyde kollektif olarak işleyen, çalışan bir örgütlülüğe dönüşebilir. Ancak bir örgütlülük sendikal ve siyasal taleplerin gerçekleştirilmesi için var olan büyük potansiyeli fiili güce dönüştürebilir.

İŞÇİ GRUBU NASIL OLUŞTU

KİLİMLİ İŞÇİ GRUBU, 1988 yılındaki Toplu İş Sözleşmesi döneminde ve 1989 Sendika delege seçimleri öncesinde, işçiler arasında yaygın bir çalışma yürüttü. KİLİMLİ İŞÇİ GRUBU'nun faaliyetleriyle ilgili bu konuşmalar, aşağıdaki yazıya dökülmüş halinden faydalanılarak, yaklaşık 5 ilçe 50 köy ve işyerlerinde ayrı

ayrı kişiler tarafından yakın kahvelerde yapıldı. Bu yazılar bir belge niteliği kazanmış olduğu için, üzerinde Türkçeyle ilgili düzeltmeler dahil, hiçbir değişiklik yapılmadı.

İşçi grubu olarak seçimlere girmeden, 1979-80 yıllarındaki deneyimler de gözönüne alınarak, 1980'li yılların ortalarına kadar oluşturulmaya çalışılan işyeri birim komiteleri, bir türlü istendiği gibi çalışmıyordu. Ama Merkez Atölyesi gibi 800/900 kişinin çalıştığı bir yerde bu işyeri komitelerinin kalıcılığı olmasına rağmen, ocak işçileri arasında bu süreklilik sağlanamıyor, komiteler dağılıyordu. Ocaklarda kalıcı işyeri birim komiteleri zorunluydu, ama olmuyordu. Olmamasının nedenlerini araştırırken; önce komiteleşmenin kalıcılık kazanabildiği Merkez Atölyelerini gözlemeye çalıştık. Çünkü bu işyerindeki işçiler ilk işbaşı yaptıkları günden, emekli olacakları güne kadar, yani 25-30 yıl hep aynı vardiya içinde, beraber çalışıyorlardı. İş dışında bile her an beraber olabiliyorlardı. Ocak işçisinde ise durum farklıydı. Örneğin Kilimli'de çalışan üç bin işçi, Çaycuma, Devrek, Yenice, Bartın, Beycuma ilçeleri ve en az bu ilçelere bağlı 50 değişik köyden işyerine geliyorlardı. Yine bunlara ek olarak 200-250 kadar işçi de il merkezinin değişik mahallelerinde oturuyorlardı. Ayrıca bu işçiler, daimi işçi, A grubu B grubu diye üç ayrı parçaya ayrılmıştı. Ve gene bunlar ayrıca üç vardiya halinde çalıştıklarından artık aynı köyde oturanların birbirleriyle görüşmesi bile zor oluyordu. Yani bir ay beraber çalıştığın arkadaşla bazan sekiz- on ay görüşemiyordun. İşçi grubu bunları tesbit edip, işyeri birim komitelerinin kalıcılaşması için köylere yöneldi. Çünkü beraber oluştaki süreklilik işyerinde değil; oturma yerinde, köydeydi. İlk önce Yenice, Bartın, Devrek, Çaycuma, Beycuma ile il merkezinde çalışanlardan önce birer kişiden oluşan altı kişilik bir üst komite oluşturuldu. Altı kişi olan bu komite içinde bulunanlar; kendi bölgelerinde oluşturdukları alt komi-

telerde de yeraldılar. Yörelerde oluşan üçer kişilik komiteler ise, Kilimli'de çalışan işçilerin oturduğu köylerde, çalışan sayısına göre azalan veya çoğalan sayıda işçinin katıldığı birimler oluşturdular. Ve bu örgütlenme temeli üzerinde sendikal çalışmalar başladı. Yani seçim listesinde her yöre, çalışan sayısına ve mesleki dağılıma göre düzenlenmiş bir temsil anlayışına göre hazırlanmıştı.

Örneğin Çaycuma'dan Kilimli bölümünde 150 kişi çalışıyorsa; listeye beş kişi alındı. Yenice'de oturup Kilimli'de çalışan 300 kişi ise, buradan da on kişi listeye girdi. Aynı zamanda, mümkün olduğunca kazmacı, tabancı, barutçu, sıhhıye, vinççi, motorcu, taramacı vs. gibi mesleklerin bu listede temsiline özen gösterildi. Mesleklerin liste içinde temsilinden maksat, TİS taslaklarının hazırlanması süreci başta olmak üzere, sendikal mücadelede, farklı mesleklerin kendilerine ilişkin sorunlarının ortaya konulabilmesi idi. Kilimli'de yapılan işçi grubu listesi 6 yerleşim biriminde oturan 3 000 işçiden, listede yeralan 50 kişiyi tesbit ederken, bu kriterlerin uygulanmasına özen göstermiş, listede yeralacak olan delege adaylarını önseçimle köylerde belirlemiştir.

1988 TİS DÖNEMİ VE SENDİKA ÇALIŞMALARI

GMİS Genel Merkezi TİS dönemleri içinde zaman zaman "Toplu Sözleşme anket formları"nı işçilere dağıtır, işçilerden toplu sözleşmede neler istediklerini yazmaları istenirdi. Sonradan bunların belki bir kaç tanesi Genel Merkez'e ulaşırdı. Yine 1988 yılında böyle bir anket formunu sendika bastırdı. Çoğu yerlerde bunlar işçilere ulaşmıyordu. Ulaşsa bile yeraltı maden işçisi toplu sözleşmeler sır gibi saklandığı için ne istediklerini bilmezlerdi. Bu konuda TİS ile ilgili kimseye bir şey sorulamazdı. Çünkü soranlara iyi gözle bakılmazdı. Sözün kısası işçi arkadaşlar, hepimiz bunları yaşadık ve gördük. Temsilcinin yanına bile ceket iliklenerek girili-

yordu. Tabii bunlar şimdi yavaş yavaş kalktı. Artık koyunlar keçileşmeye başladı. Tabii bu da koyun çobanlarını rahatsız etmeye başladı. Hepimiz köyden geldiğimiz için çok iyi biliriz; koyun uysal hayvandır, hep birarada durur. Keçi ise illallah çoban filan dinlemez. Şimdi bizim sendika yönetimimiz de, öyle alışmışlar, insanları sürü gibi görmeye.. Bir yerdeki olumsuzluğu iletmeye kalktığında "Vatan haini, sendika düşmanı ve kışkırtıcı" diye basıyorlar yaygarayı. Olsun biz onlardan korkmuyoruz. Onlar da dahil, demokrasiyi hep beraber öğreneceğiz. Biz baştan şunu belirttik: Kimseyle kişisel hesabımız yok. Kırıp dökme gibi bir şeyi kimse aklından geçirmesin. Böyle şeyleri yapmak isteyen çıkarsa ilk önce bizden sopa yer ona göre. Çünkü geçmişte bunun acılarını hep beraber yaşadık. Sonuçta ucu bize dokundu. Ama saldıran olursa da, onun da cevabını veririz. Evet arkadaşlar, geliyoruz anket formlarına..

Buradan hareketle havzada ilk defa Kilimli bölümündeki işçi arkadaşlarla 100 kadar anket formu temin ederek arkadaşlara dağıttık ve hiç ön bilgi vermedik. Herkes ne istiyorsa, ne düşünüyorsa yazsın dedik. Ve 3 gün içinde bunları topladık. 100 taneden 90 tanesi geri geldi. Yazılanlar ilginçti. Baca ağzına ambulans, kuru katık, cezalar geri alınsın, sendika istirahat, kaza, emeklilik gibi durumlarda para versin, primler arttırılsın, pavyonlarda yatan daimi işçiye de evine getirmek için kömür verilsin, Amele Birliği ikrazı artırılsın, %20 ilaç parası alınmasın, köylerden iş yerlerine servis konsun, işyeri civarına asker polis karakolu kurulsun, amirler adam döğmesin, 1 Mayıs gene tatil olsun, %50 zam verilsin, ocaktan eski yakacak göcük (odun) eşit olarak serbest bırakılsın.vs.

Şunu gördük, insanlar bilmedikleri, görmedikleri şeyi nasıl istesinler?..

Topladığımız bu anket formlarını ocak içinde çalışan arkadaş-

larla değerlendirip 15-20 istemi anket formuna yazıp ortak tesbitimiz olan bu istemleri gene ilk defa Kilimli bölümünde imzaya açtık. Okan Atagül arkadaşımız yazılanı daktilo etti.

İmzalarda çok zorlandık. Birincisi insanlar bir takım haklı nedenlerle imza etmek istemiyordu. Ama herkes bu işi kendi köylüleri ile yapmaya başlayınca bir sakınca görmediler. Çünkü tanıdık, bildik, insanlardı. İkincisi herkes dalga geçer bir havada idi. Çünkü biz %200 ücret artışı istiyorduk. Buna kimsenin aklı yatmıyordu. Havza çapında ilk defa böylesi bir şey, gene ilk defa Kilimli'de yapıldığından ve şimdiye kadar %20'ler düzeyinde zam alındığından ve toplu sözleşme bitip de aybaşı aylığı alana kadar kim ne kadar zam aldı, bilinmezdi. Öyle değil mi, arkadaşlar? Ve şimdi bundan sonra neler oldu, nasıl gelişti hep beraber yaşadık. Ama bazı şeyleri yeniden hatırlayıp gelecğe bakmamız lazım.

1. Bu şekilde Kilimli bölümünde 2 000 kişinin çalışmasına rağmen, ancak 400 imza toplayabildik. Bu arada Merkez Servislerdeki arkadaşlar da imza topluyorlardı ve topladıkları bu imzaları 30 Nisan günü bağlı oldukları Merkez Servisler Şubesine verdiler. Biz Kilimli olarak 1 mayıs günü vermeyi düşünüyorduk. Ama 1988 1 Mayıs'ının pazara gelmesi ile ancak 2 mayıs pazartesi günü Karadon Şubeye gidebildik. Şube yönetimi bu imzaları alamayacaklarını, bunların Genel Merkez'e iletilmesini istedi. (Şubeye imzaları üç kişilik komite getirdi: Kadir Tuncer, Necati Dursun, Kemal Önen.

Kendilerine bizim şu andaki muhatabımızın sendika şubesi olduğunu, Genel Merkeze kendilerinin vermesi gerektiğini bildirdik. İmzaları basın mensupları önünde almak zorunda kaldılar. Tabii onlar da haklıydı. Yıllardır sendikacılık yapıyorlardı ve ilk defa böylesi bir şeyle karşılaşıyorlardı. Bu yüzden çoğu olumsuzluklarını mazur görebilirdik. Baştan da söylediğimiz gibi, özellikle sendika içi demokrasiyi birbirimize öğretecektik.

Sonradan havza çapında yaygınlaşan imza kampanyası tutmuştu. Bu ilk imzalardan sonra Kilimli, Karadon ve Gelik'teki duyarlı arkadaşların da olayı sahiplenmesiyle ikinci defa imza kampanyası açıldı. Ve bu üç birimde 2 000'e yakın imza toplandı. Karadon Şube yönetimi bu defa hiç itiraz etmeden bu imzaları aldılar. Çünkü artık işçi arasında imza işi yaygınlaşmıştı.

2. İmza kampanyası havzada yayıldıkça GMİS Genel yönetimi ve Bölgelerdeki çoğu Şube yöneticileri telaşa kapıldılar ve bazı arkadaşlarımızı "bildiri dağıtıyorlar, işçiyi kışkırtıyorlar" diye ihbar ettiler. Sorguya çekildik. (Kadir Tuncer, Celal Bakioğlu) Tabii olay siyasi değildi. Biz somunumuzun biraz daha büyümesinden başka bir şey istemiyorduk ve bu konuda kararlı idik.

3. TİS öncesi işçilere açıklama yapacaklarını söyleyen ve bir defa Kilimli iş yerimize uğrayan Genel Merkez yöneticilerimize isteklerimizi söyledik. (Selahattin Ataman ve Hasan Yaman'a). Cevapları şu oldu: "Bu hükümet sizin istediğiniz ücreti vermez. Bu konuda da kimseyi çok para istiyoruz diye şartlandırmaya hakkınız yok." Onlara, hepiniz olayı biliyorsunuz, duymuşsunuzdur arkadaşlar, cevabımız şöyle oldu: Biz hükümetten değil, sizden istiyoruz. Bizim önümüze geçin. Sizi hak mücadelemizde sonuna kadar destekliyoruz. Demokrasilerde hükümetler vermez, sendikalar alır" diye cevapladık. Ve yine orada bulunan bir arkadaşı, Kadir Tuncer'i gösterip, "Sizi bu adam kışkırtıyor" demesi üzerine yuhalanıp kovulan bu sendikacılar bir daha Kilimli iş yerine de uğramadılar. Ama devamlı işçilerin nefeslerini enselerinde hissettiler.

4. Daha önce Karadon Şube yönetiminden ve Kilimli iş yeri temsilcilerinden bazıları ile görüşme yaptığımızda, bunlar Çetin Altun, Rahmi Karademir, İrfan Akyiğit, bu yönetim kademesi bize, işçilerin sendikaya sahip çıkmadıklarını, kendilerinin bazı konularda yalnız kaldıklarını söylüyorlardı. Biz de madem öyle, işveren bizi birbirimizden koparamaz, sendika bizim sendikamızdır, biz

sendikamızın yanındayız, diyerek Gelik, Karadon ve Kilimli olarak her hafta belli günlerde Karadon Şubesine gidip, sendikal sorunlarımızı ve TİS ile ilgili görüşmelerimizi arkadaşlarla şube binasında yapmaya başladık.

Ama daha üçüncü toplantımızda, şube binasına güvenlik güçleri doldu. Tabii bir suç işlemiyorduk, ama arkadaşların çoğu tedirgin oldu. Yönetim de zaten bunu istiyordu. "Neden güvenlik güçlerini çağırdınız?" dediğimizde, "Biz ne yapalım, onlar kendileri geldi" dediler. Tabii yönetim çağırmasa gelmezlerdi. Ama bazı hallerde de gelmeleri gerekirdi.

5. Derdimizi anlatmak ve Zonguldak maden işçilerinin bir dilim ekmeğe muhtaç olduğunu, tüm dünyaya duyurmak istiyorduk. ve bu konuda gerek mahalli basın, gerekse İstanbul basını sorunlarımızı ele aldı. Ve buradan hareketle havza genelinde ilk defa Karadon, Kilimli ve Gelik işçileri bir araya gelerek Kilimli postahanesinden şeritlerimizi Kamu-Sen'e postaladık. Ve bizden bir gün sonra Merkez Servis işçileri aynı eylemi yaptı. Sonradan bu hareket tüm havzaya yayıldı.

6. Tüm bölgelerde çalışan arkadaşlarımızla bir araya gelip siyasi partilere giderek, sorunlarımız konusunda basın toplantısı düzenlemeyi kararlaştırdık. İlk önce DSP İl binasında havzanın çeşitli yerlerinden gelen maden işçisi arkadaşlarımızla il yönetimiyle bir basın toplantısı yaptık. DSP İl yöneticileri maden işçilerinin bu hareketini desteklediklerini belirttiler. İkincisini DYP İl binasında yaptık. Ömer Barutçu ve Köksal Toptan, özellikle sorunlarımıza hak verip, maden işçilerinin bu mücadelesini TBMM'de dile getireceklerini belirttiler.

Üçüncü basın toplantımızı SHP İl binasında yaptık. İl ve ilçe yöneticilerine "Zonguldak madeı işçilerinin, sendikalarıyla bir bütün oluşturduğunu, sendika yöneticilerimiz istek ve taleplerimizi savundukları sürece onların arkasından gideceğimizi, yoksa onla-

rın önüne geçmek zorunda kalacağımızı" belirttik ve "Zonguldak maden işçisinin içler acısı durumunu tüm dünyaya duyurmak ve işverenin %38-%50'lere varan ücret artışını ve TİS konusundaki katı tutumunu protesto için SHP İl ve İlçe yönetimlerinden bir miting yapmalarını" talep ettik. "Bu talebimizi DYP ve DSP'ye de getirdik. Onlar ise şimdilik böylesi bir organizasyona güçlerinin yetmeyeceğini söylediler". Talebimiz SHP il yönetimi tarafından kabul edildi ve İnönü ile Baykal'ın da katıldığı bir "Emeğe saygı mitingi" yapıldı. Gene havza çapında ilk defa Kilimli bölümünden 15 arkadaşımızla, o gün ocaktan çıktığımız gibi, kömür karaları üzerimizde, mitinge gittik. Bu arada gene sendika yöneticisi arkadaşların engellemesine uğruyorduk. Karadon Şube yöneticisi Rahmi Karademir ve iş yeri temsilcisi İrfan Akyiğit, işçilerin bindiği arabaya gidip, "Bu adamın (Kadir Tuncer) peşine takılıp gidiyorsunuz. Bu adam daha önceleri de böyle yaptı ve cezaevlerinde yattı" gibi engellemelerini burada bulunan çok arkadaş biliyor. Ama bütün bunlara kimse kulak asmadı ve hatta gene burada bulunan arkadaşların bildiği gibi sert tepki de aldılar. Ve mitingde yine ilk defa bir işçi arkadaşımız (K. Tuncer) kürsüde iş elbiseli olarak çıkıp konuşma yaptı. Ve konuşmasında istek ve talepler konusunda maden işçileri toplu sözleşmelerinin kapalı kapılar arkasında yapılma devrinin artık geçtiğini, bunu düşünen sendikacıların maden işçilerinin nefesini enselerinde hissedeceklerini belirtti.

7. Artık Kilimli ve Merkez Servislerden yapılan ilk çıkışlardan sonra, diğer bölgelerde de katılımcılık başlamıştı. Bu gelişmeler karşısında bazı genel merkez yöneticileri sendika gazetesi vasıtasıyla açıklamalar yapmak zorunda kaldılar. Hatta sayın Tezer, imza kampanyasının ilk günlerinde "Bunlar karanlık amaçlı kişiler vs." derken, sonraları yumuşamış bir hava almak zorunda kaldı. Sendika gazetesi bu çıkışlardan sonra ilk defa işçilerin taleplerini gündeme getirmek zorunda kaldı. Bu arada bir Genel merkez yö-

neticisi İstanbul basınına bir demeç verdi. Selahattin Ataman, Tercüman gazetesine şöyle diyordu: "Zonguldak maden işçisi çok sinirli. Hava çok gergin. Zonguldak'ta her an bir 1965-68 olayları yaşanabilir." Biz de maden işçileri olarak yanına gidip, "Eğer böyle düşünüyorsanız size iki çift lafımız var. Birincisi havanızı alırsınız. İkincisi inşallah böyle şeyleri maden işçileri bir daha yaşamaz. Ama olursa, sizler de dibinize kına yakarsınız." deyip cevaplarını verdik. Bu arada Veysel Atasoy da ikide bir verdiği demeçlerle sendika ve işçileri birbirine düşürme çabası içindeydi. Zaten ANAP politikası böyledir. Bizler bunları biliyorduk ve bu tezgahlara kapılmadık. Yasal ve demokratik yollardan haklarımızı takip ediyorduk.

8. Seka'da grev başlamıştı. Sekalı işçi kardeşlerimizin durumu bizden kötüydü. Maden işçileri arasında bu konuda bir dayanışma açılması gerekiyordu. Sendika bu konuya duyarsız kalıyordu. Ve işçiler olarak bunu yapmayı kararlaştırdık. Bu arada gene bizler bir takım çalışmalar yaptıkça, sendika yöneticileri karşımıza çıkıp, bazan direkt olarak; bazan da dolaylı yoldan mani olmaya çalışıyorlardı. Kendilerine neden böyle davrandıklarını sorduğumuzda böyle işlerden kendilerinin de haberi olursa yardımcı olacaklarını, hatta öncü olacaklarını söylediler. Buna karşılık biz de Seka için elden toplanması gereken paranın daha çok olması için, Karadon Şube'ye gittik. Şube yöneticileri Kilimli'de yardımcı olacaklarını, hatta işletme müdürü Oktay beyden para toplanırken mani olmamasını isteyeceklerini belirttiler. Bu konuda özellikle Rahmi Kardemir Şube yöneticisi sıfatı ile söz verdi. Fakat sabahleyin para toplamaya başladığımızda şube yönetiminden kimse yoktu. Ve bir arkadaşımız (Kadir Tuncer) izinsiz olarak, hem de grev için para topluyor diye, işyeri güvenlik güçleri tarafından işletme müdürü Oktay beye ifade vermek zorunda kaldı. Ve bu arkadaşımız grev için para toplamadığını, çocuğu hasta olduğundan işçi arka-

daşları arasında para toplandığı konusunda yalan söylemek zorunda kaldı. Bir dilekçe yazıp çocuğunun tedavisi için para topladığını belirtti ve bu şekilde izin alıp serbestçe para toplayabildik. Bu para işini ay başında yapmak zorunda idik. Yoksa bir gün sonra bile kimsede beş kuruş para kalmazdı. Tüm bu engellemelere rağmen, gene de 500 bin TL para topladık. Ama güvenlik güçlerinin arkadaşlarımızı götürmesi, işçiler üzerinde istemeden ürkeklik yaratmıştı: "Acaba bir örgüte mi toplanıyor?" gibilerden bu olayı da hep beraber yaşadık. Bu parayı toplarken aramızda bir de komite kurmuştuk. Bu arkadaşlarımız yani açıkta para toplayanlar Erdoğan Uyar, Arif Yılmaz, Kadir Tuncer, Necati Dursun, Kadir Tiryaki ve diğer arkadaşlardı. Ve elden toplanan bu paralar merkezde bir komitede toplandı ve topluca Seka grevine gidilip, oradaki sendikacılara teslim edildi. Sendika yönetimi hep destek yerine köstek oluyordu. Çünkü artık maden işçileri onların önünde yürüyordu. Bir taraftan da "Sizler bizleri tam toplu sözleşme içinde işverene küçük düşürüyorsunuz. İşveren de bizlere işçisinden kopuk sendikacı gözüyle bakıyor." diyorlardı. Aynı zamanda sendikanın yayın organlarıyla bizler gibilerinin kışkırtmalarına işçilerin kapılmamalarını istiyorlardı. Meğer bu adamlar maden işçilerini daha hala koyun sürüsü sanıyorlar. Gene tüm bu olumsuzluklara rağmen biz sendikamızla bütünleşmek istedikçe yöneticiler gelişen olayı hazmedemiyorlardı ve artık çaresizlikleri belli oluyordu. Ne yapsalar ne etseler gelişmeler onları aşıyordu. Halbuki biraz akıllı olsalar hareketin önüne geçebilir ve kahraman olabilirlerdi.

9. Zonguldak maden işçisi ücretinin ne düzeyde artacağının sabırsızlığı içinde, gerek genel merkez gerekse şube yönetimi bu konuda hiç bir açıklama yapmıyor. Ama bizler arkadaşlarımıza en az %150 oranı olacağını, her zaman söylüyorduk. Bu para tabii şimdi hiç bir şey. O zamanlar da öyle idi. İmza toplarken bile çoğu işçi arkadaşlar, bu parayı alamayız, bu hayal olur diyorlardı. Hak-

lıydılar. Çünkü yıllarca yıllık %20, %30'larla biten sözleşmeler hiç %100'lerin üzerine çıkar mıydı? EVET, ÇIKARDI. İşçiler birlik ve beraberliklerini korudukları ve ortak sorunları karşısında toplandıkları sürece bu haklar alınırdı ve az buçuk alındı da sayılıyor. Burada çok eski bir abimize "bu sözleşme nasıl gitti" diye sorduğumuzda, kendisi şu cevabı verdi: "Fena olmadı bu kadarla ancak bu kadar olur. Çünkü Tokmak yeni, davulun gönü eski. Bu tokmakla bu davula ancak bu kadar vurulur. Biraz daha hızlı vurursan gön patlar. Sonra dereyi yukarıdan birisi bulandırırsa aşağıdan balıkları kimin tutacağı belli olmaz." Bizler bu sözlere her zaman kulak kabartmak zorundayız. Ve buradan, bu büne kadar işçinin hakkı için mücadele vermiş, ama sadece Kilimli içinde sıkışıp kaldığından sesini duyuramamış veya baskılar karşısında susmak zorunda kalmış ama her haksızlığa bireysel olarak da direnmiş, boyun eğmemiş yaşlı abilerimize hepimiz adına saygılar sunuyoruz.

Neyse arkadaşlar, toplu sözleşmeden hiç haberdar olamadığımız böyle gergin bekleyiş ortamında bir haber yayıldı: "Genel merkez yöneticileri toplu sözleşme gelişmeleri ile ilgili bir açıklama yapacak. Genel merkezde buluşalım." diye. Bunları da hep beraber yaşadık. Çoğumuz biliyoruz, ama gene de hatırlamamızda her zaman fayda var. Ve o gün havzanın değişik yerlerinden gelenlerle beraber 1 500 kişi kadar sendikanın önünde birikmeye başladık. Sendikanın önü güvenlik güçleri tarafından tutulmuştu ve içeriye kimse alınmıyordu. Biriken kalabalık değişik bölgelerden işçilerden oluştuğu için, herkeste bir telaş, bir tedirginlik vardı. Ve sinirler gittikçe gerginleşiyordu. Toplu halde ve disiplinli hareket eden Merkez Atölyesi işçileri daha gelmemiştiler ve hava kararmak üzere. Sendikacılar hiç dışarı çıkmıyorlar. Kalabalık havanın kararmasını fırsat bilerek sesler yükseltiyor: "Birden sendikayı basalım. Camları kıralım, taş atalım, polisi sendikanın kapısından uzaklaştırmak için çarşı içini dağıtalım, ulan bir fırsatını yakalar-

sak bu sendikacıları camdan aşağı atalım vs. hep sonu şiddete dayalı şeylerdi. Biz baştan da belirttiğimiz gibi, "kırıp dökmekle işimiz yok, sonra kendi malımızı niye kıralım" dedik.

Ortalık artık hakikaten çok gerginleşiyordu. Ve o zamana kadar güzel şeyler yapılmıştı. Ve hemen Kilimli bölümündeki arkadaşlar biraraya gelerek buna çözüm aramaya başladılar. O anda herkes birbirine "hadi gidelim" diyor, ama kimse de ön tarafa geçmek istemiyordu. Ön tarafta kararlı üç-beş arkadaş bu işi başlatsaydı, arkası gelecekti. Ve Kilimli Bölümünde çalışan bizler biraraya gelerek aramızdan bu işe öncülük yapabilecek arkadaşları belirledik. O anda biz Kilimli olarak toplu halde orayı terkedebilirdik. Ama ya diğer bölgelerden gelenler bizden sonra bir olay çıkması halinde ne yaparlardı? Öylesi bir ortamda biz Kilimli çalışanları kendimizi çok sorumlu hissettiğimizden bir yürüme kararı aldık Ve belirlenen bu arkadaşların, Kadir Tuncer, Şaban Settaş, Kadir Tiryaki kolkola girip ileri çıkmasıyla, arkadan ikinci bir yedisekiz kişilik (Şevki Ayvacık, Mehmet Yavaşcı, Ömer Tiryaki, Saffet Şahin, Necati Dursun vd.) arkadaşlar da kolkola girip birlikte yürümeye başlayınca tüm işçi arkadaşlar da geriden kolkola girip yürümeye başladılar. En önde gidenler de dahil, kimse dönüp gelen var mı yok mu diye arkasına bakmıyordu.

Arkadaşlar, bu an biz maden işçileri için çok önemli ve bize göre, bundan sonraki gelişmeler bu şekilde olması gerektiğinden maden işçileri olarak artık ilk imtihanı veriyorduk. Çünkü maden işçileri ne zaman masumane istekleri için biraraya gelmişse hep tahriklere kapılmış ve bundan başkaları karlı çıkarken, maden işçileri hep zararlı çıkmıştır. Ve dikkat edin, bakın burada bulunanlar içinde bile o günleri yaşayanlar var. Çoğu zaman da, bu işten sendikaya muhalefet eden kişiler ve bunların çevresi zararlı çıkmıştır. 1965 ve 1968'i yaşayanlar iyi bilirler. Ne zaman aklı başında bir muhalefet olayı gelişmişse, muhakkak bir şiddet havası esiyor ve

olağanüstü durum yaratılıyor. Ondan sonra hareket içindeki ileri unsurlar ya işten atılıyor; ya da korkutulup sindiriliyorlar. Ondan sonra da ağalar başlıyorlar işçi arasında konuşmaya: "Efendim biz daha çok para ve haklar alacaktık. Ama bu adamların yüzünden hep, işçiyi kışkırttılar. Her tarafı kırıp döktüler. Biz de ne yapalım, fazla diretsek hükümet sendikayı kapatacak. Mecburen bastık imzayı. vs." Evet bu yüzden her hareketimize dikkat etmeliydik. Ve tabii sendikacıların olduğu kadar şiddetten medet uman insanlarımız da olabilirdi.

Neyse ön saflarda yürüyen arkadaşlarımızı basın hiç yalnız bırakmıyordu. Özellikle Fikri Cinokur'un, İnanış, Demokrat gibi mahalli basın muhabirlerinin gösterdiği bu ilgiye maden işçileri olarak çok şey borçluyuz. Bizim kalabalık, kararlı ve disiplinli bir şekilde geldiğimizi izleyen emniyet güçleri sendikanın önündeki barikattan çekildiler. Ve 1500 kişilik bir toplulukla Genel Merkez binasına girdik. Ve içimizden sözcü olan iki arkadaş (Kadir Tuncer ve Şaban Settaş arkadaşlar) Genel Başkan'ın odasına girer girmez, Genel Başkan'ın saldırısına uğradılar. Ve olayları Hürriyet gazetesinden Fikri Cinokur devamlı resimliyordu. İçerideki tartışma şu şekilde geçiyordu:

Genel Başkan Mehmet Tezer arkadaşımız Kadir Tuncer'in yakasına yapışarak, "Neden geldiniz lan, ana....., Avr.....min çocukları. Bu işçiyi niye kışkırtıyorsunuz?... Sizi buraya kim gönderdi?..

O anda odada siyasi polisten üç görevli Genel yönetimden mali sekreter Hasan Yaman ve Bahattin Gezer de vardı.

Kadir Tuncer, "Sayın Başkanım, bize karşı biraz daha saygılı olmanız gerekir. Ama biz sizden bunu beklemiyoruz. O yüzden ne deseniz, ne yapsanız size şu anda hiç bir karşılık vermeyeceğiz. Biz şiddet yanlısı değiliz. Ve karşınızda şu anda 1965'lerin, 1968'lerin maden işçisi yok. Bizim isteğimiz, sendika toplu sözleş-

meyle ilgili bize bilgi vermeli ve bu konuda kararlıyız. Şimdi üst kata Konferans salonuna geçiyoruz. Ve orada sizi bekliyoruz. Ve bu konuda sizden bir bilgi almadan da buradan ayrılmamaya kararlıyız."

Bu esnada arkadaşımızın yakasına yapışıp küfrederken olayı resimleyen muhabir Fikri Cinokur'un üzerine de yürüyen Tezer, bu sefer iyice çıldırmış gibiydi. Fakat bu durum arkadaşlar üzerinde de bir gerginlik yaratmıştı. Odanın dışında bulunan herkes yönetime küfür ediyordu. Her kafadan bir ses çıkıyor, kimin ne dediği belli olmuyordu. Biz bunları daha önceden tesbit ettiğimizden, önlemini de almıştık ve zor bela insanları ikna ettik. Ve bunda da başarılı olduk. Şimdi bütün derdimiz, kazasız belasız sendika binasından çıkmaktı. Bizler üst kata çıkarken Merkez Servislerdeki arkadaşlar da, Murat Aksoy'un öncülüğünde, toplu halde gelmişlerdi. İşçilerin bu konudaki kararlılığını kavrayan Genel Merkez yönetimi, Şemsi Sarıbaş'ı (Denizer) sözcü olarak gönderdi.

Sarıbaş bu yapılanların sendika yapısına zarar verebileceğini ve işverenin de bunu zaman zaman kullandığını, bu yüzden şu anda sendika bünyesine zarar verecek hareketlerden kaçınılması ve işçi/sendika bütünlüğünün korunmasını istedi. Neyse verdikleri cevap bizi tatmin etmemişti. Ama havayı da yumuşatmıştı.

10. "Toplu sözleşme görüşmeleri kesildi" haberi bir günde etrafa yayıldı. Ortalık hakikaten çok gergin, her kafadan bir ses çıkıyor, kimse neyin ne olduğunu bilmiyor. Hiçbir sendikacı da zaten, başından beri ortalıkta yok. İşte böylesi bir havada bir gün 16/24 vardiyasında çalışan bir arkadaşı (Kadir Tuncer)i işyeri güvenlik güçleri tarafından Karadon Müessese müdürü Şerafettin Üstünkol makamına getirtiyor ve "evinin neden basılmak istendiğini" soruyor. Halbuki bu arkadaşımız Zonguldak'ta oturuyor, bu olaydan haberi yok. Olay şöyle gelişmiş. Bir önceki gece 24/08 vardiyasını Karadon pavyonlarından Kilimli'ye nakleden servis otobüsü gel-

miyor, arkadaşlar da haklı olarak Şube yönetiminden Rahmi Karademir'i arıyorlar. Bu yönetici de haber bekleyen arkadaşlara telefonda "Arabalar ne zaman gelirse, o zaman gidersiniz. Bekleyin sizi arabayla nakletmek zorundalar" diyor. Ama kendisi gelip de işçi arkadaşlarla beraber olmuyor. İşçi arkadaşlar bir yandan sendikacı bir yandan araba beklerken, tabii vakit ilerliyor. Tertibe (işe) geç kalsa mühendisler başta, kimse mazeret dinlemiyor. Basıyorlar cezayı, ayakta işler aksadı diye. Peşinden soruşturma, toplu halde işe gelmemek vs. nedenlerle çekinen işçi arkadaşlar, başlıyorlar yürümeye. Araba nerede gelirse orada bineriz diye. Ve toplu halde asfalta çıkıyorlar. Herkesin bildiği gibi asfalt kenarında Müessese müdürünün evi var. Tam oradan geçerken güvenlik güçleri işçi arkadaşları dağıtıyorlar. "Niye toplu halde yürüyorsunuz?" Ertesi gün ise bu arkadaşımız ifadeye alınıyor, "evim neden basılmak istendi" diye.

Şimdi sormakta haksız mıyız: "Sendikacı arkadaş, sen neden işçilerin yanına gidip beraber araba beklemedin? İşçileri neden yalnız bıraktın?" diye.

Tüm bunları tabii ki soracağız. Gene tekrar ediyoruz: Zonguldak'ta olağanüstü hal ilan edilsin diye, avuçlarını oğuşturan çok kişinin işçiyi bölme hevesi kursağında kaldı. Maden işçisinin sorunları etrafındaki bütünlüğünü kimse bozamadı. Artık bundan sonra da bozamayacağına, biz maden işçileri olarak inanıyoruz.

11. Grev kararı alındı. İşçiler grevin ne olduğunu bilmiyor. Nasıl başlayacağını bilmiyor. Maden işçileri grev deyince adam dövülecek, etraf kırılıp dökülecek; talan edilecek, Zonguldak'a yürünecek, sendika binası basılacak, asker ve polisle çatışma çıkacak ve sonuçta pek de bir şey kazanamayacaktı. Bunu anlıyorlardı. Ama 5-10 kişi çıkıp da şöyle yapacağız dese de çoğu kimse korkudan itiraz edemezdi. Çünkü bu böyle idi. Taa kumpanyalardan beri maden işçilerinin geleneği bu idi. Evet bu direnmeler karşısında

bir takım haklar alınıyordu. Ama zarar kardan fazla oluyordu. Çoğu zaman bundan üst kademe yöneticiler daha karlı çıkıyorlardı. Zararı en alttakiler görürken, ki asıl çalışan kesim bunlardı ve bu çatışmalarda, direnmelerde en iyi arkadaşlarını kaybediyorlardı. Ama şu vardı eğer grev yapılıyorsa, demek yukarıdakilerin bir bildiği vardı. Ve işin ucunda dayak yemek de vardı. Bunu artık hepimiz yaşadık, biliyoruz. Ve bu yüzden bizlerden habersiz böyle bir şeyi kendilerine kimse maledemeyecek, bunu herkes böyle bilsin.

Maden işçisi artık yapacağı her şeyin kendisine sorulmasını istiyor; birilerinin bizi öne atıp da, arkamızdan bu çatışmayı kendi kişisel hesapları için kullanmalarına artık fırsat vermeyeceğimizi, bizi yönetenler artık kafalarına koysunlar. Biz maden işçileri kumpanyalar zamanındaki şefin baca ağzına bastonunu bırakmasıyla, "şef böyle istiyor" diye direnişe geçecek, greve çıkacak maden işçileri değiliz. Artık biz maden işçilerine sorulmadan bir şey yapılmasını istemiyoruz. Ve demokrasiye inandığımızı ve şiddetin de demokrasinin can düşmanı olduğunun bilincindeyiz. Ve bu sözlerimizi grev kararı alınmadan önce de her defasında söylediğimiz için, hakikaten arkadaşlar çok duyarlı davrandılar. Artık her gün birbirimizden haberimiz oluyordu. Her ihtimale karşı uyanık olmak zorundaydık. Ve bu süre içinde bütün köylerde, ulaşabildiğimiz arkadaşlarla bir komite kurduk. Herkes kendi bölgesinden, köyünden gelen kişilere gelişmeleri anlatacak ve bu arkadaşlar olmadan kimse bir şey yapmayacaktı. İşte bugün içinizden çıkan bu arkadaşlar olarak sendika seçimlerine işçi gurubu olarak katılıyoruz.

12. Bizler sadece Kilimli olarak bir şey yapamayacağımızı biliyorduk. Bu yüzden aramızda Zonguldak'ın çeşitli köylerinde oturan aynı zamanda değişik bölgelerinde çalışan işçi arkadaşlarımızla bu işi yaparsak daha iyi ve güçlü olacağımızdan her arkadaşı kendi köyünde görevlendirdik. Çünkü aynı yörede oturup da, ayrı ayrı yerlerde çalışan aynı köyden insanlar vardı. Bu gelişmeler de-

vam ederken sendikanın grev kararına karşı işveren de lokavt kararı almıştı. Düşündük. İşverenin bizi açlıkla tehdit ettiğini artık biliyorduk. Ve bir şeyler, kalıcı bir şeyler yapmalıydık. Bu da maden işçisinin hiç alışkın olmadığı, ama duyduğu bir şey olmalıydı. Bu açlık grevi olabilirdi. İlk defa konuyu Genel Merkeze getirdik. Nedeni de Genel merkez yöneticileri "yapacaksanız, hep beraber yapalım" diyorlardı. O yüzden Genel Merkez'e danışalım dedik. Bu konuda Karadon Harici servislerden Necdet Çimen ile Kilimli'den Kadir Tuncer Genel Merkez'e gönderildiler. Ve orada bulunan Sabri Cebecik'e durumu açtıklarında Sabri Cebecik, hiddetli bir çıkışla "Sizin bu yaptığınız sendikaya ihanettir. Görüşmeler devam ediyor. İşveren zaten aramızın bozuk olduğundan faydalanmaya çalışıyor. Zaten şunun şurasında az bir zaman kaldı. Biraz sabırlı olun. Böylesi şeyler işçiyi çok tahrik eder ve sendikaya zarar verir." diyerek tepkisini dile getirdi. Eh, bizden günah gitmişti. Bu açlık grevi meselesini tüm maden işçileri olarak şubelere getirme kararı alındı. Herkes bağlı olduğu bölgenin sendika şubesinden böyle bir şeyin yapılmasını talep edecekti. Şube yöneticileri bu işe karışmasa dahi, bu konuda kararlı arkadaşlar bu işe başlayacaktı. Ve sonuçta Merkez Servisler Kozlu ve Karadon bölgelerinde bu işin duyarlı arkadaşlar tarafından yapılmasını kararlaştırdı. Merkez Servisler Şubesi şube başkanı Erdem Ercan ve yönetim kurulu üyeleri ve on kişilik bir katılımla başlayacağını belirtti. Diğer şube yöneticileri bu işe hiç yanaşmadılar. Hatta bu önerilere tepki gösterdiler. Fakat işçi arkadaşlar kendi bölgelerinde bu işi kendilerinin de yapabileceğini belirtti. Ve aynı gün aynı saatte başlama kararı alındı.

Kozlu bölgesinden Burhan Çoroğlu ve arkadaşları, Karadon bölgesinden Kadir Tuncer, Adnan Ağca, Celal Bakioğlu, Erdoğan Uyar arkadaşlar başlama kararı aldılar. Ve sabah üç bölgede birden açlık grevine başlanmış oldu. Burada şunu belirtmekte fayda var.

Karadon bölgesinde açlık grevine katılma kararı alan dört arkadaştan üçü Celal Bakioğlu, Adnan Ağca, Erdoğan Uyar arkadaşlar ilk gün başlama kararı aldıkları ve son akşam da bu konuda tekrar anlaşmalarına rağmen sabahleyin açlık grevinin ilk günü greve katılmak için şubeye bile gelmediler. Ve Kadir Tuncer arkadaşımız greve tek başına, basın toplantısı yaparak başladı. Zonguldak mahalli basınından Ziya Okur ve Ünal Sağlam arkadaşların da gözlemlediği olay esnasında DSP Zonguldak merkez ilçe yöneticisi Arif Yılmaz, bu arkadaşı zaten tanıyorsunuz, kendisi Kilimli'de puantör, bu arkadaş da aynı zamanda gözlemci olarak gelmişti. Ve tüm şube yöneticileri Rahmi Karademir, Çetin Altun, işyeri temsilcimiz İrfan Akyiğit, Kadir arkadaş daha sabah şubeye gelmeden sendikaya polisi çağırmışlardı. Ve Kadir arkadaş açlık grevine neden gerek duyulduğu konusunda açıklama yaptıktan belli bir süre sonra Karadon Şube Yöneticileri tarafından sendikanın ve işçilerin huzurunu bozuyor diye, kapıda hazır bekleyen polisden yardım istediler. Ve bu durum karşısında basın mensuplarının ve gözlemcilerin yanında böyle bir şeyi protesto ettiğini ve bu yönetimden bunların hesabının sorulacağını ifade eden Kadir arkadaş polisiye bir olaya da meydan vermemek için şubeyi terketmek zorunda kaldı. Tabii bu arada ilginç şeyler de oldu. Genel Merkez yönetiminden iki telefon geldi. Selahattin Ataman ve Ali Akgün telefonda Kadir Arkadaşa "Erdem Ercan ve Merkez Servisleri'nin bu işi bıraktığını, Kozlu'nun ise hiç başlamadığı, eğer devam edecek olursa evine polisin geleceği, işinden olabileceği vs." hatırlatmalarda bulundular. Biz bunları unutmadık.

Ve grevin ikinci günü Ali Akgün- Sabri Cebecik'le beraber Merkez Şubeye gidip basına "Biz açlık grevini destekliyoruz" demeci veriyorlar. Gene açlık grevinin ikinci günü, ilk gün greve katılmaları gerekirken, ortalıkta görünmeyen Celal Bakioğlu, Adnan Ağca, Erdoğan Uyar, bu işin tuttuğunu gördükleri için, yanlarına

basını da alarak Karadon şubede açlık grevine başladılar.

13. GMİS Genel Merkez Konferans salonunda demokrasiyle ilgili Türk-İş tarafından organizesi yapılan panel vardı. Katıldık. Panel konuşmacıları sendikalar ve demokrasi konusu içinde çalışanların haklarını anlatıyorlardı. Tüm Genel Merkez ve Şube yöneticileri işyeri temsilcileri de katılmışlardı. Panelden sonra çıkışta, "Demokrasi ve insan hakları" ve Türk-İş yazılı küçük yuvarlak yaka kokartları dağıtılıyordu. Aldık ve Kilimli bölümündeki işyeri temsilciliğinin kapısına bir iki tane yapıştırdık. Ve anında işyeri temsilcimiz İrfan Akyiğit'in tepkisiyle karşılaştık. İrfan bunları sökmek zorunda olduğunu, temsilciliğin kapısına böyle şeyler yapıştırılamayacağını belirtti. Ve bunları söktü. Bir tartışma yaratmak istemedik. Ama bu adamların demokrasi ve sendika anlayışlarını da bir taraflara not ediyorduk.

14. Grev hazırlıkları sendika tarafından başlatıldı. Pankartlar hazırlanıyordu. Bir iki gün sonra grev başlayacaktı. Son gün 16/24 vardiyası işyerlerimize geldik. İş elbiselerimizi giydik. Kimse ocağa girmiyor. Öyle ya vardiyalı işçi bir gün önceden yevmiyesini aldığına göre ve sabahleyin grev başlayacağına göre neden ocağa girilsindi? Böylesi bir şeyle karşılaştık. İlk önce kendi aramızda oluşturduğumuz komiteyle konuştuk. Ve başladık. Ve o anda vardiyaya gelen arkadaşlara anlatmaya, bir defa yasal grev nasıl yapılır onu anlatalım dedik. "Grev günü baca ağzına sendikacılar tarafından yasal grevin kararının açıklanması gerektiğini ve bununla ilgili kararın işyerine yazılı olarak asılması gerektiğini, özellikle sendikacılar olmadan grev yapmamamız gerektiğini, yoksa kendi başımıza yapacağımız grevin yasal olmayacağını" ve hepimizin bildiği başka şeyleri anlattık. Bunları biz yapmak zorunda kaldık. Her ne hikmetse sendikacılar ortalıktan sır gibi kaybolmuşlardı. Ve bugün burada bunun bizim dediğimiz gibi olmadığını da kimse iddia edemez. Çünkü bizler hep beraber o anları yaşadık. Herkes birbirine

soruyordu: Ne oldu, ne olacak, nasıl olacak? diye.

Evet, sonuçta "toplu sözleşme falan yok, bitti" haberiyle beraber grev başladı. Haber Kilimli'de çığ gibi yayıldı. "Gelik Ocağa girmiyormuş. Kozlu işçisi Zonguldak'a yürüyormuş. Merkez Atölyesi sendikayı basmış. Çaydamar ocağa akşamdan girmemiş. Karadon bölgesi işçileri Kilimli'ye doğru yürümeye başlamış. Kilimli olarak biz de onlara katılalım." diye haberler ortaya çıktı. Ama baştan beri Toplu sözleşme dönemi içinde bu bölgelerdeki arkadaşlarla hep beraber olduğumuzdan, böylesi bir hareketten az da olsa bir haberimiz olacağından, aynı zamanda da daha önceden tesbitlerimiz olduğundan, birilerinin gene bir tezgahlar çevirdiğini hemen sezinledik. Zor da olsa birbirimizi böylesi kendiliğinden amacından saptırılacak bir direnişten vazgeçirdik. Çünkü yukarıda birileri suyu bulandırdı mıydı, aşağıda balıkları kimin tutacağı belli olmazdı. Hakikaten bir gün sonra İnanış gazetesinden ve Çaydamar'daki arkadaşlardan öğrendik ki, Çaydamar'da yarım günlük direniş olmuş. Aynı Kilimli'de bize nasıl haber yayıldıysa, meğerse Zonguldak'ın her tarafına aynı şekilde yayılmış. Ama sadece Çaydamar tarafında tutmuş. Ve başka hiç bir yerde bu tezgahlar tutmamış. Şimdi bu işten kar bekleyenlere buradan sesleniyorum: "Hevesiniz kursağınızda mı kaldı beyler? Eğer istedikleriniz yaratılabilseydi, sizler de dibinize kına yakardınız." Ve bundan sonra da tahmin ediyoruz ki, maden işçisi daha akıllı hareket edecektir. Ama gene de tereddütteyiz. Bu adamlar öyle kaşarlanmışlar ki, yerlerini verecekleri yeni insanlara, yeni şeyler icat ettirirler. Bu yüzden kulağımız delik, gözümüz açık olmak zorundayız.

15. Bizim toplu sözleşmemiz bitmişti, ama SEKA'nın grevi sürüyordu. Tesadüfen Merkez Servislerde çalışan arkadaşlardan öğrendik: Sendika matbu kağıt bastırmış, "kim ne kadar yardım yapacak ise buna yazıp imzalayacak ve ay sonu şeritten kesilecek" diye. Aynı zamanda bunların toplanıp sendikaya verilmesi için de

üç günlük bir süre kalmıştı. Bu haberi hemen Kilimli'ye getirdik. Kimsenin haberi yok. Birkaç arkadaşımız (Fahri Öztürk, Ramazan Korkut, Kadir Tuncer vd.) işyeri temsilciliğinin kapısını kırıp hep beraber sağa sola bakınarak matbu kağıtları aramaya başladık. Evet kağıtlar paket halinde ve toz içinde temsilcilikte duruyordu. Sonradan öğrendik ki, geleli 20 gün olmuş ve işçiye dağıtılmıyor. Hemen orada ayaküstü 15 kişilik bir komite oluşturduk ve tüm arkadaşlara bunların iki gün içinde geri toplanmasını bildirdik. Çünkü teslim süresi geçmek üzere idi. Evet tam iki gün sonra 600 arkadaşın imzaladığı toplam 2 milyon lira tutarındaki matbu kağıtlar elimize ulaştı. Sendikacıları bir telaş almıştı. Kendilerinin öncülük etmesi gereken şeyi bizden saklamışlardı. Fakat bu işe sahip çıkmaya da çalışıyorlardı. Bu konuda işyeri temsilcimiz İrfan Akyiğit hatanın kendisinden kaynaklandığını ve toplanan bağış kağıtlarının kendisine verilmesini istedi. Bunun üzerine İrfan'a "Bizim artık bazı işlerde kimseye güvenmediğimizi" bildirdik. Ve basın önünde Genel Merkez'e kendimiz vereceğimizi söyledikten sonra; aramızdan üç kişilik bir komite (puantör Arif Yılmaz, puantör Ramazan Girgin, taramacı Kadir Tuncer) oluşturup, bu arkadaşlarla Genel Merkeze mali sekreter Hasan Yaman'a teslimini sağladık.

ŞİMDİ SORUYORUZ?...

-Neden TİS dönemi içinde hiçbir açıklamada bulunmadınız?

-TİS taslağının işçiler tarafından hazırlanmasına neden karşı çıktınız?

-TİS'in bittiği sabah işyerlerinde "Kozlu, Asma, Karadon ocağa girmiyor" haberi nasıl dolaştı? Bu konuda neden önlem almadınız? Neden baca ağızlarına gelip bir açıklama yapmadınız? İstim arkadan gelir hesabında mıydınız?

- Mitinge, basın açıklamalarına, şerit postalamaya, açlık grevine, SEKA dayanışmasına neden öncülük etmediniz? Hep destek yerine, köstek oldunuz? Yapılan işler kamuoyunda, basında tartışı-

lır duruma gelince de hangi yüzle, utanmadan olayları sahiplenmeye kalktınız?

- Susmak insanları yalnız bırakmak demektir. Neden TİS dönemi içinde susarak işçileri yalnız bıraktınız?

Dönelim diğer basit ayrıntılara...

Helalardan aylar önce tamir maksadı ile sökülen muslukları taktıracak kadar gücünüz yok muydu?

İşyerlerimizde gerek iş kanunu, gerekse TİS ile ilgili maddeler, ihlal edilirken, ki hala ediliyor, neredeydiniz ve neredesiniz?

Neden işyerlerinde olan olumsuzluklar size bildirildiğinde "şöyle yapın böyle yapın" diyorsunuz da, önder olmuyor, işçileri yalnız bırakıyorsunuz?

Beyler, bu tutumlarınızın hesabını bu seferki seçimlerde bilinçli bir şekilde oy kullanacak olan maden işçisi soracaktır. Çünkü tarih önünde suçlusunuz.

1989 SENDİKA DELEGE SEÇİMLERİ DÖNEMİ ÇALIŞMALARI

Bu yazı, Kilimli İşçi Grubu'nun delege seçimleri öncesinde yürüttüğü çalışmalara, mühendis, şef, nezaretçi, puantör, kısacası amir konumunda bulunan kişilerden gelen, "Listeleri neden sadece işçilerden yapıyorsunuz? Çalışanlar arasında bölücülük yapıyorsunuz. Çalışanlar bir bütündür." şeklindeki eleştirileri cevaplandırmak amacıyla kaleme alınmıştır. Daha sonra 5 ilçe ve 50 köy ile işyerlerine yakın kahvehanelerde delege adayları tarafından yapılan konuşmalarla, işçilere aktarılmıştır.

Kilimli'de neden İŞÇİ GRUBU adıyla seçimlere giriyoruz? İşçi grubu nedir, nereden çıkmıştır, öneri ve görüşlerimiz nelerdir?

İşçilerin üçlü mücadele biçimi vardır. Bunlar ekonomik, de-

mokratik haklar ile politik haklar mücadelesidir.

İşçiler Ekonomik ve Demokratik mücadelelerini sendikalarıyla beraber, politik mücadelelerini ise partileri gücüyle yürütürler. Bizler sendikal hak ve özgürlükler, yani ekonomik ve demokratik haklarımızı koruma ve kullanma mücadelesi vermekteyiz. Bunlara örnek olarak ücret, sosyal haklar, 2821/2822 sayılı yasaların işçi lehine değiştirilmesi, 1 Mayıs'ın yasallaşmasını vs. gösterebiliriz.

Mühendislere, teknikerlere, şeflere, nezaretçilere ve puantörlere bakış açımız şudur:

Önce şunu belirtmek istiyoruz, "Emeği ile geçinen herkes işçidir".

Bunlar kafa emekçileri dediğimiz, mühendisler, doktorlar, öğretmenler vs. ve bizler de kol işçileriyiz. Bu iki katmanın yanında, kendileri de birer emekçi olan küçük esnaf ve zanaatkarlar, hatta az topraklı köylü de yerini alır.

Çünkü bu kesim yoksullaştıkça ve iflas ettikçe emekçi katmanları arasında yerini alır veya işsizler ordusuna katılırlar. Ortak sorunları oluşur. İşsizlik, ücretler, daha iyi çalışma ve yaşama koşullarının oluşturulması gibi.

Bu gün ülkemizde işçilerin sendikaları olmasına rağmen, kafa emekçilerinin bir sendikası yoktur. Büyük tekeller krediyi ucuz kullanırken, küçük esnaf ve zanaatkarlar pahalı kredi kullanıyorlar. Vergiler tüm bu kesimlerin sırtına bindirilmiş durumda. Bizler tüm çalışanların grevli toplu sözleşmeli sendikalaşmalarından yanayız. Çünkü ortak çıkarlarımız ve sorunlarımız vardır.

Fakat işte burada aramızda çelişkilerimiz vardır. Yalnız bu çelişkilerimiz uzlaşmaz biçimde değildir. İşte burada bu çelişkiler ortadan kalkmadıkça tek noktada sendikal konumda nasıl bir arada olabiliriz?

Bizler bunu aşmaya çalışıyoruz. Yalnız özellikle belirtiyoruz ve açıklık istiyoruz: Gelsinler sorunları demokratik bir biçimde pa-

nel yaparak aşalım. Çelişkilerimiz sendikal anlamda uzlaşmaz değildir. En basitinden bizler bir kaç tanesini çıkarttık. Ve soruyoruz: Bu haklarımızı kimler ihlal ediyor? Neden kullanmamıza karşı çıkılıyor? Neden bu haklarımızın kullanılması durumunda suçlanan bizler oluyoruz? İlk önce bunlara bir göz atalım:

TİS 4. Bölüm, sayfa 113, madde 28 "Bütün işçiler sicil kayıtlarındaki işlerde çalıştırılır. Bu yönerge hükümleri gereğince sınavları ve tescil işlemleri tamamlanmadıkça başka işlerde çalıştırılamazlar."

Şimdi bakıyoruz. Yol marangozu arkadaş, ayağa kömür kürümeye gönderiliyor. İtiraz ettiği zaman cezayı yiyor.

Bir domuzdamcı üç yüz metrelik yoldan damları taşıyıp, aynı zamanda malzemecinin işini yapıyor. Ve aynı gün domuzdamlarını diziyor vs. Daha bunların örneği çok.

İşçileri tescilli oldukları işten başka işlerde çalıştıran işveren yasa, tüzük, TİS vs'yi ihlal ediyor. Örneğin 13. dönem (1986-88) TİS. sayfa 86, madde 80; sayfa 83, madde 88; sayfa 113, madde 128. Bununla ilgili yine örnek olarak verilecek olunursa, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar Kurulu'nun imzalarını taşıyan "İşçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili tüzük"ün de yine bir çok maddesi ihlal edilmesine rağmen, biz yukarıdaki konuyla ilgili olanını örnek aldık. Bu tüzüğün 44. maddesi aynen şöyle: "İşveren tahkimat için yeterli ve uygun malzemeyi sağlamaktan daimi nezaretçi bu malzemeyi işyerlerinde gerektiğinde kolaylıkla yararlanılabilecek biçimde sürekli olarak hazır bulundurmaktan sorumludur." Aynı konu TİS, sayfa 29, madde 34'te apaçık ortadadır.

Islak elbiseli olarak çalıştırılmak ise, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği tüzüğünün ikinci kısmında "Sağlık şartları ve Güvenlik tedbirleri" kısmının 45. maddesine göre yasaktır. Ve bu tüzük hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür, diye yazar.

Bizler Kilimli'de çalıştığımız için, çoğu örnekleri Kilimli'den

veriyoruz. Esasında diğer bölgelerde çalışan arkadaşlardan edindiğimiz bilgilere göre havzanın tüm bölgelerinde aynı sorunlar yaşanıyor ve biz maden işçileri bazı şeyleri yaşadığımız için, yaşadığımız gibi düşünmek zorunda kalıyoruz. Bu yüzden çoğu şeyleri genelden özele indirgemek durumunda kalıyoruz.

Kilimli bölümünde bildiğimiz 3 tane işyeri temsilcimiz var. 1. Hayri Taşdemir, şef muavini, 2. Filiz Altan, büro şef muavini, 3. İrfan Akyiğit, puantör. Bu üç işyeri temsilcisi de ilk bakışta işveren vekili sıfatını taşıyor. Burada herhangi bir şeye kastımız yok. O yüzden olayları ve isimleri gerçek kişi ve olaylardan dile getirmek zorundayız. Bunun örnekleri sayılamayacak kadar çoktur. İşte bir tanesi:

Hayri çavuş kendi kartiyesinden domuzdamcıya 300 metre uzaklıktan hem domuzdamı taşıttırıyor, hem de aynı gün damları kuracaksınız diyor ve kurduruyor. Taramacıya hem demir bağlarını taşıttırıyor. Hem de aynı gün bağları yapmasını istiyor ve yaptırtıyor. Daha önce belirttiğimiz yasal haklarını kullanıp bu usülsüzlüğe itiraz eden işçiye "verilen işi yapmadı ve işin yapılmasını engelledi" gerekçesiyle bir veya iki yevmiye cezası yapıyor. Veya ihtar cezası. Bu söylediklerimize inanmayan varsa, diğer işçilere sorsunlar. Emekli insanlara sorsunlar. İşçi bürolarındaki ceza kağıtlarını incelesinler. Biz burada en ufak bir abartma yapmadan ve bunları yaşayan insanlar olarak ve bunun sadece Kilimli'de yaşanmadığını, bunun geçmişten beri böyle olduğunu ve tüm maden havzasında bunların yaşandığını anlatmak istiyoruz. Ve şunu da belirtmek istiyoruz: Şu andaki gerek Genel Merkez yöneticileri, gerek şube yöneticileri gerekse işyeri temsilcilerinin onbeşte ondördü şef, puantör ve nezaretçidir. Ve ceza alan işçinin cezasını 1. işyeri temsilcisi,yani şefi yazıp kendisi imzaladıktan sonra, mühendise imzalatıyor. 2. işyeri temsilcisi,yani Kilimli İdari İşler yardımcısı Filiz Altan, bu cezayı kütüğe işliyor. 3. İşyeri temsilcisi İrfan Akyiğit, yani puantör,

bu da cezayı günlük puantaj defterine işliyor.

TİS'inde bu cezalar aynen şöyle:

"Ceza alan işçi en yakın işyeri temsilcisine başvurur..." TİS'de yazıldığı gibi her ne kadar cezayı "bağlı oldukları mühendis" yapar dese bile, mühendislerin önüne getirilen ceza kağıtlarını sadece imzaladıklarını da biliyoruz.

Şimdi biz uygulamaya bakıyoruz. Herhangi bir nezaretçi veya şef işçiye ceza önerecek de, mühendis buna itiraz edecek... Veya mühendis imzalamayacak... Ocakta mühendis kendi kafasından işçiye ceza yapmaz.

Şimdi azıcık olsun düşünmek lazım. Cezayı yapan veya yapılmasını öneren kişiler aynı zamanda "işyeri temsilcisi" iseler, durum ne olacaktır? Yani hem savcı olup idam istenecek, hem de avukat olup sanığı savunacak!.. İşte bizce bu bir çelişki. Yasanın sana verdiği hakları kullanmak isterken, seni savunması gerekenler tarafından hem engelleniyorsun, hem de cezalandırılıyorsun. Tabii ki böylesi yapılanmalarda, hem sendikacıların, hem de siyasi partilerin "oy" hesabı yaptıklarını biz maden işçileri olarak artık biliyoruz. Ve herkesin de bilmesini istiyoruz.

Eğer bazı şeylerde çok katı davrandığımız düşünülüyorsa doğrudur. Çünkü bizleri yaşadığımız gibi düşünmek zorunda bıraktılar.

Ve belirtiyoruz, bu haklar kendi kendine alınmadı. Belki yüz yıldan fazla dünyadaki belli işçi mücadeleleri sonucu kan ve can pahasına elde edildi. İşçiden yana yasalar olarak da, şu anda bizim elimizde. Ama bakıyoruz ki, aynı sendikayı, aynı sorunları paylaştığımız insanlar tarafından bu hakları kullanmamız engelleniyor. İşte bu yüzden mühendislere, şeflere çağrı yaptık ve yine de yapıyoruz: "Gelin bizlerin binbir güçlükle elde ettiğimiz haklarımızı elimizden almaya kalkmayın. Ve bu haklarımızı savunurken, TİS dönemlerinde binbir zorlukla elde ettiğimiz alınterlerimizin karşılığı sayılan üç beş kuruşumuzu gasp etmeyin. Çünkü ortak sorunlarımız, ortak

dertlerimiz var. Ocakta aynı pis havayı teneffüs ediyoruz. Ve bu konularda asgari müştereklerde birlik olalım. Yoksa aynı seçim listesinde nasıl beraber olabiliriz?" diye kendilerine anlattık.

Bu konuları mühendisler, şefler, nezaretçiler ve puantörlerle zaman zaman tartışmamıza rağmen, yine de ne söylemek ve ne yapmak istediğimiz anlaşılmadı. Veya anlaşılmak istenmiyor. Bu konuda hep tersine yorumlar yapıldı. Bazı yerlerde ise bizlerle bağı olmayan, kendiliğinden "amir düşmanı işçi grupları" çıktı. Bizler amir düşmanı değiliz. Bizler "İŞÇİ GRUBU" olmakla işçi dalkavukluğu da yapmıyoruz. Bizler somut gerçekleri ortaya koyuyoruz. Bundan kimse gocunmasın.

Yıllardır maden işçisinin kendi haklarını dahi öğrenmesini istemeyenlere ise bir diyeceğimiz yok. Çünkü işçiler haklarının neler olduğunu öğrenirlerse, kendilerini başkalarına peşkeş çektirmezler.

Şunu iddia ediyoruz. Kendi haklarının ne olduğunu öğrenen işçiler, en azından bireysel olarak da kendilerini iş yerlerindeki olumsuzluklara karşı savunabilirler. Sendikacıyı da ufak tefek şeyler için meşgul etmezler.

Genelde sendikaya sorunlarını dertlerini getirenlere baktığımızda şu ilginç manzarayı görüyoruz: "Cezaların geri alınması, kendi sanatı dışında çalıştırılmasın; pavyonda yemekler kötü; hastaneye kendisi veya hastası yatacak, doktordan torpil lazım; kayıt değişimi, tuvalet muslukları yok; hamamda sular ya soğuk, ya pis akıyor veya hiç akmıyor; ocakta üstü veya astı ile kavga vs.vs." Ivır zıvır şeyler.

Bizim Toplu sözleşme anlayışımıza ise bunlar sığmıyor. Bizim sendikal anlayışımız şöyle: Taban söz ve karar sahibi olmalıdır. Toplu Sözleşme taslağı işçiler tarafından hazırlanıp sendikaya sunulmalıdır. Sendikacı TİS'in aksayan ve ihlal edilen maddelerini araştırır, en önemlisi iş kanunlarının daha da geliştirilmesi için mücadele eder. Çoğu zaman mühendisler, şefler ve hatta sendikacılarla

yaptığımız sohbet ve tartışmalarda bize şu karşılığı veriyorlar: "Sizin dediğiniz gibi olursa, ocakları hiç çalıştırmamak lazım", "Sizin dediğiniz gibi olursa işletme iflas eder, zaten kömür yok, iş bulduğunuz beğenmiyorsunuz. Bakın dışarda binlerce işsiz var vs." dediklerinde bizler de şunların cevaplandırılmasını istiyoruz:

Yasaları çıkarıp kabul eden devlet yetkilileri. Sizler bunların üzerine çıkamazsınız. Bu yasaları yürürlüğe koyanlar elbette TTK'nın karını zararını düşünmüşlerdir. TTK bize göre nasıl mı zarar ediyor?

Eğer sen domuzdamcıya iki yüz üç yüz metreden domuzdamı taşıttırırsan ve aynı gün damları yaptırtırsan, bu arkadaş haftanın üçüncü günü yorgunluktan biter. Yorgun insanın dikkati dağılır, göçüğe neden olur ve o anda ayağın kapanması, iş gücü kaybı, insan kaybı, kan parası tazminatı, tedavi giderleri vs. işletmeye milyonlara malolur. Ve oluyor da.

Eğer sen amir olarak ıslak elbiseli işçiyi kuyu diplerinde, kuyu başlarında, baca ağızlarında "çıkma saati değil" diye bekletirsen o işçi hastalandığında, doktora gidiş ve tedavideki ve istirahatteki süreleri, sağlığının bozulması, malulen ayrılması ve tazminatı, işletmeye milyonlara malolur ve oluyor da.

Eğer sen amir olarak yol marangozunu ayakta, malzemeciyi tahkimatta, kazmacıyı torpil olsun veya başka nedenlerle o işçinin tescilini yaptırmadan veya ona görev kağıdı imzalamadan o insanı hiç alışık olmadığı işte çalıştırırsan ve o işçi orada bir kaza geçirirse, kolunu, bacağını veya hayatını kaybederse, hiçbir hak alamaz ve perişan olur. Böylesi kazalar çok olmuştur. Ve iş amirleri çoğu zaman olayı ya örtbas etmişler veya suçlu ölen veya yaralanan olmuştur. Bunlar hepimizin şahit olduğu bildiği şeylerdir. Bizim dışımızda bu gibi şeylere inanmayan, yalan diyen insanlar varsa köylere çıksınlar. Fiilen üretim içinde çalışmış veya çalışanlara sorsunlar.Bunları kimse inkar edemez. Böylesi konularda aylardır, yıllar-

dır mahkemeleri devam eden arkadaşlarımız vardır. Ve sen ey iş amiri böylesi bir durumda, sen nasıl bir insan olarak vicdan rahatlığı içinde gezebiliyorsun. Aslında azıcık insani duyguların olsa, gece uykularının kaçması gerekir.

Eğer sen amir olarak, ayaklarda su kullandırtmaz isen, belli bir süre sonra kömür ve taş tozundan hasta ve malulen emekli olan işçilerin hem sağlığıyla oynuyorsun, hem de işletmeyi milyonlarca zarara sokuyorsun demektir. Bu konuda söylediklerimize inanmayanlar olursa, gitsin köyleri dolaşsın. Genç yaşta malulen ayrılmış ve mahkemeleri devam eden insan çokluğunu kendi gözleriyle görsünler. Ayaklara ve tumbalara su gelmesi için itiraz eden insanların başına iş amirleri tarafından ne çoraplar örüldüğünü ise, biz işçiler çok iyi biliyoruz. Bunları yaşadık.. Ve tüm ısrarlarımıza rağmen de zaman zaman bunlarla karşılaşıyoruz.

Eğer sen TTK olarak amortisman payını kendini yenilemek için geriye çevirememişsen, günün gelişen teknolojik koşullarına ayak uyduramıyorsan, hala ilkel şartlarda insan kol gücüne dayalı üretim yapıyorsan, gelişen dünya ekonomik koşullarında tabii ki zarar edersin.

Bir takım kişilerin çıkarı için TTK atölyelerinde üretilebilinecek malları geniş piyasa araştırması yapmadan dışarıdan satın alırsan, maden direklerini müteahhide değerinden çok üstünde ve sağlamlığına/çürüklüğüne bakmadan getirttirirsen; sigorta primlerini zamanında ödemez faizleriyle milyonlarca lira ödemek zorunda kalırsan; emekliye ayrılanların kıdem tazminatlarını zamanında ödemez, faiziyle birlikte ödersen, aynı zamanda kıdem tazminatını alabilmek için işçini avukat tutmaya zorlarsan tabii ki zarar edersin.

Tarlayı karasaban ile süren çitfçinin zaman ve işgücü kaybı çok olur. Ürününün maliyeti artar. Traktör ve biçerdöğerle ürünün maliyeti daha az olur. Günün koşullarına göre değişmez ve önlem almaz isen kabahat maden işçisinin değildir.vs.

İşte böylesi tartışmalar esnasında, yaptığımız araştırmalarda bir çok ilginç konularla karşılaştık. Merak ettik, işçiden ceza olarak kesilen mesai ve hafta tatili kesintileri nereye gidiyor? Ve sonuç!.. "İşçi sağlığı ve iş güvenliği müfettişliğine !.." Ve hayret bizim için işverene hukuki olarak yaptırım gücü olmayan bir kuruluşa gidiyor...

Evet şimdi gene başa dönüyoruz. Neden ortak ekonomik, demokratik sorunları olan insanlar, bazı çıkar birliği sözkonusu olduğu halde; çıkar çelişkisine düşüyorlar?

Maden işçiliği: Dikkat, özveri, deneyim, tecrübe, moral, disiplin ve kollektif çalışma isteyen bir işkoludur.

Bunlardan birinin eksikliği, insan ve işgücü kaybına sebep olur. Yerüstündeki bazı sanat kollarında sekiz saatlik işgünü, yani iş analizi bizim yeraltı çalışma koşullarımızda geçersizdir.

Bazan öyle iş olur ki, sekiz saatlik işi bir saatte yapmak zorunda kalırsın. Bazan da tam tersi bir saatlik işi sekiz saatte yapmak zorunda kalırsın. Şöyle ki: Havza genelinde bugün kazmacılar iki sarma ilerlemek zorundadır. (1sarma: damarda dört metrelik ilerleme) Ve koşullar ne olursa olsun bu ilerleme yapılmak zorundadır. Veya tabancı: istim azlığından lağım makinasının sehbasının bozukluğundan, lağum makinasının bozukluğundan, lağum burgusunun körlüğünden, vs. nedenlerle delikleri geç deldi ve lağumu geç attı. Çıkış saati yaklaştı. Postayı kaldırmadan patlamayan lağum (dinamit) var mı yok mu bilemez. Gitse, gelen vardiya patlamayan lağum deliğinin istikametini bilemez. O yüzden çalışma yapamaz. Delikleri kim deldiyse, lağumları kim doldurduysa, aynı vardiya o işi yapmak zorundadır ve yapar. İşi hiç aksatmaz. Saat önemli değildir. Önemli olan işin bitmesidir. Yoksa adamdan amirler bu işin hesabını sorarlar. İşte burada fazla çalışma sonucu fazla mesai ücreti ödenmez. Çünkü yeraltı işçisi yasal olarak, sekiz saatten fazla çalıştırılamaz. Zaten kimse de mesai filan isteyemez. Maden işçisinin bildiği kadar şartlar ne olursa olsun o iş o gün yapılacak. İtiraz

eden, amirler tarafından aforoz edildi demektir.

Taramacı göçüğe gider. Posta tavandan akıyor. Hava az ve sıcak. Normal çalışma temposunda aynı işi yapmaya kalksa, tavandan tonlarca posta akar. Ve hatta göçüğün daha tehlikeli hal almasına sebep olur. Bu işi yapacak olan işçi hemen yoğun bir emek ve sıkı bir disiplinle çalışmak zorundadır. Ve o iş biter ama, o işi yapanlar da ter su içinde bitkin düşmüşlerdir. Ve şimdi bu insanlar ne yapsın? O günkü tertip oldukları için yoğun emek sarfederek yaptıkları için iş mecburen erken bitmiştir. Terli ve ıslak vaziyette ocak içinde beklese ocaktaki hava akımından mecburen etkilenecek. Dışarıya çıksa, yasak! Mesai ve hafta tatili gidecek. Ve madenci çoluk çocuğunun mağdur olmaması ve alınterinin ziyan olmaması için mecburen bulunduğu ve o işi yaptığı yerde bekliyor. Ocak içinde daha sıcak bir yer aramak için işi yaptığı yerden uzaklaşsa ve gelen amir de o çalışanları orada bulamazsa, bu sefer işyerini terkettiği için ceza alacaktır.

Nezaretci işçiyi tescilli olmadığı işe tertip ettiğinde işçi arkadaş bilinçli bir şekilde itiraz ediyor ve diretiyorsa ve aynı zamanda "arkası" sağlam değilse, nezaretçi "ben bir şey diyemem.Şefe git" diyor. Şefe gidiyor "derdini mühendise anlat" diyor. Mühendisi bazan fazla zorlamıyor. Bazan işçiyi "dayakla" yola getirmeye, bazan da pirimini, yevmiyesini kesiyor, ceza yazarak yola getirmeye çalışıyor. Burada gene söylüyoruz: "Hayır, bu zamanda işçi dövülmez." diye iddia edenler varsa, bu konularda gerek sendikaya, gerek mahkemelere, gerekse mahalli basında, gerekse işyerlerine yönelik araştırma yapsınlar. Böyle şeylerin yüzlerce örneğini her zaman görebilirler.

Bizler değerlendirmelerimizin ve bunların neden böyle olduğunu; çelişkilerin kaynağını gene tartışmalardan çıkarıyoruz. Bizlere göre neden böyle oluyor? TTK'nın yıllık bir üretim planı vardır. Bu plana göre üretim yapılacaktır. Genel Müdürlük böyle istiyor. Sözleşmeli personel bu işe tam müsait. Ocaktaki hurda araç/gereç ve az

işçi sayısı ile hedeflenen üretim Genel Müdürlükten bölgeye, bölgeden işletme bölümüne, bölümün işletme müdürlüğünden kartiye mühendisine, kartiye mühendisi kartiye şefine, şef nezaretçiye, nezaretçi posta başlarına ve onlar da biz sıra işçilerine işin yürütülmesiyle ilgili neler gerekiyorsa aksaklıklara bakılmaksızın yürütülmesi istenir. Ve tabii ki burada ilkel, hurda araç/gereç ve az işçi ile üretim yapılırken de bazı haklar, hatta çoğu askıya alınacak ve alınıyor da. İşte burada soruyoruz: Ne oluyor beyler? Her olumsuzluğun faturasını biz en altta kalanlar mı fazlasıyla ödemek zorundayız?

Ekonomik/demokratik/politik haklar konusunda ve yıllarca bu hakların alınması için memurların sendikalaşması, Kilimli'de 1980 öncesi maden mühendislerinin direnişinin işçiler tarafından ocağa girmeyerek desteklenmesi, hatta bu yüzden işçilerin birer yevmiye ceza yemeleri vs. ortak çıkarlar ve ortak amaçlar doğrultusunda hareket etiğimiz zaman beraber oluyoruz da, bizim can haklarımızı bizlerle beraber sizlerin de koruması gerekirken; sırf kendi korkaklığınız, savunmasızlığınız, kişisel çıkar ve kariyeriniz için, bizler bu hakları korumak ve kullanmak istediğimizde sizler tarafından neden suçlanıyoruz ve cezalandırılıyoruz? Bunları da kimse inkar edemez. Bugün TTK bünyesindeki on maden mühendisinden dokuzu böyledir.

Bizlere bu konuda nasıl savunma yapılacağını biliyoruz: "Sorun TTK yönetimi ve politika" denilecektir.

Bir nezaretçi arkadaş, işçisine "kuru delik delmeyeceksin. Otur suyun gelmesini veya bağlanmasını bekle" diye savunurken, şefinden ihtar alırsa veya şef de nezaretçisiyle bir olduğunda, o günkü iş programı aksarsa; mühendis, şef veya nezaretçi arkadaşa ceza yapar. Veya sicil puanını kırar. Veya mühendis müdüre vereceği istihsal raporuna "ayağa su gelmediği için iş aksadı" diye yazarsa ve o da bir üst amirinden başka türlü tenkid alırsa, ortada TTK yönetimi vardır. Ama burada işçinin hakları kısıtlanıyor. Askıya alınıyor.

Bunları kim savunacak? Tabii ki sendikası. Ama dedik ya meseleye hep ekonomik, yani para için yapılan toplu sözleşme diye bakmayalım. Biraz da hayati değeri olan konular vardır. Bunları da hep beraber savunalım.

Bu geçici bir dönem için ve bundan sonra da şefler nezaretçiler ve puantörler ile, sendika seçimlerinde aynı seçim listesinde nasıl beraber olabiliriz?

Gerçekten yanındaki işçi arkadaşının haklarına saygılı, onları üstlerine karşı ceza pahasına da olsa savunan, bir avuç şef, nezaretçi ve puantör arkadaşımızı örnek gösteriyor ve bir sonraki sendika delege seçimlerinde, onların bizlerle beraber olacağına inanıyor ve o zaman onları listemize alma sözü veriyoruz. Sadece bu dönem için bu arkadaşlara rica ettik ve bu anlattığımız tüm sorunları aramızda tartıştıktan sonra, arkadaşlarımız ikna oldular ve bizlere hak verdiler, Listede olmamalarına rağmen varmış gibi çalışacaklar ve çalışıyorlar.

Kilimli İşçi Grubu olarak amir konumundaki arkadaşlara önerilerimiz nelerdir:

1. Tüm memurlara grevli toplu sözleşmeli sendikal haklar kullandırılmalıdır. Çünkü mühendislerin işçinin öz hakkına saygı gösterirken, yönetim tarafından kınandığı veya herhangi bir haksızlığa uğradığı zaman da savunulabilmeli. Şu anda çalışan toplumun en savunmasız kesimi olan "sözleşmeli personel yasası" iptal edilmelidir.

2. "Ben işçime susuz delik deldirtmem" veya "sanatı dışında çalıştırtmam" vs. diyen nezaretçinin, her hangi bir bahane ile sicili kırılmamalı. Bu konuda TİS'lerde nezaretçilere güven verilmeli. Puanlama yapılırken işçi ağırlıklı bir yöntem uygulanmalıdır. Çünkü her nezaretçinin hayali şef olmaktır. Bunun için de başta sicili temiz olmalı, puan sorunu olmamalıdır.

3. Puantörler bugün 5-6 yerden emir alıyorlar. Bu kesim doğrudan işçi müdürlüğüne veya personel müdürlüğüne sorumlu olma-

lıdır. Yoksa bu yetkilerin birbirine karıştığı durum devam edecektir.

Ortak sorunlar, ortak çıkarları olanlarla çözülür.

Hazırlanan liste 1989'da yapılan delege seçimlerine girdi. Başında Fahri Öztürk'ün bulunduğu 50 kişilik listenin 50'si de beş ilçenin değişik köylerinden, çalışan işçi sayısına dengelenmiş olarak kazmacı, domuzdamcı, taramacı, motorcu, sıhhiye, vinççi, barutçu ve diğer sıra işçilerinden oluştu. Genel Başkan Şemsi Denizer'in desteklediği ve işyeri temsilcisi İrfan Akyiğit'e (Şu anda GMİS Mali Sekreteri 1997) yaptırttığı liste karşısında 16 oyla seçimi kaybetti. Bu seçimde sandıklar usülsuz olarak, oy verme esnasında açıldı ve sahte oy kullanıldı. Bu esnada Zonguldak mahalli basınından İNANIŞ gazetesi muhabiri sahtekarlığı fotoğrafla tesbit eti. Fakat bu fotoğraf gazetede itiraz süresi geçtikten sonra yayınlandı. Durum işçiler tarafından farkedildiği halde, sonuçları çok ağır olabilecek bir çatışma yaratmamak için, anında müdahale edilmedi. Şimdi İP adıyla faaliyet gösteren grup, Devrimci Yol geleneğinden gelenler başta olmak üzere, bazı çevreler bu seçimlerde, hazırladıkları kendi listelerini çekerek, Şemsi Denizer'in desteklediği liste için çalıştılar.

GMİS'in 1992'de yapılan delege seçimlerine İşçi Grubu olarak yeniden girildi. Gene Fahri Öztürk'ün başında bulunduğu listeye bu defa şef, puantör ve nezaretçiler de alındı. Ve bu liste Şemsi Denizer'in desteklediği listeye büyük fark attı. Şemsi Denizer bu listedeki isimlerle hiçbir şekilde görüşmeyeceğini söyledi ve hiçbiri üst kurul delegeliğine giremedi. Bu yüzden Karadon Şubesi seçimlerinde diğer iki bölümün, yani Gelik ve Karadon bölümlerinin delegeleri Şemsi Denizer'in desteklediği listelerden geldiği ve sayıları 110 olduğu için; Kilimli GMİS Genel Kuruluna hiç temsilci gönderemedi.

Sonradan Fahri Öztürk'e atanmış baştemsilcilik önerildi. Reddetti. 1993'te resen emekli edildi.

VI
YENİ POLİTİKALAR: DARALTMA, KAPATMA, ÖZELLEŞTİRME

KİLİMLİ'NİN KAPATILMASI

1980'li yılların sonundan itibaren TTK daraltma taktiği ile bir taraftan ocakları kapatıp bu sahalardan çekilirken, bir taraftan da buraları özel sektöre satmaya başlamıştır.

Tüm Zonguldak halkı ve maden işçileri, TTK'nın hemen ve bütünüyle kapatılacakmış gibi davranışlar karşısında yoğunlaşırken; aslında sürece yayılmış bir kapatma politikası yavaş yavaş uygulanıyordu.

1980'li yılların başlarında TTK yönetimi bu işe ilk önce Kilimli'yi kapatarak başlamak istemiş, kapatma işleminden önce Kilimli bölümünde bulunan yatakhane ve yemekhaneyi kapatarak işçilerin Karadon işçi yurtlarında yatıp, orada yemek yemelerini sağlamaya çalışmıştır. 12 Eylül döneminin sıcak günlerinde işçiler buna ancak vardiya girişlerinde 1-2 saat direnebilmişler; ancak Sıkıyönetim ve işveren tehditlerine sendikacılar da katılınca, işçiler mecburen bu uygulamaya boyun eğmişlerdir.

1982'de işveren bu defa Kilimli'deki soyunma dolaplarını ve işçi banyosunu kapatarak işçilerin tamamen Karadon bölgesinden girip çıkmalarını sağlamak isteyince, işçiler bu defa 5 saat süren bir direnişe geçtiler. İçeriden baca ağzını kapatarak kendileri dışarı çıkmadılar ve gelen vardiyayı ocağa sokmadılar. Bunun üzerine işveren TTK Karadon oto garajından getirdiği kamyonlarla vardiyaya gelen işçileri Kilimli'den alıp Karadon'dan ocağa sokmak iste-

miştir. Baskılar altında Kilimli bacaağzından kamyonlara bindirilen işçiler, kamyonlar Kilimli köprübaşına gelince kamyonları durdurarak araçlardan indiler ve ogün arkadaşlarını desteklemek için tekrar Kilimli bölümüne geri gittiler. 5 Saatlik bu direnişten sonra işveren soyunma dolaplarının ve banyonun Kilimli bölümünde kalma şartını kabul etmiştir.

TTK Kilimli bölümünün kapatılması yöneticiler için de bir sorun olmuştu. Yöneticilerin amacı Kilimli işçisini Karadon bölgesine çekmekti. Banyo ve soyunma giyinme yerleri kapatılması gündeme geldikçe işçiler de direniyordu. Burada Kilimli'deki yemekhane, yatakhane, soyunma-giyinme tesislerinin kapatılmasının arkasında duran işveren niyetlerinin ve bu kararlara karşı işçi direnişinin nedenlerinin bilinmesi önemlidir. İlk bakışta Karadon'daki tesislerin daha modern ve iyi durumda olduğu göze çarpacaktır. Diğer taraftan, Karadon bölümü de, Kilimli bölümü de, yeraltında aynı damarlarda üretim yapmaktadır. İşçiler neden aynı yerde çalışmak üzere, daha modern tesislerden yararlanmak yerine direnişe yönelmektedirler? Karşımızda bir darkafalılık, bir alışkanlığından vazgeçmeme örneği mi durmaktadır?

İşçilerin direnişe yönelmelerinin nedenleri üzerinde duralım. Kilimli bölümünde çalışan işçilerin çoğunluğu ocağa trenle gelmektedir. İstasyonla Kilimli bacaağzı arasındaki mesafe yakındır. Kilimli'den giriş yapan bir işçi, Karadon bacaağzından giriş yapmayı kabullenirse, yaklaşık bir saat daha önce yatağından kalkması gerekmektedir. Tabii akşam dönüşlerine de bir saat eklenecektir. Ama kıyametin koptuğu yer burası değildir. Karadon kuyusundan giriş yapıldıktan sonra çalışılacak ayağa varmak için de bir-bir buçuk saat yürünmesi gerekmektedir. Halbuki Kilimli'den giriş yapılınca yürüme süresi çok daha kısadır. Buradaki zaman kaybı, işçinin uyku hakkından değil, üretimden zaman çalınması anlamına gelmektedir. Şimdi ilginç bir manzarayla karşı karşıyayız. İşveren,

işçinin daha güzel tesislerden yararlanmasını istiyor ve buna karşılık üretimden de fedakarlıkta bulunuyor. Bu gözyaşartıcı "melek gibi işveren" tablosu karşısında, işçiler bir saatlik uykuları için ortalığı ayağa kaldırıyor.

Peki işveren için işçinin modern yemekhane, yatakhane ve soyunma-giyinme tesislerinden faydalanması, buna karşılık; işe başlarken ve iş bitiminde üç saate yaklaşan bir üretim süresinin fazladan kaybolmasını göze almayı gerektirecek kadar önemli midir? Dünyanın neresinde böylesine işçisever bir işveren görülmüştür?

Sorun şudur; işverenin amacı, işçinin rahat etmesi değil, üretimi düşürmektir. Üretimin düşürülmesi ise; işçinin çalışmadığı, işletmenin zararda olduğu, KİT açıklarının "vatandaşın sırtından karşılandığı", "zaten devlet işletmeciliğinin zarardan başka bir şey üretmediği" gibi ideolojik bir kampanya için önşarttır. Hatırlanacaktır, patron kuruluşları TİSK, TÜSİAD, TOBB ve patronların siyasi temsilcileri S. Demirel, T. Özal gibi isimler, sendikaların "ideolojik eylem" yaptığından sık sık şikayet ederler. "Alemi nasıl bilirsin, kendim gibi.." Sermaye, kendi saldırısının arkasındaki ideolojik amaçları gizlemek için, işçi sınıfının eylemlerine bu gerekçeyle saldırmaktadır. Her toplumsal eylemin ideolojik bir bakış açısına sahip olması toplumsal hareketlerin tabiatı gereğidir. Emekçiler, emeklerininin patron kasalarına daha fazla akmaması için mücadele edecektir. Patronlar da daha fazla kar için... Daha çok kar için uğraşanın, "Sen emeğini korumak için neden mücadele ediyorsun? Bu ideolojiktir" diye işçiyi eleştirmesi sadece "yavuz hırsız" taktiğidir.

Peki TTK'nın yöneticileri, durup dururken, üretimi düşürücü kararlar alıp, işçilere "ideolojik eylem yapıyorsunuz" denilmesi için mi kolları sıvadılar? Hayır. Ocaklarda üretimin, bu türden tedbirlerle düşürülmesi; aynı zamanda zarar bahanesiyle bu ocakların kapatılmasının hazırlığıdır. Kapatma ise, özelleştirmenin hazırlığı

olmaktadır. Sermaye devlet işletmelerinin "kar edenlerinin" özelleştirilmesini zaten savunuyor. Bu başka sektörlerde belki daha kolay olabilir. Ama Zonguldak havzasında özelleştirmenin yürürlüğe konulabilmesi için, hem Türkiye kamuoyunun, hem de bizzat işçilerin zarar edildiğine ikna edilmesi şarttır. Yapılan da bu ikna kampanyasının hazırlığından başka bir şey değildir.

Sonuçta üretimi düşürmeye çalışan işverene karşı, üretimin düşürülmesine yolaçacak tedbirlere karşı direnen işçiler manzarasıyla karşı karşıya kalmış oluyoruz. Bu karşı karşıya geliş, 1984 yılı Mayıs ayında 2 saat, 1985 yılı Mayıs ayında 3 saat, aynı yılın Haziran ayında 4 saat süren direnişlerle devam etti. Direnişler içeriden bacaağzı kapısının arkasına Gamalar sürülerek kapının açılmasına engel olunarak yapılıyordu. Tabii ki içeriden kapı açılmayınca, bekleyen vardiya da ocağa giremiyordu.

En son 1985 yılı Haziran'ında, direniş öncesi, ıslak elbise ile ocaktan çıkan ayakçılara (kazmacı, domuzdamcı vd) işletme müdürü Ahmet Uludağ'ın ceza kestirmesi bardağı taşıran son damla oldu. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği tüzüğüne göre, ıslak elbiseyle işçi çalıştırılamaz. Ocakta işini yapıp bitirmiş, bu arada ıslanmış işçiler, bekletilmeden ocaktan çıkarlar. Müdür, tam da bu durumdaki işçileri, "mesai saati dolmadı" gerekçesiyle bekletmeye çalışmış, tüzük hükümleri gereğince çıkmak isteyenlere de ceza kestirmiştir. İşveren ve sendika temsilcileri (o dönemde sendika yöneticisi olarak GMİS Genel merkez yönetiminden Hasan Yaman ve GMİS Karadon Şube yönetiminden Rahmi Karademir) ile işçiler arasında yapılan pazarlıklar sonucu, içeriden baca ağzı kapısı açılarak dışarı çıkıldı ve gelen vardiya ocağa girdi. Ertesi gün Zonguldak'ın yerel basınından İnanış Gazetesi "Kilimli bölümünde neler oluyor?" başlıklı bir yazı yayımladı. Daha ertesi gün, direniş günü hem ocaktan çıkmayan, hem de ocağa girmeyen vardiya işçileri hakkında soruşturma başlatıldı. Bunun üzerine 1200 işçinin Kilimli Kara-

kolu'nda polis tarafından ifadeleri alındı. Sorgulama sonucu 100 işçi C.Savcılığına sevkedildi.. C.Savcılığı soruşturma safhasında iken Kilimli işletme müdürü Ahmet ULUDAĞ Kilimli Kartiye mühendislerinden Temel ÇAKIR ve Aydın PINARCIK Kilimli'den uzaklaştırıldılar ve olay mahkemeye yansımadı.

Kilimli bölümünün kapatılmak istendiği artık belli olmuştu. Kapatma sürecinin ilk halkası olarak Kilimli seçilmişti. İşçilere Karadon bölgesinden ocağa girmeleri için baskılar devam ediyordu. İşveren, Kilimli bölümünde bulunan 84 kuyu ile 57 kuyunun (rakamlar kuyuların derinliklerini ifade eder ve kuyular bu rakamlarla anılırlar) vinççilerine baskı yaparak vinçlerin "çalışmamasını" sağlıyor ve işçiler Karadon kuyudan dışarı çıkmak, sonra da yürüyerek Kilimli'ye gitmek zorunda kalıyorlardı.

Kilimli işçileri bu kapatmanın Kilimli ile sınırlı kalmayacağını ve sırayla diğer ocakların da gündeme getirileceğini dile getiren bir imza kampanyası ile durumu GMİS ve o zamanki kitle örgütlerine, özellikle de SODEP Zonguldak il teşkilatına duyurdular.

Kilimli'nin kapatılmasının şartlarını yaratmaya çalışan işveren de, buna direnen işçiler de tutumlarından vazgeçmediler. 1988 yılının 4 Eylül tarihinde SHP'nin Zonguldak'ta yaptığı ve dönemin Genel Başkanı Erdal İnönü'nün konuşmacı olduğu mitinge, sendikacıların engelleme çabalarına rağmen, Kilimli bölümünden 25 işçi, vardiyadan çıktıkları gibi, iş elbiseleriyle katıldılar. Meydanda halay çekildi, oynandı. Bu işçilerden birisi kürsüden yaptığı konuşmada Kilimli'nin neden kapatılmak istendiğini dile getirdi, aynı dönemde gündemde olan Toplu Sözleşme sürecinin tıkanıklıklarını anlattı. Ama basın bu konuşmadan bir tek cümleyi bile haber yapmadığı gibi; demokratik kitle örgütleri ve "sol" partiler de, herhangi bir olumlu tepki vermediler. Basın için bu anlaşılır bir tutumdu. SHP mitingine, iş kıyafetleri ve yüzlerindeki kömür karasıyla gelmiş işçiler, mitingin medyatik unsurlarıydı, bir tür süsten ibaretti-

ler. Mitingin öznesi ise Erdal İnönü'ydü. SHP ve DSP, esasen özelleştirme politikalarına temelden karşı olmadıkları için, işçilerin dile getirdiği düşüncelerin bu tarafıyla ilgilenmediler. İlgilerini ve sempatilerini tek ortak noktaya; Özal ve ANAP iktidarının eleştirisine ayırmışlardı.

Sonunda 18/9/1988 günü, tam bayram arefesinde ocağa giren işçiler saat 14.00 sıralarında ocaktan çıktılar ve baktılar ki temiz elbiselerinin bulunduğu dolaplar soyunma yerlerinden alınmış ve haberleri dahi olmadan zamanın Karadon müessese müdürü Necati Rüzgar'ın emri ile alel acele kamyonlara yüklenerek Karadon bölgesine taşınmışlardı.

Bu durum karşısında işçiler kısa süreli bir şaşkınlık geçirdiler. Ancak işverenin zamanlaması çok isabetliydi. Direniş yapmayı imkansız kılacak bir anı seçmişti. Çünkü 4 günlük dini bayram tatili olduğundan, gündüz vardiyasının peşine vardiya gelmeyecekti. Üstelik aynı gün aylıklar da ödeniyordu. Böylece Kilimli işçisi, Karadon bölgesinde kendi dolap numaraları ile temiz elbiselerinin bulunduğu dolapları aramanın telaşına düştüler. Dolaplar bulununca banyo sorunu ortaya çıktı. Banyodan sonra aylıkların hangi tediye binasından alınacağı derdine sıra geldi. Ve Kilimli işçisinin "tek yürek, tek yumruk" olan birliği ilk dağınıklığı yaşamış oldu. Ve bir süre daha işçiler Karadon bölgesindeki yeni tertip yerlerinde tertip olup Karadon kuyusundan girip Kilimli bölümünde çalışmaya devam ettiler. En sonunda, sürecin başında söyledikleri, "İlk defa Kilimli kapatılacak ama bu son olmayacak, sıra diğer ocaklara gelecek" sözleri doğrulandı. Bu sözler ve gelişmeler karşısında sağırlığı tercih edenler; duymamazlıktan gelenler oldu. Kilimli'nin peşinden İhsaniye, Çaydamar, Dilaver ve başka ocaklar kapatıldı. Kapatmalar devam ediyor ve Zonguldak madenciliği tekrar, kendi tarihinin başlangıç günlerine dönüyor. Bu dönüş, aynı zamanda, o dönemin ilkel çalışma şartlarına ve vahşi sömürüsüne dönüştür.

12 EYLÜL 1990 DİRENİŞİ

TİS görüşmeleri başlamadan önce, işyeri birim komitelerinde taslak çalışmaları başlatıldı. Şemsi Denizer, TİS görüşmelerinin ilk günlerinde, büyük greve henüz aylar varken, dolaştığı bütün işyerlerinde "Eğer isteklerimizden bir lira bile eksik teklif gelirse; bunu işçiler kabul etse bile, biz sendika olarak kabul etmeyeceğiz" diyordu. Ve ekliyordu: " Herkes şimdiden greve hazır olsun!"

TİS görüşmelerinin yasal süresi 20 Eylül'de doluyordu. Eylül ayının ilk haftasına girilmiş, işverenden ücretlere ilişkin herhangi bir teklif henüz gelmemişti.

İşçiler zaten TİS sürecinin uzaması nedeniyle istim üzerindeydiler. Bir yandan da okulların açılması yaklaşmıştı. Okulların açılmasından önce, çocukların okul masraflarını karşılamak için avans verilmesi, işçiler arasında kendiliğinden yaygınlaşan bir talep haline gelmişti. Ama işveren bu talebi karşılamaya istekli görünmüyordu. Bir uyarıda bulunmak için, işçileri acımasızca yoksulluk sınırlarının altına iten, sendikal haklar başta olmak üzere demokratik hakları budayan 12 Eylül'ün yıldönümünden uygun bir gün de olamazdı. 1988-89 yıllarında sendikacıların önünden giden işçi hareketi, eski ve yıpranmış Genel Başkan Tezer'in, bir sendikal hesaplaşma sürecine girmeden GMİS'ten çekilmesi ve yerine Şemsi Denizer'in gelmesiyle hız kesmiş durumdaydı. Gene de, sendikadan bağımsız olarak örgütlülüğünü sürdüren işyeri birim komiteleri canlılığını koruyordu ve bu komitelerin çoğunluğu üzerinde, bütün çabalarına rağmen sendika yönetimi bir denetim kuramamıştı. Bu yüzden de tedirgindiler.

İşyeri birim komiteleri, sınıf ve kitle sendikacılığının omurgasıdır. İşçilerin sendikal politikaların oluşturulması ve uygulanmasında söz ve karar sahibi olabilmeleri ve gelecekte toplumsal hayatın bütününde söz ve karar sahibi olmaya hazırlanmaları; ancak bu

oluşumların, özünün zedelenmemesi ile mümkündür. Bu öz ise, işyeri komitelerinin sendikanın bir alt organı olarak değil; aksine sendikadan bağımsız, işçilerin ortak iradesini temsil eden bir yerel organlaşma olmasıdır. Komiteler bağımsız niteliklerini kaybedip sendikanın işyerindeki bir organlaşmasına dönüştükleri andan itibaren; politika ve uygulamaları oluşturucu, denetleyici ve son sözü söyleyici vasıflarını da kaybetmiş olurlar. Esasen, işçilerin çeşitli birimlerdeki mücadelelerinin koordinasyonu için, işçiler tarafından seçilmiş sendikacılar, işyerindeki işçi iradesinin emrinde iken; başka bir deyişle işçi iradesinin hizmetinde iken; işyeri komitelerinin sendika tarafından denetlenmesiyle bu ilişki tersine döner. İşçi iradesi, kendisinin bir ihtiyacını karşılamak üzere görevlendirdiği elemanlarının emrine girer ve işçi iradesi olmaktan çıkar. İşçilerin mücadelesinin bir kurumlaşmasından başka bir şey olmayan sendika ise; ilişkinin tersine dönmesiyle, işçi sınıfının mücadelesinin önce kendi içinde hapsolmasına yol açar; giderek, düzenin kurumlar hiyerarşisine bağlanmasının aracı haline dönüşür. Sınıfın mücadelesinin düzen içine çekilmesinin, orada sınırlanmasının yolu haline gelir.

12 Eylül'de işçilerin bir direniş yapacağı fısıltısı havzada yayılmış; bu haber haliyle sendikacıların kulağına da gelmişti. Sendika yöneticileri direnişe karşı çıkmayı göze alamadılar. Ama sendikanın önderliğinde yapılmasını işçilere bir şart olarak ileri sürdüler. Kabul edildi. İşçiler direnişin Merkez Servislerinden başlamasını istiyordu. Bu işyerinde uzun süredir işyeri komiteleri mevcuttu ve eylem disiplini güçlüydü. 1988-89 ve 90'da Merkez Servisleri ve Kilimli bölümü, bazı eylem ve faaliyetleri koordinasyon içinde yapmış ve bu iki bölge diğer bölgelerle de bir uyum yakalamışlardı. Sendikacılar, burada başlayacak bir eylemin, başından itibaren kendi denetimleri dışında gelişeceğini biliyorlardı. Dolayısıyla kendi denetimleri dışında başlayan ve başarılı gelişen bir eylemin kendi otoritelerini güçlendirmeyeceğini; aksine işyeri komiteleri-

nin işçi üzerindeki itibarını büyüteceğini hesaplayabilecek tecrübeye sahiptiler. Bu yüzden direnişin Gelik bölümünden başlatılmasını önerdiler ve ısrar ettiler. Gelik bölümünde ısrar edilmesi boşuna değildi. Bu bölümde Şemsi Denizer'in akrabaları, arkadaşları, köylüleri çoktu. Kardeşi başta olmak üzere, kendisine yakın insanlar, Gelik bölümünde yönetici konumlarda bulunuyorlardı. Gelik'te işyeri birim komitesi henüz nüve halindeydi. İşçinin ortak bir mücadele deneyimi de pek azdı. Dolayısıyla burada gerçekleştirilen bir direniş, bütünüyle sendikanın denetimi altında olacak, istendiği zaman bitirilebilecek; istendiği şekilde de yönlendirilebilecekti. Sonradan da görüleceği gibi, direniş başlar başlamaz, yönetici konumlardaki kişilerin ortadan kaybolmasıyla; Gelik'teki bir eylemin ne kadar başıboş, ne kadar provokasyona açık olabileceği ortaya çıktı.

Sonuçta sendikanın bu isteği de kabul edildi. Çünkü belirtiler grevin kaçınılmaz olduğuna işaret ediyordu. Böyle bir süreçte, eyleme "evet" diyen sendika yönetimiyle işçilerin, eylemin ayrıntılarına ilişkin olarak ters düşmelerine gerek yoktu.

12 Eylül 1990 Çarşamba günü 16/24 vardiyasına gelen işçiler ocağa girmedi. Eylem başladı.

Eyleme başlamak için neden 16/24 vardiyası tercih edildi?

Sabah 08/16 vardiyası gündüz vardiyasıdır. Eğer bir müdahale yapılmak istenirse; gündüz ve işçinin sadece bir bölümü eylemdeyken; her şeyin denetim altına alınması daha kolaydır. Uzun süreli bir direniş için, üç vardiyayı da işyeri önünde toplamak gerekir. Eylül, mevsimin sonbahara döndüğü, günlerin kısaldığı aydır. 16/24 vardiyasının eyleme başlamasından üç saat sonra hava kararmaya başlar. Bu süre içinde eyleme tepki vereceklerin, bilgi sahibi olması, tepkilerini kararlaştırıp oluşturmaları ve gerçekleştirmeleri çok zordur. Hava kararıktan sonra müdahalelerin başarı şansı azaldığı gibi; işçi de ocağa inmez. 24/08 vardiyası başlamış

bir eyleme katılmak üzere işyerine gelecektir. 08-16 vardiyasının da sabah erken saatte işyerine gelişiyle üç vardiya işyeri önünde birikmiş olacaktır.

Eylem eğer,Temmuz/Ağustos aylarında gündeme gelmiş olsaydı, eyleme 24/08 vardiyasının başlaması daha isabetli olurdu.

DİRENİŞİN İLK SAATLERİ

16/24 vardiyasına gelenler, 08/16 vardiyasından çıkanlarla, daha işyeri terkedilmeden karşılaştılar. "1 Milyon lira avans verilmediği için, ocağa girmeyeceklerini" söylediler. Tabii bu "ilan" birilerinin yüksek bir yere çıkıp, "gerekçeli eylem kararı" açıklaması şeklinde olmadı. Herkes tanıdığına, yakınına, köylüsüne, arkadaşına söyledi. Ve kısa sürede herkesin haberi oldu.

Direniş başladıktan iki saat sonra, sendikanın diğer şubelerinden ve şubelere bağlı işyerlerinden Gelik bölümüne gelenler oldu. Gelenler Merkez Servisler Şubesinden Selahattin Gündoğdu ile bazı şube yöneticileri ve bazı işçiler; Üzülmez şubeden Ramazan Karakök ve arkadaşları; Karadon Şube yönetim kurulundan Çetin Altun ve Kozlu şubesine bağlı işyerlerinden de bazı işçiler idi. Alanda "Gelik işçilerinin başlattığı bu direnişi bir hak direnişi olduğu ve kendi bölgelerinin işçilerinden selam getirdikleri" yolunda konuşmalar yaptılar. Akşam 20.00 sıralarında bölgeden ayrıldılar.

İşçiler bütün bölgeler arasında telefon irtibatı kurmuşlar, haberleşmeye çalışıyorlardı. İlk bağlantı ocağa Karadon bölümüyle giren Kilimli işçileriyle kuruldu, eylemin başladığı haberi verildi. Karadon kuyudan ocağa girmiş olan 16/24 vardiyası ocaktan çıkarken vinç dairesine girerek kuyu vincinin çalışmasını durdurdular. Kilimli ve Karadon bölümü 24/08 vardiyası ocağa inmedi ve ocaktan çıkanlar da iş yerini terketmedi. Böylece 13 Eylül sabahı güneş, Karadon bölgesinin tamamına yayılan eylemin üzerine doğdu.

DİRENİŞİN İLK GECESİ

Saat 20.00 sıralarında diğer şubelerden gelen temsilciler, Gelik bölümünden ayrılmışlardı. Sadece sendikanın işyeri temsilciliği açıktı. Saat 22.00 sularında, bir grup işçi çıkış bariyeri önünde toplandılar ve içlerinden bazılarının "Karadon'daki işçilerin çalışmaya devam ettiğini; onları durdurmak için Karadon'a yürüyeceklerini" söylemesiyle yürüyüşe geçtiler. Yürüyenler tam bariyeri geçtiği esnada, gene Gelik işçilerinden 8-10 kişilik bir grup önlerine çıktı. Kimsenin gece karanlığında işyerinden ayrılmaması gerektiğini; gece vakti yollarda kimin ne yapacağının bilinemeyeceğini, zaten işyeri civarının tutuımuş olduğunu" söylediler. "Eğer" dediler, "her ne gerekçeyle olursa olsun, işyerini terkederseniz, eylemden kaçtığınızı düşünerek, sizi döverler. Haberiniz olsun."

24/08 vardiyası işe geldiğinde, direniştekiler bağırdı: "Gidin, iş elbiselerinizi giyip de gelin!.."

Saatler gece yarısını geçmiş 02'ye yaklaşıyordu. Meydanda gene bir hareketlilik vardı. Bir grup işçi toplanmış, aralarından birisi bağırıyordu: "Tertip yazıhanelerini, büroları kıralım!.." Bunlar da uyarıldılar. Kesinlikle kırma dökme olmayacağı, "kırıp/dökme hevesinde olanların ve iş sahasından dışarı kaçmaya çalışanların dayak yiyebileceği" kendilerine belirtildi. Sendikacılar Gelik işyerini terketmiş, işçi başıboş kalmıştı. Kendi göbeğini kendisi kesmek, disiplinini kendisi oluşturmak durumundaydı. 1980 öncesinde havza genelinde yaygınlaşan "Tabanın Sesi" muhalefetinin önder işçilerinden bazıları oradaydılar. Ayak üstü yapılan bir durum değerlendirmesiyle, zaten apaçık olan başıbozukluk, dağınıklık ve disiplinsizlik tesbit edildi. Bu duruma son vermek için işyerinin terkedilmemesi, bir provokasyonun, kavganın,vs. olmaması için, deneyimli olanların işçilerin arasında birbiriyle irtibatı kay-

betmeden dolaşması gibi kararlar alındı. Durumu böyle değerlendiren ve eylemin sağlıklı gelişmesi için sorumluluk duyan işçiler arasında motorcu Nail Türkmen, motorcu Fikret, Muzaffer Sürücü, o dönemde çalışmaları devam eden Gelik kuyu'da çalışanların işyeri temsilcisi Mehmet Bilgin, "Tabanın Sesi"nden, Gelik işçisinin sevip saydığı Selim Yıldırım, Kadir Tuncer ve diğerleri bulunuyordu. Aynı zamanda eylem boyunca geceli gündüzlü bu grubun yanında bulunan yerel İnanış Gazetesi muhabiri Sadık da oradaydı.

Gece 03'e doğru yağmur başladı. İşçiler meydanı hızla boşalttılar. Bazıları saçak altlarına girdi. Bazıları saha içinde bulunan, kapalı kahvehaneleri açtırdılar. Beton üstüne serilmiş gazete, tahta üzerinde, sandalyelerde uyumalar başladı.

Yağmura rağmen kimse işyeri sahasını terketmedi. Bunda Selim Yıldırım'ın sözlerinin etkisi olmuştu: "İşyerinden çıkarsanız, başınıza bir olay gelir, bir kavga çıkar. Yahut siz gidersiniz, birileri gelir kırar/döker. Ama suçlu siz olursunuz. Bu yüzden bulunduğumuz yeri korumak da bizim işimizdir."

13 Eylül sabah 08/16 vardiyası işçileri servis otobüsleriyle işyerlerinin önüne geldiğinde, bölgelerin çoğunun henüz eylemden haberi yoktu. Haber bütün havzaya ancak saat 11.00'e doğru yayıldı. Haberle birlikte eylem de havzanın bütününe yayıldı. İşyeri amirleri direnişin başlamasından sonra işçilerin yanına gelip, direnişten vazgeçilmesi için ikna etmeye çalışmışlardı. İkinci gün gene geldiler. İşçiler "1 milyon avans için direndiklerini" belirttiler. Artık Gelik bölümünün üç vardiyası da alandaydı. Acıkanlar çevre esnafından karnını doyuruyor, parası olmayanlar veresiye yiyordu. Servis araçları çalışmıyordu.

Saat 13.00 ile 20.00 arasında derin bir sessizlik yaşandı. İşçiler meydandaydı. Ama bundan sonra ne yapılacağı hakkında, sendika yönetiminin açıkladığı bir plan, bir program yoktu. Direnişin

kimin kontrolünde olduğu da belli değildi. Bu durum deneyimli işçileri endişelendiriyordu. Çünkü maden işçisini eyleme çıkarmak zor, tekrar ocağa sokmak daha da zordu. Somut bir sonuç elde edilmeden eyleme son verilmek istenirse, işçiyi ocağa kim, nasıl ikna ederek sokacaktı...Böyle bir durumda işçi öfkelenir, kırıp/dökme başlarsa, bunu kim, nasıl durduracaktı...Böyle bir gelişme yaşanırsa, sendikacılar tuzunu kuru tutar; suçu "işçiyi kışkırtanların" üzerine atar; devlet de muhalif işçileri, işçinin içinden ayıklardı. Zaten eylemin Gelik'te başlatılması karşısında duyulan endişelerin kaynağında da, başıbozukluğun bu tür ihtimallere açtığı kapılar vardı.

Gece saat 23.00'e doğru temsilcilik binasında bir hareketlenme başladı. Ortalık karanlıktı ve kalabalığın arasından bir kaç kişi bağırıyordu:

"Haydi arkadaşlar 24/08 vardiyası olarak ocağa girelim. Bu direniş bitti. Adamlar avansı vermeyecekler. Zaten öteki bölgelerde 16/24 vardiyası ocağa girmiş".

Kalabalıktan homurtular yükselmeye başladı. İşçinin biri bağırdı:

"Ne diyon lan!.. Ben şimdi Karadon'la konuştum. Kuyu çalışmıyo, kimse ocağa girmiyo.." Başka bir işçi: "Madem hiç bi hak almadan bu işi bitirecektik, neden direndik?".. Diğer bir işçi: "İlk gün sendikacılar geldi: Bu adamlar şimdi nerde? Neden ortalıktan kayboldular?.." Başka bir işçi, başka bir işçi, başka bir işçi....O gece sabaha kadar sinirlenmiş işçiler, sordular, sordular, cevap verdiler, cevap aradılar...

14 Eylül sabahı Gelik'te yağmur ince ince çiseliyordu. Şemsi Denizer, Selahattin Ataman ve diğer Genel Merkez yöneticileri toplanma alanına girdiler. Havaya işçilerin öfkesi sinmişti. Selahattin Ataman, alanın bir kenarında duran deneyimli bir kaç işçinin yanında durdu. "Direniş artık her yerde bitti" dedi. "İhtarımız ba-

şarıya ulaştı. Ama işin tadı da kaçıyor. İşçileri ocağa inmeye siz de ikna edin. Başkana yardımcı olun.". İşçiler cevap verdi: "İşçilere ocağa girmeyin diyc biz mi söyledik ki; şimdi gidip, 'Hadi ocağa girelim' diyeceğiz?" Selahattin Ataman bozuldu. Ama Başkanın karizmasından emindi: "Şimdi" dedi, "Başkan işçiyi ikna eder. Sizin yaptığınız da yanınıza kar kalır." İşçiler, "İnşallah" dediler, "ama o iş biraz zor."

Direnişin ilk günü akşamından sonra etrafta sendikacı göremeyen işçiler, Genel Başkanı görünce hemen etrafına doluşmuşlardı. Denizer konuşmak için yüksekçe bir yere çıktı. Etrafını saran işçilerin arasından başı ve omuzları görünüyordu. Çiseleyen yağmurdan korunmak için açtığı şemsiyesini elinde tutuyordu. "Amacımıza ulaştık" diye başladı. "Ama ocaklar işçinin ekmek kapısıdır. Ocakları yalnız bırakmamak lazım." Konuşmasını "Haydi arkadaşlar ocağa!..." diye tamamladı. Meydan sessizleşmişti. Şemsi Denizer'in etrafındaki işçiler birden dağıldılar. Şemsi Denizer orta yerde kalakalmıştı.

İşçi ne "olur" demişti, ne "olmaz". Ocağa girmeye niyeti yoktu. Genel Başkan'ı dinlemiş ve söylediklerini beğenmemişti. Direnişini az önce nasıl sürdürüyorsa, gene öyle sürdürmekteydi. Gelik'te başlayan direniş bütün havzaya yayılmış, disiplinli biçimde üçüncü gününü doldurmak üzereydi. Aynı iş yerinde çalışmalarına rağmen, 2 000'e yakın işçi, 3 vardiya halinde ilk defa böyle birlikte oluyorlardı. Direnişin ilk günü herkesin birbirine karşı duyduğu kuşkular dağılmış; yerini güvene bırakmıştı. İşçi kendi gücünü hissetmeye başlamıştı. Genel Başkan ise, hala üç gün önceki işçilere konuştuğunu düşünüyordu.

Sendikacılar tedirgindi. İşçiyi ocağa sokmak için çabalıyorlardı. Ama kimse işçiyi tekrar "ocağa girin" diye zorlamaya cesaret edemiyordu. Gece fısıltı telgrafları çalışmaya başladı. "Kozlu ocağa girdi."..."Üzülmez ocağa girdi"....Fısıltıların kaynağı meçhul

değildi. Sendikacılar işin giderek denetimden çıktığını görüyor; gördükçe daha çok telaşlanıyorlardı. Hangi bölgeye gittilerse, "öbür bölgeler ocağa girdi" diyerek, işçiyi kendiliğinden ocağa girmesi için ikna etmeye çalışıyorlardı. Ama bir yandan telefonlar da çalışıyordu. İşçiler birbirleriyle ilgili haberleri sendikacılardan almak yerine, tanıdıklarından, güvendiklerinden almayı tercih ediyorlardı. Ama bu işin böyle devam edip gitmeyeceğini işçiler de farketmişlerdi. Sendikacılar ocağa girilmesini istiyor diye değil; direnişin bir hedefi, bir planı olmadığı için, "lanet" okuyarak, direnişi sona erdirme eğilimine giriyorlardı.

14 Eylül sabahı, Merkez Atölyesinin işbaşı yaptığı haberi, sağlam yerden geldi. Bölgeler ikna olmuştu. Yalnız Karadon Şubesine bağlı, Karadon, Kilimli, Gelik bölümleri en sona kaldılar.

Sendikacılar kendi inandırıcılıklarının sıfıra indiği noktada, bilinen; ama etkili bir yola başvurdular. 12 Eylül öncesinin, değişik sol/sosyalist/devrimci akımları içinde yeralmış; ama "yerçekimi kanununa uyarak" sendikacılara yanaşmış sol ünvanlıları piyasaya sürdüler. Bilindiği gibi "yerçekimi kanunu" iki türlüdür. Birincisi Newton'un elma hikayesinde olduğu gibidir. Dalından kopan elma yere düşer. İkincisi ise koltuk, makam, arpalık anlamındaki yerdir. İddialarına artık kendisi de inanmayan kişiler, bu tür yerlerin çekimine dayanamazlar.

Sendikacılar hangi işyerine gidip, işçiyi ocağa girmeye ikna etmek istedilerse, ya yanlarında solcu eskilerini taşıdılar; ya da gittikleri yerde tanıdıkları bildikleri solcuları seferber etmeye çalıştılar. Pek çoğunu ettiler de...

Sonunda Karadon, Gelik, Kilimli işçisi ikna oldukları için değil; direnişi kendi başlarına neden ve nereye kadar götürecekleri meçhul hale gelince, efendice ocaklarına girdiler.

BÜYÜK GREVİN İLK GÜNLERİ

30 Kasım 1990. Zonguldak ve grev. Bu iki müthiş kelime yanyana geldi.

Saat 17'ye yaklaşırken, işçiler GMİS Genel Merkezi önünde toplanmaya başladılar. Saatler ilerledi. Hava iyiden iyiye karardı. Kalabalık artmaya devam etti. GMİS Genel Başkanı Şemsi Denizer, Genel Merkezin sonradan ünlü olacak balkon konuşmalarının ilkini yaptı: Havanın karardığını, herkesin evine gidip oturmasını, heyecanlanmamasını istedi. İşçiler sendikanın önünden ayrıldılar; ama evlerine gitmediler. Zonguldak caddelerine dağıldılar ve sanki zaferle bitmiş bir milli maç sonrası gibi, bir şenlik havasında ve büyük, şekilsiz bir grup halinde dolaşmaya devam ettiler. Sanki bir kaç gün sonra grevin kazanacağı müthiş yoğunluğun öncesini, nebula halini yaşamaktaydılar. Nebula, Sendikanın önünden başladığı yörüngesini, hükümet önü, köprü üstü, Madenci Anıtı, güzergahını izleyerek, tekrar geldikleri sendika önünde tamamlıyordu. Bu yörünge 3-4 defa dolaşıldı.

Yürüyüş coşkuluydu. Ama aynı zamanda, disiplinsiz, dağınık, başıbozuktu. Deneyimli işçiler saf oluşturdular, yürüyüşe şekil vermeye başladılar. Bu daha sonraki günler için, ilk akşamdan yapılan bir müdahaleydi. Şemsi Denizer de müdahalesini yapmakta gecikmedi. Balkona tekrar çıktı: "Hava karardı arkadaşlar. Vakit geç oldu. Evinize gidin, oturun. Bundan sonra gerekeni biz yaparız" dedi. İşçiler bağırdı: "Başkan gidiyoruz ama, yarın sabah gene buradayız."

Grevin ikinci günü Merkez Servislere bağlı işçiler Merkez Atölyesine yakın arka caddede toplandılar ve çarşı içine doğru yürüyüşe geçtiler. Kortej düzenli ve disiplinliydi. Yürüyüş kolu Zonguldak içinde ilerledikçe, diğer bölgelerden gelen işçiler de kortejde yerlerini alıyordu. Kolun başında Merkez Servislerinden ve di-

ğer bölgelerden 1988 TİS ve 1989 delege seçimleri döneminde öne çıkan öncü işçiler yeralıyordu: Murat Aksoy, Ahmet Öztürk, Mehmet Beyazyüz, Cevat Güntepe, Engin Çöl, Ziya Topaloğlu ve diğerleri.

Polis, kortej Madenci Anıtı'na yaklaşıncaya kadar, işçilere "yolu kapatmayın" uyarısı yapıyor, işçiler de trafiğe yol veriyorlardı. Madenci Anıtı'na gelindiğinde yol gene kapanmıştı. Polis uyarısını tekrarladı. Ama kortejin başındaki işçiler buna uymak yerine, geriye doğru seslendiler: "Dağılmadan, aynı şekilde caddenin ortasından yürüyün." Polisin sürekli uyarılarına rağmen işçiler yolu açmadı. Bu andan grevin bitimine kadar, Zonguldak caddelerinde yürüyen işçilere polis müdahalede bulunmadı, caddeyi açmaları uyarısı yapmadı.

BÖLGELERDEN ZONGULDAK'A YÜRÜYÜŞ

Grevin ikinci gününden itibaren Kozlu, Üzülmez bölgeleri, şube yöneticilerinin öncülüğünde şehir merkezine doğru, düzenli kortejler halinde yürümeye başladılar. Karadon bölgesi işçileri ise, grevin ilk günü, şube yöneticileri olmaksızın, yürüyüşe geçtiler. Kilimli işçilerinin önünde Adnan Ağca, Fahri Öztürk, Erdoğan Uyar, Hilmi Akçan ve diğerleri yürüyordu; Karadon işçilerinin başında Hasan Aslan, Necdet Çimen, Celal Bakioğlu, Recep Adıgüzel; Gelik işçilerinin başında Ramazan Sarıbaş, Selim Yıldırım, Ramis Kabalak ve diğerleri...

Grevin daha sonraki günlerinde Karadon Şube yöneticileri, yürüyüş kolunun başına geçmeye ikna edildiler ve bölge şehir merkezine doğru düzenli yürüyüşlerini sürdürdü.

MADEN İŞÇİSİ GÖZÜYLE BUGÜNLERE NASIL GELİNDİ

Aşağıdaki metin, 1 Aralık 1990'da; yani, grevin ikinci günü yazıldı, basına, siyasi partilere, demokratik kitle örgütlerine ve TBMM'ye gönderildi. Ancak grev bittikten sonra 1991 Şubat ayı içinde Zonguldak mahalli basınından Uyanış gazetesinde, ortadaki karşılıklı iki sayfada yayınlandı.

Çok değişik açılardan yaklaşmak için, çok eskiye gitmeliyiz.

Neyin, nasıl, ne zaman olduğunu daha farklı biçimde ortaya koymak zorundayız. Eğer, bunları geniş olarak elealmaz isek, dünyanın içinde bulunduğu böylesi bir ortamda, nereye varacağımıza, nereye gideceğimize çözüm önerilerimizi tartışmadan varamayız. Yoksa hep kısır bir döngüde döner dururuz.

Grevin şu ana kadar en büyük karı; oluşan topluluklar ve dayanışmalardır. Geçmişten korkan, ürken insanların, gayet soğukkanlı olarak elele meydanları doldurmasıdır. Bu yüzden, geçmişe ve günümüze bakmak zorundayız.

Sendikacısıyla, politikacısıyla, meslek örgütüyle, köylüsüyle, esnafıyla, hatta üretim biçimine göre sanayicisiyle; bu hepimizin ortak sorunudur. Sorun, sadece Zonguldak'ı değil; tüm ülkeyi ilgilendiriyor. Çünkü, ekonominin bugünkü halinden salt işçiler değil; köylüler, memurlar, esnaflar, tüccarlar, sanayiciler dahil herkes rahatsızdır. Bu konuyu, bu kadar genişletmeden Zonguldak'ın, dününün ve bugününün panoromasını daha farklı bir biçimde çıkartmaya çalışılmalı.

-% 75 hurda araç/gereç, 15 yıldır yapılmayan hazırlık

- Eski ayak çalışmalarında malzeme nakli, çok işçi ile ve uzun sürede yapılıyor.

- Eski ayaklarda basınç sürekli yüksek olduğundan, malzeme, demir ve ağaç olmak üzere fazla kullanılmak durumunda.

- Varolan ayaklar tükenmek üzere ve verimsiz. Kalanlar, grev nedeniyle zaten kapanıyor.

- Varolan ayaklar ve kömür üretim biçimiyle, üretim içinde olan işçi sayısı fazla. Kazmacı, tabancı, taramacı, domuzdamcı, yol marangozu. lağımcılık dışında istihdam verimli olmuyor.

- Kozlu ve Gelik'te ileriye dönük yeni kuyular açılıyor.

- 2 yıl önce Zonguldak'a grev hakkı verildi.

- 12 Eylül sonrası Özal ordu komuta kademesine verdiği bir birifingde "Zonguldak maden ocaklarında çalışan işçilere grev hakkı verilmeli ve kullandırılmalı" dedi.

- İshak Alaton "İşçi köyünde otursun, maaşını verelim." dedi ve grev başladı. Grev ertelenmedi.

- Bütün bunlar doğrudur; ama önce işçilerin hakkı verilmeli. Her zaman olduğu gibi yine fatura işçiye çıkartılmamalı.

Elimizdeki verilere göre ilk kömür üretimi yüzeyden, açık işletme olarak ve yüzeye yakın yerlerden yapılmış. Yani en kolay yerlerdeki kömür alınmaya başlanmış. Bu dönem, madenlerin devletleştirilmesine kadar devam ediyor. İşte talan ve tahrip bu dönemde başlıyor.

Maden çıkarmak, o zamanın ilkel koşullarına göre, bugünkü kadar zor değildi. Çünkü o zamanlar Zonguldak'ın neresine kazma vursanız, kömür çıkıyordu.

Kömüre daha çok ihtiyaç duyuldukça, yüzeyden aşağılara iniliyordu.

Parayı veren kumpanya sahibi, araziyi tapudan üzerine tescil ettiriyor ve araziye sahip oluyordu. Bunlar az işçi ile çok üretim yapıyor, çok da kazanıyorlardı. Çünkü emek ucuzdu. Malzeme sarfiyatları bir masraf tutmuyordu. Satın aldıkları bölgenin ağaçlarını, malzeme olarak kullanıyorlardı.

Son dönemlerde, Fransızlar'ın madenlerde ileriye dönük çalışmalarıyla, yani o günün koşullarında, makinalaşma ile talan da-

ha da çoğaldı. + Kodlarından - kodlarına üretime girilmeyc başlandı. Devletleştiği dönemler, uzun süre bu hazırlıklardan istifade edildi. Tekrar hazırlığa girildi. Fakat hazırlık çalışmaları kısa sürüyordu. Çünkü mükellefiyet döneminde, dünyanın içinde bulunduğu savaş koşullarında, kömüre çok ihtiyaç vardı.

Mükellefiyette işçinin çektiği acı ve işkenceleri burada kelimelerle anlatmama olanak yok. Çünkü sayfalar yetmez.

Mükellefiyet bittikten sonra hazırlık çalışmaları tekrar başlıyor ve bu 1970'li yılların ortalarına kadar süreli olarak devam ediyor.

Bugünkü araç/gereçlerle hazırlık için, daha derin kodlara inilemiyor. Şu anda bulunan kodlar ise -250, -300'e kadar %75 eskiden çalıştırılmış üretim damarları ve eski ayaklar. Yani şu anda hep eski ayaklara çalışılıyor. Özellikle Karadon bölgesini örnek almak gerekirse, bir kazmacı Gelik'te, ayağa kadar 1 saat yürüyor. Dönüş için de 1.5 saat yürümek zorunda kalıyor. Yeni üretim ayakları yok. Zaten var olan biçimi ile, bu kodlarda yeni hazırlıklar da yapılması gereksiz. 15 yıldır işleyen damarlarda kömürün alınması, maliyeti arttırıyor ve geriye baktığımızda, bu işin temellerinin 15 yıl önce atıldığını görüyoruz.

Burada vereceğim örnekler bir istatistikten alınmış değildir. Çünkü, bugünkü TTK istatistiklerinin neye göre tesbit edildiğini açıklamaya çalışacağım. Bu tesbitleri, yaşayarak, gezerek, konuşarak, çalışarak gördüm ve yıllarca dünya görüşümden dolayı sürgün olduğumdan, değişik bölgeleri de görme olanağını buldum ve hepsi gerçek olaylardır. Bu konuda tereddütleri olan varsa, üretimin direkt içinde bulunan insanlarla konuşsunlar.

Kumpanya sahipleri, yüzeyi ve yüzeye yakın olan yerleri hiç masrafsız, hem de ormanları da keserek talan ettiler ve hatta tahrip ettiler.

Fransızlar, kısa hazırlıklarla anayolları sürerek, tavanlardan

göçertme usülü kömür aldılar. Bunları o dönemden kalan eski ayakları sürerken görüyoruz. Bunlar taşa toprağa karışmış kömürlerdi. Zor, masraflı kömürleri almaya gerek görmedikleri için, küçükdamarlara girmiyorlar ve bırakıyorlardı. Bizler,yakın zamana kadar bunları almaya çalıştık. Bu hem riskli, hem de maliyeti çok olan işlerdi. Bakir damar olmadığından, daha çok tahkimat kullanmak durumundaydık. Yoksa, devamlı göçük, arın patlaması, birikmiş grizo veya zehirli gazlarla her an karşı karşıya kalıyorduk. Çünkü Fransızlar döneminde nerelerin işlendiğine dair, elde çok geniş topoğraf haritaları yoktu. Gerçi anayollar belli oluyordu; ama bacalar, başyukarılar hemen hemen belli olmuyordu.

Göçürtme işlemi, madencilik için, bir talandır ve en tehlikeli olaydır. Bu zaman zaman şimdiye kadar az da olsa yapılıyordu.

GÖÇERTME NASIL YAPILIYOR?

Tavanda varolan kömüre 1 metre çapında bir delik açtınız mı, iş tamamdır. Kömür aşağıya kendiliğinden akar. Kömürün kalınlığına göre tonlarca kömür, patlayan barajın suları gibi aşağı akar. Yukarıdan gelen kömürün çapı ve yüksekliği arttıkça, akış hızlanır. Hızlandıkça tehlikenin boyutu artar. Artan tehlikeyi, bu konudaki uzman ustalar, şefler, nezaretçiler kendilerine göre yaptıkları hesap ve sezileriyle ölçer. Eğer, anayola bir daha girilmeyecekse, hiçbir önlem almadan geri çekilir. Sonuçta alınan kömürün tavanda kalan kısmı, taşa toprağa karışarak göçer, boşluk dolar. Bu üretime işçiler arasında göçertme, karatumba usulü denir. Ve bu işlemi, özellikle 50-70 yaş arası madenciler bilirler. Böylesi üretimde, malzeme ve işçilik yoktur ve bu tahriptir. Yani elma bahçesi kendinin olan kişi, meyvayı dalından toplarken özen gösterir, seneye verimini düşürmemek için dalları kollar. Hırsız ise, dal pürçek demez, aldığını acele ile sepete atarken, yarısı yere düşer ezilir. Çünkü kaça-

caktır. Acelesi vardır ve ağacı, meyvaları tahrip eder.

İşte, bizim doğal kaynağımız kömür, diğer doğal kaynaklarımıza reva görülen muameleden farklı olmayan bu talan biçimleriyle tahrip edildi. Hem de bir daha işlenemez derecede ve yakın zamana kadar bu böyle oldu.

Hiç hazırlık olmayan yerlerden kömür için, işçiler zorlandı. En kolay yerlerde çalışmak zorunda bırakıldı. Çünkü, hergün belirli miktarda kömürün çıkarılması zorunluluğu vardı.

NASIL?

Her bölgenin belli bir üretim planı vardır ve bu ihtiyacı kartiyeler karşılar. Eğer, kartiye belirlenen tonajdan fazla üretim yapmışsa bundan pay alır. Yani prim. Özellikle geçmiş yıllarda işçiler ve tüm çalışanlar aldıkları maaş tutarında prim alırlardı. Fakat her geçen gün, verimli olan ayakların azalması sonucu, sadece prevü tutturmak amacı ile çoğu zaman prim yoluna da başvurulmuştur.

Üretimle direkt bağı olan işçi, şu anda var olan işçinin %20'sidir. Çünkü geçmişte her zaman söylendiği gibi KİT'ler, iktidara gelen siyasi partilerin oy deposu haline getirme politikalarının sonucudur. Yeni sanayi kolları oluşturmaktansa, var olan iş yerlerine istihdam politikası sonucu böyle olmuştur.

Okulunu yeni bitiren mühendisler, 5-6 yıl buralarda kalıp, tam deneyim sahibi olduklarında, o günlerin koşullarında, daha yüksek ücretli olarak özel sektöre geçmişlerdir. Bu nedenle çoğu bölgeler, hiç deneyimi olmayan maden mühendislerinin, daha iyi kazanç ve daha iyi üretim elde etmek amacıyla, sırf acemiliklerinden, hesapları belli olmayan yanlış ayak ve taban sürümüne neden olmuşlardır. Çünkü, dışarıda kağıt üstünde, 1 cm'lik ilerletim çizgisi, ocakta milyonlara mal olmaktadır. Şu anda da maden mühendisleri, maden mühendisliğinden çok, işçi, bu hurda araçlarla nasıl daha çok üretimli olur, kaçmasın, çok çalışsın vs. sebeplerle işçi-mühendis ayrımı gibi bir takım sorumsuzca tutumlar içine itilmek isten-

mektedir. Özellikle her iki kesim karşı karşıya getirilmek isteniyor. Şurası unutulmamalıdır: TTK'nın şu anda elindeki mevcut araç-gereçlerle, işçilerden daha çok üretim beklemek, onları ölüme ve erken yaşlanmaya itmek demektir. Bütün bunlar, belirleyici unsurlar değildir. Biraz daha açalım.

Zonguldak'ın bir çok yerleşim yerlerindeki okullar, camiler, hatta mezarlık sınırları TTK malzemeleriyle yapılmıştır. Tümünde olmasa bile yarı yarıya TTK payı vardır.

Çok kısa bir zamana kadar, her iktidar döneminde, amir durumundaki kişiler, TTK işçisini, evlerinin yapımında, tarlalarında vs. hem de TTK malzemeleriyle beraber, özel işlerinde çalıştırmışlardır. Bütün bunlar, somut gerçeklerdir. O dönemler, kimse bunlara ses edemezdi. Çünkü yukarıdan aşağıya herkes tarafından biliniyordu.

Ocaklarda hiçbir zaman işçi sağlığı konularına önem verilmemiş. Bunları dile getiren işçilere "Sizin dediğiniz gibi, kitaplarda yazıldığı gibi çalışmaya kalkarsak, hiç kömür çıkaramayız. İşletme batar" deyip, fazla direten işçilere de, başka şeyler bahane edilerek, ceza yapan, küfreden iş amirleri konumundakiler, sırf işi kısa yoldan görmek için, tabana su vermeyenler, ocak içinde domuzdamcıya 300 metreden direk çektirenler, bir gün bu insanların aşırı yorgunluktan, dikkatlerinin dağılacağını, göçüğe sebep olacağını, göçük sonucu sakat kalan, ölen insanlara ödenecek tazminatı, ayağın kapanmasını, malzemelerin kaybını ve oradaki iş gücü kayıplarını hiç düşünmediler.

Seçimleri alan iktidarlar, seçimleri kazanamayan adaylarına bir yığın ihale işi verdiler. Herkes, kafasına göre ocaklarda kullanılmak üzere çürük direkleri getirirken, kimse "Sen ne yapıyorsun" demedi. Bunu yukarıdan aşağıya herkes biliyordu. Ses çıkaranlar ise tehdit edildi, sürüldü veya paylarını alıp sustular.

Ayaklarda herhangi bir aksilik sonucu ton tutmazsa pulcuya

avantasını verdin mi iş tamamdı. Pulcu tonajı kağıt üstünde tamam gösterirdi. Sırf pulcuya verilmek üzere, kazmacılara prim yazılır, aybaşında kazmacılardan bu paralar alınırdı. Bunu nezaretçiden mühendise kadar herkes biliyordu. Yeter ki kağıt üstünde, şu kadar araba görünsün, geri kalan önemli değildi. Nakliyat sorumlusuyla ters düşen kartiye, hiçbir zaman kolay kolay prevü tutturamazdı. İşler devamlı aksardı.

Her kartiyenin bir ilerleme standardı vardır. Havzanın çoğu yerinde bu 2 sarma boyudur. Yani 8 metre. Kazmacı vardiyasında bu sarmaları atmak zorundadır. 1 sarmadan kömürün kalınlığına göre 50 ile 150 ton arası kömür çıkar. Bugün TTK'da kullanılan araç gereçlerin %75'i hurda ve eskidir. 40 yıllık motorlar, motor tamircilerinin becerileriyle çalıştırılır ve ocak içi nakliyat bunlarla yapılır. Kazmacı sarmayı atarak ilerlemesini yapar. Fakat, oluktan aşağı itmezse, oluk tıkanırsa, motor çalışmazsa, araba sayısı yetersiz olursa, yollar kopmuşsa, tumba arızalı ise, yukarıya çıkan kuyu kafesi arıza yaparsa, bant arıza yaparsa, kazılan kömür dışarı çıkamaz. Bu işlemlerin, bir tanesinin aksaması, kömürün dışarı çıkmasını engeller. Tüm bunlara rağmen kazmacı, kömürü sökmeyedevam eder. Çünkü iki sarma boyu ilerlemeyi yapmak zorundadır. Bu yüzden ayakçılar, tüm işçilerden önce ocağa girerler, herkesten sonra çıkarlar. Ortalama 10 saat ocakta kalırlar. Eğer, gerekli olan ilerleme yapılmamışsa, kazmacı postabaşına, postabaşı ayak çavuşuna, ayakçavuşu şefe, şef kartiye mühendisine, kartiye mühendisi istihsal başmühendisine, istihsal başmühendisi müesseseye, orası da Genel Müdürlüğe hesap vermek zorundadır. Maden ocağında olmadı. yetmedi, yoktu, diye bir şey olamaz. Olacak, yetecek, yapılacaktır. Kimse kimseye çoğu nedenlerden itiraz edemez. Kömür kazılır. Sarma atılırken, yukarıda saydığım nedenlerle aşağıdan kömür çekilmez ise, gelen vardiyaya da hazırlık yapacaktır. Damların arkasındaki kömür orada kalır. Kaç defa söylendi "Bu kömürlere

yazık, kazmacıya sadece sarma atmak için, sadece ilerleme yapılıyor diye zorlamayın, bu doğal kaynaklar hepimizin" diye; ama nafile. Bu yüzden çoğu zamanlar, işçilerle yöneticiler arasında çok sürtüşmeler olmuştur. Aynı Fransızların topuk bırakması gibi, damların arkasına serilen kömür, işçi ayaktan çekildikten sonra göçükte kalır. Kazmacının canı pahasına çıkarttığı halde, sırf yanlış işletme anlayışı yüzünden kömür dışarı çıkartılamıyorsa, bunun sorumlusu işçiler değildir. Bunlara inanmayanlar varsa, "Olmaz böyle şey" diyenler varsa, köylere gidip, kazmacılarla, domuzdamcılarla konuşsunlar. Yalnız son 1-2 yıldır artık verimli ayaklar pek kalmadığından, bu olaylara pek sık raslanmıyor.

Maden işçisi, bütün bu olumsuzlukları dile getirmek isterken, dayakla, küfürle, cezayla, sürgünle karşılaşmıştır. Hatta zaman zaman toplu başkaldırıya geçmiştir. Bunun somut örneklerinden birisi 1965-68 olaylarıdır. Burada asıl başkaldırış yöneticileredir ve bu olaylardan sonra yöneticiler maden işçilerine az da olsa insan gibi davranmaya başlamışlardır. Burada çalışan kesim, bilinçli veya bilinçsiz, birbirine kırdırılmak istenmiştir.

Maden işçilerinin çok azı yurtlarda yatmaktadır. 5 yıl öncesine baktığımızda, çalışan kesimin yarısı yurtta yatarken, bugün günü birlik olarak, Yenice, Bartın, Çaycuma, Devrek, Beycuma'dan, kendi tuttukları özel vasıtalarla gelip gitmektedirler. Günü birlik gelip giden işçiler, günün 15 saate yakın bir zamanını iş ve yolda gelip gitmekte harcarlar.

Yönetici kesime "Hep kazma kürek yerine, bizim ocaklarımız niye Almanya gibi olmuyor" diyen işçilerimize "Bizim ocaklarımız oraya benzemez. Burada makinalaşma olmaz. Sadece bu şekilde çalışmak zorundayız. O yüzden bizim kömürümüz daha pahalıya geliyor. Biraz da siz kaytarıyorsunuz. Çalışmayı hızlandırırsanız, daha çok kömür çıkartılır." deniliyor. İşte bu düşünce ve inanç, bugün bile teknik eleman statüsünde bulunanlar tarafından söylen-

mektedir. Sadece bedensel çalışmaya umut bağlayanlar, dünyada teknolojik bir devrim yaşandığını, Türkiye'nin de dünyanın bir parçası olduğunu galiba unutuyorlar. Tartışmalarda, "bizim damarlarımızda teknoloji olmaz. İşte Gelik pilot ayak örneği" diye, bir zamanlar Gelik'te kullanılması düşünülen sistemin göçükte kaldığını unutuyorlar. Söylendi, yazıldı, konuşuldu. Makinalaşma diye kopyacılık olmaz. Diyalektikte uygunluk yasası vardır. O modeller, birazcık tadilat veya değiştirmeyle kullanılabilirdi; ama ülkemizde, teknik eleman, istihdam sorunu vardı. Zonguldak'a uygun teknoloji eğer, teknik elemanların, doğru istihdam politikaları lehine olsaydı, bugün belki Zonguldak'a özgü, teknolojik gelişmeler sağlanabilirdi.

10 yıldır, emekli olan işçinin yerine işçi alınmıyor. Hazırlık zaten yok. Kilimli, Çaydamar ve başka bazı ocaklar, verimsizlik nedeniyle kapatıldı. Ne yazık ki, yukarıda belirttiğim nedenlerden ötürü verimli ayaklar bitmişti.

160 yıldır dışarıya çıkartılan kömürün, yanlış işletmecilik ve üretim anlayışı yüzünden, en az 10 misli kömür, ocaklarda taşa toprağa karışmıştır. Bunların alınması olanaksızdır. 1 ton kömür için, geçmişte yapılan 20 tonluk kömür maliyetinde harcama yapılması gerekir. Zonguldak'ın derinlerinde 160 yıldır çıkarılan kömürün çok üstünde kömür rezervleri mevcuttur; ama bunun için daha derin kodlara inmek gerekir.

Kozlu'da Polonyalılar'a yaptırılan büyük kuyu ile Gelik'te yapımı sürdürülen büyük kuyunun hazırlığı uzun vadeli bir planlamayı hedeflemektedir. Daha derin kodlarda, daha zengin damarlar olduğu tesbit edildiğinden, milyarlarca liralık ilk hazırlık olan kuyularla başlatılmıştır. Eğer, niyet var olan kömürden tamamen vazgeçmek olsaydı ve Zonguldak'ı gözden çıkarmak veya buranın kömürüne ihtiyacım yok, dışardan getirirsem daha karlı olurum düşüncesi uzun vadeli olsaydı, bu kuyular vurulmazdı.

Evet, %75 hurda araç/gereç ve tahribata uğramış ayaklarda çıkartılan kömür, kullanılan malzeme ve işçilik açısından maliyeti çok arttırır; ama suçlusu maden işçisi değil. Maden işçisi çalıştı. Hem de esir gibi, köle gibi çalıştırıldı.

Üretilen kömürün, bir devlet politikası olarak maliyetinin altına, başkalarının sübvansiyonu için satıldığı yerlerden bazıları:

örnek: yıl 1979,
Ticari maliyet: 5.031.09 TL
Satış fiyatı 1.789.41 TL.
(Kaynak: TTK 1980 İstatistik Yıllığı)
Devlet Demir Yolları
Karabük Demir-Çelik
Ereğli Demir-Çelik
Tekel Fabrikaları
Elektrik santralleri
Gazhaneler
Çatalağzı TEK
Devlet Deniz Yolları
Çimento Sanayii
Şeker Fabrikaları
Sümerbank Müessesesi
Makina-Kimya
Milli Savunma
Etibank
Çaykur
İskenderun Demir-Çelik

Sübvansiyon amacıyla, ticari maliyetinin çok altında kömür satılan bu işletmeler, kendi ürettikleri malları TTK'ya, piyasa fiyatı üzerinden satmışlardır. Şimdi bunlardan sadece birini, Ereğli De-

mir-Çelik'i ele aldığımızda şunu görürüz: 1978 yılında, milyarlarca lira kara geçip, kardan da işçisine pay verdiği halde, o zamandan bu yana hep zararda olan TTK aynı yıl, yine eskilerde olduğu gibi, milyarlarca lira zararla bilançosunu kapattı. Bu bir örnektir. Burada KİT'lerin kuruluş amacı ne idi? %50.5 devletin, %49.5 özel sektörün olan kuruluşlar, ne amaçla kurulmuştur? Bunları ayrıntılarıyla bugünün koşullarında, burada belirtmeme gerek yoktur kanısındayım. Çünkü, çok tartışıldı ve tartışılıyor da. Yalnız önemle şunu yine belirtmek zorundayım. Bu işletmelerle daha bir yere gidilmez. Ancak yeniden yapılanma koşulu ile düzelir. Kesinlikle fatura, köle gibi çalıştırılan işçiye çıkarılmadan, yeniden yapılanma sağlanmalıdır. Bunun için yatırım, daha çok yatırım yapmak gereklidir. Özel veya ülkeler arası dış borçlanma ve yabancı sermaye bu kaynakların başlıcalarıdır. Bunların faturasını TTK işletmesi değil; tüm işletmeler ortak olarak ödemeli. 50 yıldır ürettiği kömüre amortisman payını koyup, bunu tekrar araç/gereci yenilemek için, geri alamıyorsan, fatura sadece çalışana çıkarılamaz.

Can güvenliğine, işçi sağlığına önem vermeyip; sonunda milyarlarca tazminat bedeli ödüyorsan;

Politik oy deposu gözüyle, işçi alımı yapıp, sonra da çalışan işçi sayısı çok diye, çalışanlar cezalandırılamaz.

Sigorta primlerini, kıdem tazminatlarını zamanında ödemeyip, sonradan faiziyle ödüyorsan,

Fabrikalara sattığın kömürlerin parasını zamanında tahsil edemiyorsan, sorumlusu çalışanlar değildir. KİT'ler her açıdan arpalık gibi kullanıldıysa, suçlusu işçi değildir.

Şimdi nasıl olması gerektiğini bırakalım. Önümüzde somut durum var. Artık olanlar oldu. Bir defa bugünlere gelindi. Bundan sonra ocaklara girilse bile, kapanan ayaklar kolay kolay açılmaz. Sürekli insan gücüne dayalı bedensel çalışmayla da bu şekilde istenilen prevü tutturulamaz. Tutturulsa bile, kısa sürelidir. Bu yüzden

daha derinlere inmek için teknoloji gerek. Bunlar için de teknik eleman ve kalifiye sıra işçisi istihdamı sorunu var.

Dünya bilimsel/teknolojik devrim çağını yaşıyor. Otomasyona geçilmeyen sanayii kolunda, hızlı gelişme olmuyor. Otomasyona geçildiğinde işsizlik çığ gibi büyüyor. Bu koşullarda işçi ücretleri düşük tutulursa, iç piyasaya yönelik üretim yapan firmalar, mallarını kime satacak? Tüm bunlar, dünyada her ülkenin kendi koşullarına göre sorun olmaktadır. Biz, Zonguldak'a dönelim.

Ocakları kapattırmayız, sattırmayız, hakkımızı alırız.

Evet, düz mantıkla her şeye rağmen sorunlarınıza ortağız, derdinize deva olacağız mantığıyla gelinir, yaklaşılırsa, böylesi bir işletmede, bunu nasıl yapacağınızı da mantıklı bir şekilde açıklamanız gerekir. Yoksa düz mantıkla işçi dalkavukluğu yapmakla bir yere varamayız. Grev, işçinin üretimden gelen gücüdür. Kesinlikle buna karşı çıkılamaz. Tersi de söylenemez. Bu hakkı kullanmak için, özellikle maden işçisi 1.5 asırdır bu günleri bekledi. Biraz da bunun coşkusu yaşanıyor. Sorun, yüksek veya az ücret sorunundan çok, bu doğal kaynaklar bir daha nasıl ve tahrip edilmeden iyi bir şekilde çıkarılır? Makinalaşma sonucu bu kadar işçi nerede istihdam edilir? Kısa vadede buna bir çözüm getirileceğini sanmıyorum; ama belirli bir süre sonra kriz tekrar önümüze çıkacaktır. Burada bir kaç hatırlatmaya geçmeden yapamayacağım. Grev hakkı var ve bu hak kullanılıyor. Hem de ertelenmeden. Özal giderse, gelenler ocakları bu haliyle ne yapacak? Açıklanmalı, tartışılmalı, insanlara anlatılmalıdır. Biraz olsun olayın heyecanından kendimizi sıyırmalıyız.

Kısa vadede olması gerekenler:

-TİS ve grev bittikten sonra;

erken emeklilik ve işsizlik tazminatı

6 saatlik, 4 vardiya sistemi

Başka iş kollarında, iş akdi tazminatı ödenerek istihdam.

BÜYÜK GREV VE ANKARA YÜRÜYÜŞÜ

Buraya kadar, madencinin büyük grevi ve Ankara yürüyüşü öncesinde, dışardan bakanların gözüne çarpmayan, sendika yönetiminden bağımsız geliştirilmiş işçi dinamiğinin temel çizgilerini ortaya koymaya çalıştık. Bu dinamiğin göze çarpmamasının bir nedeni de, başta Şemsi Denizer olmak üzere sendika yönetiminin, açıkça işçi iradesinin karşısına çıkmak yerine; bu iradenin önünde yürüyormuş gibi bir izlenimi verecek tarzda davranmasıdır. Zaten ihanet mevkiinde başka türlü yer tutulamaz. Basın da bilerek/bilmeyerek yönetici ekibe bu bakımdan önemli katkılarda bulunmuştur. Halbuki grevin öncesinde olduğu gibi, ilk gününde de, devam ettiği süre boyunca da, Ankara yürüyüşünde de sendika yönetimi bütün enerjisini işçinin insiyatifini frenlemek için kullanmıştır.

Greve ve yürüyüşe dair bazıları bağımsız ilerici gazeteciler tarafından; bazıları sendikacıların koltuğu altında yaşayan yazarlar tarafından kaleme alınmış çeşitli kitaplar yayınlandı. "Sendika yazarlarının" madencinin bu büyük eylemini, Zaloğlu Rüstem Destanı anlatır gibi, bir Şemsi Denizer destanına dönüştürdüğünü biliyoruz. Gazeteci kitapları ise, mesleğin ilgisi çoğu zaman güncel ve popüler olana yöneldiği için belirli bir dışardan bakışa sahip olmuştur. Yazarların "içeriye nüfuz etmesini" engelleyen çok önemli bir faktör de, birikim konusudur. Bu büyüklük ve kapsamda bir işçi eyleminin derinlemesine kavranması, teorik bilginin ve gözlem yeteneğinin yanı sıra, büyük işçi eylemleriyle sık sık karşılaşmış olmayı da gerektirir. Ne yazık ki, 12 Eylül sonrasında 1989 bahar eylemlerine kadar geniş güçlerin katıldığı işçi eylemleri gündeme gelmemişti. Genç kuşaklar büyük işçi eylemlerini yıllarca sadece kitap, anı ve filmlerden öğrendiler. Dolayısıyla belirli sınırlara sahip olmasına rağmen, anılan çalışmalara emek verenlere teşekkür borcumuz var. Kendimiz de içinde, Türkiye işçi sınıfına, emekçile-

rc, ilerici aydınlara ve ilerici gençliğe asıl borcumuz ise, madencinin bu büyük eyleminin gerçek tarihini ortaya koymaktır. Okuyucu bu kitapta böyle bir bölümle karşılaşmayı haklı olarak bekliyor olabilir. Ama bu grevin tarihini anlatmak hem başlı başına bir çalışma konusudur; hem de bir ekip işidir. Başka bir deyişle bir kişinin çalışması olarak değil; kollektif bir emeğin ürünü olarak böyle bir çalışma okuyucunun önüne getirilecektir.

Böyle bir çalışmaya neden çok ihtiyaç olduğunu, bir "sendika yazarı"nın, Şemsi Denizer'in SHP'den aday olduğu 20 Ekim 1991 seçimlerinde milletvekili seçilememesi üzerine yaptığı değerlendirmeyi aktararak somutlaştırayım:

"Denizer'in seçilememesinin önemli nedenlerinden birisi de, başta maden işçileri olmak üzere Zonguldak halkının O'nu sendikacı olarak görmek istemesidir. Bu sözleşmede Körfez Krizi'ne takıldıklarını ve haklarının hepsini alamadıklarını belirten maden işçileri, O'nun bir dönem daha sendikanın başında kalmasını isterler. Yerinin doldurulabileceğine inanmazlar ve kendi çıkarlarını düşünerek oy vermezler. Oysa Denizer, sendikacılıktan kopacak olsa ve sadece kendini düşünseydi sosyal demokrat bir partiden değil DYP'den aday olur, milletvekilliğini garantiye alırdı. Seçmen, Meclisi halktan kopuk gördüğü için Denizer'in de kendilerinden kopacağını düşünmüş ve doğal olarak kendi geleceğini güvence altına almak istemiştir."(23)

Görüldüğü gibi, Zaloğlu Rüstem Destanı yazarları boş durmuyor. Patronun seçimlerde kaybetmesi bile madencinin sevgisiyle, O'na duydukları ihtiyaçla ve bu büyük simanın "yerinin doldurulamaz" oluşuyla izah ediliyor. Seçim kaybetmenin esas sebebinin bütün bunlara bağlı olarak "madencilerin kendi çıkarlarını düşünerek" bu büyük işçi önderine oy vermemeleri olduğunu da aynı paragraftan öğreniyoruz. Halbuki asıl sebep bu yağlı kelimelerle anlatılanlar değil; işçilerin Denizer'e güvensizliği; O'nun neyin ve

kimin hizmetinde olduğunu kavramış olmalarıdır.

Görüldüğü gibi, madencinin büyük grevinin ve yürüyüşünün gerçekte olup bitenden sadece farklı değil; gerçeğin tam aksine yorumları, gene işçinin parasıyla yazdırılmakta, basılıp dağıtılmaktadır.

VII
İŞÇİ KURULTAYI'NA DAR GELEN KASET

Aylardan Şubat'tı. Dışarda hava soğuktu. Ama GMİS Genel Merkezinin salonunda kısa bir süre, dışarıdaki soğuğu aratan, buz gibi bir hava esti.

Kalabalık, kürsüden edilen "Oturun yerinize lan. Anasını s.ktiklerim." sözlerini duymuş, ama şaşkınlık, algılamayı bir an için durdurmuştu Salona egemen olan sessizlik, başladığı gibi birden sona erdi. Kıyamet kopuyordu. Toplantı bir rezalete dönüşerek ve rezalete karşı tutum alamayanları da içererek salondan, binanın katlarına; oradan Zonguldak'a ve İstanbul'a, Ankara'ya doğru genişledi, genişledi. Yıllardan 1994'tü. Şubat'ın 6'sı.. Madencinin Büyük Grev ve Yürüyüşü'nün üzerinden 3 yıl; Kozlu'da 1992 yılı 3 Mart'ı, saat 20.03'da 263 işçiyi kavuran, boğan, toprağa gömen Grizu'nun üzerinden 11 ay geçmişti.

Kim kime, neden küfrediyordu? Bu soruların cevabını biraz gerilere giderek vermeye çalışalım.

ESKİ BAŞA YENİ ŞAPKA

"Büyük Madenci Grevi ve Ankara Yürüyüşü", sonuçları ne olursa olsun Şemsi Denizer'e müthiş bir tanınmışlık sağladı. Türk-İş Genel Başkanlığı'na Teksif Sendikası Genel Başkanlığından gelen Şevket Yılmaz ise iyice yıpranmıştı. Faaliyetine yeniden başlayan ve malvarlığını büyük ölçüde geri alan DİSK karşısında, Şevket Yılmaz'ın temsil ettiği Türk-İş'in rekabet şansı zayıflıyordu. Türk-İş'in 1992'deki Genel Kurulu'nda eski yönetimin karşısına

Bayram Meral'li, Şemsi Denizer'li, Enver Toçoğlu'lu "değişim grubu" çıktı. Genel Kurul'a davet edilen dönemin Başbakanı Süleyman Demirel, yaptığı konuşmayla; güya "parlemanter demokrasiden" sözediyordu ama genel kurulun sonucunu baştan ilan etti: "Aslolan baştır. Şapka eskiyince değiştirirsiniz; baş eskirse ne yapacaksınız?.."

Türk-İş'in kuruluşundan sonra Türkiye'nin yaşadığı, üç askeri darbede, bir başbakan ve iki bakan asılmış, bir Cumhurbaşkanı (Celal Bayar) ve Genel Kurmay Başkanı (Rüştü Erdelhun) idamla yargılanmış, bir başka Başbakan (S. Demirel) iki defa şapkasını alıp gitmişti. Ama Şevket Yılmaz kırk yılı aşan bu çalkantılı tarihi, hep sendika yöneticisi olarak yaşamıştı. Türk-İş'in şapkası olarak "eskidiği" ve artık Türk-İş'i de eskitmekte olduğu yüzüne karşı söylendi ve delegeler de bu "kararı" onayladılar. Genel Kurul'u nemli gözlerle terketti. Hala şık durduğunu düşündüğü Teksif Sendikası'nın başında kalmayı denedi. Ama ilk Teksif Genel Kurulu'nda, artık Teksif için de yıpranmış bir şapka olduğu karara bağlandı. Emekli oldu.

Bayram Meral'li Şemsi Denizer'li ekip Türk-İş yönetiminde bir değişimi temsil ediyorlardı. Daha Genel Kurul'da değişimin sınırları belli oldu. Enver Toçoğlu'nun yolsuzluk belgeleri, dönemin SHP'li Çalışma Bakanı tarafından genel kurula sunuldu. Şemsi Denizer ise GMİS Genel Kurul'unda "Sarıyer Villaları", "Sendikanın oteli", "sendikanın matbaası", "dayanışma paraları" gibi konularda ağır eleştirilerle karşılaşmıştı. Büyük Grev ve yürüyüşle Türkiye'nin en tanınmış sendikacısı olmasa; bu tür eleştiriler GMİS Genel Kurulu'nun ve Zonguldak yerel basınının ilgi alanından taşmayabilirdi. Ama olanlar olmuştu. Ne yapsa, elini hangi işe soksa, ülke basınının ilgisi üzerinden eksik olmuyordu.

Tekelci basının geleneksel işlerinden birisi sendika önderlerinin dosyalarını tutmaktır. Ne zaman işçilerin hak talepleri serma-

yeyi rahatsız etse; ne zaman geniş katılımlı bir grev gündeme gelse; ne zaman işçi sınıfını düşük zamlara, özelleştirmeye, taşeronlaştırmaya ikna etmek için bir kampanya başlatılsa; değişmez malzeme, kimi sendikacıların lüks düşkünlüğü, mal varlığı ve yolsuz işleri olur. Yolsuzluk dosyalarının bir diğer takipçisi ise hükümetlerdir. Dosyalar sümen altında bekletilir ve gerektiği anda yürürlüğe konur. Böylece hem ilgili sendikacılar hizaya getirilir ve hem de işçinin sendikasına en fazla ihtiyaç duyduğu dönemlerde, örgütüne ve yöneticilerine güveni yıpratılır.

Basının Enver Toçoğlu kampanyası yapması hiç gerekmedi. Çiller Toçoğlu'nun dosyalarını değerlendirdi ve onu "Truva atı" yaptı. "Değişimciler" Toçoğlu'nu dışlamayı denediler ama başaramadılar. Çiller daha sonraları, 1996'da DYF-İş'in sözleşmelerini koparark Türk-İş'i bölecek; Türk-İş'in Refahyol karşıtı cephede yeralmasına, Toçoğlu ve Sağlık-İş Başkanı Mustafa Başoğlu üzerinden cevap verecektir.

Basın kampanyaları ise esas itibariyle Bayram Meral'in olduğu söylenen evler, daireler, yazlıklar ile makam odasının yeniden kaç milyara döşendiği, yeni mersedesinin fiyatı gibi konularla; Şemsi Denizer üzerinde yoğunlaşıyordu. Bayram Meralli kampanyalar, kamuda çalışan 700 bine yakın işçinin, kademe kademe greve çıktıkları sözleşme döneminde yapıldı. Ama Şemsi Denizer için bir ihtiyaç anı beklenmiyor; sürekli gündemde tutuluyordu. Bazı gazetelerde "Jaguar Şemsi", "Sülük" gibi başlıklar hiç eksik olmuyordu. Sermaye basını sendikalara, işçi sınıfının eylemine düşmanlığını; sendikacıların verdiği; bazan da yalanlardan oluşan malzemenin arkasına saklıyor; kendisine işçi dostu görüntüsü vermeye çalışıyordu.

Şemsi Denizer kamuoyunda ve GMİS işçileri arasında etkili olan yıpratma kampanyalarına Zonguldak'tan bir cevap vermek istedi. Etkili bir gövde gösterisiyle, Türk-İş içindeki konumunu da

güçlendirecekti. Türk-İş'in 1993'te başlattığı, "İşçi Kurultayı" toplantılarından birini Zonguldak'a kaydırdı. 6 Şubat 1994 günü, İşçi Kurultay'ı GMİS salonunda 700 kişilik bir katılımla toplandı.

KURULTAY'DAN FESTİVALE

Köylere haber salınmıştı: "Muhakkak toplantıya gelin; yoksa ocakları kapatacaklar!.." Çoğunluğu köylerde oturan yeraltı işçisinin pek azı bu çağrıya uydu. SBP İl Yönetim Kurulu, Kamu Çalışanları Sendikaları Platformu davete icabet etmeyenlerden bazılarıydı. Belediye işçileri toplantıya ilgi gösterdiler. Ama onların derdi de Bayram Meral ve Şemsi Denizer'in şahsında Türk-İş'i protesto etmekti. Türk-İş, Başkanlar Kurulu başta olmak üzere, bütün yöneticileriyle, takım halinde salondaydı. 700 katılımcının 300'den fazlası işçi olmayan davetliydi.

Toplantı, önceden belirlenmiş gündemiyle başladı.

Haftalık GERÇEK Dergisi, Türk-İş'in kurultaylarına çok önem vermekteydi. Bir kamerayla, toplantıyı başından sonuna kaydediyordu.

Gündem gereğince söz Şemsi Denizer'e geldi. Konuşmasının sonuna doğru, Kozlu grizu faciasında hayatını kaybeden, bazılarının cesedi hala yeraltından çıkarılmamış 263 madencinin anaları, eşleri ve aileleri adına Divan'a bir önerge verildi. Böyle bir girişimin olacağı salondakiler tarafından da bekleniyor ve ailelerin talepleri destek görüyordu. Önergede şunlar söyleniyordu:

"İşçi Kurultayı Divan Başkanlığına,

Kozlu grizu katliamı üzerinden iki yıla yakın bir zaman geçti. Bu zaman süresince tamamen bir kenara itildik. Sorunlarımızla kimse ilgilenmiyor. Olayın olduğu günlerde, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve 1. DYP/SHP Hükümetinin bakanları Zonguldak'a gelerek bizlere 'Acılarınızı paylaşıyoruz. Merak etmeyin,

bütün yaralarınızı saracağız. Devlet sizin yanınızdadır.' demişlerdi. Hepsi lafta kaldı.

Bizler grizu katliamında ölen maden işçilerinin aileleri olarak Kurultay'a aşağıdaki taleplerimizi sunuyoruz.

TALEPLERİMİZ:

1- Devletin en üst düzeydeki yetkilileri bize 'Ölen maden işçilerinin yerine yakınlarını işe alacağız' sözünü verdiler. Bu söze rağmen hala büyük çoğunluğumuzun yakınları işe alınmadı. İşe alınmayan, madencilerin çocuklarının veya eşlerinin işe alınmalarını talep ediyoruz.

2- Durumumuz giderek kötüye gitmektedir. Toplam 260 kadın dul ve 950 çocuğumuz yetim kaldı. Açılan ceza ve iş davası 16 aydır devam ediyor. Olayda işverenin ihmal ve kusuru açık olarak ortada iken, grizu davası 'kaçınılmazlık' olarak bitirilmek isteniyor. Kaçınılmazlık kararını toplum vicdanı kabul etmeyecektir. Çocuklarımızın ve bizlerin geleceği için hakkımız olan tazminatların tam olarak bir an önce verilmesini talep ediyoruz.

3- 1.DYP/SHP Hükümetinin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Ersin Faralyalı bir emir ile TTK eski Genel Müdürü Özer Ölçer ve o zamanki yönetim kurulunu, grizu olayında kusurları yok diyerek yargılanmalarına izin vermemiştir. Bu tutumu kınıyoruz. Bu görevlilerin haklarında ceza davaları açılmış iken bu şekilde hareket etmeyi taraflı buluyoruz. Bu görevlilerin suçlu ya da suçsuz olduğuna mahkemeler karar verecektir. Bu nedenle TTK eski Genel Müdürü ve yönetim kurulu hakkındaki yargılanamaz emrinin kaldırılarak yargılanmalarına karar verilmesini talep ediyoruz.

4- Grizu olayından sonra Milli Eğitim Bakanlığı orta dereceli okullarda okuyan çocuklarımızın bütün masrafları devlet tarafından karşılanmak üzere okutulacağını bildirdi. Çocuklarımızı Zon-

guldak'tan çok uzak merkezlerdeki yatılı okullara yerleştirdi. Babalarını kaybeden çocukların psikolojik bir bunalımda iken bizlerden uzak yerlerde okumaları mümkün değildi. Ayrıca masraflarını da biz karşılamak zorunda kaldık. Çocuklarımızın ısrarlı istekleri üzerine tekrar yanlarınıza aldık.

Çocuklarımızı okutabilmemiz için devletin düzenli olarak her ay günün şartlarına uygun bir öğrenim yardımını ödemesini talep ediyoruz.

3 MART 1994 GÜNÜ MEYDANLARA ÇIKALIM!

Bu taleplerimizin yerine getirilmesi için uzun soluklu bir mücadelenin gerektiğinin bilincindeyiz. Biz şimdiye kadar Türk-İş'in kayıtsız kalma tutumunu terketmesini ve bu sorunumuza sahip çıkmasını istiyoruz. Haklarımızı kazanmamız ancak işçilerin emekçilerin bizlere omuz vermeleri ile mümkün olacaktır.

Üç Mart 1994 günü Kozlu Grizu katliamının ikinci yıldönümüdür. Bu yıldönümünde alanlara çıkmaya kararlıyız.

Bu temelde bu kurultayın 3 Mart 1994 günü için bir miting kararını kabul etmesini istiyoruz. Buradan mutlaka bu yönde bir karar çıkmalıdır.

Hepinize sevgi ve saygılarımızı sunuyoruz."

Önerge sahipleri, önergeyi Kurultay'a sunmak için söz hakkı da talep etmekteydiler.

Şemsi Denizer konuşmasını bitirdi ve önerge sahiplerinin, söz hakkı talebini reddetti. Kadınlar bu tutuma tepki gösterdiler. Bağırışmaya başladılar. Şemsi Denizer, konuşması bittikten sonra mikrofonun kapandığını sanarak,

"Oturun yerinize lan.."dedi, "Anasını s..tiklerim.." Salondaki ses düzeni bu sözleri aynı anda salonun dışına da taşıdı. Denizer, "ağzından çıkıp kulağına gelenin", ses düzenini dolaştığını anladı

ve mikrofonun önünden çekildi.

Bayram Meral yılların tecrübesiyle yaklaşan fırtınayı hissetti. Hemen kürsüye gelerek "Tabii ki " dedi, "Bağırıp çağırmak sizin hakkınızdır." Ama hava yumuşamadı.

GERÇEK kamerası çekmeye devam ediyordu.

Şemsi Denizer gündemin devamından vazgeçti. "Toplantımız sona ermiştir" açıklaması yaptı ve Türk-İş yönetimini beklemeden kürsüden ayrılarak salonun çıkış kapısına yöneldi. Kadınlar önünü kestiler: "Kocalarımızın katili hesap ver!..."

Denizer'in cevabı az önceki makamdandı: "...mına koduğumun orospuları!.." Ve kadınlar saldırdılar, Denizer'e vurmaya başladılar. Korumalar da kadınlara tekme/tokat girişti. Bu esnada emekli maden işçisi Kadir Tuncer, Denizer'e üç metre mesafeden fotoğraf çekmekteydi. Madenci eşlerine saldıranlara, fotoğraf makinasını da kullanarak cevap verdi. Sonradan yönetimden ayrılınca Şemsi Denizer'e karşı "sol muhalefet" yürütmeye niyetlenecek olan Eğitim Sekreteri Sabri Cebecik ve Kozlu Şube yöneticilerinden Fikret Tunç, başkanlarının bu zor anının fotoğraflanmasını engellemek için Kadir Tuncer'e doğru hamle etmişlerdi. Onun da kavgaya karıştığı esnada saldırıp, fotoğraf makinasını parçalamaya çalıştılar. Ve makinadaki değil ama, salondaki film tamamen koptu. Artık maden işçileriyle sendikacılar kavga ediyordu.

Güvenlik güçleri Türk-İş yöneticilerini çembere alarak salondan çıkardı. Aileler ve işçiler salondan çıkıp aşağıya, sokağa indiler.

GERÇEK kamerası çekmeye devam ediyordu.

İşçi Partisi üyeleri, başlarında İl Başkanları Niyazi Işık olduğu halde, ailelerin yanında yürüyor ve kendilerine "sonuna kadar sahip çıkacaklarını", derhal düzenledikleri basın toplantısında açıklıyorlardı.

Aynı gün, aileler adına Gülsüm Kaplangil imzasıyla yapılan açıklamada şunlar söyleniyordu.

"BOZGUNCU VE SALDIRGAN DENİZER'DİR!

Bizler Kozlu grizu faciasında eşlerini, oğullarını kaybeden insanlarız. İki yıldır, gerek katliamın hesabını sormak, gerekse haklarımızı almak için mücadele ediyoruz.

Bu mücadelemizde bizlere sahip çıkmaları için defalarca GMİS Genel Merkezine gittik, bizleri her defasında terslcdiler, sorunlarımızla ilgilenmediler.

Biz bu süreç içinde köy köy dolaşarak ölen madenci ailelerinin birliğini sağladık. Kendi gücümüze güvendik.

İşçi Partisi bu çalışmamızda bizimle omuz omuza birlikte oldu. Çalışmalarımıza destek verdi. Bizim aldığımız kararlar doğrultusunda hareket etti.

İşçi Kurultayıyla ilgili olarak, komisyonumuz toplanarak bir karar aldı. Sorunlarımız ve taleplerimizle ilgili bir tebliğ hazırlayarak kurultaya sunmaya karar verdik. Tebliğimizde şimdiye kadar Türk-İş'in sergilediği duyarsız tutumu terk ederek sorunlarımızla ilgilenmesini, mücadelemizde bizimle birlikte olmasını istedik.

Kurultayda söz hakkı isteğimiz reddedildi. Bizzat GMİS Genel Başkanı ve Türk-İş Genel Sekreteri Şemsi DENİZER bizlere küfür ve hakaretlerde bulundu.

Kurultayı bitirdiklerinde bizlere söz hakkı verilmemesini protesto ettik. Başta GMİS yöneticileri olmak üzere görevliler bizlere saldırdı. Saldırdıktan sonra bizleri emniyet güçleriyle karşı karşıya bıraktılar.

Başta İşçi Partisi İl Başkanı Niyazi Işık olmak üzere İşçi Partililer ve maden işçileri bizlere sahip çıkarak hiçbir zarar görmeden güvenlik içinde salondan ayrılmamazı sağladılar.

Denizer saldırıdan sonra bir basın toplantısı düzenleyerek: "Bir avuç bozguncuyu bozguna uğratarak gerekli dersi verdik" dedi. Bize kurultayda analarımız, bacılarımız diyordu. Konuşmak is-

tediğimiz için hem bize saldırdılar, hem de bozguncu ilan ettiler. Gerçek bozguncu kendileridir. Denizer kendi işçisinin içinc gircmediği gibi bundan sonra artık bizim köylerimize de giremez. Eğer bir parça yüreği varsa, bizimle TV'de tartışsın. Buyursun onu buradan davet ediyoruz.

Biz haklarımız için mücadeleye devam edeceğiz. Önümüze bir mücadele programı koyduk. Bu programımızı Zonguldak emekçilerine sunuyoruz.

1- 23 Şubat'ta bütün gücümüzle duruşmaya katılacağız. Sendikaları, kitle örgütlerini tek tek dolaşıp duruşmaya davet edeceğiz.

2- 3 Mart 1994, grizu faciasının ikinci yıldönümü. Bu yıldönümünde alanlardayız. Madencinin canını sudan ucuz görenlere gerekli cevabı vereceğiz.

3- 13 Mart'ta bir toplantı düzenleyeceğiz. Bu toplantıya bütün millet vekillerini, sendikacıları, siyasi partileri davet edeceğiz.

Gülsün Kaplangil"

KASET PEŞİNDE

Kurultay'ın resmi gündemi dışında gelişen olaylar, bir anda Zonguldak'ın her yanında duyuldu. Bazı işçiler, GERÇEK temsilcisinden, Kurultayın video kaydını istediler. "Biz Zonguldak için 25 adet istiyoruz."

Bir hafta/on gün sonra kasetler geldi. Ama tuhaf bir durum vardı. Kayıt, Şemsi Denizer'in konuşmasının sonunda bitiyordu. Küfür, kavga, gürültü... hiçbir şey yoktu. Kasetlerle birlikte İstanbul'a gelindi. GERÇEK'e gidildi. GERÇEK'in yöneticilerinden, daha sonra EVRENSEL ve EMEK gazetelerinde de yöneticilik yapan ve bugün EMEK Partisi Merkez Karar ve Yönetim Kurulu üyeliği görevinde bulunan İhsan Çaralan'ın maden işçilerine açık-

laması şöyleydi. "Olayın tamamı çekildi ama, kaset küçük gelince son kısım kasete sığmadı."

GMİS yönetimine hoş görünmek için yapılan bu sansürün, GERÇEK'i Zonguldak'ta çok zor durumda bırakacağı, ikna edici şekilde anlatıldıktan sonradır ki, kasetlerin sonunda oldukça uzun bir boşluğun olduğu "farkedildi" ve madenciler Zonguldak'a görüntülerin tamamını içeren kasetlerle döndüler.

İşçi sınıfı ile sendikacıların karşı karşıya kaldığı anlarda tercihini "kısa vadeli iyi ilişkiler adına" sendikacılardan yana kullanan GERÇEK/EMEP geleneği, kötü yakalanmıştı.

"Sendikacılarla günlük çıkar ilişkileri", Kurultay günü madenci ailelerine "sonuna kadar yanınızdayız" diyen İşçi Partili sınıf hainlerinin de muzdarip olduğu bir hastalıktır. O günü, bir istisna saydılar ve yeniden Şemsi Denizer'in yanında yerlerini aldılar. 1989 ve 1992 delege seçimlerinde olduğu gibi, şimdilerde de Denizer'in en sadık destekçiliğini yapıyorlar.

Bu bölümc, Büyük grevin heyecanıyla "Kitlesel bir işçi partisi kurulsun, Şemsi Denizer bu partinin başkanı olsun" diyen Troçkist eğilimli "Sosyalizm" gazetesini de hatırlatarak son verelim. Solun gazeteleri, dergileri, teorik yayın organları, sözcüleri bir şeyler söyler. Sonra ya yayın kapanır; ya çevreler dağılır/birleşir; ya da insanlar unutur. Bilerek, isteyerek hainlik yapanlar dışında kimsenin işçi sınıfına dostluğundan, iyi niyetinden şüphe etmeye hakkımız yok. Ama yanlışların da, doğruların da bir bedeli olması gerekir. En ağır bedellerden biri ise, işçi sınıfının bir hafıza yaratması ve herkesi yaptığıyla, söylediğiyle hatırlamasıdır. Böyle bir hafıza "muhalefette başka, iktidarda başka konuşan; konuştuğuyla yaptığı bir birini tutmayan" düzen partilerinin işini bitirecek; bir kısım sosyalistlere de, uzun vadeli bakış; işçi sınıfına sadakatle bağlı olmak gibi olumlu vasıflar kazandıracaktır. Sosyalist geçinenleri de gene bu hafıza, ait oldukları yere, düzen partilerinin arasına gönde-

recektir. İnsanlara olduğu gibi, işçi sınıfına da, sadece "dostları" ihanet edebilir. Sermaye düşmandır; boş bulunur, zayıf davranırsak vurur. Bu onun sınıf tabiatı; bizim hatamızdır. Ama ihanet, dostluğuna inanıp, arkamızı döndüklerimizden gelir. Yüzlerine "işçi sınıfı dostu" maskesini, tekrar tekrar takabilen hainlerin cesareti, işçi sınıfının hafıza zayıflığındandır.

İşçi Kurultay'ındaki tutumları Şemsi Denizer'in nasıl bir sendikacı olduğu hakkında bir fikir verir. Ama bu olaydaki tutumlarına baktığımız zaman, adı geçen solcuların hakkında da bir fikrimiz olmalıdır. En önemlisi bu sosyalistlerin de, şimdi belki unutmayı tercih ettikleri tutumlarına bakarak, kendi haklarında bir fikre varmasıdır.

VIII
2000'LERE GİRERKEN ÖZEL SEKTÖR OCAKLARINDA İŞ KOŞULLARI

1997 yılı itibariyle, Zonguldak havzasındaki Madencilik Şirketlerinin sayısı 200'ün üzerindedir. Bu şirketlerin çoğunluğunun gerçekte madencilikle bir ilgisi bulunmamaktadır. Çoğunluğunun meşguliyet alanı temizlik, turizm, gıda, nakliyat, inşaat, pazarlama ve benzerleridir. Gerçek anlamda madencilik yapanların sayısı ise 8-10 civarındadır. Görünüm, bir zamanlar Amerika'daki "altına hücum"u anlatan filmleri hatırlatmaktadır. Aynen yüz küsur yıl önce olduğu gibi, "kumpanyayı" kuran, kömür alım-satımına dalmakta, arazi kapatmaktadır. Bazıları arazinin ruhsatını almış; daha yüksek paralarla başkasına devretmeyi beklerken; bazıları üretime girebilmek için eline büyük bir sermaye geçmesini bekler gibidir. "Türkiye'nin" sermaye için bir "fırsatlar ülkesi" haline geldiği Özal'la başlayan dönemde böyle bekleyişler mümkündür. Kaldı ki, ruhsatı elinde bulunduranın yarın öbürgün, elinde sermayesi bulunan birileriyle ortak olması da olmayacak şey değildir.

Bu madencilik şirketlerinden bazılarını tanıyalım:

ÜZÜLMEZ

7 No'lu saha : Demir Madencilik, Erdoğan Demir

9 No'lu saha : Kümesu Mad. Nak. San. Tic. Lmtd Şti.
Tahsin Kümesu

11 No'lu saha: Y.K.İ Karaelmas Köm. İşlt. Tic. Ltd. Şti.
İsmail Yılmaz

13 No'lu saha: Uğur Madencilik San. ve Tic. AŞ.

18 No'lu saha: Demir Madencilik, Erdoğan Demir

KARADON

8 No'lu saha : Aşkaroğlu Mad. İnş. San. Tic. Ltd. Şti. Paşa Aşkar
10 No'lu saha: Külünkoğlu İnş.San. Tic. Ltd. Şti. Ali Külsoy
16 No'lu saha: Arı Ticaret
17 No'lu saha: Mil-Ten Müt. Tic. Ltd.Şti. Cemil Öktem
5 No'lu saha ; Pe-Pa, Pehlivanoğlu Paz. Tic. Ltd. Şti.
6 No'lu saha : Y.K.İ Karaelmas Köm.İşlt. Tic. Ltd Şti. İsmail Yılmaz
15 No'lu saha: Z.K.İ. Karadeniz madencilik
Göbü 20 No'lu saha: Y.K.İ. Karaelmas Köm. İşlt. Tic. Ltd.Şti İsmail Yılmaz
Göbü 21 No'lu saha: Y.K.İ. Karaelmas Köm. İşlt. Tic. Ltd. Şti. İsmail Yılmaz

KOZLU

K-2 Ufuk Mad. Turizm Tic. A.Ş. Osman Süngel/ Metin Albayrak
K-3 De-Ka Madencilik Selim Demir
K-4 DE-KA Madencilik, Selim Demir

Bu sahaların kapsamı içinde bulunan bölgeler:

Karadon, Damarlı, Gelik, Ayıcı, Cumayanı, Göbü, Türkali, Kilimli, Kilimli Dağbaca, Kilimli Bölüm mevkii, İnağzı, Bağlık, Çatalağzı, Aydınderе, Aydıntepe, Sapça, Rat, Dilaver, Asma, Üzülmez, Güntepe, Karamanya, Yeşiltepe, İhsaniye, Ilıksu, Kozlu, Kemerbaca, Kurtköy, Değirmenağzı.

Özetlemek gerekirse, Kandilli'den Kozlu'ya; Kozlu'dan Zonguldak Merkeze, Merkez'den Üzülmez, Asma, Dilaver üzerinden Sapça'ya, bu hat üzerinden Çaycuma ilçe sınırlarına, Çaycuma ilçe sınırlarından ve Göbü üzerinden Çatalağzı'na; buradan Gelik, Karadon, Kilimli, İnağzı ve Bağlık üzerinden tekrar Zonguldak merkezine kadar küçüklü büyüklü, faaliyet halinde en iyimser rakamla 500'e yakın ocaktan kömür çıkarılmaktadır.

TTK bu sahaları özel sektöre devrederken kendisinin ve saha sahibinin sorumluluklarını da belirlemiştir: Bunlardan bir kaç tanesi şöyledir:

Kurum: Saha sınır ve koordinatlarına ve uygulama projesine uyulup uyulmadığını kontrol edecektir.

Saha sahiplerinin TEK ve Belediyeler ile ilgili (Çevre, Yerleşim Birimleri, Orman İşletmesi vb) sorunlarını çözecektir.

İş Güvenliğini Bölge Çalışma Müdürlüğü denetleyecektir.

Fenni Maden Nezaretçisi bulundurulacaktır. Bu nezaretçinin kim olacağı saha sahibi tarafından belirlenecek. Çünkü ücretini kendisi verecektir.

SİSTEM NASIL ÇALIŞIYOR?

Saha sahibi kurumdan sahayı kiralıyor. Gerekirse taşerona veriyor. Kendi sahası içersinde kalan aile ocaklarına göz yumuyor.

Kurumdan sahayı kiralayan şirket sahibi kendisine ilk önce sorumlu maden mühendisi, sorumlu nezaretçi buluyor. Saha sahibi yasalar gereği teknik eleman bulundurmak zorunda olduğundan, bu elemanları TTK'nın bu bölümlerinde çalışmış olanlardan, özellikle emekli olanlarından tercih etmektedir. Çünkü daha önce bu sahalarda TTK yönetiminde çalışanlar, buralardaki kömürün eğimi, damarın yapısı vs, konusunda bilgi ve deneyim sahibidirler.

Gerekli araç gereç ise, lamba, mortopikör, lağum makinası, burgu, çoğu zaman ağaç direkler, bağ demirleri, kompresör motorları, istim boruları, istim hortumları, ray demirleri, sac oluklar, topluk arabalar vs. TTK'nın atıl, hurdaya çıkmış araç gereçleri satın alınıp, biraz tamir edildikten sonra tekrar çalışır duruma getiriliyorlar.

İşletme sahibi ocakta çalıştıracağı işçileri özellikle emekli maden işçilerinden seçmektedir. Çalışanların hemen hiçbirinin sigor-

tası yoktur. Sigortalı görünenler ise, fiilen üretim içinde olmayan, çoğu zaman sahanın korumalığını yapan, puantör, nezaretçi, odacı, güvenlik görevlisi olarak yanlarında çalıştırdıkları ve çoğu da ruhsatlı silah bulunduran yakın akraba ve hemşerileridir.

TTK'nın terk ettiği sahalarda bulunan, eski, terkedilmiş bina ve ambarlar, bazan yatakhane, yemekhane, banyo olarak kullanılır (örn. Dilaver'de Erdoğan Demir işletmesinde böyledir). TTK binalarına uzak yerlerde ocak çalıştıran şirket sahipleri ise buralara derme çatma tuğla ve biriketten gecekondu tipinde hangarlar yapıp, yemekhane, yatakhane ve banyo olarak ocaklarında çalıştırdıkları işçilerin buralarda barınmalarını sağlamaktadırlar. Bu hangar ve barakaların iç ve dış cephelerinde sıva dahi yoktur.

Şirket sahiplerinin kendi ocaklarında çalıştırdıkları işçilerin toplam sayısı, iki bin kişiyi geçmektedir. Taşeronların işlettiği ve aile ocaklarında çalışanların sayısı bu rakama dahil değildir. Ocakta kullanılan ağaç malzemeler genellikle sahaların bulunduğu ormanlardan kesilerek elde edilmektedir. Dışarıdan para ile maden direği almak zorunda kaldıklarında çoğu zaman madenlerde kullanılmaması gereken okaliptüs ağacını tercih ederler. Bu ağaç bataklık kurutmak için yetiştirilen, çok hızlı büyüyen; bu yüzden madenlerde kullanılacak dayanıklılığa sahip olmayan bir ağaçtır. Gene sahalarda bulunan TTK'nın terk ettiği ocaklardaki eski ağaç bağları sökerek yeniden kendi ocaklarında kullanmaktadırlar.

Görüldüğü gibi yatırımdan kaçılmakta, en az masrafla en büyük karı elde etmek için, derme-çatma, dökümtü malzemeyle üretime girilmektedir. Bu yaklaşımın şimdiden çok sayıda örneğiyle karşılaştığımız kazalara zemin hazırladığı ortadadır.

Az sermaye ile emekyoğun üretim yapıldığından, verimli bir üretim organizasyonundan da kaçılmaktadır. Üretim öncesi, uzun vadeli bir çalışmanın gerektirdiği hazırlık yapılmamaktadır. Sadece yüksek kar değil; hemen yüksek kar peşindedirler. Bu nedenle

yüzeylerde bulunan kömürün işlenmesi tercih edilmektedir.

Havalandırma sorunu olduğundan ve ayrı bir yatırım gerektirdiğinden fazla uzun galerileri sürmüyorlar. Çok malzeme sarfiyatı oluyor diye domuzdamları kurulmuyor. Kömür kademeli tabir edilen biçimde ve topuk bırakılarak çıkarılıyor. Bu çalışma tarzı, galerinin çökmesini önlemek üzere yapılan domuzdamlarının yerine bizzat kömürün bırakılması anlamına gelir. Tavanın yükünü kömür çeker. Bu tarz, ülke kaynaklarının kullanılmasında müthiş bir israf tutumudur. Çünkü bir süre sonra yukarıdaki kütlenin basıncıyla galeri çöker ve topuk olarak bırakılan kömür taş ve toprakla karışır. Bir daha o kömürün alınması imkansız hale gelir. Bu defa da başka yerden baca sürülür. Yüz yıl önce, Fransızlar da aynı israflı yöntemi uygulamışlardır.

Şirket sahiplerinin çoğunluğu Kuruma olan mali yükümlülüklerini yerine getiremediklerinde TTK'ya borçları karşılığında kömür veriyorlar. Bu şirketlerden bir kısmı daha önceleri kumpanyalar ve EKİ'nin işlediği sahaları yeniden işlemelerine rağmen çokları hiç girilmemiş, "bakir damarları" yüzeyden almaktadırlar. Bu ocaklarda grizu ölçümünde genellikle "benzinli emniyet lambası" kullanılmaktadır. Bu lamba, gaz ölçümlerinin "kuşlarla" yapıldığı teknolojik düzeyi izleyen "teknolojik "gelişme adımını simgeliyor. Bugün gaz ölçümlerinde TTK'nın da kullandığı çok daha ileri teknolojik ölçüm sistemleri var.

İşçiler 10-12 saate yakın çalışıyorlar. Lağum sürmede, taş delmede su kullanılmadığı için taş tozu işçiler tarafından teneffüs edilmekte, bu konudaki tek önlem bazan işçilerin ağızlarını ve burunlarını kapatmak için kullandıkları ıslatılmış veya kuru mendilleri olmaktadır. İşveren işçilere iş elbisesi, çizme, baret ve benzerlerini vermiyor. İşçiler bunları kendileri getiriyor. Sermayesi az olan şirket sahipleri çoğu zaman işçilerine parayı zamanında ödemiyor. Gecikmeler 3-4 ayı buluyor.

Metan drenaj hiç yapılmıyor. Kılavuz kullanan şirketler bir iki tane. Bu ocaklarda kömür çıkarmak ve dışarıya nakli tamamen insan gücüne dayalı olarak kazma, kürek, tokmak, balta, bıçkı, sivriç, dinamit, el arabası, çuval, yağ tenekesi vs. ile yapılmakta, aydınlatma için telefon kabloları ile ocakların içine elektirik hattı çekilmektedir. Başyukarı malzeme nakillerinde işçiler bellerine sardıkları iple direk çekiyorlar.

İş yerlerinde koruyucu hekimlik yoktur, iş kazaları sonucu yaralananlar acil durum dışında kendi başlarının çaresine bakmakta; yaralanma sonucu uzun süre çalışamayacak durumda olanların sadece tedavi masrafları, o da eğer işverenle arası iyi ise işveren tarafından karşılanmaktadır. Bunun dışında yaralanan işçiye "iş görcmediği" süre içinde hiç bir ücret ödenmemektedir. Sakatlanma ile sonuçlanan iş kazalarında tedavi olduktan sonra sakat kalan işçiye sus payı olarak iş verilmekte; belli bir süre sonra eline biraz para tutuşturup işine son verilmektedir. Ölümle sonuçlanan iş kazalarında ise tüm defin ve hastane masrafları karşılanmakta; ancak kaza resmi makamlara bildirilmemektedir. Geride kalan aile bireylerinin aylık alabilmesi için hemen sigortaları yaptırılmakta ve iş kazası sonradan bildirilmektedir. Ailelere de biraz para verilerek, iş cinayetlerinin örtbas edilmesi yoluna gidilmektedir. Ocakta ezilip ölen işçinin cesedinin dışarı çıkarılarak, "ağaçtan düştü", "traktörden, arabadan düştü" vs denildiği, bulunan şahitlerle bu iddiaların isbat edildiği örnekler çoktur. Gene iş kazasının olduğu baca eğer verimli görünmüyorsa, ceset dışarı alındıktan sonra adli makamların keşif yapma ihtimalini engellemek için, kazanın olduğu ocak kapatılarak terkedilmekte ve kazanın olduğu yer olarak, işverenin donanımı daha iyi durumda olan başka bir ocağı gösterilmektedir. Olayın şahitleri gerek maddi açıdan, gerekse korkutularak, işverenin istediği tarzda ifade vermeye ikna edilmektedirler.

Geniş sahalar kiralayan şirketlerin saha koordinatları resmi

evrak üzerinde belirlenmiş olmasına rağmen; TTK şartnamelerdeki yazılı esaslara uygunluğu denetlememektedir. Geliştirilmiş mekanik araç ve gereçlerle ocak çalıştırılmadığından, buralardaki kömür üretimi tamamen kol gücüne dayalıdır. Şirket sahibi daha fazla kömür için daha fazla işçi çalıştırmak gerektiğini bilmektedir. Ama fazla işçi demek, kendisi açısından fazla problem demektir. Örgütlenirler, direniş yaparlar, sendikaya üye olurlar.. Bunların hepsi çiçeği burnunda madencilik şirketleri için daha fazla problem anlamına gelmektedir. Bu yüzden kendi ocağında çalışanların sayısını belirli bir sınırda tutarak, sahanın bir kısmını taşerona kiraya verir.

Taşeronun ocağında çalışan işçilere karşı, saha sahibi şirketin bir sorumluluğu yoktur. Sahanın en verimli ve en kolay damarlarını kendi elinde tutan şirket, taşeronla kendisi arasında bir anlaşma yapar. Bu anlaşmalar genellikle sözlü olur. Çünkü taşeron, saha sahibinin kardeşi, yakın akrabası, hemşerisi ve güvendiği kişilerdendir. Yapılan bu anlaşmalara göre resmi makamlar tarafından yapılabilecek olası bir kontrolde yakalanmayacaklar ve devamlı gözcüler bulundurulacak; yakalanma halinde saha sahibinden habersiz, kaçak çalıştığını bildirecek. Bu durumda sorumluluk, o anda ocakta çalışırken yakalanan işçilerin üzerinde kalmaktadır. Sonradan saha sahipleri ve taşeronlar bu işçilerini bir takım yöntemlerle iş resmiyete dökülmeden kurtarmaktadırlar. Örneğin herkes ocağı terk ettikten sonra ocak dinamit atılarak kapatılıyor ve "yakalanan kaçak ocak dinamitle kapatıldı" diye rapor tutularak işlem tamamlanmış oluyor.

Taşeron yaptığı anlaşma gereği, ya çıkarılan kömürü çok düşük fiyatla saha sahibine satacaktır; ya da dönümüne belli bir para ile anlaşma yapmışlarsa, paranın değeri kadar kömür verecektir. Taşeron dışarıya, şirket sahibinden bağımsız olarak kömür satacak olursa, saha sahibi olan şirkete "irsaliye parası" ödeyecektir.

Saha sahibi şirketler, bazan taşeronla yarıcı usülüyle de anlaş-

mış olabiliyor. Buna göre çıkarılan kömürün yarısı taşerona, yarısı şirket sahibine kalıyor. Bu anlaşma biçiminde, şirket hiçbir riske girmeden çıkarılan kömürün yarısını alıyor. Bu tür anlaşma yapan taşeronlar, işçilerle birlikte aile bireylerinide çalıştırmaktadırlar.

Kendisine belli bir yer kiralanan taşeron bu işe emek gücünden başka hiçbir katkı koymadığından, önce TTK'dan emekli olmuş, deneyimli ustalar buluyor. Bu deneyimli ustalardan, ocakta çalışacak işçi bulmasını da istiyor. Ocak içindeki çalışma özveri, disiplin ve birlikte çalışmaya yatkınlık gerektirdiğinden, hiç kimse tanımadığı insanlarla ocak gibi tehlikeli bir yerde değil çalışmak; birlikte olmayı bile istemez. Bu durum özellikle ocakta usta konumunda olanlar için önemlidir. Bir tehlike anında, ustanın dediğinin yapılması, can güvenliği açısından çok önemlidir. Bu kural, madenciler arasında şöyle dile getirilir: "Denizde kaptanın, mezarlıkta imamın, ocakta ustanın sözü geçerlidir."

İşveren, işyerinde çalıştıracağı kişileri ya tanıdıkları arasından bulur; ya da tavsiyeyle gelenleri işe alır. Zonguldak köylerinde "işçi simsarlığı" kurumuna pek raslanmaz. Şirket sahipleri ve taşeronlar tanıdıkla çalışma kuralının önemini bildikleri için, kendileriyle çalışacak ustaya özel bir önem verirler. Örneğin ustanın mali sıkıntısı olduğunda para; işi olduğunda ücretli izin; para ödenirken öncelik, hep ustanındır. Usta yanında getirdiği işçinin işverenle olan ücret sorunlarına hiç karışmaz. Şirket sahibinin, taşeronun, ustanın veya o sahalarda çalışanların tanıyıp bilmediği hiç kimseye, ocaklarda iş verilmez. Hatta sahada tanımadıkları birisi görüldüğünde, gerekirse zorbalıkla o kişi sahadan uzaklaştırılır.

Taşeronlar ocakta kullanacakları kompresör gibi araç gereçleri, saha sahibinden belirli bir ücret karşılığında kiralarlar. Bazan ocaklarda kullanılan akülü lambaları şirket sahibinden alırlar. Her şirket sahibinin ortalama 8-10 taşeronu vardır. Mevcut taşeronların çalıştırdığı işçi sayısı, yaklaşık 2000-4000 kişidir.

TAŞERON İŞÇİLERİNİN ÇALIŞMA VE YAŞAM KOŞULLARI

Taşeronun yanında çalışan işçilere karşı hiçbir sorumluluğu yoktur. Buralarda çalışan işçiler kendilerinden sorumludur. Hastalık, yaralanma, sakat kalma gibi durumlarda hiçbir tedavi masrafı için taşeronun sorumluluğu olmaz.

Taşeron işçilerin parasını kömür sattıkça ödüyor. Ödemeler genellikle 3-4 ayı bulan gecikmelerle yapılır. Sekiz-on günlük yevmiye alacağı olan işçiler, alacakları için defalarca taşerona gidip geldikten sonra "lanet olsun" diyerek vazgeçiyorlar. Taşeron, bu tür zamanlamaları kendisi ayarlıyor. Kısa süren hazırlık çalışması sonrası tam kömür alınacakken, sudan bir bahane ile işçileri parasını ödemeden ocaktan uzaklaştırıyor. "Hastam var, malzeme bitti, çıkarılacak kömürü satacak yer bulamadım, resmi görevliler kontrole gelecek" ve benzerleri ile, günlerdir çalışan işçiler ocaktan uzaklaştırılıyorlar. Gerekirse taşeronun kendisi de bir kaç gün ocak bölgesine gitmiyor. İşçilere kendisini Zonguldak'ta veya saha civarında bir kahveden arayabileceklerini söylüyor. Tabii bu arada başka bir grup işçiyle, hazırlığı tamamlanmış kömürün çıkarılmasına başlanıyor. Kömürü çıkaran işçilerin parası ödeniyor. Bu damarda verim azalınca, bu defa kömürü çıkarmış olan işçiler başka bir damar için hazırlık çalışması yapmaya götürülüyorlar. İşçiler kömürü çıkarttıkları dönemde ücretlerini düzenli almış oldukları için, hazırlık safhasına ait ücretleri alamayacaklarını hiç akıllarına getirmiyorlar. Tam hazırlık tamamlanınca, bu defa da onlara aynı sudan bahaneler anlatılıp ocaktan uzaklaşmaları sağlanıyor. Sürekli hazırlık işini yapanların ücretleri gaspedilerek bu devri daim devam ediyor. Tabii usta işçiler bu tezgahın dışında tutuluyor, onların ücretleri ödenmeye devam ediliyor.

Çalışma saatlerinin belli bir sınırı yok. İçerde yevmiyesi olan

işçiler, bir an önce kömüre ulaşıp, üretime başlamayı; böylece kömürün satılmasını ve paralarının ödenmesini sağlamak için var güçleriyle çalışırlar ve çalışma süresi bu yolla da 10-12 saate kadar uzar.

Taşeron durumunda olanlardan sermayesi biraz daha yeterli olanlar, saha civarlarına işçilerin banyo, yemekhane, yatakhane olarak kullanabilmeleri için genellikle tuğladan gecekondu tipi barakalar yaparlar. Buradaki ranzalar genellikle TTK işçi yatakhanelerinde, TTK'nın hurdaya ayırdığı ranzalardır. Taşeronların büyük çoğunluğu ise kendi sahaları civarında işçilerin bu zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaları için üstleri ve yanları naylonla kaplı "çadır barakalar" kurarlar. Ocaktan yorgun çıkan işçi, çoğu zaman banyo yapmadan, kirli iş elbisesini bile çıkarmadan ranzaya yatar. Ranzalarda çarşafı araki bulasın. Kim ocaktan önce çıkmışsa, yatağa girer, uyur.

İşçilerin bir öğün yemekleri işveren durumunda olan şirket sahibi veya taşeron tarafından güya ücretsiz verilir. Yemekleri genellikle, köyden çalışacak işçi getiren kişiler veya çok yaşlı birisi veya işverenin bir akrabası yapar. Yemek çeşitlerini çorba, bulgur pilavı, domates veya marul salatası, kuru fasulye, nohut, mercimek, taze fasulye, üzüm, karpuz, ekmek oluşturur. Bazan işçilerden, et almak üzere para kesilir ve alınan et yemeklere katılır. Sebze ve meyvalar, mevsimine göre en bol bulunan ve en ucuz olanlardır. İşe hiç sermaye yatırmamış, sadece emek gücüne dayanarak bir an evvel para kazanmak isteyen taşeronlar, yatılıp kalkılan barakaların içinde piknik tüpü tabir edilen küçük tüpler üzerinde veya dışarda yaktıkları ateş üzerinde pişirdikleri çoğunlukla menemen, salata, mevsimine göre karpuz veya üzüm verirler.

Baca ilk sürülürken, usta kazıyı yapar. Bir kişi çıkan postayı el arabasına veya tenekeye doldurur. Üçüncü kişi teneke veya el arabası ile bunu ocak ağzının biraz ilerisine boşaltır. Bu doldurup

taşıma işlemini yapanların sayısı, ocak içinde ilerleme yapıldıkça 7-8 kişiye çıkar.

Baca sürümünde genellikle 1 metrelik bir giriş oldu muydu, baca ağzına ağaç bağlar yapılır. Ağaç bağlar için ya terk edilmiş ocaktan sökülen direkler, ya da saha civarındaki ormanlardan kesilen ağaçlar malzeme olarak kullanılır. Bazan para ile maden direği satın alınır.

Kömürde ilerleme de, aynen bir önceki çalışma gibidir. El arabası ve teneke ile dışarı çıkarılan kömür eğer dışarıda ocak ağzına kadar araba gelmiyorsa, burada çuvallara doldurulur. İşçi ve katırların sırtında araçların girebileceği müsait bir yere (harman yeri denilir) kadar taşınır.

İlerleme yapılırken taşa rast gelinmişse şirketten kiralanan kompresörle delikler delinir. Dinamit lokumları sıktırılır ve patlatılır. Taşeron'un şirket sahibinden aldığı dinamitler özel muhafaza yerlerinde değil; ortalık yerde veya yatakhanelerin bir köşesinde muhafaza edilir. Dinamitleri patlatanlar ya deneyimli ustalardır veya deneyimli bir ustanın yanında bir kaç ay çalışmış 18-20 yaşlarına kadar genç işçiler bu işi yapar. Taşeron ocaklarında, dinamitleri patlatma işini "barutçu ehliyetine sahip" kişilerin yapması, patlayıcıların muhafaza ve taşınmasından bu kişilerin sorumlu olması şartına aldırış edilmemektedir. Dinamitler rast gele doldurulup patlatılmaktadır. Bazı zamanlar uygun şekilde sıkıştırılmadığı için dinamitler delikten çıkmakta ve çevreye zarar vermektedirler. Taşeronlar için fenni nezaretçi şartı yoktur. Zaten başka herhangi bir yasal zorunluluğa da uyulmayan koşullarda, bu konuda hassas davranılmamasında şaşılacak bir durum yoktur. Ama ender olarak bazı taşeronlar TTK emeklilerinden buldukları nezaretçileri çalıştırmaktadırlar.

Bu sahalarda işveren şirketler üçten az olmamak üzere kendisine ait ocaklarda faaliyet göstermektedir. Aynı şekilde taşeronların

da sürekli faaliyette bulunan en az üç ocağı vardır. Yani bir ocakta üretim yavaşlar veya durursa diğer ocaklardan kömür çıkarılmaya devam edilir.

Taşeron ocaklarında kömür genellikle kademeli alınır. Bir örnekle açıklamak gerekirse; elinizi uzatıp parmaklarınızı açtığınızda, parmakların arasında kalan boşluklardaki kömür alınmış, parmaklara denk gelen kömür ise tavanın kendi ağırlığıyla çökmemesi için altına dayanak olarak bırakılmıştır. Normal olarak domuzdamı ile çalışılsa, kömürün tamamı dışarı çıkarılabilecekken; topuk bırakma denilen bu yöntemle kömürün yarısından fazlası içerde kalır. Fakat zamanla tavandan gelen basınç topuklara rağmen çökmeye sebep olur. Yukarıdan gelen taş ve toprak, topukta kalan kömürle karışır. Artık bu kömürün işlenmesi mümkün olmaktan çıkar.

Kademeli yöntemle işlenen damarda fazla ilerlemek mümkün değildir. Alınabilecek alındıktan sonra ocak girişinin 5-6 metre yan tarafından veya alttan tekrar kademeli olarak kömür damarına girilir. Eldeki araç-gereç yetersiz olduğundan, fazla ilerleme yapılamaz. Bu şekilde çalışmalar birbirini tekrarlar. Bu yöntem sadece ekonomik kaynakların israf edilmesine yolaçmaz. Aynı zamanda bu yöntemle işlenmiş damarların yeniden işlenmek istenmesi halinde büyük tehlikelerle karşılaşılır. Geçmişte Kumpanyaların bu tarz çalıştığı Kilimli bölüm mevkiinde, Aşkar Madencilik şirketi 1997 yılında yeniden çalışma yapmaktaydı. Geçmişte kademeli çalışılmış ve sonradan çökmüş olan kütle; nisbeten yumuşak olduğu için zaman içinde suyu emer. Burada biriken çamur, kömür kütlesinin arkasında baraj gibi birikir. Aşkar madenciliğin başka bir yönden girerek işlemekte olduğu damarda, bölge daha önce işlenmiş olduğu için, tehlikeye karşı sürekli kılavuzla çalışması ve çalışılan yerin beş altı metre önünde ne olduğunun bilinmesi gerekir. Kılavuzla çalışılmadığı için, damarda ilerlerken çamurun arkasında biriktiği kömür kütlesi iyice zayıflayınca "su patlaması" denilen

olay meydana gelmiş; çamur önündeki kömür tabakasını patlatarak galeride çalışan işçilerden Ergin Hamer (27) ve Mehmet Sağlam'ın (36) ölümüne neden olmuştu. (7 Temmuz 1997). Madencilik dilinde "eskiye çalışma" denilen çalışılmış damarlarda yeniden çalışılırken, hangi mevkide, hangi damarlarda nereye kadar çalışıldığına dair topoğraf haritalarının elde bulunması ve mutlaka kılavuz kullanılması gerekir. Bu olayda işveren bu tür tedbirleri almaya gerek görmemiş ve bedeli iki genç işçi ödemiştir. Geçmişte, TTK'da tedbir alınmasına rağmen bu tür kazalar oluyordu. Ama özelleştirmeyle birlikte zaten yetersiz olan tedbirler de tamamen ihmal edildiği için her an yeni ölümlerle karşılaşmamız muhtemeldir.

Taşeron işletmelerinde havalandırma sorunu genellikle elektrikli "körük fan"ları ile giderilmeye çalışılır. Veya arına elektrikli bir pervane konur.

Bu ocaklarda yükseklik bazan 1 metreye, genişlik ise 80 santimetreye kadar düşmektedir. Çoğu zaman işçi ya sırt üstü yatarak veya diz üstü çökerek kazma ile kömür çıkartır.

Taşeronlar da çocuk emeğine ilgisiz kalmamışlardır. Ocaklarda 15 yaşın altında çocuk işçiler çalıştırılmaktadır.

Çıkarılan kömür Zonguldak il merkezine, ilçelere, köylere bazan direkt olarak, bazan aracılar üzerinden satılır. Bu konuda yanlarında çalıştırdıkları işçiler satılacak kömüre müşteri bulmak için yardımcı olurlar. Bu ocaklarda çalışan işçilerin bir kısmı da yevmiye alacaklarına karşılık kışlık kömürlerini buradan alırlar.

Eğer şirket sahibi fazla kömür satacak bir bağlantı kurmuş ise kendi ocağından zamanında çıkaramadığı kömürü taşeronlarından alarak açığını kapatır. Tabii taşeronun piyasaya sattığı kömür bedelinin yarısı bir bedel ödenerek alınır. Veya şirket sahibinin taşeronun kömürüne ihtiyaç duymadığı zaman, taşeron saha dışına çıkaracağı her ton kömür için saha giriş çıkış yollarında şirket sahibinin görevlileri tarafından ton başına tesbit edilen bir ücret fişini (ir-

saliye) kestirerek kömürünü istediği yere götürüp satabilir. İrsaliye fişi kestirmeyen araçlar bu çıkış kapısından çıkamazlar. Çıksalar bile devletin görevlileri tarafından yapılan denetimlerde yakalandıklarında "kömür kaçakçısı" muamelesi görürler. Adli makamlara sevk edilirler. Kaçakçı muamelesi görmemek ve serbetçe istedikleri yere kömür nakledebilmek için irsaliye belgesi almak zorundadırlar.

Ormandaki taşeron ocaklarının, dışardan görülmemesi için kamuflaj yaparlar ve gizlenmeye çalışırlar.

Gene taşeronlar şirket sahipleri ile yarı yarıya bir anlaşma yapmışlarsa, çıkan kömürün yarısı hiç bir sorumluluk almayan şirket sahibine verilir, geri kalan kömür için taşeron irsaliye kestirerek istediği yere götürür. Ama irsaliye karşılığında şirkete para ödemez.

Eğer taşeron işçi bulup ocağı çalıştırmakta, şirket sahibine olan yükümlülüğünü yerine getirmekte zorlanıyorsa veya kömür satabilecek daha çok bağlantılar kurmuşsa, bu gibi durumlarda o da şirket sahibi gibi "çok işçinin çok sorun yaratacağı" düşüncesiyle kendisinin üretim yaptığı ocakların dışında, gene tanıyıp bildiği ve her zaman ihtiyacı olabilecek işçilere; saha sahibinin kendisiyle yaptığı anlaşma gibi bir anlaşmayla yer gösterir. Böylece taşeron da taşeron tutmuş olur. Şirket sahibi ile taşeron arasındaki anlaşmadan, taşeronla taşeron arasındaki anlaşmanın farkı, üste para alınmamasıdır. Üretilen kömürün paylaşımı yarı yarıyadır. Bu şekilde yarı yarıya kendi hesaplarına kömür çıkaran işçiler çıkardıkları kömürleri veya parasını genellikle kendi aralarında eşit olarak pay ederler. Bu işçilerin çalışma sürelerinin belli bir sınırı yoktur. Kömüre girdiklerinde hiç dinlenmeden 7-8 saat çalışırlar. Sonra ayak üstü karınlarını doyurup tekrar çalışırlar. Çok yorulduklarında bir kaç saat barakalarda uyurlar, tekrar çalışmaya devam ederler. Bu çalışma temposu ile günde 16-17 saate yakın bir süre

çalışırlar. Çünkü ne kadar çok çalışırlarsa o kadar çok kömür çıkaracaklar ve o oranda kendilerine düşen pay karşılığı para kazanacaklardır.

Burada karşımıza çıkan işçiden daha farklı bir üretici tipidir. İşçilikten çok küçük üreticiliğe yakındır.

Bu tür, ikinci el taşeronlar da, birinci el taşeronlar gibi ihtiyaç duydukları kompresör, vb. teknik donanımı kendilerine yer gösteren taşerondan alırlar. Ocakta bağ olarak kullanacakları ağaçları çevredeki ormandan keserler veya eski terkedilmiş ocaklara girerek eski bağları söküp yeniden kullanırlar. Araç ve gereçleri yine 18 litrelik yağ tenekesi, el arabası, çuval, kazma, sivriç, tokmak ve kürektir. Aydınlatma için diğer ocaklara gelen elektrikten kendi ocaklarına, telefon kablosuyla bir hat çekip ışık sorununu çözerler.

Hemen her taşeronun kendi hesabına çalıştırdığı ocaklarının dışında bu şekilde yarı yarıya ortaklaşa çalıştırdığı 8-10 ocağı vardır.

Tüm taşeron işyerlerinde çalışan işçilerin sayısı 2 000- 4 000 kişi civarındadır.

Taşeronla bu şekilde anlaşan işçiler asıl şirket sahipleri ile hiç ilgileri ve bağımlılıkları olmaz. Taşeron ile yarı yarıya ocak çalıştıran işçiler kendileri fiilen çalıştıkları gibi, aynı zamanda yanlarında ücretli işçi çalıştırırlar ve onlar da yanlarında çalıştırdıkları işçilerin ücretlerini ödemezler. Zaten bunlar da uzun vadeli olarak bu işi yapamazlar ama onların yerini muhakkak birileri alır. Tabii alacaklı işçi alacağı olan kişiyi de böylece bir daha bulamaz. Bulsa da parasını alamaz ve döngü böyle devam eder.

Bir de çoğu zaman şirket sahaları içinde önceden evi olanların açtığı ocaklar vardır. Bunlar çoğunlukla şirket sahiplerinden bağımsız çalışır. Ama eğer saha dışına kömür satacaklarsa, gene sahanın sahibi şirkete belli bir ücret ödeyerek fiş kestirmek zorundadırlar.

Her ne kadar kömür çıkardıkları arazi kendi dikili ve ecrimisili (kullanma hakkı sahibi) oldukları arazi olsa bile yasalara göre toprağın altındaki maden TTK'ya aittir. Şimdi ise sahanın ruhsatına sahip olan şirkete aittir. Zonguldak yöresindeki tapuların, tapu tahsis belgelerinin altında yeralan bir hükme dikkat çekmek istiyoruz:

"BEYANLAR: İdarenin ruhsatname sahiplerinin maden arama ve işletme faaliyetlerine müdahale edilemez ve bundan doğacak zararların tazmini istenemez ve maden mevzuatı hükümleri saklıdır." Evinizin üzerine oturduğu arazinin tapusuna sahip olabilirsiniz. Ama altındaki kömürü, TTK veya ruhsat sahibi şirket işletir. İşletme esnasında altı oyulan eviniz çökerse, tazminat bile isteyemezsiniz. Gerçekten de Zonguldak'ın içinde ve yöresinde altı oyulduğu için çökmeye başlamış ve çökmüş evler, mahalleler az değildir. Bu felaketin Zonguldak'taki adı TASMAN'dır. Eviniz çökerse tasmanzede olursunuz. Tazminat davası için başvurabilirsiniz. Ama davanız kabul edilmez Şu ana kadar tazminat almayı başarmış kimse yoktur.

Şirket sahası içinde mülkiyeti bulunanlarla şirket sahipleri arasında zaman zaman tartışmalar olmaktadır. Çünkü şirket kömür damarı nereye giderse orayı yer altından kazdıkça bu yer yüzeyindeki mülkiyet sahibinin hem arazisine, hem de konutuna zarar vermektedir. Bu gibi olaylarda eğer mülk sahibinin konutu altına gelen kömür damarı çok zengin ise mülk sahibine mülkünün karşılığı olarak bir miktar ödeme yapılır veya korkutulur. Esasen şirket sahibi yasal olarak binanın altını oyma hakkına sahiptir. Ama problem çıkmaması için, mülkiyet sahibinin susturulmasının yolları aranır.

DİKİLİ ARAZİ VEYA KONUTLARIN ALTINDAKİ KÖMÜRÜN ALINMASI: AİLE İŞLETMESİ

Zonguldak'ta hemen tüm bölge hazine arazisi olduğundan bu arazileri ıslah ederek meyvalık haline getiren veya konut yapanlara hazine buraları ecrimisil olarak kaydeder. Ama daha önce de söylendiği gibi tapuların bile altında şerh bulunmaktadır.

Kendi konutunun bulunduğu arazi içinde kömür damarı bulan arazi veya arsa sahibi, buradan kömür çıkarırken, genellikle tüm aile fertleri ile beraber çalışırlar.

Arazi veya arsa düz bir alanda ise, ilk önce kısa saplı kazma ve kürekler ile burada kuyu açılır. Bu kuyular ile bazan 1 metrede, bazan 7-8 metrede kömür damarına ulaşılır. Bazan da açılan kuyu ile kömür damarına ulaşılmaz. Bu defa başka bir yerden kuyu açılır.

Kuyuda kömür bulunmuşsa, damarın kalınlığı kadar aşağıya inilmeye devam edilir. Buradan çıkan kömür alınır. Taban bulunur. Buradan bir istikamete doğru galeri açılarak kömür çıkarılır. Çok ilerlenmesi havalandırma sorunu nedeniyle mümkün değildir. Havalandırmada araç olarak bazan elektrik süpürgesi kullanılır. Eğer damar zengin bir damarsa, havalandırma sorununu çözmek için, belirli bir mesafeden sonra, galerinin üzerine denk gelecek şekilde, yukarıdan bir kuyu daha açılır. Gidilebilecek yere kadar gidildikten sonra, galerinin başına, yani ilk kuyunun dibine dönülür. Bu defa tam karşı istikamete doğru ilerlenir. Galeriler çok geniş değildir. Ama gene de yanlara direk dikilir. Direkler ise, ya çevredeki ormandan ya da damar zenginse, gerektiğinde bahçedeki meyva ağacından kesilerek yapılır. Bazan aile madenciliği yapanlar, kendi tasmanlarını kendileri hazırlar. Evlerini başlarına göçertecek şekilde kendi altlarını oymaktan geri kalmazlar.

Birbirinin karşısına düşen iki galeriden sonra, gene kuyunun

dibi merkez olmak üzere, ilk iki galeriye dik gelecek şekilde gene karşılıklı galeri açılır. Böylece dört yöne doğru da ilerlenmiş olur. Tabii burada damarın zengin ve geniş olduğunu; açısının uygun olduğunu düşünüyoruz. Bazan damar aşağı veya yukarı doğru 60 derece açı da yapabilir. Hafif bir eğime sahip de olabilir.

Kuyu dibinden galeri sürülerek kazılan kömür galeri içinden kuyu dibine, eski 18 litrelik yağ tenekeleri veya montajı galeri içinde yapılan el arabaları ile taşınır. Kuyu başına ağaçlardan 3 ayaklı sehba yapılır ve buna takılan makara sistemi ile kuyu dibindeki kömür tenekeye bağlı ip ile yukarı çekilir. Burada biriken kömür eğer yer müsait ise gene el arabası ile, değilse çuvallar ile sırtta taşınarak harmanda toplanır. Buradan da alıcılara gider.

Bazı taşeronların da böyle çalıştırılan ocakları vardır.

Buradaki çalışmaları hemen hemen ailenin tüm bireyleri (dede, baba, oğul, kızkardeş, erkek kardeş, anne, vs.) kollektif bir şekilde yürütürler, ailenin genç erkekleri kazı işlerine, kadınlar kızlar teneke ile taşıma, doldurma boşaltma, yaşlılar makara ile aşağıdaki kömürü çekmede veya el arabası ile taşımada vs. kendi aralarında güçlerine göre gönüllü olarak bu işbirliğini yürütürler. Satılan kömürün parası ile tüm ailenin ortak ihtiyaçları giderilir. Bu aile eğer yapılacak işe göre sayıca az ise, bu defa amca, dayı, yeğen vs. devreye girer. Çok ender olarak buralarda ücretli işçiler çalıştırılır. Ama çoğunlukla dışarıdan işçi çalıştırmamaya özen gösterirler.

Genellikle aile olduklarından aynı hayatı paylaşırlar.

Zonguldak bölgesinde bu şekilde çalışan ocak sayısı 200'ün üzerindedir. Bu sayı mevsime göre yarı yarıya düşer. Özellikle çıkarılan kömürün stoklanması yasal olarak sakınca yarattığından Eylül ve Mart ayları arasında ocak sayıları çoğalır.

Bu aile ocaklarını çalıştıranların çalışma saatleri için belli bir zamanları yoktur. Çünkü ne kadar çok kömür çıkarırlarsa o kadar çok para elde edeceklerdir. Ama gene de bu çalışma zamanları,

günlük 14/15 saate kadar çıkabiliyor. Bazı ailelerde yetişkin erkek yoksa çocuklar ve genç kızlar aynı işleri yaparlar.

Aile ocaklarından çıkartılan kömür genellikle yakın çevreye yakımlık olarak satılır. Eğer saha dışına çıkılacaksa yasal olarak kendine en yakın saha sahibi şirkete belli bir ücret ödeyerek irsaliye fişini almak zorundadır. 1997 Ağustos ayında 1 ton karşılığı irsaliye fişi 2.5 milyon Türk lirasıdır. Bu ocakların tümünden günde yaklaşık 1000 tona yakın kömür çıkarılmaktadır. Bu ocaklarda kadın, erkek, çocuk, yaşlı, yaklaşık 1500 kişi çalışmaktadır.

ÖZEL SEKTÖRÜN GENEL DÖKÜMÜ

	çalıştırdığı işçi	**günlük üretimi**
Tüm saha sahibi şirketlerin	1 500 işçi	1 000 ton
Tüm taşeronların	2 000 işçi	1 500 ton
Tüm ikinci el taşeronların (taşeronlara dahil)	2 000 işçi	
Aile ocaklarının (Rakamlar yaklaşıktır)	1 500 kişi	1 000 ton

Özel ocakların yıllık üretimi 1 milyon 200 bin ton civarındadır ve TTK'nın üretiminin yaklaşık yarısı kadardır. Genel olarak işçi sayısının azalması, daralma vb nedenlerden dolayı TTK'nın üretiminde meydana gelen düşme, bir açık yaratmamakta; özel ocakların üretimi bu açığı doldurmaktadır.

ÖZEL SEKTÖRÜN KÖMÜR SATTIĞI YERLER

Çimento Sanayii
Karabük'te özel haddehanelere
Okullar

Oteller
Kömür kaloriferli siteler
İstanbul
Bursa
Trabzon
Diğer iller
TTK'nın alacağına karşılık TTK'ya
Çatalağzı santraline
İşçi Emeklileri Cemiyeti aracılığıyla işçi emeklilerine

ÇEVRENİN TAHRİBİ

Zonguldak bu gün, yüzyıl öncesinde olduğu gibi, hatta daha da ağır bir talana uğruyor. Yüzeye yakın kömürler bilinçsizce alındığından çıkarılanın iki katı kömür göçüke bırakılarak bir daha değerlendirilemez hale getiriliyor.

İşverenler işçilik ve maliyet açısından derinlere inmeden ve bir yatırım yapmadan ve hiçbir şekilde denetlenmediklerinden buralardaki talan ve tahribatlarını istedikleri şekilde yapıyorlar.

Ormanlarda binlerce ocak açılması sonucu, ihtiyaç duyulan direklerin temini için ağaçların kesilmesiyle ormanlar tahrip olurken; ormanın altının oyulması sonucu da binlerce ağaç kurumaktadır. Bugün Zonguldak ormanlarında doğal olarak yetişen yirmiye yakın meyvesi yenilebilen ağaç ve çalı türü bitki mevcuttur. İnsanlar yüz yıllardır besinlerinin bir bölümünü doğal ortamdan kendiliğinden yetişen bu meyvelerden karşıladılar. Doğayla sıcak bağlarını sürdürdüler. Kışlık ihtiyaçlarını kurutarak, pekmez ve sirke yaparak karşıladılar. Bu gün Zonguldak ormanlarında bu meyva veren ağaçların sayısı her geçen gün azalmakta, hatta çoğu yok olmuş durumdadır. Köylülerin bilinçsizce kesim yapması, Orman İşletmesinin "Orman ıslah" çalışması yapmak amacı ile toptan kesim

yapması, yıllardır maden ocaklarında kullanılmak üzere rastgele kesilmesi, tarla açmak amacıyla yakılması, orman içindeki ocaklardan çıkarılan kömürün nakledilmesi için orman içlerinde sürekli yol açılması; ocaklardan çıkan hafriyatın orman içine dökülmesi vs. sonucu, kaybolan ve kaybolmaya yüz tutan ağaç çeşitleri vardır. Örnek vermek gerekirse;

Şimşir Amasra ve Cide arasında yıllarca ağaç tekne yapımında kullanıldı, artık yok. Şimdi yerine Kestane ağaçları kullanılıyor.

Kiren: Özellikle son yıllarda Devrek bastonculari tarafından yokediliyor. Artık ormanlarda kalın gövdeli kiren ağaçları yok.

Kocayemiş (mamika, bilyadin, davulgu): Bu meyveli ağaç yıllarca yakımlık ağaç olarak kesildi.

Yabani mersin: genellikle sahil şeridinde yetişir. Hava kirliliği ve kesimler sonucu yok oldu.

Ovaz: Çaycuma SEKA fabrikasının yarattığı çevre kirliliği nedeniyle önce o bölgede kayboldu. Diğer bölgelerde ise kesimi yasak olmadığı için kesildi.

Ahlat: kesilerek yakıldı, ısıtmada kullanıldı.

Nasıl bir anlayış ise, kestane, şimşir, çam, gürgen, meşe, ıhlamur ve benzeri ağaçların kesimi yasak olduğu ve keserken yakalananlar hakkında yasal işlem yapıldığı halde, yukarıda saydığımız ve meyveli olmadığı için burada belirtilmemiş olan bir çok ağaç türü, kesilmesi yasaklanmadığı için yokedilmiş durumdadır.

İşte Zonguldak, yüz yıllardır ormanıyla, kömürüyle, işçisi ve köylüsüyle, kültürel mirasıyla, hatta mezarlıklarıyla, yerin hem altından hem üstünden vahşi bir şekilde talan ediliyor, sömürülüyor, tahribata uğruyor.

Özellikle özelleştirme ve taşeronlaştırma sonrası, emeği ucuzlatılan ve en ağır koşullarda çalıştırılıp en vahşi şekilde sömürülen; emeği, sağlığı, kişiliği, çevresi tahrip edilen Zonguldak'ın emekçi insanlarının itildiği durumu gözlemeye, tesbit etmeye çalıştım. Bu

çabamın gerisinde, bir gazeteci merakı değil; daha iyiye, güzele, özgürlüğe doğru değiştirme isteği bulunuyor. Şüphesiz dağlarda, orman içlerinde açılmış ocaklardaki emekçilerin durumunu değiştirmek amacıyla tesbit etmeye çalışırken; köylerindeki hayatlarını paylaşırken; aynı zamanda ormanı, toprağı, ağacı; bizi biz yapan ve bizimle birlikte tahribata uğrayan doğayı da gözlemeye çalıştım. Çalışmanın sonunda yeralan fotoğrafların içinde emekçilerin yanı sıra, yokolmaya yüz tutan ağaçların, bitkilerin de görüntüleri var.

Bu resimler aynı zamanda bir belge. Çünkü gözlemlerimin, tesbitlerimin, görüşlerimin ille de bir belgeye dayandırılmasını bekleyenler olacağını biliyorum. Rüşvetin belgesi olmadığı gibi, insanın sömürülmesinin, sigorta gibi, iş güvenliği gibi en sıradan yasal haklarını kullanamamasının da belgesi nasıl elde edilebilir? Burada sadece belge yokluğundan bahsetmiyorum. En küçük bilgi ve gözlemler için, sözü edilen ocaklara girmek, hatta yaklaşmak çoğu zaman, kelleyi koltuğa almayı gerektiriyordu. Şüphesiz avantajlarım yok değildir. Madenciyim, sosyalistim, doğma büyüme Zonguldak'lıyım. Kazmayı ve fotoğraf makinasını kullanmayı biliyorum. Gerektiğinde bu ocaklarda hem kazma salladım, hem fotoğraf çektim. Benim ortaya koyduklarımdan daha önemlisi, belge Zonguldak'tır, ormanları, maden işçileri, köylüleri, yaşayan ama şimdilik susan insanlarıdır..

IX
HAVZANIN BUGÜNÜ VE GELECEĞİ

Türkiye İşçi Sınıfının Aşırı Sömürülmeye İkna Edilmesi

Özelleştirme, taşeron uygulaması ve sendikasızlaştırma politikalarının, Türkiye'de sağcıların çok kullandığı bir tabirle, "kökü dışarda bir cereyan" olduğunu önceki bölümlerde açıklamaya çalışmıştık. Emperyalist sistem, bu politikaları Türkiye gibi bağımlı ve azgelişmiş ülkelere hem ideolojik mekanizmalarla ihraç ediyor; hem de ellerinde İMF ve Dünya Bankası gibi iki güçlü araç var. Türkiye ekonomisi, benzeri bağımlı ülkeler gibi, devamlı dış kaynak ihtiyacı duyuyor. Ekonomik yapı, işçi sınıfı, emekçiler ve köylüler hem emperyalizm, hem ülkedeki işbirlikçi sermaye tarafından birlikte sömürüldüğü için ve emperyalist ülkelerde olduğu gibi "sömürge emekçilerinin" yarattığı değerler ülke ekonomisine taşınmadığı için; daima kaynak sıkıntısı çekiyor. Sömürü ne kadar azgınca olsa da, işçi sınıfının ve emekçilerin ürettiği değerlerin el konulan bölümünün önemli bir kısmı, çeşitli yollarla emperyalist ekonomilere aktarılıyor. Dolayısıyla istikrarlı bir ekonomik yapıyı ortaya çıkaracak yeterlilikte sermaye birikmiyor. Sermaye açığı dış borçlarla karşılanmaya çalışılıyor. Dış borçlanma ise, İMF ve Dünya Bankası'nın onayına bağlı.

Bu mali kuruluşlar, emperyalist-kapitalist sistemin bağımlı ülkelere kendi politikalarını dayatmalarının da bir aracıdır. "Bizim politikalarımızı benimsersen, borç alırsın" demek üzere kurulmuşlar. Bağımlı ülkelere borç karşılığında dayatılan politikalar ise, o ülke emekçilerinin yarattığı değerlerin; emperyalist merkezlere daha çok, daha hızlı ve daha kolay akışını sağlamaya dönüktür.

Madem ki, dünya kapitalizminin krizi esas olarak, "kar oranlarının düşmesi" eğiliminden kaynaklanıyor; o halde, kar oranlarının yükseltilmesi için, ücretlerin düşürülmesi lazımdır. Bu amaçla uygulanan politikalara değinmiştik. Türkiye işçi sınıfını doğruda ilgilendirenlerini hatırlayalım. Birincisi "üretimin bölünmesi" politikasıdır. Her malın üretiminde, ileri teknoloji gerektiren, sermaye yoğun bölümler olduğu gibi; emek/yoğun bölümler de vardır. Çok uluslu şirketler, üretimin sermaye yoğun kısmını merkez ülkelerde tutarken, emek/yoğun kısımları ise, "ucuz işçi cennetlerine" kaydırmaktadırlar. İkincisi politika ise, dış ticaret yoluyla merkez ülkelere değer aktarılmasıdır. Bağımlı ülkelerden alınan sanayi ham maddesi ve emek mallarının fiyatı nisbi olarak ucuz tutulurken; bu ülkelere satılan ileri teknoloji ürünlerinin fiyatları nisbi olarak yüksek tutulur. Böylece sanayinin ham madde ve ara mal ihtiyacı ucuza karşılanır ve maliyetler düşürülürken; diğer taraftan, gıda, giyim, tatil gibi, ücretlerin seviyesini belirleyen emek mallarının ucuza ithal edilmesiyle ücretler de düşürülebilir.

Görüldüğü gibi, her iki politika da, bağımlı ülkelerin ucuz işçi cenneti olmasını gerektiriyor. Bu ülkelerde emek ucuz olmasa, gıda ve giyim sanayinin ürünleri nasıl ucuz olabilir? Gelişmiş ülkelerin işçileri bu ülkelerde nasıl ucuza tatil yapıp dinlenebilir?

Ama, emperyalist sistem yarın ne olacağı belli olmayan şartlara güvenip, uzun vadeli politikalar tesbit etmez. Bir ülkede ücretler bugün düşüktür, yarın sendikal mücadele yükselebilir ve ücretler artabilir. İşte bu çeşit belirsizliklerin giderilmesi için; bağımlı ülkelere yönelik politikaların olmazsa olmaz bir unsuru vardır: işbirlikçiler! Bu kavramı sadece kişi veya kesim olarak algılamamak lazım. Ekonomik, siyasi, askeri anlaşma ve ilişkilerle; uzun bir dönem boyunca işbirlikçiliğin mekanizmaları da yaratılmıştır. Gladyo denilen, faaliyet gösterdiği ülkenin yönetimlerinden himaye ve yardım gören, ama yasalarla bağlı olmayan uluslararası karşı dev-

rim örgütünden, "Türk/Amerikan Derneği"ne, sendikalar alanından üniversiteler arası ilişkilere kadar her alanda işbirlikçiliğin kurumları mevcuttur.

12 Eylül 1980 darbesi, daha sabahın köründe DİSK'in grev çadırlarını sökerek işe başladı. Yerel işçi önderleri, ilerici sendikal hareketin önderlerinden önce evlerinden alınmaya başlandı. İşçi hareketinin mücadeleciliğinde pay ve etki sahibi olan devrimci ve sosyalist hareketin bütün örgütlenmelerinin üzerine kabus gibi çöktüler. Tabii kurulan ilk darbe hükümetine Türk-İş Genel Sekreteri Sadık Şide'yi "Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı" yapmayı da unutmadılar. Şimdilerde DİSK Genel Başkanı'na "darbeci" diyen Sağlık İş Sendikası Başkanı Mustafa Başoğlu, o sıralarda Sadık Şide'nin darbe hükümetine bakan olarak verilmesine karşı çıkmayı aklına bile getirmedi. Darbeciler Türkiye işçi sınıfını önce terörle felç etti; sonra bu felçten çıkamaması için Danışma Meclisi'nin "Anayasa"sından başlayan ve Özal hükümetlerinde devam eden yasaklayıcı düzenlemeler yapıldı. Sosyalist akımlar yeniden güç kazanıp işçi sınıfına mücadelecilik aşılamasın diye de, bu hareketlerin tepesinden yargısız infazlar, işkenceler, uzun süreli gözaltılar, ifade özgürlüğünü ortadan kaldıran yasaklar ve medya eliyle sürdürülen yoğun ve kesintisiz bir ideolojik kampanya eksik olmadı.

12 Eylülcüler olmasa, Türkiye'nin ucuz işçi cenneti olması planı, biz işçilere dayatılamazdı. Emperyalist politikaların birinci işbirlikçisi darbecilerdi.

İMF ve Dünya Bankası, Türkiye'ye bir hafif sanayi ülkesi olmasını öneriyordu. Gıda, tekstil ve turizm. Turgut Özal, hafif sanayiyi bile Türkiye'ye çok görüyordu. "2010 yılında" diyordu, "Güneydoğu'da kimse yaşamayacak. Nüfusun %80'i büyük şehirlerde toplanacak. Çalışanların % 85-90'ı turizmde çalışacak." Sürekli tarım ürünlerinin fiyatlarını düşük tutarak tarımdan sanayiye kaynak

aktarıyor ve "Bu şartlar altında gıda bakımından kendi kendimize yeter durumda olmaktan çıkarız" diyenlere, "Önemli değil, ithal ederiz" diyordu. Özal, Türkiye'nin Filipinler gibi, gelirinin en büyük kalemi turizmden gelen bir ülke olmasını hedefliyordu. Emperyalistlerin tatil beldesi haline geldiğin zaman, Filipinler'de ne oluyorsa, sende de o olacaktır. Filipinler, diktatör Markos gibi işbirlikçilerin eliyle batının "kerhanesi" haline getirilmiştir. Kız ve erkek, milyonlarca çocuk fuhuş sektöründe satılmaktadır. Türkiye'de 1980'den sonra yaşanan hızlı ahlaki çöküntünün önüne geçemezsek, götürülmek istendiğimiz yer aynıdır.

Böylesine "gözü kara" bir işbirlikçinin, Özal'ın arkasından, yılların Amerikancı politikacısı Demirel'in yardımıyla doğrudan Amerikan vatandaşı bir kadının Türkiye'ye başbakan yapılması tesadüf değildir.

İşte bu işbirlikçiler ve "değişim, değişim" diye diye solculuğun temel politik tercihlerini görünüşte bile savunmaktan vazgeçen gerici sosyaldemokratların yardımıyla, Türkiye'nin egemenleri, uzun vadede de ücretlerin düşük bir seviyede kalmasını garanti edecek politikaları yürürlüğe koydu.

Bu politikalar, sendikasızlaştırma ve taşeronlaştırma politikalarıdır. Başarılı olmuşlar ve mevcut yasaların da sermaye lehine çiğnenmesine gözyuman, hatta yardımcı olan hükümetler sayesinde işçi sınıfının sendikalılaşma oranı %10'un altına düşürülmüştür. Sendikalar yasaldır ve işçilerin sendikalı olmasını yasaklayan hiçbir kanun bulunmamaktadır. Ama bir işyerinde sendikal örgütlenme çabası içine giren işçiler derhal kapı önüne konmakta; her hak talebi üzerine, işyeri kapısına Emniyetin, Terörle Mücadele Şubesi dayanmaktadır. Bir sendikaya üye olmaya çalışan işçiler, terörist muamelesi görmekte; bazan işkence altında "terör örgütlerinin militanı olduğuna" ikna edilmekte; bazan da "kaybedilmektedir." Tekstil işçisi ve DİSK Tekstil Sendikası delegesi Düzgün Tekin'in

kaybedilmesi bir örnektir. Her hafta Cumartesi günleri İstanbul'daki Galatasaray Lisesi önünde oturup, çocuklarını arayan "Cumartesi anneleri" arasında, işçi anneleri de bulunuyor. Bunu kayıplar arasında bir ayrım yapmak için değil; kaybetme politikasının boyutlarına dikkat çekmek için belirtiyorum.

Özelleştirme ise, kamuoyuna Kamu İktisadi Teşekküllerindeki verimsizliği ortadan kaldırmak; bu işletmeleri verimli kılarak ekonomiye kazandırmak gibi bir propagandayla anlatılmaktadır. Türkiye'deki pek çok özel sektör kuruluşu iflas ettiğinde, devlet tarafından satınalınmış; kara geçirilmiş ve yeniden eski sahiplerine verilmiştir. Asil Çelik (bu işletme bizzat Özal'ın yöneticiliğinde batmıştır), Okumuş Holding, Paktaş, Güney Sanayi, TOE (Türk Otomotiv Endüstrisi) Gülüm Süt, Metaş vb. batmış ve devlet tarafından kurtarılmış özel sektör kuruluşlarındandır. Keza Töbank, Hisarbank, İstanbul bankası (Özer Çiller batırdı), TYT Bank, Marbank, sahip ve yöneticileri tarafından batırılıp, borçları Kamu bankaları tarafından üstlenilmiş özel bankalardır. Diğer taraftan KİT'ler 1990 yılına kadar toplam olarak daima trilyonlarca lira karlı durumdaydılar. Bilinçli batırma politikalarıyla, 1990 yılından sonra zarar ettirildiler. Buna rağmen, 1995 ve 1996'da gene kar etmeye başladılar ve katrilyonlar ölçüsünde kar ettiler.

Kaldı ki KİT'leri verimsizleştiren de, bu işletmeleri her düzeydeki taraftarları için arpalık haline getiren; yandaşı müteahhitlere yağmalatan; paralarını düşük faizle bankaya yatırıp; paraya ihtiyaç duyduklarında özel bankalardan yüksek faizle kredi aldırtanlar da; KİT'lerin "zarar ettiğini" söyleyen Özal, Demirel, Çiller gibi sağcı politikacıların Başbakanlığını yaptığı hükümetlerdir.

Sonuç olarak KİT'ler verimsiz olduğu için özelleştiriliyor değildir.

Özelleştirmenin iki temel amacı vardır. Birincisi sermaye sınıfına kaynak aktarmaktır. İkincisi ve daha önemlisi sendikal örgüt-

lenmeyi bu işyerlerinden kapıdışarı etmektir. Özelleştirilen her KİT'de yapılan ilk iş çok sayıda işçiyi atmak ve sendikayı bitirmektir. Daha sonra işletmeye yeniden işçi alınsa bile, işgüvencesizliğinin yarattığı terör ve devlet güçlerinin baskısı, yeniden sendikalaşmayı fevkalade zorlaştırmaktadır.

Sonuçta, taşeronlaştırma da, özelleştirme de; kapsamdışı personel uygulamasının sınırlarının sürekli genişletilmesi de, işçi sınıfını sendikasızlaştırma; dolayısıyla mücadele imkanından mahrum etme amacına dönüktür. Bugün Türkiye işçi sınıfının 12 milyona varan nicel gücüne; artık işçileşmiş olan teknisyen ve mühendisler gibi taze güçlerin sınıfa dahil olmasına; büyük bir nüfusun büyük şehirlere içgöç sonucu yığılmasıyla "kent yoksullarının" büyük bir mücadele potansiyeli geliştirmesine; görülmemiş bir gelir dağılımı adaletsizliğine rağmen; sigortalı olmak, sendikaya üye olmak gibi en sıradan haklar bile, işçiler için bir mücadele konusudur. DİSK Genel Başkanı Rıdvan Budak, sadece Tekstil Sendikasına üye olduğu için 1996 yılında işten atılan işçi sayısının 30-40 bin olduğunu söylüyor. İşverenden sigortalı olma talebinde bulunmak da, bilhassa Tekstil, İnşaat ve Turizm işkollarında işten atılma sebebidir. Bu uygulama artık havzamızın da bir gerçeği durumundadır.

ZONGULDAK VE ÖZELLEŞTİRME

Zonguldak havzasına yönelik özelleştirme saldırısı, İzak Alaton gibi TÜSİAD'cıların, "Havzanın tümden kapatılması, işçiye maaşlarının çalışmadan verilmesi" şeklindeki tezleriyle; basının "TTK Zararları" hakkındaki kampanyalarıyla, Özal'ın madenci düşmanlığıyla; başta madenci olmak üzere Zonguldak'ta yaşayanları şaşırttı. Yaratılan hava, TTK'nın tümden kapatılacağı şeklindeydi.

Özal'ın kafasında demir-çelik sanayii, enerji santralları önem-

siz olabilirdi. Hafif sanayiyle ve özellikle turizmle yetinmeye hazır olan bu kafa yapısı; Zonguldak'ı gözden çıkarmak, gereken kömürü ithal etmek gibi, yarın ne olacağı belli olmayan tercihlerde bulunabilirdi. Ama bu kafanın önünde bir dizi engelleyici faktör bulunuyordu.

Birincisi Türkiye'de, mutlak iktidara sahip padişahların bile, devlet mekanizması içinde yeralan çeşitli güçler arası dengelerin nasıl seyrettiğine bağlı olarak tahttan indirildiği ve boğazlandığı bir devlet geleneği vardır. Devlet çok katlı ve karmaşık güç ilişkilerini barındıran bir gelişkinliğe sahiptir. Bir kişinin, bir ekibin bakış açısına bağlı olarak; bu bakış açısı egemen sınıfın ve onun egemenlik aracı olan devletin genel bir çerçeve olarak ortak bakış açısı olsa bile; temel tercihlerin değişmesi bir süreç işidir. Süreçlerin işleyişi, sürece dahil olan güçler arasında ritm farklılıkları yarattığı ölçüde, çatışma potansiyeli de yaratacaktır. Özellikle kapitalizmin daha önce yaratıp şekillendirdiği "ulus devlet" tipinin, kapitalizmin bugünkü "küreselleşme" eğilimi karşısında hemen silinip gideceğini; sömürgeleşme anlamına gelecek bir dönüşüme tepkisiz uyum göstereceğini; bir iç direniş yaşamayacağını sanmak; devlet hakkında yeterli teorik birikime sahip olmayan Özal tipi cahil esnaf irilerinin kolay düştüğü bir tuzaktır.

Cumhuriyet tarihi içinde KİT'ler, sadece kapitalist sermaye birikiminin bir aracı olarak görülmemiş; devletin resmi ideolojisi içinde, özel bir yere sahip olmuşlardır. Dolayısıyla Özal'ın KİT'leri derhal ve bütünüyle özelleştirme projeleri, devlet içinde de ciddi engellemelerle karşılaşmış; bizzat Özal da, yukarıda anılan pek çok batık özel sektör kuruluşunun devlet tarafından kurtarılması kararlarını vermiştir. "Ulus devlet" tipi, bir dizi kendi kendine yeterlik alanını stratejik bulur ve ulusallığının güvencesi olarak görür. Bunlar, ağır sanayi, özellikle demir-çelik; enerji ve tarım olarak örneklenebilir. Ulus devlet geleneği içinde şekillenmiş kadro

ve kurumlar, demir-çelik üretimi başta olmak üzere ağır sanayiden vazgeçmez. Bunun için, kömürde kendi kaynakları varken, bütünüyle ithalata dönüşü anlamaz. Tarımın ülkenin gıda ihtiyacını karşılamasını önemser ve bu konudaki yeterliliği bir övünme konusu yapar. vs.

Devletin iç yapısındaki karmaşıklık ve ritm farklılığı, bizzat Zonguldak havzasında da görülmüştür. Özal tamamen kapatmaktan bahsederken; Kozlu ve Gelik'te, Polonyalılar iki büyük kuyunun açılmasına devam etmişlerdir. Bu konuya yeniden döneceğiz.

Havzanın kömür üretimine kapatılması kapitalizmin mantığına da uygn değildir. Bir ekonomik değer ve bu değere bir talep varsa, verimsiz işletmecilik tasfiye olur. Ama üretimden vazgeçilmez. Kapitalizmin çok övündüğü "yaratıcı yıkıcılık" bu durumda ortaya çıkmayacaksa hangi durumda çıkacak?..

TTK'nın birden ve bütünüyle kapatılması; 1950'lerin başından bu yana sendikal hareketin devlet denetiminde tutulmasının aracı olarak oluşturulan ve desteklenen, esas olarak da kamu işyerleri üzerinde duran Türk-İş'e bir ölüm tehdididir. TTK'nın kapatılması dolaysız olarak GMİS'i bitirecektir. Ama GMİS'in bitirilmesi, Türk-İş'in bitirileceğinin ilanı olacaktır. Türk-İş sendikacılığı devlete ve düzene genel olarak hizmet etmiştir. İçlerinden çok sayıda "uşak kişilikli" sendikacı da çıkmıştır. Ama bütün bunlar, devletin ve düzenin temel değer ve çıkarları üzerindeki bir ortaklığın, bir ittifakın yerine geçirilemez. Dolayısıyla tek tek böyle insanlar olsa da, Türk-İş sendikacılığı, "artık lazım değilsin, kendine iş ara" denilebilecek bir "uşaklar grubu" değildir. Gene hatırlatalım, Osmanlı Padişahlarının pek çoğunu, "kulları" tahtından indirip boğazladı. Devlet içinde oluşan ve devleti oluşturan ittifaklardan birini veya bir kaçını bozan, uzun vadeli sonuçları göze almak durumundadır. Özal sömürge işbirlikçisi kafasıyla bu ittifakın bozulmasının sonuçlarını önemsemeyebilir. Ama devletin ve düzenin

kollektif aklı; Türk-İş sendikacılığını bir anda kesip atma; Şemsi Denizer'i, Bayram Meral'i ve daha on binlerce sendika kadrosunu kendi varoluş/yokoluş sorununa sıkıştırıp militanlaştırmayı göze almaz. Her şeye rağmen, bu sendikacılar isterlerse yüz binlerce işçiyi sokağa, eyleme, direnişe çıkaracak mekanizmaların hala başındadırlar. Dolayısıyla Özal ve Alaton gibiler ne söylerse söylesin, TTK birden ve bütünüyle kapatılmak yerine, daraltılmış; bu politikaya başta Şemsi Denizer olmak üzere GMİS yönetimi ortak edilmiştir. Benzeri bir süreç ülke genelinde de Türk-İş yönetiminin açık ve örtülü katkısıyla gerçekleşmiştir.

Havzanın bütünüyle kapatılmasına şüphesiz madencinin ve madenden başka kayda değer bir ekonomik faaliyet sahasına sahip olmayan Zonguldak yöresi halkının razı olması beklenemez. Madenlerdeki daralmayla eşit olmasa bile; ondan çok küçük olamayacak bir başka ekonomik faaliyetin havzaya sokulması gerçekleştirilmezse; havza Türkiye için bir dinamit kuyusuna dönüşecektir. Böyle bir ümitsizlik durumunda, devlet GMİS yönetimini ikna etmeyi başarsa bile; işçinin ve havza halkının GMİS tarafından kontrol altında tutulması mümkün olmaktan çıkar. Bu nedenle önce "Sümerbank'ın Zonguldak'a taşınacağı" haberi üfürülüyor. TTK'yı özelleştirmeyi planlayanın, bir başka KİT'i Zonguldak'a taşıma planının tabii ki inandırıcılığı yoktu. İkinci üfürük vaad Çiller'den geldi. Rusya gezisinde, "Zonguldak'ta birlikte rafineri kuralım" önerisi yaptığı açıklandı. Daha sonra Almanya'ya gitti ve orada da "Zonguldak'ta birlikte nükleer santral kurmayı" önerdi.

Bilindiği gibi Zonguldak'ın kapatılmasını isteyenlerin birbirinden farklı gerekçeleri mevcuttu. Dünyada aynı miktar kömürün çıkarılması esnasında meydana gelen kazalarda ortalama 1 işçi hayatını kaybederken; Zonguldak havzasında bu rakam 45'e ulaşıyordu. Zonguldak madencisinin ortalama ömrü 46 idi ve bu hem dünyadaki maden işçileri arasında çok düşük bir süreydi ve hem de

Türkiye'deki ortalama insan ömründen 22 yıl daha kısaydı. Ölümlerimizi bile bize karşı bir silaha dönüştürerek, sanki ölümlerin, hastalıkların sebebi Türkiye'deki sermaye düzeninin emeğe yaklaşımı değilmiş gibi, timsah gözyaşları döktüler. "Kömürün canı cehenneme, gerekirse dışardan ithal ederiz. İşçimizin canı sağolsun" edebiyatı yapmaya başladılar. Bu gerekçeyi dile getirenler, sermayenin oluşturmaya çalıştığı bir politikanın duygu cephesini yaratmakla görevliydiler. İşin diğer cephesi ise, TTK'nın verimsizlik gerekçesiyle kapatılmasını savunanlardı. Medyanın da yardımıyla, TTK'nın verimsiz olduğu ve verimli olamayacağı doğruluğundan kimsenin şüphe etmediği bir kesin hüküm olarak kamuoyuna, hatta işçilere ve sendikacılara bile kabul ettirildi. Eğer verimsizlik ölçü alınacaksa, Türkiye'de kapatılmayacak pek az kurum kalır. İşçiler de TBMM'nin verimsizliğini daha büyük bir rahatlıkla ileri sürebilirler. Gerçekten TTK'nın verimsizliği üzerine ileri sürülen bütün iddialar; hükümetlerin KİT'lere ve özellikle TTK'ya karşı izledikleri yatırım, fiyatlandırma, siyasi gerekçeli istihdam; yönetim kurullarının hükümetler tarafından oluşturulması; finansman yönetimi, dürüstlükten uzak ihaleler ve işletmenin her düzeyde yağmalanması politikalarından bağımsız olarak ele alınamaz. TTK da, diğer pek çok KİT gibi, kar etmek üzere değil; özel sanayinin kuruluş ve gelişmesini sübvanse etmek üzere çalıştırılmışlardır. Bu politikaların sorumlularının ve bu politikalardan faydalananların, sanki aydan gelmiş gibi, verimsizlikten sözetmeleri şüphesiz, çıkarlarıyla ilgilidir.

İlgili herkes biliyor ki, Zonguldak'taki taş kömürü değerli bir yeraltı kaynağıdır. Rezervleri büyüktür ve TTK ekonominin gerçeklerini dikkate alan bir yeniden düzenleme ile, bir kaç yıl içinde yüksek bir verimlilik düzeyini yakalayabilir. Ama sorun bu verimliliği TTK'nın yakalaması değildi.

Zonguldaklılar ve madenci, ölümle korkutulmuş ve sıtmaya

razı edilmişti. Kapatma tehdidinin yarattığı endişe ortamında, özelleştirmenin koşulları oluşturulmuştur.

Planın ilk büyük adımı, GMİS yönetiminin de katkısıyla yürürlüğe konuldu. 1991 yılında emeklilik süresi dolan 5-6 bin civarında işçi emekli edildi. Re'sen emeklilik uygulaması sonuçta 12 bin toplamına ulaştı. Bu esnada, büyük grev öncesinde ve grev esnasında işçi içinde öne çıkmış, ancak sendika yönetiminin hizmetine girmemiş önderler, emekli listelerine özenle yerleştirildi. Re'sen emeklilik uygulaması, bu ilk adımdan sonra da sürdürüldü. O günlerde düzenin Zonguldak'a yönelik gelecek senaryosu hakkında şöyle değerlendirmelerde bulunmuştuk:

"Zonguldak TTK'da 24 bin işçi çalışıyor. Üretime dönük olarak yıllardır hazırlık çalışmaları yapılmadı. İlk başta daraltma, sonra kapatma gündemde. 1980'lerden bu yana TTK'ya 2-3 bin civarında işçi alınması gerekirken alınmadı. 80'li yıllarda ayrılanların yerleri boş kaldı. Şu anda varolan işçinin 15 bininin ortalama emekliliği 1997 yılı Ocak ayına kadar doluyor. Bu süre içinde her 6 ayda bir kıdem tazminatları tavanı yükseldiği için, işveren 1. ve 7. aylardan yevmiye vermeden bu süreler dışında emekliliği dolanları kıdem tazminatları ve ihbar önellerini de ödeyerek zorunlu emekliliğe sevkediyor. Bugünün şartlarında 25 yıl hiç ara vermeden çalışan bir TTK işçisi ortalama olarak 500 milyona yakın bir para alacaktır. Hele bu işçi aynı zamanda GMİS'in bir şubesinde yöneticilik yapıyorsa, TTK ve Sendika'dan 4 yıllık tazminat hakkı ile bu para 1 milyarı geçer.

Bu koşullarda işverenin istediği 10 bin civarında bir işçiyi elinde tutmaktır. Eğer bu sayı da fazla gelirse, erken emekliliği gündeme getirecektir. Bölgelerde ise işçi sayısı azlığından üretim düşeceğinden, bu bölgelerdeki işçileri tek bölgede toplayacaktır. Geçmişte Kilimli, Çaydamar bölümleri böyle kapatıldı. Özetlersek, 1994-95-96 yıllarının 6 ve 12. aylarında periyodik emeklilik

gerçekleşecek, sonra Amasra, Armutçuk, Üzülmez bölgeleri kapatılacak, burada kalan az sayıda işçi Karadon bölgesine çekilecektir. Ve sadece Karadon bölgesinde yoğunlaşma sağlanarak, bu şekilde iyice küçülen TTK'da yeniden yapılanmaya gidilecektir. TTK'nın özelleştirilmesi bu safhada gündeme gelecektir. TTK'nın özelleşmesiyle havzadaki kömür üretiminin özelleşmesi birbirinden farklı şeylerdir. TTK, özelleştirilecek boyuta kadar daraltılacak; bir yandan da havzanın özelleştirilmesine devam edilecektir.

Devlet bu arada yerüstü hizmetlerini taşerona verilmek yoluyla özelleştirmek isteğindedir. Bu işleri üstlenecek bir talipli çıkmazsa da, yerüstü hizmetleri büyük oranda tasfiye edilecektir. Hükümetin TTK'ya ve Havzaya yönelik özelleştirme planı budur."

1994 yılı Mart ayı içinde kaleme aldığımız bu senaryo, özü ve pek çok unsuru itibariyle gerçekleşmiştir. Ancak başta GMİS yönetimi olmak üzere, darbeyi TTK'nın kapatılması veya TTK'nın özelleştirilmesi şeklinde bekleyenler; bu çapta bir adımla karşılaşmayınca, koltuklarını, çıkarlarını, geleceklerini garanti altında sanmış; fırtınayı biraz daralarak geçiştirebileceği düşüncesine kapılmıştır. Bu yüzden daraltıcı adımlara karşı çıkmak şöyle dursun, devlete büyük grev esnasındaki hainane tutumları başta olmak üzere verdikleri hizmete ve madencinin direniş gücünün temel unsurlarını tasfiyeye devam etmişlerdir. Grev esnasında işçinin sendikadan bağımsız olarak oluşturduğu komiteleri tasfiye etmeyi temel amaç edinen sendika yönetimi; emekliye sevketme döneminde de önder işçileri korumak yerine, emekli listelerine yerleştirip, kendilerinden kurtulmayı düşünmüşlerdir. En az bunlar kadar kötü olan bir tutum da, işçinin büyük grev esnasında mücadeleye ve sendikaya güveninin sarsılmasına sebep olmakla yetinmeyip, grevden sonra da işçi-sendika ilişkisini yıpratmaya devam etmeleridir. Yolsuzluk/hırsızlık söylentileri basından ve işçilerden değil; bu dönemde bizzat yönetimin içinden yükselmiştir. Yönetici Ali Akgün/Şemsi

Denizer ve yönetim kavgasını, yönetici Sabri Cebecik/Şemsi Denizer ve yönetim kavgası izlemiş; bu adımı en son yönetici Selahattin Ataman/Şemsi Denizer ve yönetim kavgası izlemiştir. Yönetici ekip içindeki her kavga ise, işçiye yönetim içindeki çıkar ilişkilerini, şüpheli işleri, yolsuzluk ve hırsızlık iddialarını ve çoğu zaman mahkeme önüne dökülen belgeleri taşımıştır. Bu dönem aynı zamanda, solculuk, sosyalistlik, devrimcilik adına ortaya çıkıp, Sendika yönetimine kapılananların da hızla işçinin gözünden düştüğü bir dönem olmuştur. Geçmişte de sendikaya giren; burada yönetimin "sol" görünme ihtiyacını karşılarken, aynı zamanda işçilere içerinin bilgisini taşıyacağı havasını verenler olmuştu. Ama "yerçekimi kanunu" gereği; daima sadakat yönetimle girilen çıkar/koltuk ilişkilerine dönük olmuş; böyleleri içinden çıktığı işçileri "idare etmeye" yeltenmişti.

Günümüzde madenci GMİS yönetimiyle bir güven değil; bir mecburiyet ilişkisini yaşamakta; bu çeşit solcular ise havzada yaşanan gelişmelerden habersiz, yönetimle kurdukları ilişkiler üzerinden vitrinde durmaya çabalamaktadırlar.

"ÖZELLEŞTİRMEYE GEÇİT YOK!"MUŞ..

1997 yılı itibariyle havzadaki özel madencilik şirketleri, ruhsat verilmiş sahalar; bu sahalardaki özel işletmeler; bu işletmelerin birinci ve ikinci el taşeronları; çalışan işçi sayısı, günlük üretim miktarı, üretim teknikleri ve işçilerin Kumpanyalar dönemini aratacak şartlarda çalıştırılmaları hakkında, ilkokul mezunu, emekli bir maden işçisi olarak topladığım bilgileri önceki bölümde görmüştük. Zonguldak'ın dışından okuyucu; bu bilgilerin kolay ulaşılabilir bilgiler olduğunu ve herkesçe bilindiğini düşünebilir. Şüphesiz sendika gibi büyük bir kurum, işçi sınıfının çıkarlarına sadakatle bağlı kadrolar tarafından yönetiliyor olsaydı; bu bilgiler çok

daha önce ve bütün kapsamıyla toplanır ve böylece sadece bilgi olmaktan çıkar; bir mücadele silahına dönüşürdü. Şüphesiz gene dönüşüyor ve dönüşecek. Ama GMİS Genel Başkanı ve Türk-İş Genel Sekreteri Şemsi Denizer'in 1997 sonbaharında yaptığı açıklamalara bir gözatalım:

"Ocakların kapanmasına zemin hazırlıyorlar. 12 bin insanı res'en emekli ederek üretime hazırlık yerlerindeki işyerlerini boşalttılar. İşçi de almadılar."

"Zonguldak hedef. Türkiye'nin kendi kömürünü üretmesi uluslararası tekellerin işine gelmiyor... Saldırı TTK ve taşkömürüne. Bunlar üzerinde, Türkiye üzerinde kirli emelleri olanlar var."

"Türkiye'nin ekonomik ve siyasi olarak bağımlı olmasını savunanlar. Türkiye'nin ihtiyacı olan enerji hammaddesini dışardan alsın istiyorlar. Tabii bu uluslararası tekellerin yerli işbirlikçileri de var."

Bu açıklamalar Aydınlık Dergisi'nde "Denizer, Özelleştirme Karşıtı programını açıkladı. BÜTÜN ZONGULDAK'TA EYLEM KOMİTELERİ KURUYORUZ" başlığıyla yeraldı.

Açıklamanın içinde ne bir eylem programı var, ne de özelleştirme karşıtlığı. Denizer'in açıklaması işe, havzada gerçekleşmiş olan özelleştirmenin boyutlarından ne kadar habersiz olduğunu ortaya koyuyor.

Sorunun özü yersiz bir yurtseverlik edebiyatıyla örtülemeyecek kadar nettir: Havza'da TTK'nın işçisi azaltılmış, işletmeleri daraltılmıştır ve üretimi düşmüştür. Ama havza çapında toplam kömür üretimi düşmemiş; madenci sayısında da ciddi bir azalma olmamıştır. Yeraltı işçisi bazında bakıldığında herhangi bir azalmadan bile bahsedilemez. Ama TTK'nın boşalttığı alanlar özel sektöre geçmiş; TTK'nın üretimindeki eksiklik özel üretimle giderilmiş; TTK'nın emekli ettiği sayıya yakın yeraltı işçisi, özel işletmelerde işbaşı yapmıştır.

Sendika başkanı asıl bakması ve eğer görebilmişse, işçi sınıfına da göstermesi gereken yere bakmıyor. Asıl bakması gereken yer, özelleştirme ile birlikte maden işçisinin yüz yıl öncesinin şartlarına, işçi sağlığı ve işgüvenliğinden tamamen yoksun, sosyal güvencesiz ve sendikasız olarak çalışmak zorunda bırakılmasıdır. Denizer yaşananın işçi düşmanlığı olduğunu görmek veya göstermek istemiyor, "Türkiye düşmanlarından" bahsediyor. Ama ayağının altındaki toprağın kaydırıldığını, özelleştirme sırasının kemirile kemirile, tamamen özelleştirilecek boyutlara yaklaşan TTK'ya geldiğini hissedince, gecikmiş de olsa, yüzünü işçiye döneceğine; bir yandan "yurtseverlik edebiyatına" sığınıyor, bir yandan basına ve yargıya da yansıdığı gibi, işletme müdürü hırpalıyor.

Başkan'ın sandığı gibi hedef Zonguldak, hedef TTK, hedef taşkömürü değildir. Şüphesiz taşkömürü ithalatı yapmak isteyen ve havzada yapılan üretimden rahatsız olan birileri de olabilir. Ama bunlar ayrıntıdır. Hedef, işçi sınıfının 150 yıla yaklaşan bir tarih içindeki kazanımlarını elinden almak, onu apaçık kölelik şartlarına geri götürmektir. Üstelik bu hedef, artık bir niyet olmaktan çıkmış; havzanın gerçeği haline gelmiştir. Nasıl İspanya içsavaşında Madrit düştükten sonra "No pasaran/Faşizme Geçit Yok" demenin anlamı kalmadıysa; Zonguldak'ta, 1997 sonbaharında "Özelleştirmeye geçit yok" demek de aynı ölçüde anlamsızdır. Geçen geçti ve geçmeye devam ediyor.

NEDEN KAPATSINLAR?

Kozlu ve Gelik'te Polonyalılar'a açtırılan büyük kuyulardan sözetmiştik. Havzada 1850'lerden bu yana devam eden işletmecilik sonucu yukarı kodlardaki damarlar büyük ölçüde sürülmüş ve verimsizleşmiştir. İşçi ocağa indikten sonra işleyeceği ayağa varmak için bir buçuk saate yakın yeraltında yürümekte, yakın bir sü-

re boyunca iş bitiminde de yürümek zorunda kalmaktadır. Arazinin yapısı nedeniyle bu kodlardaki damarlar nisbeten dar, eğimli ve kırıklar nedeniyle kısadır. Damarların durumu geniş çapta bir makinalı üretime elverişsizdir. Çalışılan damarları gösterir topografya çalışması da sistematik olarak yapılmadığı için arın patlaması, su patlaması gibi tehlikeler mevcuttur ve özellikle özel sektör işletmelerinde sık sık ölümlü kazalara yolaçmaktadır.

Büyük kuyular ise, derin kodlara inmektedir. Verimli, işlenmemiş, muhtemelen uzun, geniş ve az meyilli damarlara ulaşmaktadır. İşçi en azından başlangıçta hiç yürümeden üretime başlayabilecek, işçi başına verimlilik çok yüksek olabileceği gibi makina kullanımı da, önceki döneme kıyasla teknolojik uyum ihtiyacını daha az gösterecektir. Başlangıçta vasıflı ama az sayıda işçi ile üretim yapılacaktır. İlerlemenin sonucu olarak ayaklar çoğaldıkça yeni işçilere ihtiyaç olacaktır. Toplam üretim de başlangıçta az olacak, ilerlemeyle birlikte artacaktır. Dolayısıyla yukarı kodlardaki üretimden vazgeçerek, bu kuyuların indiği derin kodlara yönelmenin iki biçimi olabilir. Birincisi mevcut işletmeleri bir anda kapatarak üretime sadece bu kuyulardan devam etmek. Bu durumda ciddi bir kömür açığı meydana gelecektir. İkinci yol, bu tercihi zamana yayılmış bir uygulamayla gerçekleştirmek. Şu anda yapılan ikincisidir. Havzanın rezervleri büyüktür. Devlet bu kuyularla önemli bir yatırıma da girişmiştir. Kömürden vazgeçmek yerine, verimsiz alanları yavaş yavaş küçük ve orta boy özel sektör işletmelerine terketmekte; bu esnada işçi sınıfının hak ve özgürlüklerini de tırpanlamaktadır. Büyük kuyuları üretime sokmakta acele etmemelerinin arkasında ise, TTK'nın özelleştirilebilecek boyutlara çekilmesi politikasını bu kuyuların üretime girmesinin tersine çevireceğidir. TTK'nın yeniden büyümesi ise, sendikanın yeniden güç kazanması anlamına gelecektir.

Gelecekte büyük kuyuların ihtiyaç duyacağı, vasıflı işçi ise,

TTK'nın yanı sıra özel sektörde de yetişmeye devam etmektedir. Bu işletmelerde verimlilik yüksek olacağı için, ücretler yüksek tutulabilir ve istenilen vasıf ve sayıda işçi mevcut işletmelerden transfer edilebilir.

Durum böyleyken, Zonguldak'ın ve taşkömürünün hedef alınması; uluslararası tekellerin Türkiye'ye düşman olması gibi bir hayal dünyasında yaşamanın alemi yoktur. Türkiye, anti-emperyalist, halkçı bir yönetime sahip midir ki; uluslararası sermaye Türkiye'ye düşman olsun?.. Çok uluslu şirketler Türkiye'yi yönetenleri de, Türkiye pazarını da çok seviyorlar. Sevmedikleri, hoşlanmadıkları, Türkiye'deki çıkarlarını tehdit edecek mücadeleci bir işçi sınıfı, bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm isteyen bir emekçi halk hareketidir. Ne yazık ki, Şemsi Denizer gibi sendikacıların da katkısıyla, uluslararası tekellerin Türkiye'deki çıkarlarını tehlikeye sokacak bir işçi hareketinin gelişmesi engellenmiştir.

Havzada kömür üretimi devam edecektir. Orta vadede genişleyeceğini de söyleyebiliriz. TTK daraltılmaktadır ve daraltılmaya devam edilecektir. TTK'nın ve yapılan büyük çaplı yatırımların özelleştirilmesi safhası ise, havzaya büyük sermayenin, muhtemelen çok uluslu sermayenin gelmesi safhası olacaktır. Sendika, çok uluslu sermaye için sorun olmasın diye, GMİS'in tasfiyesi veya aşırı zayıflatılması da bu sürecin hedeflerindendir.

Ne yazık ki, 1997 sonbaharında yapılan GMİS Olağanüstü Genel Kurulu'nun tartışma gündeminde burada dikkat çekilen konuların hiçbirisi mevcut değildi. Düne kadar herşeyi birlikte yapmış yöneticiler arasında yapılmış çok sayıda kayıkçı dövüşüne bir yenisi eklenmiştir. Sol adına ortaya çıkanların da, "Şemsi mi, Selahattin mi?" dışında bir gündemi olmamıştır.

İŞÇİ, SENDİKA, ZONGULDAK, TÜRKİYE AYAĞA KALKABİLİR

Sermaye açısından TTK'yı daraltmak, sendikayı daraltmak anlamına geliyor. Özel sektör işletmeciliğinin yaygınlaşması ise, sendikasızlığın, her türlü haktan mahrum bir işçi hayatının yaygınlaşması; işçilerin teslim alındığı coğrafyanın genişlemesi anlamında değerlendiriliyor.

Tam burada, şu soru sorulabilir: "GMİS nasıl bir sendika ki, düzen, onu zayıflatmak için bu kadar uğraşıyor?" Bu soruya verilecek ilk cevap, "sendikasızlaştırma" politikasının sendika ayırmadığıdır. Özellikle ucuz işçi cenneti olarak kalması istenen bağımlı ülkelerde, her türlü sendikal örgütlenme bir lüks, bir ayak bağı olarak görülmektedir. Dolayısıyla GMİS'e yönelik zayıflatma ve bitirme çabaları özel olarak GMİS'i hedef almayabilirdi.

Diğer taraftan GMİS'in genel olarak temsil ettiği sendikacılık anlayışından; yönetimlerinin eğilim ve tutumlarından bağımsız olarak, bu sendika Zonguldak havzası maden işçilerinin mesleki örgütüdür. Havzadaki işçilerin bütününün, birlikte davranmasının örgütsel zemini ve havzadaki ileri işçi hareketlerinin hukuki çatısıdır. GMİS'in zayıflatılmasından kasıt da, havza genelindeki işçilerin böyle bir zeminden ve çatıdan yoksun bırakılması, parçalanması ve yeniden aynı köyden, aynı ilçeden olmak gibi, geri dayanışma zeminlerine itilmesidir.

Sendika yöneticilerinin geçmiş sicili, kişisel zaafları, niyetleri, havzada bir gerçeklik halini almış olan, işçiyi kumpanyalar dönemi şartlarına mahkum eden süreci geriye çevirme konusunda bir umuda yer bırakmıyor. Geçmişin mücadelelerine dair verilen örnekler; işçinin kaybettiği her mevzinin, bizzat sermaye tarafından değil, sermaye adına faaliyet gösteren bu sendikacılar tarafından tahrip edildiğini yeterli açıklıkla ortaya koymuştur. Sermayenin

madenciye yönelik her saldırısında koçbaşı rolünü sendika yönetimi üstlenmiştir: Ama sermayenin değil, işçinin kapısını kırmak için!..

Demek ki, şimdi ne yapılacaksa, öncelikle sendikanın başındaki ekipten bağımsız olarak, işçiler tarafından yapılacaktır. Madenci kendi tarihinde sendikacılara rağmen haklarını korumak için defalarca ayağa kalkmıştır. Ayağa kalkmanın her zaman maliyetleri oldu. Ama maliyetler ayağa kalkmaktan değil; yetersiz örgütlenmekden, kendine yetersiz güvenden ortaya çıktı.

Maden işçisi, geçmiş mücadele birikiminden hareket ederek, kendi dayanışmasını, kendi örgütlenmesini gene yaratacaktır. Re'sen emekli edilmiş, mücadele ve örgütlenme deneyimi olan işçilere de, köylerinde, bölgelerinde, işçinin yeniden toparlanmasında görev düşmektedir.

İşçinin sendikadan ümidi kesip, sendikacılarla ilgilenmemesi, "tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış" misali, yanlıştır. Yönetim böyle bir tutumdan çok memnun olur, "işçi başımızı ağrıtmıyor" diye sevinirler. GMİS'i yönetici ekibe bırakıp, başka sendikalara gitmek de çare değildir. GMİS madencinin olmalı ve TTK'da veya özelde çalışsın, havzadaki bütün maden işçilerinin sendikası haline getirilmelidir.

İşçinin ayağa kalkması, yönetime örgütlü, hedefleri belli bir hesap sorma anlamına gelmelidir. Sendikayı baştan aşağı işçilerin kendi sendikası haline getirmeleri, hesap sormanın arkasından gelecek adımdır. Bu esnada, geçmişte yapıldığı gibi, kirlinin birine karşı öbür kirliyle ittifaka gitmek doğru olmayacaktır. Bu mücadelenin uzun vadeli başarısı, bizzat üretimde olan işçilere dayanması ve arasına işçi hakkı yiyenleri asla sokmaması şartına bağlıdır.

Hesap sormak denilince, herkesin aklına yolsuzluk/hırsızlık işleri geliyor. İşçi "Aidatımı kim nereye, nasıl harcıyor?" diye merak etmez, hesap sormazsa tabii ki hırsızlar çoğalır. Ama işçinin ai-

datıyla maaş alan, tazminat alan, yolluk, harcırah alan, mersedeslerden inmeyen sendikacılardan sadece dürüst olmalarını istemiyoruz. Dürüst işçi tonla var. Asıl soru, "işinizi neden yapmıyorsunuz?" sorusudur. Sendikacının işi ise, işçinin hak ve özgürlükleri için, mücadelesini koordine etmektir. Bugün işçinin hak ve özgürlüklerine yönelmiş en ağır tehdit hangisidir? Özelleştirme ile, 150 yılda kazanılmış bütün haklarını kaybeden işçilerin havzada gittikçe çoğalmasıdır. Bugünün sendikalı işçisi de bu gidişe dur denilmezse, yarın aynı duruma düşecektir. Kendisi düşmese çocukları apaçık kölelik şartlarına düşecektir. Bugün sendika yönetimine hesap sormanın esas sorusu şudur: " GMİS özel sektör işyerlerinde neden örgütlenmiyor?".

Elbette özel sektör işyerlerinde çalışanların örgütlenmesi sendikacıların keyfine bırakılamaz. GMİS yöneticileri, acaba en son ne zaman bir işyerinde örgütlenme yapıp yetki aldılar?..Merak edenler "Allah rızası için" sendika yönetimi tarafından genel kurullara sunulan "Çalışma Rapor"larının "Teşkilatlandırma çalışmalarımız" bölümlerine baksınlar. 16-19 Kasım 1989 tarihinde yapılan 3. Olağan Genel Kurul'a sunulan raporun ilgili bölümü tam bir komedidir. Yönetim bu bölümde, Afşin-Elbistan Linyitleri İşletmesi'nde, Etibank'a bağlı Kayseri Çinko-Kurşun Metal Sanayi İşletmesi ÇİNKUR'da, Elazığ-Palu'daki Ferro-Krom fabrikasında Hekimhan Madenleri müessesisinde, Tekel'in tuz işletmelerinde, Sivas-Gemerek'teki Akalın Madencilik İşletmesi ile Kayseri-Yenihisar'daki Bilfer Madencilik AŞ'de, ÖRGÜTLENME VE YETKİ MÜCADELESİNİN NASIL BAŞARILI OLAMADIĞINI, anlatmaktadırlar. TEŞKİLATLANMA ÇALIŞMALARI, KAPATILAN ŞUBELERİN LİSTESİNDEN OLUŞMAKTADIR. Meraklılar, daha sonraki çalışma raporlarına da bakabilirler. GMİS üyesi öncü işçiler, özel işyerlerindeki örgütlenmeye bizzat önderlik etmeli; küçük işyerlerinde fiili sözleşmeleri gündeme getirmelidir. Özel sek-

tör işyerlerinden bir kaçının örgütlendiği anda, çalışma şartlarının havza genelinde nasıl iyileşmeye başladığı görülecektir. Bugün işgüvenliğine, sosyal güvenliğe, işçi haklarına para harcamayı israf sayan sermaye kendisine çeki düzen verecek veya defolup gidecektir.

Yeterli işgüvenliği olmadığı için kaza olan ocaklara, aynen grev dönemindeki toplu yürüyüşler gibi gitmek, gerekirse bu ilkel ocakları fiilen kapatmak bir yoldur.

Sonuç olarak havza çapında özel işyerleri nedeniyle bozulan sendikal birliğin yeniden örgütlenerek sağlanması, bugün verilecek hak mücadelesinin temelidir, özüdür.

Özelleştirme politikasının sermaye düzeni açısından uzun vadeli cazibesi, sendikal örgütlülüğü ortadan kaldırmasıdır. Özelleştirmenin önünü kesmenin bir yolu da; özel işyerlerinde örgütlenmektir.

Burada derhal bir itirazla karşılaşacağımızı biliyoruz. Denilecek ki, özel işletmelerde örgütlenirsek ve sendika bu işletmelerde yetki alırsa; bu işletmeler kapanır, çalışanlar işsiz kalır. Böylece TTK'nın kapanmasına karşı çıkarken, vahşi kapitalizmin ilkel işletmelerinin kapatılmasına karşı çıkma noktasına kadar gerilemiş oluyoruz. Gene de, bu tür işyerlerinin kapanması ihtimali yok mudur? Şüphesiz vardır. İşçinin sendikalı olması halinde bu işletmelerin bazıları kapanabilir ve havzayı terkedebilir. Ama unutmayalım. Büyük sermaye, bir ülkeye, bir bölgeye, yatırım yapmadan önce, yatıracağı sermayeye güvence, faaliyette istikrar ve pazarın genişliği hakkında az-çok belirli bir tablo arar. Neden Siirt'e, Bitlis'e, Hakkari'ye vd.ne İstanbul sermayesi gitmiyor? Çünkü sürmekte olan savaş nedeniyle, güvenlik, istikrar, pazar hakkındaki belirsizlikler vs. devam etmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra da, aynı gerekçelerle, eski Sovyet Cumhuriyetlerine büyük sermaye hemen akmadı. Önce, küçük ve orta çaplı, maceraya açık,

kendi çapına göre büyük beklentileri olduğu için büyük risklere girebilen; çalışmak için istikrarlı bir hukuk ortamı aramayan sermaye oralara gitti. Bu ülkelerdeki gelişmeler istikrar kazandıkça, büyük sermaye de gitmeye başladı.

Türkiye'nin bütününde olduğu gibi Zonguldak'ta da, henüz özelleştirme politikalarının devam edip etmeyeceği; nereye kadar devam edeceği bile, belirsizliğini korumaktadır.

Özelleştirme uygulamasının bir an için kalıcı olduğunu kabul etsek bile, Zonguldak havzası, verimsiz, kar marjı düşük olduğu için değil; bugünkü durumun bir geçiş dönemi olması nedeniyle; taşkömürü üretimi, maceracı hatta mafyalaşmaya müsait, sermayesi yetersiz özel sektörün ilgisini çekmektedir. Havzada özel işletmecilik istikrar kazandıktan sonra, işletmeler el değiştirmeye başlayacak ve büyük sermaye gelecektir. Çünkü daha önce söylediğimiz gibi, havza büyük bir yeraltı zenginliğine sahiptir. Havza Türkiye pazarına karadan, denizden ve demiryolu ile bağlıdır. Taşkömürüne ihtiyaç var ve bu ihtiyaç artmaya devam ediyor. Soru şudur: Havzadaki istikrar hangi çerçevede sağlanacak? Yani emeğin yok pahasına çalıştırıldığı, işçinin emeği gibi, canının da ucuz olduğu, sigorta, sendika gibi "baş ağrılarının" bulunmadığı bir çerçevede mi? Yoksa işçinin yüz elli yıl boyunca kazandığı hak ve özgürlüklerin belirlediği bir çerçevede mi? İşçi örgütlendi ve sendikalı oldu diye ocağını kapatan işveren, zaten, az önce işaret ettiğimiz anlamda "öncü, maceracı" sermayedir. Onların ayak altından çekilmesiyle işsizlik daha fazla büyümez. Bu geçiş döneminin nasıl biteceği; kimin bitirdiğine bağlıdır. İşçiler bütün havzada örgütlenerek sermayeye hak ve kazanımlarını dayatırlar ve gelecek sermaye bunu bilerek gelir. Veya sermaye bugünkü olumsuz şartları kurumlaştırır ve işçiler ocaklara boyun eğerek, teslim olarak inerler.

GMİS'i işçilerin sendikası haline getirecek bir işçi hareketi;

havzada son sözü söyleyeccektir. Böyle bir başarı GMİS'i ayağa kaldırdığı gibi, Zonguldak'ı da ayağa kaldıracaktır. Türkiye işçi sınıfı uzun süredir savunma pozisyonundadır ve gerileyecek bir yeri de kalmamıştır. Artık ilerleme, kaybedilen mevzileri geri alma; her başarıyı işçi sınıfının bütününe maletme zamanıdır.

Büyük grevimiz ve Ankara yürüyüşümüzle bütün Türkiye'de işçi hareketinin tertemiz rüzgarını estirmiş; bir avuç asalak dışında, bütün Türkiye'nin özgürlük, adalet ve güven ihtiyacına cevap olmuştuk. Bu taleplere bir umut olarak değil, gerçek, elle tutulur cevapları gene işçi sınıfı verecektir. Maden işçisi sadece kendi gelceği için, çocuklarının geleceği için, Zonguldak'ın geleceği için değil; bütün Türkiye'nin aydınlık geleceğine katkı koymak durumundadır. Ve bu katkıyı koyacaktır.

X
"DEMOKRASİNİN BEŞİĞİNDE REZALET"

Aşağıdaki yazı, haftalık Aktüel dergisinin 30 Eylül-6 Ekim 1993 tarihli 177. sayısında yayımlanmıştı. Zonguldak maden işçisinin Aktüel dergisinin düzenli okuyucusu olmadığı malumdur. Okuyanlar hatırlasın, okumayanlar okusun diye, olduğu gibi bu bölüme koyuyoruz. Yazıyı Serhan YEDİK, İngiliz Guardian ve İndependent gazetelerinden derlemiş.

"İNGİLİZ HÜKÜMETİ MADENCİ GREVİNİ SENDİKAYA AJAN SOKARAK YENİLGİYE UĞRATMIŞ"
"Demokrasinin Beşiğinde Rezalet!"

"1984'te İngiliz Maden İşçileri Sendikası'nın Thatcher hükümetini sarsan grevi sendikanın prestijini yok eden bir dizi skandalla yenilgiye uğramış, ülkenin en güçlü işçi örgütü yok olma aşamasına gelmişti. Geçtiğimiz günlerde bu gelişmelerin içhaberalma örgütü MI5'ın karanlık işler bölümü F2 tarafından tezgahlandığı ortaya çıktı. F2'nin eski başkanı Stella Rimington şimdi MI5'i yönetiyor..."

1984'ün sonbaharı. İngiliz Maden İşçileri Sendikası NUM, kömür madenlerinde sürdürdüğü grevin altıncı ayında. Grevcilerin amacı, kömür kuyularının kapatılmasını ve arkadaşlarının işten çıkarılmasını engellemek. Demir Leydi, Downing Street'te hop oturup hop kalkıyor. Her fırsatta yaptığı açıklamalarla kömür işçilerini toplumu kaosa sürüklemekle suçluyor. Madencilerin ekonomik

kaynakları neredeyse tükenmek üzere. Sendikanın sağladığı grev aidatı, sadece üyelerinin hayatta kalmasına yetecek düzeyde. Uluslararası dayanışma kampanyasına çeşitli ülkelerin işçi örgütlerinden gelen küçük yardımlarla ayakta kalabiliyor madenciler. Buna karşılık NUM bütünlüğünü koruyor, grevciler arasında moral yüksek. Bunalıma sürükledikleri Thatcher hükümetini altedebileceklerinden eminler.

Bu özgüvenin nedeni, on yıl önce Edward Heath hükümetine karşı kazandıkları zafer. Muhafazakar hükümetin Başbakanı Heath, grevciler tarafından yenilgiye uğratıldıktan hemen sonra seçimleri kaybetmiş, ardından Thatcher'in düzenlediği darbe sonucu parti başkanlığından da uzaklaştırılmıştı. Ayrıca Gallup'un yaptığı araştırmalar, sürdürülen karalam kampanyasına karşın toplumun sendikaya ve madencilere sempatiyle yaklaştığını göstermekte.

Ancak bu kez madencilerin karşısındaki Heath değil, Demir Leydi'ydi... İktidarının bunalıma sürüklendiğini fark etmiş ve "önlemleri"ni almıştı bile. Bakanlar Kurulu toplantılarında günü gününe sendikanın iç gelişmeleriyle ilgili raporları çantasından çıkartarak şaşırtıyordu kabine üyelerini. Sendikanın içinde iki kişi gelişmeleri aktarma konusunda "ikna" edilmişti. Ayrıca daha köktenci çözümler de yoldaydı. Ne demişler, demokrasilerde çareler tükenmez...

Derken, 28 Ekim'de Sunday Times'ın haberi bomba gibi patladı: "Scargill-Libya bağlantısı. NUM'un üst düzey yetkilisi Trablus'da Kaddafi'yle buluştu." Haberde sendikanın Libya'dan para aldığı açıklanıyordu. Bir yıl önce kimsenin ilgisini çekmeyecek bir gelişme, o günün ortamında sendikanın prestijini bir anda sıfıra indirdi.

1984'ün ilk aylarında Londra'daki Libya Büyükelçiliğinin önünde Kaddafi karşıtlarının düzenlediği gösteri sırasında elçilik binasından ateş açılmış ve genç polis memuru Yvonne Fletcher öl-

dürülmüştü. Bulvar basının malum yaklaşımıyla tüm Libyalılar katil, Kaddafi de baş terörist ilan edilmişti. İngilizler'in can düşmanından yardım alan sendika da "vatan haini" olmalıydı.

Haberden kısa bir süre sonra NUM ikiye bölündü. Bir kaç ay sonra da grev sendikanın yenilgisiyle sonuçlandı.

Skandalın etkisinde kalarak sendikadan ayrılan grubun kurduğu DUM'un üyelerin önemli bölümünü almasına karşın NUM hala ayaktaydı. 1990'da örgütün kamuoyundaki itibarını yok edebilecek başka bir haber yayımlandı Daily Mirror'da. NUM'un eski yöneticilerinden Roger Windsor, sendika başkanı Arthur Scargill'in Sovyet işçilerinin dayanışma fonuna gönderdikleri paranın bir kısmıyla evinin kredisini ödediğini açıklıyordu. Windsor'un ifşaatına göre sendika yönetimi dayanışma fonunu kendi çıkarları için kullanmıştı.

Adını aklamak Arthur Scargill'in iki yılını aldı. Suçsuzluğu mahkeme kararıyla kanıtlandı. Ancak "skandal"ı ortaya çıkartan bulvar gazetelerinden hiçbiri bu gelişmeleri haber olarak bile yayınlamadı. Dava süresince bir başka gerçek daha çıktı ortaya. Geçmişte de Libya'dan yardım alma işiri organize eden, ifşaatçı Windsor, İngiliz içhaberalma örgütü MI5'ın ajanıydı. Bağlı bulunduğu F2 kodlu karanlık işler masasının o dönemdeki başkanı ise geçen yıl MI5'in başkanlığına terfi eden Stella Rimington'du...

Konuyu ele alan İngiliz İşçi Partisi Milletvekilleri derinlemesine bir araştırma başlattılar. Roger Windsor sendikacılığa, kamu çalışanları sendikalarının bir üst örgütü olan Public Service International'da başlamıştı. Sendika, Amerika'nın soğuk savaş yıllarında kurduğu ve CIA'ye yakınlığı ile bilinen ICFT'nin üyesiydi. Sıradan bir memur olarak girdiği sendikada on yıl çalışan Windsor önce ekonomik ilişkiler başkanı, daha sonra da en tepedeki üç yöneticiden biri oldu.

Roger PSI'dayken eşi Angie de İşçi Partisi'nin yerel örgütle-

rinde gönüllü etkinliklere katılıyor ve bu sayede etkin sosyal demokratlardan geniş bir çevre ediniyordu Windsor ailesi. Öylesine "gönüllü" çalışıyordu ki Angie, bir yerel şube olan Stroud'da daha etkin olabilmek için, aile işyerlerinden 150 kilometre uzaktaki bu küçük kasabaya taşındı...

Şubat 1983'te NUM'un Guardian'da yayımlanan eleman ilanına başvuran Roger önce ekonomik ilişkiler sorumlusu, ardından da yönetim kurulu üyesi oldu. Sendika içinde bu yeni elemandan şüphelenenler olmuştu. Sözgelimi sendikanın eski çalışanlarından Feickerd, Roger Windsor'ın sol literatür hakkında hiçbir şey bilmediği çok sık ortaya çıktığı halde hep keskin konuşmalarla dikkatleri üzerine çekmeye çalıştığını söylüyordu. Eski endüstriyel ilişkiler bölümü başkanı Mick Clapham ise o günlerden söz ederken "herkese abartılı bir biçimde yoldaş diye hitap ederdi. Çoğu sol görüşlü insan bu sözcüğü günlük iş ilişkilerinde kullanmaz." diyor.

Mart 1984'te madenciler grevi başladığında sendika yönetimi, haberalma servisleri tarafından gözetleneceklerinin, hatta aralarına ajan provokatörler sokulacağının farkındaydı. Telefonlarının dinlendiğini çeşitli raslantılar sonucunda saptamışlardı. Ancak hiç kimse, yönetimde bir ajanın bulunabileceğini düşünmemişti.

Ağustos 1984'te, Scargill'e ekonomik açıdan sıkıştıklarında "bir dost"un yardım elini uzatabileceğini müjdeleyen mektup ulaştı. Başkan, konuyu Windsor'a devretti. Windsor, para kaynağına ulaşmalarını sağlayacak Pakistan asıllı İngiliz işadamı Altaf Abbasi ile bir buluşma ayarladı ve Scargill'le Paris'e uçtu. Aynı ayın sonunda da Abbasi ile Windsor Almanya'da buluşarak Libya'ya gittiler. Kaddafi Windsor'u çadırına kabul etti. Yardım miktarı ve ulaştırma yöntemi konusunda uzlaşmaya varıldı. 200 bin dolarlık yardımın daha sonra Abbasi tarafından İngiltere'ye getirilmesi kararlaştırıldı. İngiltere'ye döndükten iki gün sonra Windsor, Kaddafi'yle kucaklaşırken çekilmiş bir fotoğrafı eşliğinde Sunday Ti-

mes'in manşetlerine çıktı.

Bu skandaldan sonra Roger Windsor NUM'daki görevini sürdürdü. Sendika hızla azalan üyeler nedeniyle ve rakip sendika DUM'un düşmanca girişimlerine karşı varolma savaşı vermekteydi. Windsor, DUM'a karşı pek dürüst olmayan bir mücadele yöntemi önerdi. Uygulamaya konulan yönteme göre Roger Windsor rakip sendika başkanının imzasını taklit ederek bir mektup yazacak ve bu mektupta David Prendergast NUM'da çalıştığı yıllarda nasıl sendikayı baltalayarak DUM'u kurmak için sinsice çalışmalar yaptığını itiraf edecekti. Tabii bu mektup basında da yayınlanacaktı.

Ajan provokatörün parlak fikri NUM'a çok pahalıya maloldu. Prendergast'ın açtığı tazminat davasında kaybeden sendika, kamuoyunun gözünde bir kez daha karalanmakla kalmayıp toplam 750 bin pound ödedi.

Roger Windsor için artık sendika içinde yapılabilecek bir şey kalmamıştı. Arthur Scargill'le görüş ayrılığını gerekçe göstererek NUM'dan ayrıldı. Ve son darbeyi de bulvar gazetelerinden Daily Mirror'da yayımlanan ifşaatıyla indirdi. Windsor'un 80 bin pound karşılığında gazeteye sattığı yazı dizisindeki iddialarına göre, grev sırasında oluşturulan dayanışma fonlarını işleterek para kazanan sendika yöneticileri bununla da yetinmeyip evlerinin kredilerini de işçilere ödetmişlerdi. Scargill'in evinin 25 bin poundluk borcu dayanışma fonlarından ödenmişti.

Kimse kanıt sorma ve kanıtların doğruluğunu araştırma zahmetinde bulunmadı. Bulvar gazetelerinin manşetlere çıkarttıkları haberler televizyon bültenlerinde ve ITV'nin The Cook Report adlı haber programında tekrarlanarak Arhur Scargill'in kişiliğinde tüm sendikacılar, NUM'un adıyla da diğer sendikalar karalandı. İngiltere yaklaşık bir yıl bu skandalı konuştu. Grev sonrasında Windsor'un yarattığı skandallar sırasında, Glasgow Üniversitesi Medya

grubu bir araştırma yapmış ve yaklaşık altı bin haber metnini incelemiştir. "Bad News" ve "More Bad News" başlıkları altında yayımlanan araştırmalara göre haber metinlerinin büyük bir bölümünün çarpıtılmış olduğu saptanmıştır.

Arthur Scargill, adına ve sendikasına sürülen lekeyi temizlemek için iki yıllık hukuksal bir mücadeleyi sürdürmek zorunda kaldı. 1991'de aklandı. Olay ayrıntılarıyla sadece Guardian gazetesinde yeraldı. Ayrıca özel televizyon kanallarından C4'da yayımlanan bir haber programında basının yaklaşımı sorgulandı. Davanın araştırma aşamasında ortaya çıkan bazı gerçekler geçtiğimiz günlerde İşçi Partisi'nden beş milletvekili tarafından kamuoyuna açıklandı: Roger Windsor, İngiliz içhaberalma örgütü MI5 tarafından sendikaya sokulmuş ve birbiri ardına yaratılan üç skandalla ülkenin en güçlü sendikasını bir hiç haline getirmişti...

Roger Windsor şimdilerde Fransa'nın sakin bir kentinde emlakçılık yaparak huzurlu bir yaşam sürüyor. Kendisiyle yapılan röportajlarda ajan olmadığını iddia ederek başbakandan "ulusal güvenlik" nedeniyle hiçbir zaman yanıtlayamayacağı bir sorunun cevabını istiyor: Roger Windsor'a göre John Major kahraman sendikacının bir ajan olmadığını açıklamalı. Oysa İngiliz haberalma örgütleri MI5 ve MI6 operasyonları ile ilgili olarak ser verip sir vermemeleriyle tanınmaktalar. Geçtiğimiz yıla kadar bu örgütlerin yöneticilerinin adını yazmak, fotoğraflarını yayımlamak bile suçtu.

Windsor'ın MI5'de bağlı olduğu birim F2 counter subvension'ın on yıl önceki şefi Stella Rimington, başarılı operasyondan sonra basamakları hızla tırmanarak örgütün başına geçti.

Kamuoyunda skandallarla yıpranan NUM gibi diğer İngiliz sendikaları da bugünlerde ölüm kalım mücadelesi vermekte. On beş yıllık iktidarı döneminde sendikaları önce yasal düzenlemelerle yok olmanın eşiğine getiren Margareth Thatcher, amacına ulaşa-

madığı noktalarda, demokrasi dışı yöntemler kullanmaktan çekinmedi. Sonuçta ülkeyi dikensiz gül bahçesine çevirmeyi başardı."

Guardian ve İndependent'tan derleyen
Serhan Yedik

KAYNAKÇA

1) NUM'un yönetimindeki İngiliz maden işçileri grevine karşı Thatcher Hükümeti'nin izlediği yasadışı yollara dair ek metin, s. 214.

2) İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, İlber Ortaylı, Hil Yayınları, s. 19-20, İstanbul 1983.

3) 79. yıl Özel sayısı, sayfa 19, Zonguldak 1997.

4) A.g. yayın, s. 20.

5) Kaynak: A.g.y.

6) Müstakil Bolu Sancağı salname-i resmisi 1334 Sene-i Hicriyesine mahsus, a.g.y. sayı 1. sayfa 24, 1997 Zonguldak.

7) Taner Timur, Osmanlı Çalışmaları, s. 15 ve 16, İmge yayınları, ikinci baskı, İstanbul 1996.

8) Ereğli, Ağır Sanayiden önce bir sahil kasabası-DPT yayınları, Ankara 1964.

9) Kurthan Fişek, Devlete Karşı grevlerin Kritik Tahlili, Ankara, 1969, sayfa 131.

10) Cahit Talas, İçtimai İktisat, Ankara 1961, sayfa 94, Zikreden Yalçın Küçük, Türkiye Üzerine Tezler 1, s.39-40, Tekin Yayınevi Beşinci Basım, İstanbul 1989.

11) A.g.e. s.93'ten Zkr. Y.K. age. s.41.

12) Zkr.Y. Küçük, a.g.e. s.62-63.

13) New-York Daily Tribune, no: 3746, 19 Nisan 1853, Başyazı. Doğu Sorunu, s. 40, Karl Marks ve Friedrich Engels, çeviren Yurdakul Fincancı, Sol yayınları, 1977 Ankara.

14) Zkr. Y. Küçük, a.g.e. s.70-71.

15) Korkut Boratav, Türkiye İktisat Tarihi, s.53-54, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1988.

16) Savaş Sonrası Ortamında 1947 Türkiye iktisadi Kalkınma Planı, İlhan Tekeli, Selim İlkin, s.1-26, Ortadoğu Teknik Üniversitesi yayını, Ankara 1974.

17) Türkiye Sendikacılık Hareketi İçinde Zonguldak Maden İşçileri ve Sendikası, s. 264, Ömer Karahasan, 1978.

18) Serbest Cumhuriyet Fırkası, Çetin Yetkin.

19) Selim İlkin, Devletçilik Döneminin İlk Yıllarında İşçi Sorununa Yaklaşım ve 1932 İş Kanunu Tasarısı, Ankara, 1978 Teksir, Zkr. Y Küçük.

20) Turgut Etingü'den aktaran Sina Çiladır/Fedai Erdoğ, Zonguldak "Türkiye'nin Kamburu" mu?, s.94, Zonguldak 1994.

21) a.g.e. s.94.

22) Erol Çatma, 1965 madenci direnişinin öyküsü, Kömür Tutuşunca, s.88, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 1997.

23) Turhan Oral, Varoluşun Destanı, s.149, Genel Maden-İş Yayınları, Ağustos 1997.

Fotoğraflarla Tarihten Günümüze Zonguldak'ta İşçi Sınıfının Durumu

Fotoğraflar Kadir Tuncer'in özel arşivinden alınmıştır.

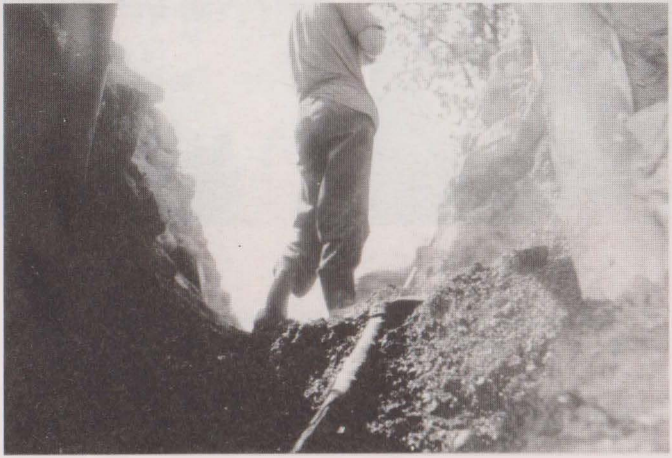

Rastgele ağaç bağ ile yapılmış,köstebek yuvasına benzer bacaağızları. Havza da bu "delik"lerden binlerce var.

Özel sektörün terkettiği iki ocak. Hiçbir güvenlik önlemi alınmamış her an göçüğe hazır.

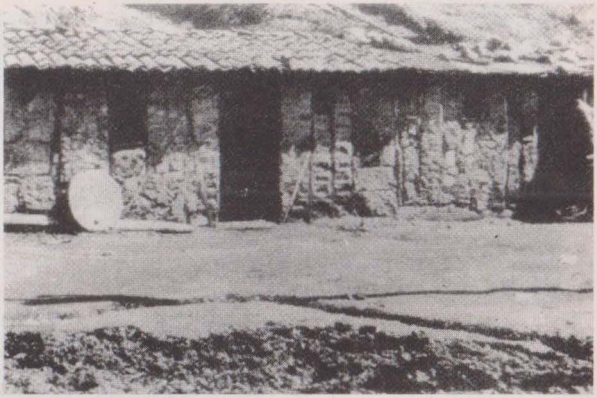

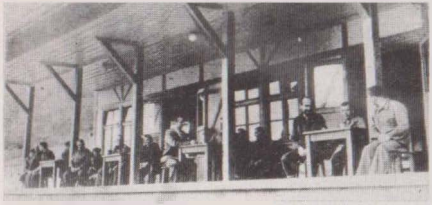

Çocuk işçi, baretsiz, iş elbisesiz, çizmesiz ve ışıksız çalışıyor. Sigorta ve iş güvencesi zaten yok!

1930'lu yılların Barakası

1940'lı yılların "Amele sarayı"

1940'lı yılların yemakhanesi

Bu günün özel sektör işletmelerinden
işçi yemekhanesi ve yatakhanesine örnekler.
Sıvasız sac ile örtülmüş veya naylondan.
Bacaağzına yakın yerlere kurulmuş
"bugünün amele sarayları."
İşçiler burada yemeğini yiyor ve uyuyor!

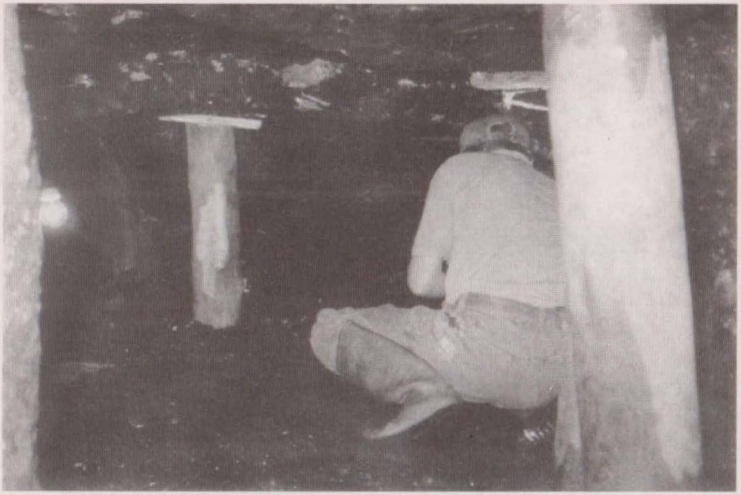

TTK İŞÇİSİ : Baretiyle, Çizmesiyle, akülü lambasıyla mortofikör (kazı makinası) kullanılıyor.

ÖZEL SEKTÖR İŞÇİSİ : 100 yıl öncesine (kumpanyalar dönemine) göre tek değişiklik.
çoğu kaçak hat çekilerek yapılan elektrikli aydınlatma.
Bu ampul için 150 senelik bir tarih yaşandı.

Çizmeyi evden getirmiş, baret yok, domuzdamı yok. Tavan sadece boyunduruksuz direklerle tutuluyor. 1997 yılında yaşandığına dair tek teknolojik yenilik ampul.

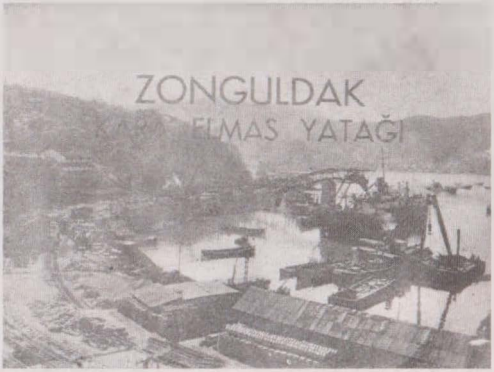
Mehmet/Satılmış 1965 yılında Asker kurşunuyla şehit oldular.

Zonguldak halkı iş kazasında ölen madencinin mezar taşına şöyle yazıyor :
"Maden şehidi Yenice Yortan'dan Bir Mezar taşı

Madenlerin korunması için oluşturulan Avcı Koruma Birlikleri'nin bir müfrezesi.

1940'ların Sonunda Zonguldak.

6 Şubat 1994. Zonguldak GMİS Salonu. Denizer'in Kozlu grizu kazasında ölen işçi ailelerine küfretmesi sonrasında çıkan kavgadan üç enstantene. Olayın bütün ayrıntısını merak edenler için video kaseti işçiler tarafından çoğaltılıyor. Video kaydının hikayesi kitabın içinde.

Zonguldak havzasında kömür üretiminin tarihi 150 yılını doldurmak üzere. Dünyada ve Türkiye'de başdöndürücü değişimlerin yaşandığı bu bir buçuk asırda, sadece kömür işçisinin hak veözgürlükleri karınca adımlarıyla gelişti. Madenci, yabancı kumpanyaları , Osmanlı paşalarını, Meşrutiyeti, I. Dünya Savaşını, Fransız İşgalini, Kurtuluş Savaşını, Cumhuriyeti, millileştirmeyi gördü. Ama hayatındaki küçük küçük iyileşmeler, bu kelimelerin değil, kendisinin eseri oldu. Savaş dendi, sanayileşme dendi, burjuva yetiştirme dendi, bedelini, mükelleffiyete tabi tutularak, rızası sorulmadan ödedi.

Günümüzde madenci, 150 yıl öncesine dönüşü yaşıyor. Tek farkla : Başlangıçta köylüydü, zorla madenci yapılmıştı. Artık maden işçisidir, bu defa ekonomik zorla, işsizlikle, açlık pahasına, özel sektör ocaklarında, 150 yılın bütün kazanımlarını kaybetmiş olarak kömür çıkarıyor. Baretini, iş elbisesini, iş güvenliğini, sendikasını, sözleşmesini kaybetti. Sık sık hayatını da kaybediyor.

Sadece, ocağa çekilen çıplak kablonun ucundaki ampülün sarı ışığı, bu yüzyılı öncekinden ayırıyor. Bu çalışmanın mütevazi ışığı ise, çocuk emeğine, uzun işgünlerine, sarı sendikacılara, sendikacının eteğine yaşmış siyaset ve kalem erbbabına tutuluyor, Dünyanın ve Türkiye'nin tarihi içinde değerlendirirlen madencinin tarihi, daha çok aydınlansın diye...

GÖÇEBE YAYINLARI

ISBN 975-8143-32-8